

762637

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

CUMHURİYET SONRASI TÜRK ROMANLARINDA EĞİTİM
SORUNLARI VE ÖĞRETMEN

EVREN KARATAŞ

DANIŞMAN:
YRD.DOÇ.DR. HÜSEYİN TUNCER

İZMİR

2005

YEMİN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Cumhuriyet Sonrası Türk Romanlarında Eğitim Sorunları ve Öğretmen” adlı çalışmanın tarafımdan bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Temmuz 2005

E. Karataş
Evren KARATAŞ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

İşbu çalışma, jürimiz tarafından Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan..Doç..Dr..Serif...Ali...BOZKAPLAN.....

Üye...Yrd..Doç..Dr..Mehmet...YARIMACI.....

Üye...Yrd..Doç..Dr..Hüseyin...TUNCER.....

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım

9.../9.../2005

Prof. Dr. Sedef GÜDENER

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Bu çalışmada 1950- 1970 yıllarını kapsayan yirmi yıllık bir dönem içerisinde yayınlanmış romanlardan eğitim temasını içerenler, eğitim sorunları ve öğretmen konuları açısından incelenmeye çalışılmıştır. Böylece bir yandan, romanlardan hareketle 1950- 1970 yıllarını kapsayan dönemde Türk Milli Eğitim sisteminin durumu ortaya konmuş, öte yandan ise devrin siyasal, toplumsal ve ekonomik yapısının eğitim ve öğretmen konuları yoluyla eserlere nasıl yansıdığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışma konusunu oluşturan ve ilk yayınlanma tarihleri 1950 ve 1970 yılları arasında yer alan romanlar alfabetik olarak şöyledir: Acı Lokma (Fahri Erdinç), Alinin Biri (Fahri Erdinç), Ay Tutulduğu Gece (Kemal Bilbaşar), Bir Çift Öküz (Samim Kocagöz), Bozkırdaki Çekirdek (Kemal Tahir), Ekilmemiş Topraklar (Orhan Hançerlioğlu), Hababam Sınıfı (Rıfat Ilgaz), Havada Bulut Yok (Cevdet Kudret), Kan Davası (Reşat Nuri Güntekin), Kaplumbağalar (Fakir Baykurt), Karanlık Dünya (Orhan Hançerlioğlu), Karapürçek (M. Sunullah Arısoy), Karlı Dağdaki Ateş (Refik Halit Karay), Korsan Çıkmazı (Nezihe Meriç), Onuncu Köy (Fakir Baykurt), Ortakçının Oğlu (Talip Apaydın), Sarı Traktör (Talip Apaydın), Yağmur Duası (Refik Erduran) ve Yalnızız (Peyami Safa)

Bu romanlardan Hababam Sınıfı yapı olarak tam bir roman görünümüne sahip olmamakla birlikte, bir çok edebiyat tarihi kitabında roman olarak kabul edilmiştir. Tefrika olarak yayınlanması nedeniyle her bölümdeki olaylar ve kişiler birbirinden farklıdır. Yalnızız romanı ise edebi bir ütopya örneğidir ve hayali de olsa eğitim sorunlarına çözüm getirmesi açısından önemlidir. Bu nedenlerle her iki eser de araştırma kapsamına alınmıştır.

Tezin birinci bölümünü oluşturan giriş bölümünde, çalışma konusu olan eğitim ve öğretmen kavramları incelenmiş, 1950-1970 aralığının siyasal ve sosyal durumu kısaca değerlendirilmiş, daha sonra da bu belirlemelerin eserler içerisinde nasıl ele alındıkları konusunda kısaca bilgi verilmiştir. Bu bölümde ayrıca tezin

amacı ve önemi, çalışmanın sınırlılıkları, çalışma sırasında kullanılan teknikler, çalışma evreni ve örnekleme konusunda açıklamalar yapılmıştır.

Tezin ikinci bölümünde daha önce bu tez konusu ile ilgili olarak yapılmış yayınlardan ve araştırmalardan kısaca bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemi belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bölümde tez çalışmasının araştırma modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve veri çözümleme teknikleri hakkında bilgi verilmiştir.

Tezin dördüncü bölümü bulgular ve yorumlar başlığını taşımakta ve üç alt bölümden oluşmaktadır. Birinci alt bölümde, çalışma konusunu oluşturan yirmi roman basım yılları göz önüne alınarak sıralanmış ve her bir romanın özetine yer verilmiştir. Bu bölümde roman özetlerinden sonra romanda yer alan öğretmenlerin karakter özellikleri belirlenmiş ve kahramanın bir öğretmen olarak toplum içerisindeki durumuna değinilmiştir.

İkinci alt bölümde, eğitim ve öğretim çalışmaları sırasında sıkça karşılaşılan eğitim sorunları, maddeler hâlinde sıralanarak her biri için romanlardan elde edilen veriler ışığında açıklamalar yapılmıştır. Eğitim sorunları ile ilgili veriler, alfabetik olarak şöyle sıralanmıştır: Bürokrasinin eğitim çalışmalarına engel olması, eğitim çalışmalarının dini engelleyici birer öğe olarak değerlendirilmeleri, halkın eğitim ve öğretim çalışmalarına duyarsız kalmaları, kız öğrencilerin okula gönderilmemeleri ve öğrenci devamsızlığı, kullanılan öğretim tekniklerinin yetersiz ve uygunsuz olması, okulların fiziksel donanımlarının eksik olması, olumsuz öğretmen modelleri, öğretmen yetiştirme sistemindeki yanlış uygulamalar.

Üçüncü alt bölümde ise, incelenen yirmi roman doğrultusunda öğretmenlerin meslekî özellikleri, toplumda öğretmen olma rolleri nedeniyle çatıştıkları güçler ve onlarla olan ilişkileri ele alınmıştır. Bu bölümde elde edilen veriler; Öğretmenlerin karşı cinsle olan ilişkilerinin yanlış değerlendirilmesi,

öğretmenlerin ekonomik sorunları, öğretmenlerin topluma önder olmaları, öğretmenlere siyasal suçlamalarda bulunulması, öğretmenlerin köydeki hakim güçlerle çatışması, öğretmen-müfettiş ve milli eğitim müdürü ilişkileri, öğretmenlerin yalnızlığı ve toplumla uyuşamamaları, köy enstitüsü mezunu öğretmenlere olumsuz yaklaşılması başlıkları altında değerlendirilmiştir.

Tezin beşinci bölümünü ise sonuç ve değerlendirme oluşturmaktadır. Tezin bu bölümünde, eserlerdeki metin incelemeleri sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda dönemin eğitim ve öğretim yapısı, öğretmenlerin meslekî durumları ve eğitim sorunları hakkında sonuçlar elde edilmiştir ve bu sonuçlardan hareketle genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Kaynakça bölümünde, tez çalışmasının ana malzemesini oluşturan romanların kaynakçası ile çalışma sırasında yararlanılan eserlerin kaynakçasına ayrı ayrı yer verilmiştir.

Tez çalışması boyunca bilgi ve deneyimleriyle bana rehberlik eden ve beni destekleyen danışman hocam sayın Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Tuncer'e teşekkür ederim.

Evren KARATAŞ
Temmuz 2005
İzmir

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	ix
ÖZET.....	x
ABSTRACT.....	xi
 1. BÖLÜM	
GİRİŞ	
1.1. Giriş.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı Ve Önemi.....	8
1.3. Problem Cümlesi.....	10
1.4. Alt Problem Cümleleri.....	10
1.4.1. Eğitim Kavramıyla İlgili Alt Problemler.....	10
1.4.2. Öğretmen Kavramıyla İlgili Alt Problemler.....	11
1.5. Sayıtlılar.....	11
1.6. Sınırlılıklar.....	11
1.7. Tanımlar.....	11
1.7.1. Eğitim.....	12
1.7.2. Öğretim.....	12
1.7.3. Öğretmen.....	12
 2. BÖLÜM	
İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR	
2.1. İlgili Yayın ve Araştırmalar.....	13
 3. BÖLÜM	
YÖNTEM	
3.1. Araştırma Modeli.....	16
3.2. Evren ve Örneklem	16
3.3. Verilerin Toplanması.....	16
3.4. Veri Çözümlemesi.....	16
 4. BÖLÜM	
BULGULAR VE YORUMLAR	
4.1. Roman Özetleri Ve Romanlarda Yer Alan Öğretmen Kahramanlar.....	17
4.1.1 Karanlık Dünya.....	17
4.1.1.1. Romanın Özeti.....	17
4.1.1.2. Romanda Yer Alan Öğretmen Kahramanlar.....	18
4.1.1.2.1. Öğretmen Bekir.....	18
4.1.1.2.2. Öğretmen Nihat.....	18

4.1.2.Yalnızız.....	18
4.1.2.1.Romanın Özeti.....	18
4.1.2.2.Romanda Yer Alan Öğretmen Kahramanlar.....	21
4.1.3.Ekilmemiş Topraklar.....	21
4.1.3.1.Romanın Özeti.....	21
4.1.3.2.Romanda Yer Alan Öğretmen Kahramanlar.....	22
4.1.4.Yağmur Duası.....	22
4.1.4.1.Romanın Özeti.....	22
4.1.4.2.Romanda Yer Alan Öğretmen Kahramanlar.....	25
4.1.4.2.1. Öğretmen Gülizar.....	25
4.1.5.Karlı Dağdaki Ateş.....	26
4.1.5.1.Romanın Özeti.....	26
4.1.5.2.Romanda Yer Alan Öğretmen Kahramanlar.....	28
4.1.5.2.1. Öğretmen Binnur.....	28
4.1.5.2.2. Öğretmen Zeria.....	29
4.1.6.Hababam Sınıfı.....	29
4.1.6.1.Romanın Özeti.....	29
4.1.6.2. Romanda Yer Alan Öğretmen Kahramanlar.....	29
4.1.6.2.1. Piyale İhsan.....	30
4.1.6.2.2. Maraton Raşit.....	30
4.1.6.2.3. Susak Cafer.....	30
4.1.6.2.4. Vak Vak Rıza.....	30
4.1.6.2.5. Kel Mahmut.....	31
4.1.6.2.6. Badi Ekrem.....	31
4.1.6.2.7. Diğer Öğretmenler.....	31
4.1.7.Alinin Biri.....	31
4.1.7.1.Romanın Özeti.....	31
4.1.7.2.Romanda Yer Alan Öğretmen Kahramanlar.....	34
4.1.7.2.1. Öğretmen Arif.....	34
4.1.8.Havada Bulut Yok.....	34
4.1.8.1.Romanın Özeti.....	34
4.1.8.2.Romanda Yer Alan Öğretmen Kahramanlar.....	36
4.1.8.2.1. Öğretmen Süleyman.....	36
4.1.8.2.2. Resim Öğretmeni Basri Bulut.....	37
4.1.8.2.3. Felsefe Öğretmeni Zühtü.....	38
4.1.8.2.4. Fransızca Öğretmeni Ömer Fethi.....	39
4.1.9.Karapürçek.....	39
4.1.9.1.Romanın Özeti.....	39
4.1.9.2.Romanda Yer Alan Öğretmen Kahraman.....	42
4.1.9.2.1. Öğretmen.....	42

4.1.10.Sarı Traktör.....	43
4.1.10.1.Romanın Özeti.....	43
4.1.10.2.Romanda Yer Alan Öğretmen Kahraman.....	44
4.1.10.2.1. Öğretmen.....	44
4.1.11.Acı Lokma.....	45
4.1.11.1.Romanın Özeti.....	45
4.1.11.2.Romanda Yer Alan Öğretmen Kahramanlar.....	47
4.1.11.2.1. Öğretmen Halil.....	47
4.1.11.2.2. Genç Öğretmen.....	47
4.1.11.2.3. Öğretmen Okulundaki Öğretmenler.....	48
4.1.12.Ay Tutulduğu Gece.....	48
4.1.12.1.Romanın Özeti.....	48
4.1.12.2.Romanda Yer Alan Öğretmen Kahramanlar.....	50
4.1.12.2.1. Öğretmen Tevfik.....	50
4.1.13.Korsan Çıkmazı.....	50
4.1.13.1.Romanın Özeti.....	50
4.1.13.2.Romanda Yer Alan Öğretmen Kahramanlar.....	52
4.1.13.2.1. Edebiyat Öğretmeni Meli.....	52
4.1.14.Onuncu Köy.....	53
4.1.14.1.Romanın Özeti.....	53
4.1.14.2.Romanda Yer Alan Öğretmen Kahramanlar.....	55
4.1.14.2.1. Öğretmen.....	55
4.1.14.2.2. Öğretmen Mustafa.....	56
4.1.15.Kan Davası.....	56
4.1.15.1.Romanın Özeti.....	56
4.1.15.2.Romanda Yer Alan Öğretmen Kahramanlar.....	58
4.1.15.2.1. Öğretmen Ömer.....	58
4.1.15.2.2. Esma Güneyli.....	59
4.1.16.Toprak Uyanırsa.....	59
4.1.16.1.Romanın Özeti.....	59
4.1.16.2.Romanda Yer Alan Öğretmen Kahramanlar.....	61
4.1.16.2.1.Öğretmen.....	61
4.1.16.2.2. Süleyman Işık.....	63
4.1.16.2.3. Semiha Işık.....	63
4.1.17.Ortakçının Oğlu.....	63
4.1.17.1.Romanın Özeti.....	63
4.1.17.2.Romanda Yer Alan Öğretmen Kahramanlar.....	65
4.1.18.Bozkırdaki Çekirdek.....	66
4.1.18.1.Romanın Özeti.....	66

4.1.18.2.Romanda Yer Alan Öğretmen Kahramanlar.....	68
4.1.18.2.1. Müdür Halim Akın.....	68
4.1.18.2.2. Nuri Çevik.....	69
4.1.18.2.3. Emine Güleç.....	69
4.1.18.2.4. Cemal Avşar.....	69
4.1.18.2.5. Eğitimci Murat.....	70
4.1.19.Kaplumbağalar.....	70
4.1.19.1.Romanın Özeti.....	70
4.1.19.2.Romanda Yer Alan Öğretmen Kahramanlar.....	72
4.1.19.2.1. Eğitimci Rıza.....	72
4.1.19.2.2. Gezici Öğretmen Hamdi Bey.....	73
4.1.20.Bir Çift Öküz.....	73
4.1.20.1.Romanın Özeti.....	73
4.1.20.2.Romanda Yer Alan Öğretmen Kahramanlar.....	75
4.1.20.2.1. Öğretmen Haydar.....	75
4.2. Eğitim Sorunları Konusuyla İlgili Alt Başlıklar.....	77
4.2.1. Bürokrasinin Eğitim Çalışmalarını Yavaşlatması.....	77
4.2.2. Eğitimin Dini Engelleyici Bir Öge Olarak Değerlendirilmesi.....	83
4.2.3. Halkın Eğitim Ve Öğretim Çalışmalarına Duyarsız Kalması.....	89
4.2.4. Kız Öğrencilerin Okula Gönderilmemesi Ve Öğrenci Devamsızlığı.....	92
4.2.5. Kullanılan Öğretim Yöntemlerinin Yetersiz Ve Uygunsuz Olması.....	96
4.2.6. Okulların Fiziksel Donanımlarının Eksik Olması.....	103
4.2.7. Olumsuz Öğretmen Modelleri.....	110
4.2.8. Öğretmen Yetiştirme Sistemindeki Yanlış Uygulamalar.....	119
4.3. Öğretmen Konusuyla İlgili Alt Başlıklar.....	124
4.3.1. Öğretmenin Karşı Cinsle Olan İlişkilerinin Yanlış Değerlendirilmesi.....	124
4.3.2. Öğretmenin Topluma Önder Olması.....	132
4.3.3. Öğretmenin Ekonomik Sorunları.....	140
4.3.4. Öğretmene Siyasal Suçlamalarda Bulunulması.....	145
4.3.5. Öğretmenin Köydeki Hakim Güçlerle Çatışması	150
4.3.6. Öğretmenin Millî Eğitim Bakanlığı İle Olan İlişkileri.....	158
4.3.7. Öğretmenin Yalnızlığı Ve Toplumla Uyuşmazlığı.....	163
4.3.8. Köy Enstitüsü Mezunu Öğretmenlere Ön Yargıyla Yaklaşılması.....	168
5. BÖLÜM	
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	
5.1. Sonuç Ve Değerlendirme.....	175

KAYNAKÇA

1. Araştırmanın Temelini Oluşturan Romanlar.....	183
2. Yararlanılan Kaynaklar.....	185

TABLO LİSTESİ

1.Tablo: Araştırmada Kullanılan Romanların Listesi.....	76
2. Tablo: Romanlarda Yer Alan Öğretmenler.....	123

ÖZET

Bu çalışma “Cumhuriyet Sonrası Türk Romanlarında Eğitim Sorunları ve Öğretmen” başlığını taşımaktadır.

Edebiyat sanatçıları yaşadıkları dönemin bilinçli birer tanığıdır ve bu dönemlere ait izlenimlerini, değişik boyutlarda eserlerine aktarırlar. Bu edebî eserlerden biri de roman türüdür. Romanlarda yazarların eserin zamanına ait çeşitli sorunları ele aldıkları görülür. Bu konulardan biri de eğitimidir. Eğitim, bir ülkenin bugünkü ve gelecekteki toplumsal gelişimini en üst noktaya çıkarmak amacıyla yaptığı çalışmaların bütünüdür. Bu bütünün en önemli parçası ise öğretmendir. Çünkü öğretmen eğitim, sisteminin temsilcisi ve en aktif üyesidir.

Bu çalışmada Kemal TAHİR, Fakir BAYKURT, Talip APAYDIN, Nezihe MERİÇ, Kemal BİLBAŞAR, M. Sunullah ARISOY, Şevket Süreyya AYDEMİR, Rıfat ILGAZ, Orhan HANÇERLİOĞLU, Reşat Nuri GÜNTEKİN, Refik Halit KARAY, Refik ERDURAN, Peyami SAFA, Fahri ERDİNÇ, Cevdet KUDRET ve Samim KOCAGÖZ olmak üzere, toplam on altı yazarın kaleme almış olduğu yirmi roman, eğitim sorunları ve öğretmen temaları açısından incelenmiştir.

1950-1970 yılları arasındaki yirmi yıllık sürede yayınlanmış romanlarda, eğitimin özellikle kırsal yörelerdeki durumu ele alınmıştır. Bu dönemde yazarlar, halkın eğitim çalışmalarına karşı gösterdiği duyarsızlıkları ve çocuklarını okula göndermemelerini eleştirirler. Ayrıca okulların fiziksel açıdan yetersiz olması ve olumsuz öğretmen modelleriyle eğitim çalışmalarının yürütülmesi eserlerde önemli eğitim sorunları olarak sıralanmaktadır. Bu devrede özellikle Köy Enstitülü yazarların, Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerin çektikleri sıkıntıları eserlerine taşımaları da dikkat çekmektedir. Öğretmenlerin uzak Anadolu köylerindeki yalnızlıkları, toplumla uyum sorunları yaşamaları ve ekonomik güçlükler çekmeleri de romanlarda sıkça aktarılan konular arasındadır. İncelenen romanlarda yazarlar, bir ülkenin eğitim çalışmalarının niteliğinin o ülkenin ekonomik gücüyle ilgili olduğunu sık sık vurgularlar.

Anahtar Sözcükler: eğitim, öğretim, öğretmen, eğitim sorunları, edebiyat ve toplum.

ABSTRACT

This study has the title of "Education Problems and Instructor in the Turkish Novels Published After Republic Period."

The writers are one of the conscious witnesses of the years they live and they transfer their impressions of those years to their works of art. One of these literary works is the novel. In the novels, it is seen that the writers deal with different problems. One of these subjects is the education. Education is a whole work of a country which is done in order to increase the development level of today and the future to the top level. The most important part of this whole is the instructor since an instructor is representative and the most active member of the education system.

In this study, twenty novels which were written by sixteen writers who are Kemal TAHİR, Fakir BAYKURT, Talip APAYDIN, Nezihe MERİÇ, Kemal BİLBAŞAR, M. Sunullah ARISOY, Şevket Süreyya AYDEMİR, Rıfat ILGAZ, Orhan HANÇERLİOĞLU, Reşat Nuri GÜNTEKİN, Refik Halit KARAY, Refik ERDURAN, Peyami SAFA, Fahri ERDİNÇ, Cevdet KUDRET ve Samim KOCAGÖZ were investigated about the subjects of education problems and instructors.

In the novels, which were published between the years 1950-1970, especially the education in the rural regions is investigated. In this period, the writers criticize the insensitivity of the public to the educational studies and not to send their children to the schools. Moreover, the physical incapacity of the schools and negative instructor models who take part in the educational studies are the other important education problems which were dealt with these novels. In this period, especially the writers graduated from Village Institute writers attract attention to the problems of the instructors graduated from Village Institute. The loneliness in the far Anatolia villages of the instructors, their problems caused from discord with the public and their economical matters are the other subjects which were frequently dealt with in the novels. In the investigated novels, the writers often emphasize that the quality of the educational study of a country has a close relationship with that country's economical power.

Keywords: education, instruction, instructor, education problems, literature and public.

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.GİRİŞ

İnsan yaşamı içerisinde bireyi şekillendiren ve geliştiren eğitim çalışmaları büyük önem taşır. İster evde, sokakta düzensiz ve bilinçsiz olarak verilen eğitim olsun, isterse okul gibi eğitim kurumlarında belirli yöntemlerle ve bir plân dahilinde yapılan eğitim olsun insanı insan yapan tüm eğitim çalışmaları kişiler ve toplumlar için vazgeçilmez bir öğedir. Kişinin sosyalleşmesi, kendi toplumunun kültürel özelliklerini benimsemesi, hayata ve dünyaya karşı bir bakış noktası belirlemesi, aldığı eğitim ve öğretimin niteliğine bağlıdır.

“Eğitimin işlevi, topluma sağlıklı biçimde uyum yapabilmeleri için insanları etkilemektir. Bu etkileme, geçmişteki sosyal ve ulusal değerleri tanıtip benimsetme, bugünün gerçeklerini gösterme ve geleceğe dönük değerlere, hüneler kazandırma yoluyla olur. Çağdaş eğitimin amacı, dünü koruyarak yarını güven altına almaktır.

Bu durumda eğitimin geçmişe, bugüne ve geleceğe dönük olmak üzere üç temel yönü var demektir. Kısacası eğitimden beklenen üç esas, dünü tanıtmak, bugünü kavratmak ve yarına hazırlamaktır.”(Kavcar,1999:1).

Bu nedenle bir ülkenin güvenli ve sağlam bir gelecek plânları içerisinde eğitim ve öğretim hizmetleri ilk sırada yer alır. Hükümetler ülkenin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücünü kendi halkını en iyi şekilde eğiterek sağlamaya çalışır. Burada amaç sadece bir alanda yetkin bir iş insanı yetiştirmek değil; kendine, yurduna, halkına ve dünyaya da katkı sağlayacak bireyler yetiştirmektir. İşte bu çok yönlü insan modellerine ulaşmak, büyük ölçüde o ülkede yer alan eğitim kurumlarının niteliğine bağlıdır.

“Eğitim kalkınmanın ihtiyacı olan yeterli sayı ve nitelikteki insan gücünün kaynağı olması kadar, bir toplumu millet yapan ve kısaca “kültür” adı verilen unsurların yeni kuşaklara aktarılmasındaki ve sağlıklı bir çoğulcu

demokratik toplumun temel ilişkilerinin benimsetilmesindeki etkisinden dolayı da büyük bir önem taşır.” (Kalaycı; 2004:10).

Ancak eğitim, sadece toplumsal kültürü algılamış ve benimsemiş bireyler yetiştirme amacını taşımamalıdır. Eğitimin bir diğer amacı ise kültürel olanın yanında bireylere evrensel değerleri de kazandırmak olmalıdır. Bu yolla kendi sosyal yapısını tanıyan insanlar aynı anda dünya değerlerini evrensel değerleri de takip etme ve onlara da sahip çıkma davranışı içerisinde olacaklardır. “Eğitim yalnız yurttaş ve meslek adamı yetiştirmez. İnsan yetiştirir. Evrensel olan insandır.”(Turgut; 1998:21).

Eğitim ve öğretim çalışmalarının kilit noktaları okullardır. Bir eğitim kurumu olarak okulun bir örgüt olarak benimsenmesi ve yapısına en uygun örgüt modeliyle de yönetilmesi gerekir. Okulun iyi yönetilmesinin yanı sıra, öğrenciler için en gerekli olan yönü iyi bir donanıma sahip olmasıdır. Çünkü yapılan araştırmalar öğrenmenin eksiksiz ve doğru olarak yapılabilmesi için malzeme çeşitliliğinin önemini vurgular niteliktedir. Okul hiçbir zaman bir karatahta ve birkaç kitaptan ibaret olarak görülmemelidir. Öğretimin her aşamasında öğrencilerin yaşlarına, öğrenecekleri konuya ve yaş düzeylerine uygun araç ve gerecin kullanılması kaliteli bir eğitim için vazgeçilmezdir.

“Genellikle bir toplumun eğitim kurumlarının toplumsal yapısının özelliklerine göre biçimlendiği söylenebilir. Bir toplumun teknolojik düzeyinin toplumsal işbölümünün niteliklerinin, sınıfsal yapısının, dış ilişkilerinin biçiminin her biri eğitim sisteminin belirlenmesine katkılarda bulunacaktır. Ama belirgin belirleyiciliğin sınıfsal yapıdan doğduğu söylenebilir. Eğitim hem aktardığı bilgi ve hünlerle toplumsal işbölümünü etkileyerek, hem de aktardığı ideoloji ile kişilerin toplum içinde kendi yerini değerlendirmesini ve beklentilerini belirleyerek toplumun sınıf yapısının yeniden- üretilmesinin araçlarından biri olmaktadır.” (Tekeli;Tarihsiz 651).

Eğitim çalışmalarının en önemli unsuru hiç şüphesiz ki öğretmendir. Eğitimle ilgili tüm koşullar en yüksek seviyede bile olsa bu koşullar nitelikli bir öğretmen tarafından uygulanmadıkça bir değeri yoktur. Osmanlı İmparatorluğunun son yıllarına kadar bir din görevlisi olarak değerlendirilen ve daha çok dini eğitim veren eğitim görevlileri Cumhuriyet’in ilânından sonra oldukça farklı bir tanımla karşımıza çıkarlar.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitim politikasını belirleyen ve 1924 yılında yayınlanan 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nda ilk kez öğretmenliğin (muallimliğin) bir meslek olduğu kabul edilmiştir. Son olarak 1973 yılında kabul edilen 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda "öğretmenlik devletin eğitim ve öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir." denilerek öğretmenliğin bir uzmanlık alanı olduğu vurgulanmıştır.

Kalaycı, eğitimin en önemli unsurunun öğretmen olduğunu belirterek, eğitimin özelliğinden dolayı öğretmenin yerini bir başka unsurla değiştirmenin imkânı olmadığını vurgulamış ve toplumların yetişen nesillerini, memleketlerine bağlı, bilgili, becerili, uyanık kişiler olarak şekillendirebilmek için öğretmenlerin nicel ve nitel yeterliliği ile sosyal statülerinin önemli olduğunu anlatmıştır. (Kalaycı; 2004:119).

Cumhuriyet'in ilânı sonrasında geçen süreç sadece öğretmenlik mesleğinin tanımını yapmakla kalmamış, bu yeni öğretmen modeline de yeni görevler ve sorumluluklar yüklemiştir. 1950'li yıllardan itibaren öğretmenlerin geçmişteki medrese kültüründen getirdikleri ezberci, sürekli bilgi yükleyici, anlatıma dayalı öğretim teknikleri de giderek sorgulanmaya başlanmıştır. Elbetteki o dönemler içerisinde öğretmenlerin büyük bir kısmının hâlâ bu öğretmen yapısında olduğu görülmektedir. Ancak az da olsa değişimler başlamıştır. Çünkü artık özerk bireyler yetiştirmek, bilgiyi bulmak, bilgiyi incelemek ve yorumlamak için öğretmenlerin eğitimde kullandıkları metotların gözden geçirilmesi gerekmektedir. "Günümüz öğretmeni daha çok sözcü rolünü üstlenmiş durumdadır. Bunun yerine eşlik eden eğitimci rolünü üstlenmelidir." (Doğan; 2002:96).

Bu çalışmanın zaman dilimini oluşturan 1950- 1970 yılları arasındaki süreç, aslında Türkiye Cumhuriyetinin şekillendiği bir devre olması bakımından önemlidir. Bu önemli devrede nüfusun yüzde seksenlik bölümünü oluşturan, ancak o güne kadar tek bir devlet görevlisiyle bile karşılaşmamış olan Türk köylüsü için bir aydının, bir öğretmenin köye gelmesi önemli bir toplumsal dönemecin ilk noktasıdır. Çünkü

yıllarca aydın olarak görülen kişilerin halktan uzakta bir takım teoriler üretmesi son bulmakta ve öğretmen kimliğinde Türk aydını halkın en yakınına kadar gitmektedir.

“Cumhuriyet aydınlarını iki gruba ayırmak mümkündür. Bunlardan birinci grupta Cumhuriyeti ve temel değerlerini hazırlayan, bu değerler için hayatlarını dahi ortaya koymaktan çekinmeyenler ve ikinci grupta ise Cumhuriyet kurulduktan sonra yetişen veya geçtikleri romanlarda ağırlıklı olarak Cumhuriyet sonrasını yaşayan ve aydın kimliği bakımından da Cumhuriyet sonrasının özelliklerini taşıyan aydınlar bulunmaktadır.

Geçiş devresi aydınlarının bir kısmı sadece Cumhuriyet öncesinde kalırken, bir kısmı Cumhuriyet sonrasına da taşıp yenilikler üzerinde söz hakkına sahip olmakta, tıpkı Tanzimat sonrasında olduğu gibi Cumhuriyet sonrasında da bir problem olarak ortaya çıkan yeni toplum ve yeni insan konusunda sosyal ve politik roller oynamak, topluma yön vermek istemektedirler. Bu aydınların bazıları üzerinde yazarların olumlu birer bakış açıları varken, kimileri üzerinde de tıpkı Tanzimat’ın değişikliklere öncülük edemeyen iradesiz aydınlarında olduğu gibi yeniliği yeterince anlamadıkları, inkılapları yolundan saptırdıkları düşüncesiyle olumsuz bir bakış hakimdir.”(Balci, 2002:286).

Bu durum yıllarca köyde bilgisizlik ve yoksulluk nedeniyle hüküm süren ağa, imam ve muhtardan oluşan güç birliğinin de dağılmasını sağlayacaktır. Bu dağılma sırasında devleti kendinden uzakta bir olgu olarak değerlendiren, ondan korkan Türk köylüsü devlet tarafından kendisine gönderilen öğretmenle birlikte bu korku tablosundan sıyrılıp kendini ülke iş gücünün önemli ve değerli bir parçası olarak görecektir.

“Cumhuriyet eğitiminin 1950’lerden sonra bir anlayış değişikliğine uğradığı muhakkaktır. Bu değişiklikleri şöylece özetlemek mümkündür: Birincisi ‘bütünsel kalkınma’ stratejisi terk edilmiştir. II. Dünya Savaşı ertesinde dünyadaki ekonomik-teknolojik hızlı gelişmeler, Türkiye’de de etkisini hissettirince, bunun algılanması, farklı eğilimlere yol açtı. Bu dönemde yetişkin insan unsurunun önemini unutan kalkınma heveslilerinin eğitim yatırımlarını ve hele niteliği büyük ölçüde ihmal ettiğini öne sürmek insafsızlık olmayacaktır.

Başarılı olmuş modeller geliştirilememiş, çoğaltılamamıştır; gerekli yatırımlar yapılmamıştır. Eğitim esas itibariyle, sanayileşme- ekonomi politikaları- demokratik gelişmelerle doğrudan bağlantılı bir insan gücü planlama işidir. Cumhuriyetin klasik dönemi bu sorunu en azından kalkınmanın vazgeçilmez bir boyutu saymış ve ön plana çıkarmıştır. 1950’lerden sonraki yönetimler ve onların yöneticileri ise adeta kendilerini

yetiştiren anlayışı ve sistemi kavrayamamışlardır. Eğitim sorunu, bütün alanlarda Türkiye'nin baş derdi olan kontrolsüz nüfus artışının da beslenmesi ile günümüze kadar katlanarak büyüyen bir çıkmaz halinde çıkagelmiştir. Klasik dönemin itibarlı mesleği öğretmenlik, yüzyılın ikinci yarısından itibaren hızla saygınlık yitirmiş; son yıllarda ise nitelikçe de sarsıntıya uğramıştır.”(Katoğlu; 2000:495-496).

Ülke genelinde tüm bu yaşananlar sanat ve edebiyat dünyasında da yerini almış ve edebî alanda giderek köye açılan bir anlayış benimsenmiştir.

“Türkiye 1946 yılında çok partili siyasi sisteme geçmeye başlar. Böylece hikâye ve romanda konular ideolojik yelpazede açılmaya başlar. Köyün ve köylünün sorunlarını işleyen yazarlar artar; 1950’den sonra köy konusu alabildiğine genişler. Mahmut MAKAL’ın köy notlarından oluşan ‘Bizim Köy’ü büyük ilgiyle karşılanır.” (Tuncer; 1996:12).

1940’lı yıllardan itibaren köye yönelme hareketinin daha da ivme kazandığı görülür. Aslında ‘Çalıkuşu’, ‘Yaban’ gibi romanlarla Türk aydını ve köylüsü arasındaki ilk bağlantıları anlatan romanlardan sonra yazarların köye ve köylüye karşı daha çok dikkatlerini yönelttikleri görülür. 1950-1970 yılları bu açıdan ayrı bir önem taşır. Çünkü köy edebiyatının milâdı olarak kabul edilen Mahmut Makal’ın ‘Bizim Köy’ adlı köy notlarının yayınlanmasından sonra köyü ve köylüyü anlatan eser sayısının giderek arttığı görülür. Bu durum nedeniyle özellikle 1960 yılların başlarından itibaren edebiyat dünyasında “köy edebiyatı” teriminin giderek popülerleştiği ve sorgulanmaya başlandığı gözlenir.

Köy edebiyatını besleyen en önemli kaynak ise Köy Enstitülerinden yetişen yazarlar olur. Bu dönem içerisinde köy enstitülü yazarlar 1954 yılında Köy Enstitülerinin tamamen kapanmış olmasına rağmen, orada aldıkları kültürle eserlerinde köyü temel nokta olarak alırlar ve bu noktayı da genellikle bir öğretmenin gözüyle okura sunmaya çalışırlar. Bu açıdan bu çalışmanın zaman dilimini oluşturan 1950-1970 yılların daha çok köy edebiyatı akımının etkisi altında olduğunu belirtmek gerekir. Bu dönem içerisinde Fakir Baykurt, Talip Apaydın gibi kendileri de enstitü mezunu olan yazarların bütün eleştirilere rağmen, ısrarla köy edebiyatı akımına uygun eserler verdikleri görülür.

“Köyün edebî eserlerde farklı bir anlayışla ele alınışı, Köy Enstitülü yazarların çabalarıyla gerçekleşir. Köy ve köylünün meseleleri, köyün içinden gelen insanların bilgileri, düşünceleri ve görüşleriyle ortaya konulur. Edebiyatın çeşitli türlerinde, gittikçe yerleşen ortak bir anlayış oluşur. Bu anlayış, ‘köy edebiyatı’ olarak adlandırılan bir hareketin doğmasına yol açar. Bugün köy edebiyatı denildiğinde, Köy Enstitülü yazarlardan sonra gelişen edebî hareket anlaşılır.(Kaplan; 1997:134).

Köyün ve köydeki tek aydın öğretmenin edebiyatın bir konusu olması büyük oranda 1950 yılında Türkiye’nin çok partili siyasi hayata girişi ile de ilgilidir. 1946 yılında çok partili siyasi yaşama geçilmesine karşın bu durum halk tarafından ancak 1950 yılında Demokrat Parti’nin yönetime gelmesiyle hissedilir. Bu durum yepyeni bir toplumsal yapıyı da beraberinde getirmektedir. Bu tarihten itibaren Cumhuriyet Halk Partisi ile Demokrat Parti- daha sonra Adalet Partisi- arasında geçen politik mücadeleler köylerde de yankısını bulur. Köylüler bu partilerden birini tercih ederken aslında köy içindeki konumlarını da belirlemiş olurlar. Köylü yabancı olduğu bu siyasî yaşamı radikal boyutlara taşır. Köylerde kahvehaneler ve camiler parti taraftarlarına göre ayrılır. Bu kutuplaşma köyde bulunan öğretmeni ve onun eğitim çalışmalarını büyük oranda etkiler. Köydeki güç odağı olan ağalar hep bu siyasi konumlarını kullanarak çıkarlarına engel olan öğretmenleri parti başkanları tarafından köyden sürdürürler.

Partiler arasındaki bu mücadeleler ülkenin eğitim hedeflerini ve programlarını da etkiler. Her gelen parti kendi eğitim sistemini uygulamaya çalıştığından eğitim çalışmaları Cumhuriyetin ilk yıllarına oranla geriler. Özellikle Demokrat Parti yıllarında eğitimci sorununu kısa vadede ve etkili biçimde çözmek amacıyla kurulmuş olan Köy Enstitülerinin çeşitli iddialar nedeniyle kapatılması bunun en çarpıcı örneğidir. Bu konuda şu noktayı belirtmek de yarar vardır: Aslında Köy Enstitüleri 1947 yılında atölye derslerinin azaltılıp genel kültür derslerinin çoğaltılması yolundaki uygulamayla ilk kez CHP döneminde ilk değişikliğe uğrar. Son olarak Köy Enstitüleri DP döneminde, 1954 yılında ilköğretmen okullarıyla birleştirilerek kapatılır.

Özellikle Demokrat Parti’nin iktidara gelmesinden sonra seçmen kitlesinden gelen istekler doğrultusunda din eğitimini zorunlu hâle getirmesi de bazı çevreler

tarafından yoğun şekilde eleştirilir. Bu dönemde aralıklarla toplanan Millî Eğitim Şuralarından çıkan kararlar 1950-1970 yıllarındaki eğitim hizmetlerinin belirleyicisi olur.

Bu yirmi yıllık dönem Türkiye tarihi açısından oldukça önemli ve buhranlı bir dönemdir. Cumhuriyet'in 1923 yılında ilân edilmesine karşın demokrasi havasını halkın hissetmesi biraz zaman almıştır. Çalışma kapsamı içerisinde yer alan romanlarda bu bunalımlı dönem, farklı olayların eşliğinde işlenir. 1950 yılından itibaren Demokrat Parti'nin seçimleri kazanmasıyla köylerde parti ocakları kurulur ve köy bir seçmen kitlesi olarak önem kazanır. Ancak 1950 yılında çak partili hayata geçişin ardından 27 Mayıs 1960 askeri darbesinin yapılması ve ardından 1972 yılında da askeri bir muhtıra verilmesi, bu yirmi yıllık sürecin demokrasi için ne kadar çileli geçtiğinin bir özetidir. Bu yıllarda eğitim ve onun uygulayıcısı olan öğretmenlerin de önemli zorluklarla karşılaştıkları eserlerde sıkça işlenen konuların başında gelmektedir.

Yukarıda değinilen tüm bu sosyal ve tarihsel gelişmeler o dönemin edebî eserlerinde yankılarını bulmuştur. Edebiyat sosyal yaşamın ve ona ait tüm gelişmelerin yansıdığı bir ayna olduğuna göre bu durum kaçınılmazdır. Bizim çalışma konumuzu oluşturan roman türünde sözü edilen tüm bu gelişmeler ve değişiklikler yazarların farklı bakış açıları eşliğinde okura sunulmuştur. Bir olguyu bir yazarın şiddetle savunmasına karşın, bir diğerinin aynı şiddetle eleştirdiği görülür. Örneğin, Talip Apaydın Ortakçının Oğlu adlı eserinde Köy Enstitülerinin değerini vurgularken, aynı kurumu bu kez Kemal Tahir'in Bozkırdaki Çekirdek'te boş bir icraat olduğu gerekçesiyle eleştirdiği görülür.

“Edebiyat ve eğitim, insanla ve insan topluluklarıyla ilgilenip uğraşma bakımından birbirini tamamlayan, birbirleriyle yakından ilişkili olan iki alandır. Çünkü edebiyatın da eğitimin de konusu insandır. İnsanoğlunun yeryüzündeki serüvenleri, doğal ve toplumsal çevresiyle ilişkileri, sağlıklı yaşayış özlemi, bu iki alanın ortak konusunu oluşturur. Birbirinden ayrı yollarda, ayrı amaçlarda olan, birbirlerinden habersiz ve dünyasında yaşayan insanları ruh ve zevkçe birleştiren köprüyü ise edebiyat kurar.” (Kavcar, 1999:2).

Sonuç olarak insanı ve insana ait tüm öğeleri daha iyi anlayabilmek için başvurulacak ilk alanlardan biri de edebiyattır. Kültür tarihine ait bir çok izi içerisinde barındıran edeb i ürünlere dönemsel olarak yaklaşmak ve o dönemdeki her hangi bir sosyal olayı irdelemek oldukça önemlidir. Eğitim de bir toplumu oluşturan temel değerlerden biridir. Türkiye’de eğitim çalışmaları 1950-1970 yılları arasında önemli gelişmelere sahne olmuştur.

1.2. Araştırmanın Amacı ve  nemi

Edebiyat, her dönemde sosyal sorunların yansıdığı bir ayna olmuştur. Tarihin hangi dönemine bakarsak bakalım, belirli bir devirde kaleme alınmış olan edeb i eserlerde, bu dönemin toplumsal olaylarından, sıkıntılarından birer kesit bulmak mümkün olacaktır. Sonuçta edebiyat; şiir, roman, öykü vb. gibi türlerin de kurgusal bir dünyayı aksettirdiğinden ele alınan bu sosyal sorunların gerçekte olduğundan biraz daha farklı bir yapıyla okuyucuya iletildiği görülür. Yani edebiyat tarihi olaylardan etkilenir, ancak birebir tarih değildir.

Edebi türlerin en çok kullanılanlarından biri olan roman da sosyal konuların yoğunlukla işlendiği bir türdür. Bizim  alışma alanımız olan 1950-1970 yılları arasında yayınlanmış olan romanlar, Cumhuriyet devrinden sonra Türkiye’de yaşanmış olan sosyal sorunları dile getirirler. Bu sorunlardan biri de “eğitim”dir.

Eğitim, bir toplumu ayakta tutan değerlerin başında gelir. Eğitim kurumlarında yetiştirilen çeşitli yaş gruplarına ait bireyler, t lkelerin gelecekteki en büyük g venceleridir. Bu eğitim kurumları ne derece sağlam olursa, eğitim alan kişiler de o derecede donanımlı yetişebilirler.

Bu tezi hazırlamaktaki asıl amacımız 1950-1970 yılları arasında yazılmış romanlar aracılığı ile Türkiye’nin eğitim sorunlarını belirtmek olacaktır. Bir  rnekleme olarak alınan bu yirmi yıllık süre içerisinde şu sorulara cevap bulunmaya çalışılacaktır:

- 1) Bu dönemde Türkiye'nin karşılaştığı eğitim sorunları nelerdir?
- 2) Köy ve kent çevrelerinde eğitim açısından karşılaşılan farklılıklar nelerdir?
- 3) Bu dönemde halkın “öğretmenlik” kavramına yaklaşımı nasıldır?
- 4) Bu dönemde öğretmenlerin karşılaştıkları başlıca sorunlar hangileridir?

Bu çalışma, ele alınan konudan hareketle, yukarıda açıklandığı gibi eğitim ve edebiyat ilişkisi içerisinde Türkiye'deki eğitim sorunlarına dönemsel bir bakış geliştirmeyi amaçlamaktadır. Böylece, bugün de ülkemizin çözülmesi gereken sorunlarının başında yer alan eğitim probleminin durumu ve tarihi gelişimi hakkında bulgular elde edilmeye çalışılacaktır. Bu bulgular sayesinde günümüzdeki eğitim sorunlarının çözülmesi için öneriler geliştirilebilecektir.

Bu yirmi yıllık dönem içerisinde çeşitli yazarlar tarafından yazılmış romanlar aracılığı ile aynı zamanda aydın kesimin konuya bakış açısını da belirlenmeye gayret edilecektir. Toplumun bilgilendirilmesi görevini üstlenen aydınların eğitim sorunlarına yönelik olarak üretmiş oldukları çözüm önerileri ortaya konulacak ve bu çözüm önerilerinin uygulanabilir olup olmadığı üzerinde durulacaktır. Bu sayede, toplumun aydın kesiminin eğitim sorunlarını algılayış biçimi aydınlatılmış olacaktır.

Ayrıca eğitim ve öğretmen sorununun o dönem içerisinde nasıl algılandığını, köy ve kentteki eğitim uygulamalarının karşılaştırılması ile eğitim sorunlarına getirilmiş çözüm yollarını saptamak da diğer bir çalışma amacıdır. Bu çözüm yollarının o dönem içerisinde eğitim sorunlarının çözülmesi bakımından yararlı olup olmadığını ortaya konulacaktır. Son olarak da bu çözüm yollarının günümüze uyarlanıp uyarlanamayacağı konusuna açıklık getirilecektir.

Çalışma, “öğretmenlik mesleğinin durumu” hakkında bilgi vermesi bakımından da önemlidir. 1950'den 1970'e kadar süren bu süreç içerisinde, öğretmenlik mesleğine halkın bakış açısını ve öğretmenlerin sorunlarını romanlar aracılığı ile su yüzüne çıkarmak bu çalışmanın amaçlarından bir diğeridir.

1.3. Problem Cümlesi

1950-1970 yılları arasında yayınlanan Cumhuriyet dönemi romanlarında ele alınan başlıca eğitim ve öğretmen sorunları nelerdir?

1.4. Alt Problemler

1.4.1. Eğitim Kavramıyla İlgili Alt problemler

- 1.Bürokrasi – eğitim ilişkisi romanlarda nasıl ele alınmıştır?
- 2.Eserlerde eğitim ve din arasındaki bağlantılar nasıl değerlendirilmektedir?
- 3.Halkın eğitim ve öğretim çalışmalarına karşı tavrı nasıldır?
- 4.Kız öğrencilerin okula gönderilmemesi ve öğrenci devamsızlığı ne gibi olumsuzluklara neden olmaktadır?
- 5.Kullanılan öğretim yöntemleri, belirlenen öğretim hedeflerine uygun mudur?
- 6.Okulların fiziksel durumları, eğitim çalışmalarını nasıl etkilemektedir?
- 7.Olumsuz öğretmen modelleri ne gibi sorunlara yol açmaktadırlar?
- 8.Öğretmen yetiştirme sistemleri nasıl işlemektedir?

1.4.2. Öğretmen Kavramıyla İlgili Alt Problemler

1. Öğretmenlerin karşı cinsle olan ilişkileri, eğitim işleyişini nasıl etkilemektedir?
2. Öğretmenler toplum içerisinde ne tür bir konuma sahiptirler?
3. Öğretmenlerin ekonomik sorunları, onları hangi güçlüklerle karşılaştırmaktadır?
4. Öğretmenlere siyasal suçlamalarda bulunulmasının eğitim çalışmalarına etkisi nedir?
- 5.Öğretmenin köydeki hakim güçlerle çatışması, hangi sonuçları ortaya çıkarmıştır?
- 6.Öğretmenin Millî Eğitim Bakanlığı ile olan ilişkileri nasıldır?
- 7.Öğretmenin toplumla ilişkileri nasıldır?
- 8.Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlere halk nasıl yaklaşmaktadır?

1.5. Sayıtlar

Bu çalışmada belirlenen yirmi romanın eğitim sorunları ve öğretmen temalarını işledikleri kabul edilmektedir. Ayrıca eğitim ve öğretmen sorunlarını işleyen bu romanlar 1950-1970 yılları arasındaki sürecin eğitimsel sorunlarını yansıtmaktadırlar.

1.6. Sınırlılıklar

Araştırma öncelikle tarihsel bir sınırlandırmaya tabî tutulmuştur. Tez çalışması 1950 ve 1970 yılları arasındaki yirmi yıllık süreç içerisinde yayınlanmış romanları ele almaktadır. Ayrıca bu romanlardan da eğitim sorunları ve öğretmen temalarını içermiş olanlar araştırma kapsamına alınmıştır. Alanyazın çalışması sonucunda 1950-1970 yılları arasında eğitim ve öğretmen kavramlarını irdeleyen romanların Acı Lokma (Fahri Erdinç), Alinin Biri (Fahri Erdinç), Ay Tutulduğu Gece (Kemal Bilbaşar), Bir Çift Öküz (Samim Kocagöz), Bozkırdaki Çekirdek (Kemal Tahir), Ekilmemiş Topraklar (Orhan Hançerlioğlu), Hababam Sınıfı (Rifat Ilgaz), Havada Bulut Yok (Cevdet Kudret), Kan Davası (Reşat Nuri Güntekin), Kaplumbağalar (Fakir Baykurt), Karanlık Dünya (Orhan Hançerlioğlu), Karapürçek (M. Sunullah Arısoy), Karlı Dağdaki Ateş (Refik Halit Karay), Korsan Çıkmazı (Nezihe Meriç), Onuncu Köy (Fakir Baykurt), Ortakçının Oğlu (Talip Apaydın), Sarı Traktör (Talip Apaydın), Yağmur Duası (Refik Erduran) ve Yalnızız (Peyami Safa) olduğu belirlenmiş ve araştırma bu eserlerle sınırlı tutulmuştur.

1.7. Tanımlar

1.7.1. Eğitim

1. Yeni kuşakların, toplum yaşayışındaki yerlerini almak için hazırlanırken, gerekli bilgi, beceri ve anlayışlar elde etmelerine ve kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme etkinliği.
2. Belli bir konuda, bir bilgi ya da bilim dalında yetiştirme ve geliştirme.
3. Her kuşağa geçmişin bilgi ve deneylerini düzenli bir biçimde aktarma ya da kazandırma işi.
5. Eğitim, ruhbilimi, eğitim felsefesi, eğitim tarihi, öğretim programları, özel ve genel öğretim yöntemleri, öğretim teknikleri, yönetim, denetim v.b. eğitim ve öğretim

alanlarını kapsamak üzere öğretmen, yönetici ve eğitim uzmanı yetiştirmek amacıyla ilgililer için düzenlenen bütün kurslara ve bu kurslarla ilgili bilimsel çalışmalara verilen genel ad.

6. Eğitim. (Oğuzkan, 1974:61)

1.7.2. Öğretim

1. Belli bir amaca göre gereken şeyleri öğretme işi.
2. Bir eğitim kurumunda bir küme öğrenciye belli dal ya da konularda bilgi verme.
3. Öğrenmeyi kolaylaştıracak etkinlikleri düzenleme. (Oğuzkan,1974: 133)

1.7.3. Öğretmen

1. Resmî ya da özel bir eğitim kurumunda çocukların, gençlerin ya da yetişkinlerin istenilen öğrenme yaşantıları kazanmalarına kılavuzluk etmek ve yön vermekle görevlendirilmiş kimse.
2. Bilgi, görgü ve yaşantısı ile belli dal ve alanlarda başkalarının yetişme ve gelişmesine yardım eden kimse.
3. Öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği öğrenimi bitirmek ya da yeterlikleri kazanarak öğretmenlik yapma yetkisini elde etmiş olan kimse. (Oğuzkan,1974:135)

2. BÖLÜM

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

2.1. İlgili Yayın Ve Araştırmalar

Cumhuriyet dönemi Türk romanları, bugüne kadar pek çok araştırmacı tarafından ve değişik açılardan incelenmiştir. Bu araştırmalardan bir kısmı, bu çalışmada da olduğu gibi eserlere tematik yaklaşımlarla ortaya çıkarılmıştır. Ancak bu çalışmalardan pek azında Cumhuriyet dönemi romanlarına eğitim ve öğretmen bağlamında yaklaşmıştır.

Bu konuda belirlenen ilk çalışma 2000 yılında Fatih Hoşgönül tarafından yapılan ve **“Cumhuriyet Dönemi Romanlarında (1923-1950) Eğitim Sorunları Ve Öğretmen”** adını taşıyan yüksek lisans tez çalışmasıdır. Tezin adından da anlaşılacağı üzere, Hoşgönül tarafından yapılan bu çalışma 1923-1950 aralığındaki romanları temel almıştır. Bizim çalışmamız ise bu çalışmanın tarihsel açıdan bir devamı niteliğindedir. Hoşgönül, bu çalışmasında belirlediği 16 romandaki eğitim sorunlarını ve öğretmenlerin durumunu Cumhuriyet’in kuruluş yılları çerçevesi içerisinde değerlendirmiştir. Çalışmada “Vurun Kahpeye”, “Çalıkuşu” gibi bugün bile değerini hâlâ koruyan öğretmen romanlarına yer verilmiştir. Ayrıca Huriye Oniz tarafından kaleme alınan “Bir Resim Öğretmeni” adlı roman da ilk kez bu çalışmada ortaya çıkarılmıştır.

Bu çalışma dışındaki diğer çalışmaların ise eğitim sorunları ve öğretmen temalarına daha sınırlı yer verdikleri görülmektedir. Örneğin Ramazan Kaplan, **Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy** adlı kitabında eğitim ve öğretmen konularını “Eğitim Yetersizliği ve Sonuçları”, “Eğitim Problemlerinin Çözümündeki Güçlükler” ve “Köydeki Öğretmenin Yalnızlığı” başlıkları altında incelemiş ve araştırmasını Cumhuriyet dönemi romanlarından örneklerle beslemiştir. Bu çalışmada Kaplan, köye giden öğretmenle köylünün ve köydeki çıkar gruplarının

ilişkilerini ayrıntılarıyla verir. Ayrıca “Batıl İnançlar” alt başlığı altında da eğitim eksikliğinin toplumda hangi yaralara yol açtığını aktarmıştır.

Bu noktada Alemdar Yalçın tarafından yazılmış olan **Siyasal ve Sosyal Değişimler Açısından Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı** adlı kitabı da anmak gerekir. Yalçın bu eserinde “Anadolu İdealizminden Köye Doğru” adlı birinci bölümde Cumhuriyetin ilânından sonra ortaya çıkan Türk aydın sorununu öğretmen kahramanlardan hareketle irdeleme çalışır. Eserde Yalçın öğretmenlerin savaştıkları öğeleri sıralayarak bu öğeleri örneklendirir.

Ayrıca Taner Timur, **Osmanlı Türk Romanlarında Tarih, Toplum ve Kimlik** adlı çalışmasında bu araştırmaya konu edilen romanlardan bazıları için yorumlarda bulunmuş ancak doğrudan eğitim ve öğretmen konularını irdelememiştir. Ancak “Köy Romanının Öncüleri” ve “Çok Partili Hayata Geçiş Ve Evrensel Bağlamda Türk Romanı” başlıkları altında eğitim ve öğretmen kavramlarına romanlardan hareketle kısaca değinmiştir.

Hece Dergisi’nin yayınlamış olduğu **Türk Romanı Özel Sayısı** adlı çalışmanın “Türk Romanına Tematik Yaklaşımlar” ve “Dünden Bugüne Türk Romanı” bölümlerinde Enver Okur’un ve Ramazan Gülendam’ın tez konusuna açıklık getiren makaleleri vardır.

Ayrıca çalışma yirmi roman üzerine kurulduğundan ve bunların yazarlarının bir kısmı da (Fakir Baykurt, Kemal Bilbaşar, Rıfat Ilgaz v.b....) öğretmen yazarlar olduğundan, bu yazarlar üzerine yapılmış çeşitli tez çalışmalarından da yararlanılmıştır. Bunlardan biri de Özlem Fedai’nin **Kemal Tahir’de Tarih ve Toplum** adlı yüksek lisans çalışmasıdır.

Bunların dışında tez çalışması için yapılan taramalarda kullanılan edebiyat tarihi kitaplarında da doğrudan eğitim ve öğretmen konularına değinilmemekle birlikte, bu çalışmaya da konu olan romanlar hakkında bilgi verilen bölümlerde, eğitim ve öğretmen kavramlarına kısaca göz atıldığı görülmüştür. Bunlar arasında

Asım Bezirci ve Refika Tanerler tarafından kaleme alınmış olan **Seçme Romanlar**, İnci Enginün'ün **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, Tahir Alangu'nun **Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman**, Cevdet Kudret'in **Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman**, Behçet Necatigil'in **Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü**, Olcay Önertoy'un **Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü** adlı eserlerini sayabilmek mümkündür.

Çalışma sırasında Cumhuriyet devri eğitim politikalarını değerlendirebilmek için devrin eğitim ve öğretim durumunu anlatan kaynaklara da yönelinmiştir. Bunlar içerisinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanmış olan **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, Yahya Akyüz'ün **Türk Eğitim Tarihi**, Nurdan Kalaycı'nın **Cumhuriyet Döneminde İlköğretim- Hükümet Programları ve Uygulamalar**, Ercan Türk'ün **Millî Eğitim Bakanlığında Yapısal Değişmeler ve Türk Eğitim Sistemi** adlı kitaplarını sıralayabiliriz.

Bunun dışında tez çalışmasının eğitim ve öğretmen kavramlarının eserlerde nasıl irdelendiğini çözümleyebilmek için eğitim kitaplarından da yararlanılmıştır. Bu çalışmalardan M. Aydın'ın **Eğitim Yönetimi**, Hüseyin Başer'in **Eğitim Denetçisi**, İbrahim E. Başaran'ın **Eğitim Yönetimi- Nitelikli Okul** anılabilir.

Eğitim toplum ilişkisini daha net olarak ortaya koyabilmek amacıyla M Ergün'ün **Eğitim Ve Toplum**, B.Tolan'ın **Toplum Bilimlerine Giriş**, E. Tatlıdil'in **Toplum Eğitim ve Öğretmen** adlı eserleri incelenmiştir. Bu eserlerde eğitim çalışmalarının toplum tarafından nasıl karşılandığı, çeşitli sayısal verilerden yola çıkılarak verilmeye çalışılmıştır. Örneğin Tatlıdil, çalışmasında öğretmenlik mesleğinin nasıl algılandığı konusunda yaptığı deneysel bir çalışmanın sonuçlarını aktarmaktadır.

Ayrıca bu dönem içerisinde köy enstitüleri önemli bir yer tuttuğu için bu konuya açıklık getiren Pakize Türkoğlu'nun **Tonguç ve Enstitüleri ve Köy Enstitüleri** üzerinde yapılmış çeşitli akademik çalışmalardan da yararlanılmıştır. Ayrıca Köy Enstitüsü dergisinin çeşitli sayıları incelenmiştir.

3. BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Araştırmanın temel modeli tarihî model olarak belirlenmiştir. Araştırma 1050-1970 yılları aralığında yayımlanmış eğitim konulu romanları içerdiğinden, yani geçmişe dönük bir zaman dilimi ele alındığından tarihî yöntemle başvurulacaktır. Eserler incelenirken kendi tarihi dönemleri içerisinde meydana gelmiş eğitimle ilgili değişiklikler ve öğretmenin o dönem içerisindeki durumu göz önünde bulundurulacaktır. Ayrıca romanlar doküman inceleme yöntemi ile tek tek değerlendirilecek ve elde edilen sonuçlar sentez yoluyla belirli bir bütünlüğe ulaştırılacaktır.

3.2. Evren Ve Örneklem

Bu çalışmada evren ve örneklem gruplarının birbirleriyle örtüştükleri görülmektedir. Çalışmanın evrenini 1950-1970 yılları arasında yayınlanan eğitim sorunları ve öğretmen temalı romanlar oluşturmaktadır. Yapılan tarama çalışmaları sonucunda teze konu olacak eğitim sorunları ve öğretmenlerle ilgili yirmi roman belirlenmiştir. Örneklem grubunda ise belirlenen bu yirmi romanın tamamına ulaşılarak hepsi de incelenmiştir. Sonuç olarak bu çalışmada evren ve örneklem grupları aynıdır.

3.3. Verilerin Toplanması

Veri toplamaları sırasında doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır.

3.4. Veri Çözümlemesi

Elde edilen veriler betimsel analiz ve içerik analizi yöntemleri ile çözümlenmiştir. Analiz birimi olarak eğitim sorunları alt başlığını içeren bölümde tema, öğretmen alt başlığını içeren bölümde ise hem tema hem de karakter birimleri kullanılmıştır.

4. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Roman Özetleri ve Romanlarda Yer Alan Öğretmen Kahramanlar

4.1.1.Karanlık Dünya

4.1.1.1 Romanın Özeti

Bir yılbaşı gecesi hakim Ahmet Mazılık Kasabası'ndaki küçük odasında yalnız başına yeni yıla girer. Ahmet, ailesini küçük yaşta kaybettiği için teyzesi ve eniştesi tarafından büyütülmüştür. Ahmet, Hatice Nine'nin bir odasını kiralayarak Mazılık'taki yaşama ayak uydurmaya çalışmaktadır. Ancak Ahmet'in Mazılıktaki tek düze yaşantısı Hatice Nine'nin genç ve güzel kızı Sedef'in Adapazarı'ndan dönmesiyle son bulur. Çünkü Ahmet, Sedef'ten çok etkilenir ve sürekli olarak onu düşünmeye başlar.

Bu arada Ahmet, kasaba yakınlarındaki Soğukpınar'dan yararlanarak kasabaya elektrik getirmek için uğraş verir. Bu konuda kendisine arkadaşları ve kasaba öğretmenleri yardım ederler. Bu çalışmalar sırasında Ahmet, öğretmen Bekir ile daha yakın bir arkadaşlık kurar.

Ahmet'le aynı dairede çalışan Kadıibaba, kızı Canan ile Ahmet'i evlendirmeye karar verir ve bunun için Ahmet'e çeşitli oyunlar hazırlamaya başlar. Bir gün Ahmet'i çok hasta olduğu gerekçesiyle evine çağırır ve kızı Canan ile tanıştır. Ancak onun bu çabaları sonuç vermez.

Ahmet elektrik işlerine dört elle sarılır ve köyleri dolaşarak onlardan proje için yardım toplamaya çalışır. Halk kasabaya gelen elektriğin kendilerine ne kazandıracağını pek bilmemekle beraber ellerinden gelen yardımı yaparlar. Bu sırada Ahmet, belediye başkanı tarafından halktan zorla para topladığı gerekçesiyle şikâyet edilirse de bu durumdan kaymakamın desteği ile kurtulur. Bu sırada Ahmet, komşusu olan oduncunun karısını balta ile yaralaması sonucunda onu mahkûm eder.

Ahmet, Sedef'e okuma yazma öğretmeye başlar ve ona giderek daha da yakınlaşır. Ahmet yoğun çalışmaları sırasında bir gün hastalanır ve beş gün kendisine gelemez. Hastalığı atlattıktan sonra Ahmet, Kadıbababa'nın baskısından kurtulabilmek için bir hikâye uydurur ve bir nişanlısı olduğunu ve onunla görüşmek için İstanbul'a gitmesi gerektiğini anlatır. Bunun için İstanbul'daki yakınlarına bir mektup yazarak İstanbul'a gelmek istediğini bildirir. Bu durum Kadıbababa'yı çok şaşırtır. Kadıbababa Ahmet'ten intikam almak için onun Sedef adlı bir kadınla uygunsuz ilişkide bulunmak suçuyla bakanlığa şikâyet eder. Bu arada kasabada elektrikler yanmaya başlar. Ancak halk bunu önemli bir olay olarak algılamaz. Bu durum bu işe çok emek vermiş olan Ahmet'i çok üzer. Ancak Ahmet, kaymakamın sözlerinden çok etkilenir ve önemli olanın elektrik yakmak olmadığını, önemli olanın toplumu elektriğin neden önemli olduğunu algılayacak bir seviyeye getirmek olduğunu anlar ve Mazılık'ta kalarak mücadeleye devam eder.

4.1.1.2. Romandaki Öğretmen Kahramanlar

4.1.1.2.1. Öğretmen Bekir

Öğretmen Bekir romandaki ikinci dereceden kahramanlardan biridir. Ahmet'in Mazılık'taki elektrik çalışmalarına o da katılmıştır. Romanda Bekir'in düzenli bir aile yaşantısı olduğu belirtilir.

4.1.1.2.2. Öğretmen Nihat

Öğretmen Nihat da romandaki ikinci dereceden kahramanlardan biri olarak yer alır. O da kasabadaki elektrik çalışmalarını destekleyerek kasaba halkına hizmet etmeye çalışır.

4.1.2. Yalnızız

4.1.2.1. Romanın Özeti

Samim, kardeşleri Mefharet, Besim ve Mefharet'in çocukları ile birlikte yaşamaktadır. Samim çevresinde farklı düşüncelerinden dolayı filozof diye anılan zeki bir insandır. O, Simerenya adını verdiği ve yüz elli yıl sonrasının dünyasını

anlattığı hayali bir yer kurgulamaktadır. Simerenya gerçek yaşamda karşılaşılan tüm aksak yönlerden uzak huzur verici bir mekân olarak anlatılmaktadır.

Aydın bütünlemeye kaldığı matematik dersine çalışırken küçük bir buhran geçirir ve şiddetli baş ağrılarından şikâyet ederek hasta olur. Samim'in yapıcı konuşmaları tüm aile üzerinde etkili olur ve bir süre sonra Aydın iyileşir. Samim'in yeğeni olan Selmin'in sürekli artan mide bulantıları ve mutsuz görünümü aileyi tedirgin eder. Bu sırada Mefharet, Selmin ile dayısı Samim arasında bir ilişki yaşanmış olmasından şüphelenmektedir. Bir süre sonra Selmin, annesinin gerçeği söylemesi yönündeki ısrarlarına dayanamayarak hamile olduğunu ve çocuğun babasının köşke ara sıra gelip karnını doyuran aç adam olduğunu söyler. Bu durum Mefharet'i çok üzer.

Samim kendisinden yirmi iki yaş küçük olan Meral ile birlikte. Meral aynı zamanda Samim'in eski sevgilisi Necile'nin kızıdır. Samim'in keskin zekâsı ve kuşkuları Meral'i hem etkilemekte hem de rahatsız etmektedir. Çünkü Samim, Meral'in tüm yalanlarını, çözümüme gücü sayesinde kısa sürede ortaya çıkarmakta ve Meral'den bu yalanları neden söylediğini açıklamasını istemektedir. Toplumun etik değerleri ile kendi arzuları arasında kalan Meral, çocukluğundan beri hayalini kurduğu Paris'e gitmek istemektedir. Gerçek bir aşk beslemediği Samim'den ise kendinin de tam olarak çözemediği nedenlerden dolayı ayrılmaz. Çünkü her ne kadar Samim'i bir sevgili olarak sevmese de onun koruyuculuğundan yoksun kalmak istemez. Meral aslında parçalanmış bir ailenin çocuğudur ve annesi, babasıyla ayrı olduğu ve Samim ile ilişkisinin bulunduğu bir dönemde Meral'e hamile kalmıştır. Tabi ki bu durum, Samim ve ailesi arasında, Meral'in Samim'in kızı olabileceği yönünde bir kuşku yaratmıştır. Ancak Necile, Meral'in babasının Nail bey olduğunu söyleyerek bu kuşkuları ortadan kaldırmıştır.

Ruhsal bir bunalımda olan Meral, Samim'i birkaç kez Fil Nuri ile aldatır. Bu arada Meral'in ara sıra Cezmi ile buluşması da Samim'i kızdırır. Selmin'in aç adamdan hamile kaldığını öğrenen köşkün hizmetçisi Hasibe, aç adamın aslında bir komünist olduğunu ve kimliğini saklamak için böyle dolaştığını köşktekilere anlatır

ve aç adamı polise şikayet edeceğini söyler. Çünkü Hasibe, aç adamı sevmekte ve onunla zaman zaman ilişkiye girmektedir. Durumu öğrenen Semlin, gizlice aç adama köşte kurulan tuzağı söyler ve onun polislerden kurtulmasını sağlar. Bir süre sonra Selmin söylediklerinin yalan olduğunu, tüm bunları annesini kızdırmak ve Ferhat'tan intikam almak için yaptığını söyler. Çünkü Mefharet ve Samim, Selmin'in Ferhat ile evlenmesine karşı çıkmaktadırlar

Feriha tüm etik değerleri reddederek Paris'te altmış yaşındaki bir adamla yaşayan bir kadındır ve Meral'in arkadaşıdır. Feriha'yı bu durumdan dolayı kendi ailesi gibi Samim ve Ferhat'ta kınamakta ve Meral'i onunla görüşmemesi yönünde uyarmaktadırlar. Ancak yaşamını nasıl düzenleyeceğini bilemeyen Meral, Feriha ile birkaç kez buluşur. Bu buluşmalardan birini Samim zekâsı sayesinde farkına varır ve Meral'i terk eder. Ancak Samim, Meral'in kendisini ziyareti nedeniyle bu fikrini bir süre askıya alır. Ancak Meral'in yeni bir yalanını yakalayan Samim, Meral'i bu kez kesin olarak terk eder. Bu sırada Necile, Samim ile Meral arasındaki ilişkiden haberdar olur. Meral, Feriha ile Paris'e gidip kendisinden yaşça büyük olan ve kendisine daha önceden âşık olan Şakir beyle yaşamaya karara verir. Bu nedenle pasaport işlemlerine başlayan Meral, bu işlemleri ağabeyi Ferhat'tan gizli olarak yapmakta ve eşyalarını gizli gizli Feriha'ya taşımaktadır.

Ancak Ferhat, Meral'in gizlice Paris'e gitme düşüncesini öğrenir ve Meral'i eve kilitler. Meral bir gece gizlice kapıyı kırıp evden kaçmak isterken Ferhat tarafından yakalanır. Bu kez de Ferhat, Meral'i odasına kilitler. Bu sırada Arnavutköy'de Necile'nin hizmetçisi Renginaz, Meral ile ilgili bir takım halisünasyonlar görmeye başlar. Bu durum bir süre sonra Necile'yi de etkiler. Necile ve hizmetçisi evdeki garip seslerden ve olaylardan etkilenecek yatak odasına saklanırlar. Bir süre sonra Necile, Samim'e telefon ederek durumu ona anlatır. Samim Necile'yi yatıştırdıktan sonra kendinin duyduğu yanık kokusundan ona bahseder. Bu sırada Meral intihar etmeyi düşünür ve hatta bir de mektup yazar. Bir süre sonra sigara içmeye karar veren Meral, çakmağına benzin koyarken yanlışlıkla benzini eteğine döker. Birden alev alan benzin Meral'in eteklerini tutuşturur ve Meral yanarak ölür. Bu haberi alan Necile, Samim'i arayıp ona durumu bildirir ve

hemen yanına gelmesini ister. Samim, Necile'nin köşküne geldiğinde onu ölü olarak bulur ve sabaha kadar Necile'nin cesedinin başında bekler ve geçmişi anımsar.

4.1.2.2.Romandaki Öğretmen Kahramanlar

Romanda öğretmen kahraman yer almamaktadır.

4.1.3.Ekilmemiş Topraklar

4.1.3.1. Romanın Özeti

1876 yılında köyün en geniş topraklarına sahip olan Ömer Ağa'nın bir oğlu olur ve Ömer Ağa Hafız'ın isteği üzerine, oğlunun adını Murat koyar. O yıllar köylünün ister ağa olsun, ister fakir olsun yokluk içerisinde yaşadığı yıllardır. Ömer Ağa ve diğerleri devlet tarafından kendilerinden istenen salmaları(vergileri) vermekte güçlük çekerler. Bu nedenle çoğu kez köylü ile tahsildarlar arasında kavgalar çıkar ancak her seferinde tahsildarlar köylünün hasat ettiği ürünün bir kısmını bölerek alırlar. Geriye kalanlarla da köylü aç susuz geçinmeye çalışır. Murat beş yaşında iken babası Ömer Ağa ölür. Murat ağabeyleri Mehmet ve Ali ile yaşamaya başlar. Artık büyümüş olan Murat'ı Zülküf'ün kızı Elif ile evlendirmeye karar veren ağabeyleri Zülküf'ün kızını vermemek istememesi üzerine kızı Murat için kaçırlılar. Bu yıllarda anne ve babalar, tarlada yeni işgücü oluşturmak amacıyla küçük yaştaki çocuklarını gelin ya da iç güveysi almak için evlendirmektedirler.

Murat Balkan Harbi'nden omuzundan bir sıyrık yarası alarak döner. Bu yıllarda Murat'ın çocukları büyümüştür ve bir kızı da evlidir. Murat babasından kalan tarlaların çoğunun ekilemediğini görür. Çünkü tarlaları ekecek öküz ve insan sayısı yetersizdir. Bu nedenle Ömer, daha çok küçük olan kızı Hamide'yi iç güveysi almak için evlendirir. Murat damatları ile birlikte tarlayı sürmeye uğraşır. Ancak kuraklık nedeniyle başarılı olamaz. Bu yüzden yağmurun yağması beklenir. Ancak beklenen yağmur bir afet şekline dönüşür ve günlerce yağar. Bu nenenle ovayı sel basar. Bu sırada Murat'ı babaannesi Ürküş Nine ölür. Zaten ağabeyi Ali'de daha önce ölmüştür. Diğer ağabeyi Mehmet ise tüm işlerden elini ayağını çekmiştir.

Bu yıllarda patlak veren Kurtuluş Savaşı'na katılan Murat, savaşta bir kolunu ve bir bacağını kaybeder. Murat'ın büyük damadı da ölmüştür. Yokluk ve sefalet her geçen gün daha da çekilmez olur. Yıldan yıla köye gelen tahsildarlar ise köylüyü birikmiş vergi borçları için sıkıştırırlar ve köylünün elindeki, avucundaki tüm varlığı alırlar. Murat, babası döneminden kalan geniş tarlaların çok küçük bir kısmını ekip biçebilir.

Köyde sırtındaki kamburdan dolayı "Kambur" diye çağrılan Hasan, yıllar önce bir dere kenarında tecavüz ettiği Fatma'yı bir gece perişan hâlde bulur. Çünkü Fatma bu tecavüz olayından sonra Kambur'un ağabeyinin onları evlendirmemesi üzerine, kötü yola düşmüştür. Fatma, bu eski olaydan dolayı Kambur'u suçlamaz ve onunla birlikte kalır.

Köye yeniden gelen tahsildarlar elinde hiçbir şey bulunmayan köylüye kötü davranmaya başlarlar. Murat ve diğerleri vergi konusunda bir uzlaşma sağlamaya çalışırlarsa da vergiciler yine köylünün mallarını alıp giderler. 1946 yılında bir gün Kaymakam ve Millî Eğitim Müdürü ile birkaç asker köye gelirler ve Murat ile diğer köylüler ile konuşurlar. Kaymakam onlara devletin yeni çıkardığı kanunlara göre bir okul yapmak zorunda olduklarını böylece köye medeniyetin geleceğini söyler. Ancak zaten açlık sınırında yaşayan köylü, hangi malzeme ile bu okulu yapacağını bilemez ve devletin kendilerine iyilik altında kötülük yaptığını düşünür.

4.1.3.2. Romandaki Öğretmen Kahramanlar

Eserde öğretmen bir kahraman yer almamaktadır.

4.1.4. Yağmur Duası

4.1.4.1. Romanın Özeti

Yaşamını Türkiye dışındaki ülkeleri gezerek ve orada gördüklerini maceralı bir şekilde anlatarak geçiren genç ve yakışıklı bir gazeteci, sosyetenin ünlü kadınlarından biriyle birlikte. Bu kadınla aralarında her hangi bir sevgi bağı olmamasına rağmen, gazeteci alıştığı yaşam gereği onunla birlikte olmaya devam eder. Aslında kadın gazetecinin basındaki gücünden yararlanarak kendine bir takım

çıklarlar elde etmeye çalışır. Yine böyle bir konuşma sırasında gazeteci kadını terk eder.

Gazetecinin patronu ona Alman bir profesörün Türkiye'ye geleceğini ve onunla ilgilenmesi gerektiğini söyler. Bu görev genç adama angarya gibi gelse de görevi kabul eder ve profesörü hava alanında karşılar. Gazetecinin plânı profesörü birkaç saat gezdirmek daha sonra da ondan kurtulmaktır. Ancak profesör, İstanbul'u gezmeyi reddeder. Zaten defalarca kez geldiği İstanbul'u avucunun içi gibi bilmektedir. Profesör yıllar önce gördüğü Çorum köylerini yeniden gezmek niyetindedir. Bu durum karşısında genç gazeteci hem çok kızar hem de çok şaşırır. Gonogog takma adlı fotoğrafçı arkadaşıyla birlikte profesörü Anadolu'ya götürürler. Bu aynı zamanda genç gazetecinin de Anadolu'yu ilk görüşüdür.

Ancak genç adam, Anadolu'da gördüğü ilkelik ve yokluk karşısında kendini başka bir dünyadaymış gibi hisseder ve neden bunca zamandır halkı hiç ilgilendirmeyen konular yazdığını düşünüp üzülür. Ayrıca Anadolu'yu yabancı bir aydının zorlamasıyla gördüğü için de kendini eleştirir. Yolda bir köylü grubunu bir tepeye yağmur duasına çıkarırken görürler. Ancak gazeteci, köyün çok yakınından bir ırmak aktığını görünce neden köylünün bu ırmaktan yararlanmadığını merak eder ve durumu öğrenmek için birkaç gün köyde kalmaya karar verir.

Gazeteci köye ilk girdiğinde yüzünün bir kısmı parçalanmış olan bir adamla karşılaşır. Adamın görünümü korkunç olduğu hâlde adam bu durumdan şikâyetçi değildir. Osman adlı bu adam sayesinde gazeteci köyü dolaşır. Ancak köylüye her ne kadar gazeteci olduğunu söylese de köylüler, onun oy toplamak için köye gelen bir milletvekili adayı olduğunu düşünürler. Bu nedenle Şeyh ve oğlu da gazeteciye yaklaşırlar. Bundan sonra gazeteci de bu oyuna dahil olmaya karar verir. Şeyh ona çevrede çok sözünün geçtiğini ve Şeyh'in çıkarlarını korursa onu bu yöreden milletvekili seçtireceğini söyler.

Gazeteci bu köy turu sırasında köyün öğretmeni Gülizar ile de karşılaşır ve onunla babasının misafiri olur. Gülizar gazeteciye köylüye karşı umursamaz Türk

aydınlarının bir temsilcisi gibi gördüğünden gazeteciye yüklenir ve kızar. Ancak daha sonra sakinleşir ve gazeteciye köylünün derdlerini anlatmaya çalışır. Gazeteci kadınlığını gizleyen bu bayan öğretmenden çok hoşlanır ve köyün derdleriyle ilgilenmeye başlar. Köylüler, ırmağın tarla seviyesinden aşağıda kaldığı için ondan yararlanamadıklarını söylerler. Bundan sonra gazeteci gazetede bir yardım kampanyası başlatır. Başlangıçta gazete patronu bu duruma karşı çıksa da sonradan ikna olur. Gazeteci her gün yazdığı yazılarda halkı yoksul bir Anadolu köyünün yeniden inşa edilmesi için yardım etmeye çağırır. Bu kampanya sırasında toplanan paralar köy projesine yetmediği için bir bankadan yardım alırlar. Böylece köyün yeniden kalkınması yönündeki proje başlar. Bu sırada Osman'ın kötü görünümdeki yüzü estetik ameliyatla düzeltilir ve Pınarlı köyünün de onun gibi değişeceği ve mutlu olacağı vurgulanır.

Fakat Şeyh ve oğlu tarlalarının değerinin düşmesi ve çıkarlarının zedelenmesi nedeniyle bu çalışmaları baltalamaya çalışırlar. İsmail Usta tarafından yürütülen proje ile ilgili gelişmeleri gazeteci her gün gazeteden halka duyurur. Ancak çalışmaların biten bölümleri gizlice tahrip edilir. Bundan sonra projeyi yürütenlerle Şeyh taraftarları arasında sürtüşmeler başlar. Şeyh din gücünü kullanarak köylüyü kendi tarafına çeker. Bu sırada öğretmen Gülizar ile gazeteci arasında başlayan aşk ilerler ve ikili gizlice buluşmaya başlar. Bu buluşmaların öğrenilmesi üzerine Gülizar'ın babası sinirlenir. Zaten ortada gergin bir durum vardır. Köylülerle çıkan sürtüşmeler sırasında gazetecinin bacağı kırılır. Ankara'ya götürülen gazetecinin başında Gülizar bekler. Sular bundan sonra da durulmak bilmez.

Mühendisler köylünün para karşılığı projede çalışmak istememesi üzerine zor durumda kalırlar. Gazeteci o adamın yüzünü bu hâle getirenin Şeyh olduğunu öğrenir. Gülizar ile buluşmaları sırasında karşısına bir anda İmam Ahmet çıkar.

Ahmet aslında Gülizar'ın amcasının oğludur ve küçük yaşlardayken Gülizar'a tecavüz etmiş ve bir süre kızı onunla birlikte olmaya zorlamıştır. Bunun üzerine ailesi Gülizar'ı Ankara'ya göndermiştir. Şimdi de Ahmet yoluna çıkan gazeteciye ortadan kaldırmak ister. Ahmet'le gazeteci arasında kavga olur ve gazeteci

Ahmet'i döver. Bundan sonra Gülizar ile gazeteci birlikte olurlar. Bu sırada Gülizar'ın babası hastalanır ve hastaneye kaldırılırken ölür. Her ne kadar adamcağızın hastalığı apandisit olsa da halk buna inanmaz ve onun gazetecinin tarafından öldürüldüğünü söylenir. Bu durum üzerine Gülizar da gazeteciden uzaklaşır ve onu görmek istemez.

Köylü yağmur duasından döndüğü bir gün gazeteciye linç eder. Bundan sonra gazeteci proje hakkındaki tüm umudunu kaybeder ve Ankara'ya döner. Gazetede bir yazı yayınlayarak projenin başarısız olduğunu halka duyurur. Ankara'da Gonogog'un evinde kalırken bir gün Gülizar gelir ve ondan özür diler, ırmağın taşıdığını ve köyün zor durumda olduğunu ona söyler. Bunun üzerine gazeteci ve arkadaşları yeniden Pınarlı köyüne dönerler ve köylü ile birlikte sel yatağını açmaya çalışırlar. Bunun için mühendis Haldun oraya dinamit yerleştirir. Birden karşısına Ahmet çıkar ve gazeteci ile arkadaşlarına ateş etmeye başlar. Bunun üzerine Osman dinamitleri patlatır ve patlama sırasında ölür. Gülizar ve gazeteci projenin tamamlanmasına az bir süre kala köylü ile dost olarak köyden ayrılırlar.

4.1.4.2. Romandaki Öğretmen Kahraman

4.1.4.2.1. Öğretmen Gülizar

Gülizar öğretmenlik yaptığı köydenidir. Bu nedenle köy halkını yakından tanır. Ergenlik döneminde başından geçen kötü bir olay nedeniyle ahlâk konusunda aşırı titiz bir insan olmuştur. Oldukça katı kurallara sahip olan Gülizar, bu nedenle ilk aşamada duygularını ortaya koyamayan ve insanlara sert davranan biri olarak karşımıza çıkar.

“Yan odanın kapısı açıldı. Siyahlar giyinmiş bir kız görüldü. Babasının uzun boyu, dik duruşu, sakın ve vakur hali Gülizar'da da vardı. Boğazına kadar kapalı, uzun kollu, uzun etekli, sımsıkı entarisiyle, bu köyde inzivaya çekilmiş bir rahibeye benziyordu. Fakat yüzü bütün ciddiyetine rağmen bir rahibe yüzü olmaktan uzaktı: hassas bir hayvanın ki zaman zaman açılıp kapanan burun deliklerine, sıhhatli ve gergin tenine, kalın dudaklarına bakarken “isterse ne güzel öpüşür bu kız!” diye düşünmemek imkânsızdı.” (68.s.)

Gülizar köy halkını bilinçlendirmek için elinden geleni yapar ve aydınları da köylü için çalışmamak, onların sorunlarını dile getirmemekle suçlar. Kendini mesleğine adanmış bir insan olan Gülizar, eşitlikten yana tutumuyla dikkat çeker.

“Lâf olsun diye, “Pınarlı çok talihli köy doğrusu.” Dedim. “Sizin gibi bir kızın burada öğretmenlik etmesi de cidden büyük fedakârlık.”
Öfkeden mi,hicaptan mı, nedense kıpkırmızı oldu. “Ben burada doğdum; doğduğum yerde öğretmenlik etmem fedakârlık değildir.”dedi.”(68.s.)

Köy halkını dinî korkularla elde tutmaya çalışan Şeyh ve oğlu ile mücadele eden Gülizar, köy kalkınması çalışmaları sırasında da çok çalışır. Romanın sonlarında gazeteciye olan duygularını dile getiren daha ılımlı ve sevecen bir insan hâline gelir.

4.1.5. Karlı Dağdaki Ateş

4.1.5.1. Romanın Özeti

Kız Sanat Okulunda öğretmen olan Binnur, aynı okulda öğretmenlik yapan Zeria ile şehirdeki bir pansiyonda kalmaktadır. Binnur oldukça genç ve güzel bir kızdır ve bu özellikleri nedeniyle mühendis Ulvi Beyin dikkatini çeker. Ulvi Bey’in Binnur’a olan ilgisi Zeria tarafından Binnur’a iletilir. Daha önce gönül meselelerinde pek tecrübesi olmayan Binnur, bu durumu biraz endişe ile karşılar ve Ulvi’ye karşı nasıl davranacağını bilemez. Zeria, kısa bir tatil için kayak merkezi olan Kocadağ’a gideceğini söyler ve Binnur’u da çağırır. İçerisinde Ulvi’nin de bulunduğu kabile Kocadağ’a hareket eder. Yol boyunca Binnur ve Ulvi birbirlerine iyice yaklaşırlar.

Kocadağ’da geçen birkaç gün içinde sık sık Yusuf’tan bahsedilir.Yusuf, etrafta çok yabani olarak bilinen ve hakkında türlü söylentiler çıkmış olan kırk yaşlarında yakışıklı bir adamdır. Yusuf, yabaniliği nedeniyle pek kimseyle ilişki kuramayan bir kayak hocası ve rehberdir. Yusuf’un dikkatini hemen kabile içindeki Binnur çeker. Binnur ise onun bu ilgisinin farkına varır ve ne yapacağını bilemez. Çünkü Kocadağ’da Ulvi de ona evlenme teklif eder. Bunun üzerine Ulvi ile Binnur nişanlanırlar ve yeniden okula dönerler. Ancak Binnur’un aklından kendisine ilân-ı aşk eden Yusuf bir türlü çıkmaz ve Binnur sürekli olarak Ulvi ile Yusuf arasında

karşılaştırmalarda bulunur. Bu arada Yusuf dağdan kendilerine çeşitli hediyeler gönderir ve bir akşam Binnur'un karşısına çıkan Yusuf, Binnur'a kendisi ile gelmesini söyler. Ancak Binnur bunu kabul etmez.

Binnur her geçen gün Yusuf'u biraz daha sevdiğini fark ederse de kendisini kandırmak için Ulvi'ye yakın davranır. Yılbaşından önce Zeria, Ankara'daki bir toplantıya gitmek için yola çıkar. Şehirde yalnız başına kalan Binnur birkaç gün sonra yılbaşını geçirmek üzere İstanbul'a ailesinin yanına gidecektir. Bu zaman içerisinde Binnur, bir gün nişanlısı Ulvi ile karşılaşır ve birlikte onun evine giderler. Burada Ulvi'nin iş için gitmek zorunda olduğu Amerika hakkında konuşurlar ve birlikte Amerika'da neler yapacaklarını tasarlarlar. Bu gelecek plânları Binnur'u mutlu etse de o aklının hâlâ Yusuf'ta olduğunu bilir. Ancak ertesi gün Ulvi ile karar verdikleri gibi Millî Eğitim Müdürü'ne giderek istifasını verir. Yola çıkacağı gün birden karşısında Yusuf'u bulur ve onun ısrarlarına dayanamayarak onunla birlikte Kocadağ'a gider. Yol boyunca yaptığının doğru olup olmadığını düşünür, ancak yeniden Yusuf'la birlikte gitmeye karar verir. Birkaç ay pişmanlıklar ve endişeler arasında geçer. Ancak bir zaman sonra Binnur kendisini Yusuf'un yaşamına uydurarak insanlardan kaçan, yabani bir hâle gelir.

Yusuf'un başka bir köye gittiği gün, dağ başındaki ıssız kulübeye Yusuf'un oğlu Kaya gelir. Kaya yakın bir yerde asker olduğunu ve birkaç günlük tatilden yararlanarak babasını ziyarete geldiğini söyler. Bir süre Kaya ve Binnur sohbet ederler ve Kaya karşısındaki bu genç ve güzel kadının ne kadar yalnız ve pişman olduğunu görerek ona yardım etmek ister. Babasını iyi tanıdığını söyleyen Kaya, Binnur'a babasıyla bu dağ başında yıllar boyunca yaşam sürmenin zor olduğunu anlatır. Bunun üzerine Binnur, kendisine âşık bir yakını olan Erbil'e bir mektup yazmaya karar verir. Çünkü Erbil'in kendisine olan sevgisinin ne kadar büyük olduğunu bilen Binnur, bu lekeli haliyle kendisini sadece Erbil'in kabul edeceğini düşünür. Ancak mektubu Kaya'ya vermekten vazgeçer. Çünkü Yusuf'a karşı içindeki hastalıklı duygu, bunu yapmasına engel olur. Bunun üzerine Kaya evden ayrılır ve Binnur'dan kendisinin buraya geldiğini babasına söylememesini ister.

Yusuf ile Binnur arasındaki sevgi ise hem şiddetli kavgalarla hem de şiddetli bir aşk ile devam eder ve her geçen gün Binnur, biraz daha dış dünyadan kopar. Binnur bir konuşması sırasında Yusuf'a bir gün yakınlardaki uçurumdan birlikte atlamayı önerir. Yusuf ne zaman olacağını bilmediği bu ölüm teklifini aşklarını ölümsüzleştirmek için kabul eder.

Bir gün kayak evinden Binnur'a bir mektup gelir. Bu mektup Erbil'den gelmektedir. Bu duruma Binnur pek şaşırılmaz, çünkü Kaya'nın kendisine acıyarak Erbil'i bulduğunu ve ona durumunu iletildiğini düşünür. Ancak gelen mektup Yusuf'u endişelendirir ve Yusuf, Binnur'un kendini bırakıp gideceğini düşünür. Binnur gidip Erbil'i görmeye karar verir ve geriye dönmek isterse kayak evinden bir mendil sallayacağını söyler.

Kayak evinde Erbil'le buluşan Binnur, Erbil'le gitmek istemez ve onun tüm zorlamalarına karşın yeniden Yusuf'a döner. Bir süre sonra Erbil, dağdaki kulübenin yandığını ve sevgilerin ortadan yok olduklarını öğrenince belki bir gün gelir düşüncesiyle Binnur'u beklemeye başlar.

4.1.5.2. Romandaki Öğretmen Kahramanlar

4.1.5.2.1. Öğretmen Binnur

Binnur kasabadaki kız lisesinde öğretmendir. Çevrede güzelliği ile dikkat çeken Binnur karmaşık bir ruh hâline sahiptir.

“(...) Ne kadar saf, masum yüzlüydü... Yüzünün her çizgisi masumluğunu belirtsin, anlatsın, ispat etsin diye özel bir özeniş, bir anlatımla çizilmiş sanılırdı.(...) Bütünü ile vücudu gibi ruhu da ufak tefeğin ölçülüsü, serüvensiz yaşayacak, çıtıpıtı bir kız... Eğer her organından daha güzel olan burnunun kanatlarındaki o tutkulu büklüm, o çırpınmaya yetenekli hareketlilik bulunmasa(...)”(7.s.)

Eser boyunca da sürekli olarak onun ruhundaki gelgitler ve pişmanlıklar işlenir.

“-Burada ben ne bulacağım? Utanç karışmış kısa bir aşk bayramından sonra hep acı, üzüntü, inleme, hıçkırık, gözyaşları...cehennem hayatı! Vücudu da

ruhu da taeshten daha hoyratça, insafsızca, kıvrandırmadan yakan, kül ede, alevsiz beyaz ateş, soğuk cehennem!

- Yarabbi, Binnur mu öyle bir adama metres oldu? Bu muydu onun kısmeti? Neler hayal etmişti, talihine ne çıktı?”(12.s.)

İyi kalpli bir kadın olan Binnur Yusuf’la karşılaşmasından sonra büyük bir değişim geçirir ve sosyal hayattan giderek uzaklaşarak içe kapanık bir insan olur. Binnur zaaflarına kurban olarak Yusuf’tan ayrılamaz ve bu nedenle öğretmenlik görevini de bırakmak zorunda kalır. Eserin sonunda ise Binnur intihar eder.

4.1.5.2.2. Öğretmen Zeria

Zeria, Binnur’la aynı okulda çalışmaktadır ve bu okulda şapka öğretmenliği yapmaktadır. Zeria aynı zamanda Binnur’un pansiyondaki oda arkadaşısıdır. Zeria yaşça Binnur’dan büyük olduğu için pek çok konuda ona öğütler verir. Kendisi de bekâr olan Zeria gezmekten, eğlenmekten zevk alan bir kişidir. İyi derecede yabancı dil bilen Zeria, bu nedenle zaman zaman bakanlık toplantılarına çağrılmaktadır. Arkadaş canlısı ve iyi kalpli bir kadın olan Zeria eserde şöyle tanıtılmaktadır:

“Kızıl saçlı, çilli, iri kemikli, şen bir kızdı o... Bir paşa torunu... merhum paşa bir takım sert icraatıyla tanınıyor ve o zaman bilenler veya öğrenmişler üzerinde hâlâ etkisini sürdürüyor, bundan dolayı da torununa karşı saygı gösteriliyordu.

Saygının aslı nedeni paşanın elinden milyonlar geçtiği halde parasız ölmesi, namuslu kalmasıydı. Zeria ne ondan, ne ailesinin eski saltanatından bahsederdi, küçük hayatından memnundu; hele dağ eğlencelerinden...”(17.s.)

4.1.6. Hababam Sınıfı

4.1.6.1. Roman Özeti

Hababam Sınıfı tefrika edilmiş bir eser olması nedeniyle belirli bir konu bütünlüğüne sahip değildir. Bir lisedeki olayları mizahi bir dille anlatan eserde, her bölümde ayrı bir olay ele alınmaktadır. Bu nedenle romanın özetine bu bölümde yer verilmeyecektir.

4.1.6.2. Romandaki Öğretmen Kahramanlar

4.1.6.2.1. Piyale İhsan

Piyale İhsan lisenin edebiyat öğretmenidir. Sembolizm ve Ahmet Hâşim hayranı olduğu için kendisine öğrencileri tarafından Piyâle lakabı takılmıştır. Yaşlı ve öğretmenlik ideallerinden uzaklaşmış bir kimsedir.

4.1.6.2.2. Maratoncu Raşit

Raşit öğretmen lisenin tabiiye (biyoloji) öğretmenidir. Şehir dışında bulunan evine yürüyerek gidip geldiği için kendisine bu lâkap takılmıştır. Kopya çektirmemek için sıraların üzerinde dolaşan Maratoncu Raşit'in de iyi bir eğitimci olduğu söylenemez.

4.1.6.2.3. Susak Cafer

Susak Cafer, lisenin edebiyat öğretmenidir. Ezberci bir öğretim tekniği uygulayan bu öğretmen, öğrencilere altından kalkamayacakları ödevler verir. Öz Türkçe'ye karşı olan Susak Cafer, öğrencilerin Osmanlıca kelimeler kullanmalarını ister. Divan Edebiyatı şairlerinin hayranı olan Susak Cafer, yeni yazarlara ve şairlere de karşı olan bir öğretmendir. Romanda ayrıca yaşlı olduğundan bahsedilen Cafer öğretmen, Hababam Sınıfı romanındaki diğer öğretmenler gibi pek sevilmez. Ayrıca alanındaki bilgisi kıt olduğu için öğrencilerin eğlence konusu olur.

4.1.6.2.4. Vak Vak Rıza

Vak Vak Rıza coğrafya öğretmenidir. Ancak öğretmenlik mesleği ile pek ilgisi olmayan bir kimsedir. Çünkü ilerlemiş yaşı nedeniyle sınıfta getirdiği minderin üzerine kurularak uyuklar. Vak Vak Rıza, öğretmenliği sadece para için yapan ve müfettişlerden oldukça korkan bir insandır. Bu nedenle öğrencilere küre, harita gibi ders araçlarını ancak teftiştten teftişe gösterir. Romanda Vak Vak Rıza şöyle tanıtılır:

“Vak Vak Rıza altmışını geçmiş, emeklilik çağına çoktan girmiş iki parmak da geçmişti. Gazeteye sarıp minderini getirir, kürsüye yerleşir yerleşmez de içi geçiverirdi. Hele böyle havaları hiç kaçırmazdı. Ders anlatacak hâli kalmamıştı artık. Çocuklara ‘Şuradan şuraya çalışın!’ der, dersin sonunda da üç kişiyi kaldırırdı. Küt sağır olduğu için söylediğinin yanıtını vermek gerekmezdi.”(104.s.)

4.1.6.2.5. Kel Mahmut

Kel Mahmut tarih öğretmenliğinin yanı sıra okul müdür yardımcılığı görevini de yürütmektedir. Hürrem Sultan adlı bir kedisi olan Kel Mahmut, öğrencilerin en çok tepki duydukları öğretmendir. Çünkü öğrencilere sık sık ağır cezalar verir ve okulun sahip olduğu imkânlardan öğrencilerin yararlanmasına engel olur. Örneğin okul tarafından her yıl dağıtılması gereken giyim eşyalarını yalnızca müfettişler geleceği zaman ambardan çıkartır. Bu nedenle öğrenciler tarafından sevilmeyen Kel Mahmut, eserin de en kötü kahramanlarından biri olarak tanıtılır.

4.1.6.2.6. Badi Ekrem

“Boyunun kısalığını”, “sağ omzunun düşüklüğünü”, “hafiften kamburunu” örtmek için ilginç bir yürüyüşe sahip olan beden eğitimi öğretmenidir. Kendisini çok beğenen Badi Ekrem, dersler sırasında da sık sık bunu dile getirmekte ve öğrencilere kendisi ile ilgili asılsız hikâyeler anlatmaktadır.

4.1.6.2.7. Diğer Öğretmenler

Eserde Kimyacı Sallabaş, yine kimya öğretmeni olan Paşa Nuri, matematikçi Sıfırcı Hamdi, yine matematik öğretmeni Topuz Hoca, Askerlik Hocası ve Felsefeci Öküz Kont adlı öğretmenlerden de kısaca bahsedilmektedir.

4.1.7. Alinin Biri

4.1.7.1. Romanın Özeti

Değirmisaz Hapishanesi’nde mahkûm olan Ali, Kurtuluş Savaşı yıllarında çetecilik yapan Nalbant Efe’nin oğludur. Afyonun bir köyünde yaşayan Ali, yıllar önce köy ağasının tarlalarını elinden almak istemesi üzerine ağaya karşı gelir. Köy ağası Rahim Ağa ise Ali’nin hanımının Yozalan’daki topraklarını ele geçirebilmek için Ali’yi o yıllardaki İstiklâl Mahkemesi’ne çetecilik yaptığı gerekçesiyle şikâyet eder. Bundan birkaç yıl sonra Ali, dağdan köye inince tutuklanır ve hapse mahkûm edilir. Halbuki Ali’nin hapse mahkûm edilmesini gerektirecek bir suçu yoktur. Ali mahkûmiyet süresinin bittiği gün, madende devlet için yıllarca birlikte çalıştıkları arkadaşlarına veda ederek yaya olarak yola çıkar. Çünkü trene binecek kadar parası

yoktur. Yolda babasının çete arkadaşı Bekir Çete ile görüşür ve daha sonra kendi köyüne ulaşır.

Köyde o gün geleneksel manda güreşleri yapılmakta ve köyün iki zengin ağasının mandaları güreşmektedir. Ali, köyün girişindeki değirmene uğrar ve orada Yusuf Dede ve genç öğretmen Arif ile karşılaşır. Yusuf Dede Ali'ye oğlu Yaşar'ın ağanın adamı olduğunu, onun yanından hiç ayrılmadığını ve ağanın yeğeni Fadime'yi sevdiğini anlatır. Ali bu kötü haberlerle eve gelir ve uzun zaman sonra eşi Elif ile görüşür. Bir süre sonra Ali eve gelen oğlunu ağaya yakın olduğu için döver. Ancak Yaşar her şeyden vazgeçeceğini, ancak Fadime'den vazgeçmeyeceğini söyler. Bu sevda karşısında Ali ne yapacağını bilemez ve kendisinin Elif'i ağadan nasıl kaçırdığını hatırlar. Bu günlerde askere gidecek olan Yaşar, gizlice Fadime'yi görür ve ondan kendisini bekleyeceğine dair söz alır ve askere gider.

Ali Ağa ile olan tarla davasını yeniden gündeme getirir ve tarlalarına el konmuş diğer köylüler ile birlikte duruma bir çözüm aramaya çalışırlar. Bu konuda onlara köyün öğretmeni Arif yardımcı olur ve onları yönlendirir. Ali'yi çok seven öğretmen, onlara yakında Ankara'ya doğru büyük bir köylü yürüyüşü başlatılacağını, bu yürüyüş sonrasında köylülerin devletten toprak reformu çıkarmalarını ve vergileri indirmelerini talep edeceğini bildirir. Bunun üzerine köylüler Ankara'ya yürümek isterler. Ancak arkadaşları yeni mahkûmiyetten kurtulan Ali'nin yürüyüşe katılmasını doğru bulmazlar ve yürüyüşe köylüleri temsilen Bıdık Ahmet katılır. Ancak Ankara'da köylüler polis tarafından durdurulur ve köylülerin çoğu tutuklanır bunların arasında Bıdık Ahmet de vardır. Mahkûmların tevkif edildiğini duyan Ali ve diğerleri Bıdık Ahmet'i almak üzere Afyon'a giderler. Ali burada Bekir Çete'nin kızıyla karşılaşır. Çünkü köylü yürüyüşü sırasında Bekir Çete'nin damadı da tevkif edilmiştir. Genç kadın, Ali'ye babasının kendisiyle ilgili anasına bir vasiyette bulunduğunu söyler. Ali bunun üzerine Afyon dönüşü Bekir Çete'nin köyüne uğrar ve vasiyeti öğrenir.

Bu sırada Ağa köydeki işlerine engel olmaya çalışan öğretmeni köyden uzaklaştırmanın bir yolunu bulmaya çalışır. Bunun için kendi oğlu Kör Emin

tarafından tecavüze uğradığı söylenen yeğeni Fadime'yi döverek öğretmenin odasına gönderirler ve öğretmeni onunla yakalamaya karar verirler. Ancak durumu Gagılı adındaki çocuk sayesinde öğrenen Ali, Ağa'nın bu oyununu bozar ve Fadime'yi evine gönderir. Ancak bu durum yine de şehre ulaşır ve öğretmen hakkında soruşturma başlatılır. Öğretmen müfettiş tarafından suçsuz bulunsa da kendisinin bu köyde kalmasının uygun olmadığı sonucuna varılır ve öğretmen köyden ayrılır. Bu yıllarda Halk Partisi ve Demokrat Parti arasındaki mücadele yıllarıdır. Ancak o güne kadar "demokrasi" den haberi olmayan köylüler hangi tarafta yer alacaklarını bilemezler. Onları bu konuda aydınlatan tek kişi olan öğretmen de artık köyden uzaklaştırılmıştır. Bu dönemde Ağa seçimlerde tüm köylünün yerine oy kullanır ve kendisi hangi partiye geçerse köylünün tamamını da o partiye geçirir.

Fadime bir gün Elif Ana'nın yanına gelir ve Yaşar'a vermesi için bir emanet bırakır ve evden kaçtığını diğer köydeki teyzesinin yanına gideceğini söyler. Ancak bir süre sonra Elif'in kendini uçurumdan atarak intihar ettiği anlaşılır. Bu duruma çok üzülen Ali, Ağa'nın kara çaldığı bu kızın bu lekeyle yaşamaktansa ölmeye tercih ettiğini anlar.

Bundan sonra köylü Ağa'ya başkaldırır ve topraklarını yeniden almak ister. Silâhlanan köylü Ağa'nın evini kuşatır ve ağanın adamları ve jandarmaya karşı köylü çatışmaya başlar. Çatışma sırasında ölenler arasında Ağa, Ağanın oğlu Kır Emin ve Bıdık Ahmet de vardır. Bu sırada orada bulunan Elif'i ve birkaç köylüyü jandarma tutuklar. Bundan sonra etrafın yeniden jandarma tarafından sarıldığını öğrenen köylüler dağa çıkarlar ve haklarını korumak için yeniden Ali'nin önderliğinde bir çete kurarlar. Ali, Bekir Çete'nin kendisine bıraktığı vasiyet gereği, dağda bulunan eski bir yatıra gider ve burada babası zamanından kalmış olan silâhları çıkarır ve çete üyelerine dağıtır.

Bu sırada Ali'nin çok sevdiği ve Ağa ile olan çatışma sırasında elinden yaralanan Acar da yarasının kötüleşmesi nedeniyle ölür. Bunun üzerine çetede ki insan sayısı on sekize düşer. Oysa ki Ali'nin babası zamanından kalmış bir inanç

vardır. Bu inananca göre bir çetede ki insan sayısının çift olması uğursuzluktur. Ali bunları düşünürken birden saç sakalı birbirine karışmış biri gelir. Bu Ali'nin oğlu Yaşar'dır. Yaşar o yıllarda patlak veren Kore savaşına girmekten vazgeçip babasının yanına gelmiştir.

4.1.7.2. Romandaki Öğretmen Kahraman

4.1.7.2.1. Öğretmen Arif

Genç ve bekar bir öğretmen olan Arif, köy halkı tarafından çok sevilen aydın bir insandır. Görevine son derece bağlı olan Arif, idealist bir öğretmen olarak karşımıza çıkarılır. Ağanın türlü oyunlarına karşı halkı bilinçlendirmeye çalışan Arif, bu nedenle Ağa'nın hazırladığı bazı tuzaklarla da mücadele etmek durumunda kalır. Ancak bu olaylar onu yıldırma yerine işine daha da bağlanmasını sağlar. Aşk konusunda da gururlu olan genç öğretmen, köyden Fadime adlı kızı sevmesine karşın, Fadime'nin başkasını sevdiğini öğrenmesi üzerine sevgisini açıklamaz.

4.1.8. Havada Bulut Yok

4.1.8.1. Romanın Özeti

Edebiyat öğretmeni Süleyman, ilk tayin yerinin İstanbul'a oldukça uzak olan Kayseri'ye çıktığını öğrenir. Kısa sürede lisedeki öğretmenlerle kaynaşan Süleyman, onların yaşam şekillerine de ayak uydurmaya başlar. Buradaki öğretmenler okul dışındaki tüm zamanlarını kahvehanelerde ve meyhanelerde geçiren idealizmden ve eğitimci kimliğinden uzaklaşmış insanlardır. Öğretmenler, iyi sicil alabilmek için okul müdürüne, okul müdürü ise maarif müdürüne iyi görünmeye çalışmakta ve kahvedeki tavla ve kâğıt oyunlarında onlara yenilmektedirler. Bu tek düze yaşam içerisinde Süleyman da içki içmeye başlar. Lisenin en ilginç öğretmeni ise resim öğretmeni Basri Bulut'tur. Basri Bulut, koyu bir Rousseau hayranıdır ve çok az olan Fransızca bilgisi ile Rousseau'nun kitaplarını çevirmeye ve onun cümlelerini kutsal birer emir gibi etrafındakilere anlatmaya çalışmaktadır. Gerçekte Basri Bulut, bir alkoliktir ve kazandığı tüm parayı içkiye yatırdığı için ailesine bakamamaktadır. Bir gece Basri Bulut, bir sarhoşluk anında bacağı kırar. Yanında bulunan Süleyman, onu doktora götürdükten sonra ailesine haber verir ve Basri Bulut'un karısı ve üç

kızının içler acısı yoksulluğunu görür. Basri Bulut'a bu durumu ileten Süleyman, onun sadece bir teori adamı olduğunu ve Rousseau'dan okuduklarını gerçek yaşamına hiç uygulamadığını görür.

Bir süre sonra Basri Bulut, ailesinin onun ölümünden sonra iyi bir maaşla geçinebilmesi için görevi başındayken plânlı bir şekilde ölmeye karar verir. Zaten çok zayıf olan bedeni hızlı bir merdiven çıkışından sonra duraklar. Basri'nin ölümünü haber vermek yine Süleyman'a düşer. Süleyman bu günden sonra Basri'nin ailesine elinden geldiğince yardım etmeye çalışır. Bir gece Süleyman okula dönerken bir sokak lâmbasının altında bir öğrencinin ders çalıştığını görür ve ondan durumun aslını sorar. Remzi adındaki bu çocuk, bir yakınının samanlığında barınmakta ve geceleri de bu sokak lâmbasının altında çalışmaktadır. Bu yoksul öğrencinin durumu Süleyman'ı derinden etkiler ve Süleyman içerisinde kaybolduğu bu bohem yaşamından bir anda uyanır ve etrafındaki trajedinin farkına varır. Müdürle konuşup Remzi'yi akşamları okula aldırmaı başlar.

Süleyman, bu durumdaki tüm öğrencilerin bir arada kalabilecekleri bir yurt yaptırılması için ilgili tüm devlet kurumlarına başvurursa da bunda başarılı olamaz. Ayrıca bu çabaları sırasında Süleyman, bürokrasinin gerçekten iş yapmaya engel olan kemikleşmiş bir set olduğunu görür. Bu iş için başvurduğu tüm amirler işlerinin çokluğundan yakınmakta, ama ortaya hiçbir şey çıkaramamaktadırlar. Bir gün Remzi Süleyman'a onun ve Basri'nin karısı Nermin hakkında söylentiler çıktığını anlatır. Söylentilere göre Basri'nin ölümünden sonra onun evine sık gidip gelen Süleyman ile Nermin arasında bir ilişki vardır. Ayrıca Remzi'nin akrabası Nermin'i dağa kaldırmayı düşünmektedir. Bu durum Süleyman'ı çok etkiler ve Süleyman Nermin'den gerçekten hoşlanmasına rağmen, Basri'nin hatırası nedeniyle ona bir türlü açılmaz. Süleyman Nermin'e söylentileri anlatır ve ona kızları da alıp hemen İstanbul'daki akrabalarının yanına dönmesini söyler. Nermin'de Süleyman'dan hoşlanmaktadır ve trene binene kadar Süleyman'dan bir şeyler söylemesini bekler. Süleyman bir şeyler söylemek isterse de Basri nedeniyle bunları dile getiremez ve Nermin çocuklarıyla birlikte İstanbul'a gider.

Süleyman, bütün bunlardan sonra alkolden ve uyuşukluktan kurtulur. Tüm zamanını öğrencilerinin ve halkın sorunlarıyla uğraşmakla geçirir. Yoksul öğrencisine fabrikada iş bulur. Daha sonra halkevi müdürü ile tanışır ve onun teklifi üzerine halkevinde çalışmaya başlar. Halkevi yetkilileriyle birlikte köyleri gezdikleri bir gezi sırasında, Türk köylüsünün ne kadar ihmal edilmiş olduğunu sağlık, eğitim, yol, su elektrik gibi hizmetlerden ne kadar uzak yaşadıklarını görür ve Türk köylüsü için çalışmak ister.

Süleyman halkevindeki çalışmalarda canla başla çalışır ve yoksul halka gıda bulabilmek için bir komisyonun kurulmasına ön ayak olur. Bu çalışma sırasında şehirdeki yoksulların belirlenmesi için yoksul mahalleleri dolaşan Süleyman, insanların yaşam koşulları karşısında hayrete düşer. Bir lokma ekmeğe muhtaç olan bu insanlara şehrin zenginlerinden yardım toplarken zenginler ile yoksul halk arasındaki yaşam farkını bir daha görür.

Bu sırada Süleyman, bir dergide “Yoksul Halkın Kalkınması” başlıklı bir makale yazar. Bu makaleden sonra yine sosyal içerikli olan iki yazı daha kaleme alır. Bundan biraz sonra Süleyman, arkadaşlarının etrafından uzaklaşmaya başladıklarını görür. Sadece felsefe öğretmeni Zühtü ona daha yakın davranmaya başlamıştır. Zühtü öğretmenler arasında konuşulanları üst makamlara iletmesiyle ünlenmiş bir öğretmendir. Süleyman bir süre sonra hakkında bir soruşturma açıldığını ve Zühtü’nün onun yaptığı herşeyi üst makamlara iletliğini öğrenir. Bir süre sonra okula bir bakanlık müfettişi gelir ve soruşturmaya başlar. Başlangıçtan itibaren Süleyman’a karşı ön yargılı olan müfettiş Süleyman’a öğretmenlikten el çektirir. Süleyman şehre ilk geldiği gün kaldığı otelde son bir gece daha kalır ve geldiği gibi yeniden İstanbul’a döner.

4.1.8.2. Romandaki Öğretmen Kahramanlar

4.1.8.2.1. Öğretmen Süleyman

Eserin ana kahramanı olan Süleyman edebiyat öğretmenidir. Kayseri Lisesi ise onun ilk görev yeridir. Süleyman Kayseri’ye gelirken Anadolu’yu da ilk kez

görme şansına sahip olur. Süleyman annesi tarafından İstanbul’da yetiştirilmiştir. Süleyman, son derece duyarlı bir ruha sahip olduğundan çevresindeki sorunları çözmek konusunda elinden geleni yapmış örnek bir insandır. öğrencilerin ve yardıma muhtaç insanların yardımına koşan Süleyman, bu özelliği nedeniyle çevresindekiler tarafından sürekli olarak eleştirilir. Kayseri’deki yoksul insanlara ulaşabilmek için halkevi çalışmalarına katılan Süleyman, gördüğü sefalet tabloları karşısında hem üzülür hem de şaşkınlığa düşer.

Süleyman, Basri Bulut’un eşine karşı bir sevgi duymasına karşın arkadaşının eşine karşı böyle duygular beslemesinin doğru olmadığını düşünecek kadar da asil ruhludur.

Bir aydın olarak ülke sorunları konusunda kendini suçlu gören Süleyman eser boyunca sürekli olarak iyi yönleri ön plâna çıkarılmış bir kahramandır. Süleyman kendini halka adanmış bir aydın olarak yaşadığı çevrenin sorunlarını çözmek için ulusal düzeyde girişimlerde bulunursa da bu girişimler kuşkuyla karşılanır ve Süleyman müfettiş tarafından görevinden alınır. Bu durum Süleyman gibi mesleğini yaşamının en önemli noktasına koymuş bir adam için büyük bir yıkım olur.

4.1.8.2.2. Resim Öğretmeni Basri Bulut

“Basri Bulut’ta ilk göze çarpan şey, boyunun haddinden fazla uzun olması idi. Sırtı hafif kamburlaşmıştı. Kendisine felsefeyle uğraşan bir adam hali vermek için uzattığı simsiyah saçları şapkasının kenarlarından taşıyor, ceketinin yakasına kadar dökülüyordu; onları günde birkaç defa arkaya doğru itina ile tarıyordu ama, yılda bir defa yıkadığı şüpheli idi.”(19.s.)

“(…) Burada okumaya çalışan tek adam bu Basri Bulut’tur. O da Rousseau delisidir, başka şey okumaz. Hoş, onu da anlayacak halde değil ya. Tercümesi yok ki rahat rahat okusun; eline Fransızcasını alır, fakat anlayacak kadar da Fransızca bilmez. Oturur, sabahtan akşama kadar usanmadan lûgat karıştırır, her sahifedeki bütün kelimelerin mânalarını kurşun kalemle üstlerine yazar, sonra cümlelerden kendine göre bir takım mânâlar çıkarır. Bereket versin Fransızca öğretmeni Ömer Fethi’yi yakalıyor da, her gün birkaç sahife ona tercüme ettiriyor.”(24.s.)

Bacağının kırılması nedeniyle kaldırıldığı hastanede bile doktorlardan gizli olarak alkol alan Basri Bulut bu davranışları ile herkese zarar verdiğinin bilincindedir. Ancak alkol tutkusundan vazgeçemeyeceğini anladığı için kendi canından vazgeçmeyi daha uygun bulur ve kendi cezasını kendisinin vereceğini söyleyerek ölümünü planlamaya başlar:

“Türlü yolsuzluğun, fenalığın, ahlâksızlığın kum gibi kaynadığı bir kalabalığın içinde rakı ile ıslana ıslana pişmiş benim gibi bir herifle başa çıkılır mı hiç? Baksana yüzüme. Orada ne görüyorsun? Bir canavar değil mi? Böyle bir adamı yenmeğe çalışmak boşuna emek olmaz mı? Onu yalnız kendisi cezalandırabilir, başka hiç kimse.. Başka hiç..kimse! Ve ben onu cezasını vereceğim; kafasında taşıdığı...çok iyi fikirlere rağmen ne kendisine, ne karısına, ne çocuklarına, ne etrafındakilere bir faydası dokunmayan; faydası değil, zararı dokunan bu canavarı ben cezalandıracağım, hem de çok ağır bir ceza ile!” (47.s.)

Basri Bulut, romandaki ilginç öğretmen modellerinden biridir. Aslında iyi niyetli bir kişi olmasına rağmen, alkol tutkusu onu bencil ve ailesine karşı duyarsız bir insan hâline getirmiştir. Roman boyunca Rousseau hayranlığı dile getirilen Basri Bulut’un bu yönü ile bir teori adamı olduğu ortaya konulur. Çünkü Basri Bulut, Rousseau’dan öğrendiklerini hayatına taşıyamamış bir insandır. Bohem bir yaşam süren Basri Bulut, alkol tutkusundan vazgeçemediği için çevresine zarar verdiğinin bilincindedir. Zaten kısa bir süre sonra plânladığı şekilde görev başında iken hayatını kaybeder.

4.1.8.2.3. Felsefe Öğretmeni Zühtü

Zühtü çevresiyle iletişimi iyi olmayan biridir. Eser boyunca sürekli olarak Zühtü’nün olumsuz yönleri vurgulanır. Derslerini anlatabilmek için sürekli ders kitaplarını ezberleyen Zühtü, bu alışkanlığını öğrencilerine de kazandırmaya çalışır. Ayrıca Zühtü öğretmenlerle okul müdürü arasında ispiyonculuk yapan bir kimsedir. Bunun dışında Zühtü’nün fiziksel özellikleri hakkında eserde bilgi verilmez.

“Çocukluğunda bir zaman medreseye gitmiş, sonra İmam ve Hatip Mektebi’ne girmiş, orayı bitirince İlahiyat Fakültesine yazılmış, fakat İlahiyat Fakültesi kapatılınca, öbür arkadaşları gibi bu da lisede okumadıkları halde, kendilerine tanınan haktan istifade ederek felsefeye geçmiş. Kim bilir? Yarıda bıraktığı öbür dünya ilmine en yakın ilim diye

felsefeyi bulmuşlar zâhir! Bugün de hâlâ felsefeyi âhîret bilgisi zanneder. Müspet ilmi küçümser, çocukluğundan beri en küçük bir müspet ilim terbiyesi almamıştır. (...)”(25.s.)

4.1.8.2.4. Fransızca Öğretmeni Ömer Fethi

Ömer Fethi, Basri Bulut’a benzer bir kişiliğe sahiptir. O da sürekli içki içmekte ve Rousseau hayranlığını sürekli olarak dile getirmektedir. Eşinden ayrı yaşamak zorunda olan Ömer Fethi, bu nedenle sık sık bunalıma düşer. O da bohem bir hayatın içerisinde amaçsızca yaşayan bir öğretmendir.

“Ömer Fethi dedikleri bu idi. Kısa ve kalın bir vücut, ufak bir kafa, bütün şakakları ve alnın üçte ikisini kaplayan sık ve sert saçlar, saçlarla kaşların kıl kalabalığı arasında sıkışıp kalmış daracık bir alın. Gömleğin üstünden iki düğmesi çözülmüş. Köprücük kemiklerine kadar bütün göğsü bir keçe gibi kapladığı anlaşılan kıllar, açık yerlerden dışarıya doğru fişkırmış. Sarı potinleri yarı yere kadar çamur içinde. Gözlüklerinin camları tozlanmış. Yüzü de toz içinde. Şakaklarından çenesine doğru süzülen terler yanaklarının üstünde yol yol iz bırakmış. Saatlerce kırlarda dolaştığı her halinden belli.”(22.s.)

4.1.9. Karapürçek

4.1.9.1. Romanın Özeti

“Dönemin önemli romanları arasında sayılan ve hakkında bir çok yazı yazılmış bulunan Karapürçek, 1950’li yılların hemen öncesinde İzmir yakınlarındaki romana adını veren bir dağ köyünde ülkücü bir köy öğretmenin başından geçen olayları anlatmaktadır. Romanda, öğretmen bütün iyi niyetine, köylü ile inanç ve kültür bakımından ustaca bir ilişki kurmasına rağmen, okul için yaptığı çalışmalar ve köylüyü aydınlatmak için gösterdiği çabalar, ustalıklı atılmış bir iftira ile sona erdirilir.”(Yalçın; 2003: 91)

Romanın ana kahramanı olan ve İstanbullu öğretmen tayininin İstanbul’un epeyce uzağındaki Karapürçek adlı bir Anadolu köyüne çıktığını öğrenir. Bu duruma başta annesi olmak üzere, yakınları üzürlüler ve ona eğer orada yaşayamayacağını anlarsa hemen İstanbul’a geri dönmesini tembih ederler. Öğretmen, Karapürçek okuluna geldiğinde, okuldaki doksan altı öğrenciden ancak yirmi tanesinin okula devam ettiğini görür ve şaşırır. Okula sadece iki kız öğrenci devam etmektedir. Oysa ki okulun devam çizelgelerinde bu öğrencilerin okula devamlı oldukları, hatta sınıflarını çok iyi derecelerle geçtikleri kaydedilmiştir. Öğretmen, öğrencileri okula

getirebilmek için köylülere yerine göre kimi zaman kanunları hatırlatmakta, kimi zaman da onları tatlı dille ikna etmeye çalışmaktadır.

Okul yıllardır inşaat hâlinedir. Köylü Karapürçek'e bir öğretmen gelmesine çok sevinmiştir. Köye gelen öğretmenler, buranın koşullarına uyum sağlayamayarak kısa sürede Karapürçek'ten ayrıldıkları için Karapürçek'in adı yörede öğretmen barındırmayan köye çıkmıştır ve köylü bu durumdan çok şikâyetçidir. Öğretmen buradaki eğitim işlerini düzenli bir şekilde yürütmenin en önemli yolunun köylüye kendini sevdirmek olduğunu anlar. Köylü ile iyi bir iletişim kurmak isteyen öğretmen onlardan biri gibi davranmaya başlar. Köylü için dinin vazgeçilmez bir unsur olduğunu gören öğretmen, Cuma namazlarına gitmeye başlar. Bu durum köylülerin, imamın ve köyde önemli bir etkisi olan ve bir tarikatın önde gelen isimlerinden olan Süleyman Ağa'nın dikkatini çeker.

Öğretmen, köylünün kız çocuklarını kendisinin genç bir öğretmen olmasından ve okuldaki büyük erkek çocuklarından dolayı okula göndermediklerini anlar. Çünkü daha önceki öğretmenlerden biri okula gelen büyük kız öğrencilerden biri ile yakalandığı için köyden gitmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle öğretmen hemen bir hikâye uydurur ve çok sevdiği nişanlısını yakında kaybettiğini ve onun için bir mevlit okutmak istediğini söyler. Ölen nişanlısını çok sevdiği için bir daha evlenmeye niyeti olmadığını belirten öğretmenin bu davranışı etkisini kısa sürede gösterir ve kız öğrenciler de okula gelmeye başlarlar. Bu sırada öğretmen hızla okulun eksiklerini gidermekte ve köylülere de gece sohbetleri sırasında demokrasi, vatandaşlık bilgileri, bilim-teknik gibi pek çok konuda bilgi vermektedir. Başlangıçta kendini Karapürçek'te oldukça yalnız hisseden öğretmen giderek köye alışır.

Okula bir kız öğrenci dışındaki diğer tüm öğrenciler devam etmeye başlamıştır. Öğretmen Zehra adındaki bu kızın da okula devam etmesini sağlamak için onun babasıyla konuşur. Zehra, köyün en belalı adamlarından olan ve madende çalışan Kör Hamit'in oğlu ile evlendirilmek istenir. Babası her ne kadar Zehra'yı bu adama vermek istemese de onun tehditlerinden korktuğu için bu işe razı olmuştur. Öğretmene bu durumu anlatır ve Zehra'yı okula göndermesi hâlinde Kör Hamit'in

sorun çıkaracağını söyler. Öğretmen ise Zehra'nın okula devamının mecburi olduğunu, eğer kızını okula göndermezse yasal olarak suçlu olacağını belirtir. Ayrıca Zehra'nın okula gelmemesi hâlinde diğer kız öğrenci babalarının da kızlarını okula göndermeyeceklerini belirtir. Öğretmen, Zehra'nın hiç değilse belirli bir süre okula devam etmesini, ilerde bu konuda onlara yardım edeceğini belirtir.

Bu ikna çabalarından sonra Zehra okula gelir. Öğretmen Zehra okula gelince oldukça şaşırır. Çünkü Zehra oldukça güzel, genç bir kızdır ve diğer öğrencilerde olmayan şehirli bir tavıra sahiptir. Konuşması ve davranışları oldukça incedir. Öğretmen, kısa sürede Zehra'dan etkilenir ve ona âşık olur. Ancak amaçlarına çok bağlı bir öğretmen olmasından dolayı bu konuyu hiç kimseye açmaz. Bir süre sonra Kör Hamit Zehra'nın okula devam ettiğini duyar ve köye gelir. Zehra'yı ve babasını öğretmenden yana şikayetçi olmaları yönünde zorlar. Bunun için birkaç yalancı şahit de bulan Kör Hamit, öğretmeni şikâyet eder ve Zehra'yı bir gece kaçırmaya çalışır. Öğretmen ve muhtar buna engel olmak isterler. Öğretmen Zehra'yı kaçıranların karşısına çıkar ve Zehra'yı ellerinden alır. Bu sırada oraya gelen Süleyman Ağa, Kör Hamit'in emriyle Zehra'yı kaçırmaya çalışan zorbaları köyden kovar. Öğretmenin durumundan Zehra'yı sevdiğini anlayan Süleyman Ağa, Zehra'yı Öğretmen'le evlendirmek yönünde üstü kapalı sözler söyler. Bundan sonra ortalık biraz yatıştır. Zehra okula gelmemektedir.

Öğretmen çok güzel bir 23 Nisan törenini ilk kez öğrenciler ile köyde kutlar. Bu durum tüm köyde geniş yankılar uyandırır ve köylü öğretmeni daha çok sever. Bundan sonra köye Zehra ile ilgili durumu soruşturmak üzere bir müfettiş gelir. Köylünün çoğu öğretmenden yana olumlu ifadeler verirler. Soruşturma için müfettişin köyde bulunduğu bir gece Zehra, öğretmenin odasına gelir ve öğretmenden kendini İstanbul'a götürmesini, aksi takdirde kendini kaçıracaklarını ya da öldüreceklerini söyler. Bu durum karşısında çok şaşırان öğretmen, bunun şimdi mümkün olmayacağını söyler ve onu hemen evine gönderir. Ancak pusuda bekleyen Kör Hamit'in adamları, Zehra'yı evine dönerken kaçırlar. Köy birden karışır ve Muhtar, Zehra'nın bulunması için jandarmaya haber verir ve köylü Zehra'nın öğretmenin odasından çıktığı yolundaki haberlerden sonra öğretmene şüpheyile bakar.

Öğretmen durumun giderek aleyhine döndüğünü anlar. Köyde olanlara şahit olan Müfettiş olumlu rapor vermek üzere olduğu öğretmen hakkındaki fikrini değiştirir ve öğretmene görevinden el çektirir. Birkaç saat sonra Zehra üstü başı yırtık ve dövülmüş bir hâlde köye getirilir. Karapürçek öğretmeni ise aynı gecenin sabahında valiziyle birlikte geldiği gibi köyden ayrılır.

4.1.9.2. Romandaki Öğretmen Kahraman

4.1.9.2.1. Öğretmen

Eser boyunca öğretmenin adı verilmez. Karapürçek öğretmeni öğretmen okulundan yeni mezun olmuş genç bir erkektir. Öğretmenin fiziksel özellikleri hakkında romanda bilgi verilmez. Eser öğretmenin kararlı ve aydın kişiliğine odaklanmış olarak yazılmıştır.

“Şimdi ben köye gidiyorum ha? Ne götürüyorum köye? Işık! Ne ışığı? Kendimi idare lâmbası gibi hissediyorum. Işığım bana yetmiyor. Aklımda hep, dünkü sözler, dostları sözleri, anamın gözleri. Bir yokluyorum kendimi, son derece güvensizim. İdama gidermişim gibi bir hâlim var. Farkındayım bunun. Korku değil, ama bir sıkıntı, bir güçsüzlük, ne bileyim ben, bir ..lâfâ bak: ‘ne bileyim ben?’ madem bilmiyorum, ne söyleyebilirim? Önceki düşlerimi uyandırsam, bir uyandırsam, bir tekini yetecek. Uyumuş da değiller, yitmişler sanki.”(6.-7.s.)

İstanbul’da yetişmiş olan öğretmen, ilk kez Anadolu’ya çıktığında gördüğü yoksulluk ve ilkelik karşısında başlangıçta oldukça şaşırır. Ancak içindeki idealizm onu bu köyde kalmaya zorlar. Öğretmen oldukça çalışkan ve aydın bir insandır. Öğrencilere ve halka okulu sevdirmek için uzun bir süre uğraşmak zorunda kalır. Ancak kararlı bir kişiliğe sahip olan öğretmen gördüğü olumsuz tepkiler karşısında hiçbir zaman yılgınlığa düşmez ve köylünün ona karşı kötü davranmasını da bir aydın olarak yine kendi sınıfının onları yıllarca ihmal etmiş olmasına bağlar. Ancak öğretmenin köyde zaman zaman kendini yalnız hissettiği ve Anadolu köylüsüne yabancı olduğunu dile getirdiği de görülür.

Öğretmen eserde din konusundaki görüşlerini de sık sık dile getirir. Köy halkının dine olan bağlılığını bilen öğretmen, bu konuda oldukça dikkatli davranır.

Din görevlilerinin yıllarca Anadolu halkını nasıl sömürdüğünü dile getirerek din sömürüsüne karşı olduğunu vurgular. Öğretmen Karapürçek köyünde öğrencilerinden Zehra'ya âşık olmasına rağmen, görev bilinciyle hareket etmiş ve duygularını kontrol etmeyi başarmıştır.

Öğretmen, Karapürçek'te kaldığı süre içerisinde köylü tarafından benimsenir ve sevilir. Ancak köydeki zorba güçlerle savaşıması onu çok sevdiği öğretmenlik mesleğinden uzaklaştırır.

4.1.10. Sarı Traktör

4.1.10.1. Romanın Özeti

Özeler köyünde yaşayan on yedi yaşındaki Arif, köyün varlıklı adamlarından İzzet Ağa'nın oğludur. Uzun zamandır Arif'le babası arasında traktör alımı yüzünden gerginlik yaşanmaktadır. Arif, babasından işlerini kolaylaştırması için bir traktör almasını ister ancak yeniliklere kapalı olan İzzet Ağa, oğlunun bu isteğini kabul etmez ve tarıma eski usullerle devam eder. Ayrıca İzzet Ağa oğlunu sevdiği kız Emine ile bu yıl evlendirmeyi düşündüğü için de traktör fikrine karşı çıkar. Çünkü alınacak traktör düğünü erteleyerek ve borcu artıracaktır.

Ancak İzzet Ağa'nın topraklarının fazla oluşu ve tarlaların uzakta bulunuşu Arif'in işlerini zorlaştırmaktadır. At arabasıyla harmanı taşıyamayacağını anlayan Arif, köydeki tek traktörün sahibi Ali ile anlaşır ve harmanı kısa sürede kaldırır. Bu nedenle de Arif ile babası arasında sorun çıkar.

Arif'in traktör isteği öyle büyüktür ki babasına, ondan düğün istemediğini, önce traktör almasını ister. Ancak babası bu teklifi de kabul etmez. Bu nedenle morali çok bozuk olan Arif, çok sevdiği öğretmeninden yardım ister. Öğrencilerine arkadaş gibi davranan güler yüzlü öğretmen, İzzet Ağa'yı ikna etmek için onunla konuşur ama İzzet Ağa bir türlü ikna olmaz. Bunun üzerine öğretmen, bu işi kasabada oturan Hasan beye duyuracağını, İzzet Ağa'nın onun sözünden

çıkmayacağını anlatır. Gerçekten de İzzet Ağa kendilerine uzaktan akraba olan bu adamı çok sayar ve sever.

Fakat uzun zamandan beri midesinde rahatsız olan İzzet Ağa bir gün mide kanaması geçirir ve öğretmenin yardımlarıyla Ankara’da bir hastahaneye yatırılır. İzzet Ağa’nın hastahane de iki ay kalması gerekir. Bu nedenle köydeki tüm işler Arif’in üzerine kalır. Arif, bütün gücüyle harmanı kaldırmaya çalışır ve bu nedenle çok zayıflar. Annesi onun için endişelenmeye başlar. Onun bu hâli köylünün takdirini kazanır.

Güz geldiğinde köylüler pancarları istasyona taşımaya başlarlar. Ancak birden başlayan yağmur, işlerini aksatır ve herkes çalışmayı bırakır. Bir tek kişi hariç: Arif. Arif at arabasıyla çamurlara bata çıka pancarları istasyona taşır ve bu seferlerden birinde İzzet Ağa ile karşılaşır. İzzet Ağa oğlunun yorgunluktan bitmiş bu hâlini görünce çok üzülür. Bunun üzerine Hasan Bey’in kefil olması ile İzzet Ağa bir traktör alır. Bu duruma en çok Arif sevinir. Ancak köye kar yağdığı için Arif traktör kullanmayı öğrenemez. Bunun üzerine bir gece hiç uyumaz ve sabaha karşı kalkarak meydana daki karları temizler. Onun hareketi tüm köylüyü şaşırtır ve aynı zamanda etkiler. Arif’in traktör sevdası şakalara neden olur ve Arif traktörü öğrenirken köylüler ona bu azminden dolayı “sarı traktör” adını verir.

4.1.10.2. Romandaki Öğretmen Kahraman

4.1.10.2.1. Öğretmen

Eserde yan figürlerden biri olarak yer alan öğretmenin adı verilmez. Evli olan ve mutlu bir yaşam süren öğretmen, köylü tarafından çok sevilen ve sözü dinlenen bir kimsedir. Ayrıca öğrenciler de öğretmeni çok severler ve onun güler yüzlü olmasını, kendileriyle iyi iletişim kurmasını takdir ederler. Bunun dışında, öğretmenin dış görünümü hakkında eserde her hangi bir bilgiye rastlanmaz.

4.1.11. Acı Lokma

4.1.11.1. Romanın Özeti

Üç erkek arkadaş, Türkiye'deki özgürlük ortamının yok olması ve tutuklanma tehlikesine karşı Bulgaristan'a kaçmaya karar verirler. Bulgaristan'da bir sınır köyüne ulaşır onlarla anlaşmaya çalışırlar. Ancak köylüler kısa süre içinde sınır karakoluna haber verirler. Bulgar askerleri sınırdan gizlice giren bu üç arkadaşla oldukça iyi davranırlar. Onlara durumlarını Sofya'ya bildirdiklerini Sofya'nın onların sığınma isteklerine ancak bir ay içerisinde cevap vereceklerini söylerler ve birinciden onu Bulgaristan'a getiren nedenleri yazılı olarak anlatmasını isterler. Roman boyunca 'Birinci' diye hitap edilen ve adı belirtilmeyen bu kişi, yaşamını anlatmaya başlar. Birinci Ege'de görev yapan bir öğretmenin oğludur. Yaşadıkları kasaba, I. Dünya Savaşı yıllarında Yunanlılar tarafından yakılır. Birinci annesi veremden öldüğü için bu savaş yıllarında ağabeyi Ferit ve ablası Fatma ile öksüz kalır. Birinci'nin babası Halil öğretmen, savaş sonrasında bir süre aç kalmamak için çetelere yardım ederek geçinir. Savaş yıllarının ardından yeniden öğretmenliğe döner ve başka bir kadınla evlenir.

Öğretmenin ikinci eşi çocuklara çok kötü davranır, onları sık sık döver.. Bundan sonra Birinci, yine üvey ana zulmü altında bir tenekeci yanında çıraklık etmeye başlar. Ancak aile çok yoksuldur. Halil öğretmenin maaşı aileyi geçindirmeye yetmez. Her yıl aileye katılan yeni çocuklar bu geçimi daha da zorlaştırır. Bunun üzerine Halil öğretmen, ilk eşinden olan çocuklarıyla birlikte kiraladığı bir tarlada tütün ekip dikmeye başlar, ancak bu da geçinmeleri için yeterli olmaz. Büyük oğul Ferit, üvey ana zulmünden kurtulmak için sınavlara girerek öğretmen okuluna gider. Ancak Halil öğretmen, oğlunun öğretmen olmasına karşı çıkar ve daha kârlı olduğu için bir zanaat öğrenmesini ister. Ferit, öğretmen okulunda verem olur ve revire kaldırılır.

Bu sırada Fatma ile Birinci de öğretmen okulu sınavlarına girerler ve bu sınavda başarılı olurlar. Halil öğretmen yine çocuklarının öğretmen olmalarına karşı çıkarsa da bir şey elinden gelmez. Bir süre sonra Ferit ölür ve onun ölümü Halil

öğretmeni derinden sarsar. Bu sırada öğretmen ikinci eşi ile de sadece çocuklarının hatırı için uzaktan ilişki kurar.

Birinci zorlu bir öğretim döneminin ardından Afyon'un bir köyüne öğretmen olarak atanır. Ancak köyde onu pek hoş karşılamazlar. Okul defterinde kayıtlı öğrencilerden sadece on beş tanesi okula devam etmektedir. Bir süre sonra genç öğretmen geriye kalan yüz öğrencinin cami imamı tarafından Kur'an okutulduğunu öğrenir ve hocadan öğrencilerini geri vermesini ister. Ancak hoca etrafta öğretmenleri köyden kovması ile ünlenmiş, kimsenin dış geçiremediği bir kimsedir.

Genç öğretmen bu köye gönderilen yedinci öğretmendir ve köydeki çocukları imamın elinden kurtarıp Lâtin harfleriyle ve yeni tekniklerle okutmak ister. Ancak bu durum öğretmen ile hocanın çatışmasına neden olur. Hoca köylüleri kışkırtarak öğretmene verilen desteğin kesilmesini sağlar. Böylece öğretmen köyde kendi parasıyla ne yemek bulabilir, ne de barınacak bir ev. Bu durum üzerine öğretmen ilçedeki idari makamlara durumu anlatır, ancak sorun çözülmez ve hocanın adamları olan bu idarî amirler, kendisine bir tek öğütte bulunurlar: "Ortalığı karıştırma ve durumu idare et."

Bunun üzerine genç öğretmen, köydeki görevinden ayrılarak Ankara'ya gider ve burada konservatuar sınavlarına girer. Bu sınavları kazanarak hem okur hem de radyoda çalışır. Bu arada Fatma adlı bir kıza âşık olur. Ancak Fatma bir süre sonra Birinci'yi sevmediğini söyleyerek ondan ayrılır. Bu durum onu derinden etkiler. Bir süre sonra okulda birkaç hocası ile ilgili olarak yazdığı hikâyelerden ötürü okuldan kovulur. Birkaç yıl öğretmenlik ve askerlik yapar ve bu sırada sevmediği bir kadınla evlenir ve bir de çocuğu olur. Ancak karısı ile geçinemeyerek ayrılırlar. Birinci, Varlık dergisinde bazı hikayeler yazarak geçinmeye çalışır.

Daha sonra Birinci, öğretmen okulundaki arkadaşlarıyla Ankara'da buluşup hasret giderir. Ancak Birinci, bundan bir süre sonra yazdığı yazılar nedeniyle hapse atılır. Burada çocukluk arkadaşı Moiz ile karşılaşır ve sosyalizm hakkında konuşurlar. Birinci hapisten çıktıktan sonra babasından gelen mektubu okur ve hem bayram

tatilini geçirmek hem de babasını son bir kez daha görmek üzere köye gider. Artık mimli olan ve sürekli izlenen Birinci, köyde yaşlı babası ve kardeşleriyle hasret giderir ve nelerin değişmiş olduğunu gözlemler. Bir süre sonra köyden ayrılır. Bu sırada Sabahattin Ali'nin öldürüldüğü haberi her yerde yankılanır. Bunun üzerine üç arkadaş toplanırlar ve Bulgaristan'a kaçmaya karar verirler. Yazdıklarını burada noktlayan Birinci ve arkadaşları bir kamyonu bindirilir ve Sofya'ya gönderilir. Çünkü Bulgaristan'a sığınma istekleri kabul edilmiştir.

4.1.11.2. Romandaki Öğretmen kahramanlar

4.1.11.2.1. Öğretmen Halil

Halil öğretmen, kalabalık bir ailenin reisidir. Bu nedenle ömrü boyunca ekonomik sıkıntılar yaşamış ve ek işler yapmak zorunda kalmıştır. Halil öğretmen, Cumhuriyet'in ilk yıllarında öğretmen olma imkânı bulmasına karşın, aslında iyi bir eğitim alamamıştır. Bu nedenle mesleğinde başarılı olduğu söylenemez. Hatta öğretmenlik mesleğini ailesinin geçindirmek için yaptığından dolayı idealist ve çalışkan olduğundan da pek söz edilemez. Halil öğretmen savaş yıllarında eşini kaybettiği için çocuklarına bakacak birinin olması düşüncesiyle tekrar evlenir. Ancak yaşamı boyunca bu evlilikten pişman olur ve çocukları karşısında kendini suçlu hisseder. Kişilik olarak kötü bir yapıya sahip olmayan Halil öğretmen, geçim dertleri nedeniyle sürekli sıkıntı çektiğinden bunalımlı bir yapıya sahiptir. Bu durum büyük oğlu Ferit'in ölümünden sonra daha da artar.

4.1.11.2.2. Genç Öğretmen

Halil öğretmenin oğlu olan ve eserde isminden bahsedilmeyen genç öğretmen, ilk görev yeri olan Afyon'un bir köyünde oldukça zor günler geçirir. Devrimci bir kişiliğe sahip olan öğretmen, halkı aydınlatma görevini uygulamak istemesine karşın köylü tarafından sevilmez. Bu durum büyük oranda köy imamının halkı kışkırtmasından kaynaklanır. Bu nedenle öğretmen kendini oldukça yalnız ve çaresiz hisseder. İmamla defalarca kez çatışmasına rağmen yenilir. Çünkü devlet kademelerindeki pek çok kişi imamın tarafındadır. Bu durum genç öğretmeni çok üzer ve öğretmen görevinden ayrılır. Aslında son derece iyi niyetli bir insan olan

öğretmen, halkın istenilen yaşam seviyesine ulaşması için yıllarca mücadele eder. Ancak bu yıllar boyunca yoksulluk yakasını hiç bırakmaz.

4.1.11.2.3. Öğretmen Okulundaki Öğretmenler

Bu başlık altında yer alan öğretmenler ise genç öğretmenin öğretmen okulundaki öğretmenleridir. Bu kişiler toplum gerçeklerinden uzak bir şekilde yaşayan ve Anadolu halkının durumundan haberi olmayan kimselerdir. Zaten bu öğretmenler, Anadolu'yu da henüz görmüş değillerdir. Roman kahramanı, coğrafya ve Türkçe öğretmenlerini Türkiye'yi anlatmalarına karşın Türkiye'yi tanımamakla suçlar. Tarih ve botanik öğretmenleri ise öğrencilere ağır ödevler veren, öğrenci üzerinde sınav korkusu yaratan ve öğrencileri ezbere yönlendiren kimseler olarak karşımıza çıkarlar.

4.1.12. Ay Tutulduğu Gece

4.1.12.1. Romanın Özeti

Roman ana kahramanı olan mühendis, dinlenmek için bir Ege kasabasına gelir. Kasaba halkı, I. Dünya Savaşından sonra çıkarılan tehcir kanunuyla Türkiye'ye gelen kimselerden oluşmaktadır. Yasanın uygulaması sırasında mal müdürü toprakların büyük kısmını halka dağıtmak yerine, ağırlara vermeyi tercih etmiştir. Bu nedenle halkın büyük bir kısmı toprak sahibi olamamıştır. Mühendis, Şarapçı Hidayet'ten kiraladığı kulede tatiline devam ederken öğretmen Tevfik ile tanışır. Öğretmen halk tarafından çok sevilen bir insandır ve kasaba halkına önderlik etmektedir. Kasabada öğretmenin çabalarıyla bir tütün kooperatifi kurulmuştur ve bir de zeytin kooperatifi kurulmaya çalışılmaktadır. Bu Ege kasabası eskiden şarap üretimiyle ünlü olduğundan, halk arasında da şarap tüketimi fazladır. Mühendis ve öğretmen de sık sık Şarapçı Hidayet'in şaraplarından içmekte ve bohem bir hayat sürmektedirler.

Kasabanın bir su sorunu vardır. Bu sorunun giderilmesi için Mühendis ön ayak olur ve devlet kadrosunda çalışan bir arkadaşından bu konuda yardım ister. Mühendis şarap içtiği bir gece manastırda bir kızla karşılaşır ve o kızla birlikte olur, kızın başındaki eşarın üzerinde bir "N" harfi işlenmiştir. Ancak sabah uyandığında

bunun bir rüya mı, yoksa gerçek mi olduğunu anlayamaz. Bu nedenle mehtaplı gecelerde manastıra giderek o kızı aramaya başlar. Olaylar 1950'li yıllarda ve Demokrat Parti döneminde geçtiği için kasabadaki parti olaylarından da bahsedilir. Kasabaya arada partililer gelerek köylülerle konuşurlar ve onlara bir takım vaatlerde bulunurlar. Kasaba gerçekte Kadir ve Halim bey adlı iki ağanın tekeli altındadır. Bu iki toprak zengini ağa, sürekli birbirleriyle rekabet hâlinde dirler. Kadir Ağa zeytin kooperatifinin kurulmasına karşı olduğundan, ona karşı çıkmak için Halim bey zeytincileri destekler.

Bir gün mühendis ve öğretmen İzmir'e giderler. İzmir'de bir pavyona giden ikili burada bir kadınla tanışır. Kadın Tevfik'e ilgi duyar ve onunla birlikte gelmek ister. Tevfik sarhoş olduğu o gece hayatı hakkında önemli itiraflarda bulunur ve başından geçen acı bir aşk macerasını anlatır. Bu durum mühendisi çok etkiler.

Mühendis, manastırda gördüğü kızın Halim beyin yeğeni Nemide olabileceğini düşünür. Çünkü Halim beyin küçükken babasının gözleri önünde vurulmasından dolayı akıl hastası olmuş bir yeğeni vardır. Bu kız ayın tutulduğu gecelerde ve silah sesi duyduğunda manastıra çıkmaktadır ve kendini bir Rum kızı sanmaktadır.

Mühendis ve öğretmen Tevfik, bir gün deniz dönüşü zeytinliklerin yandığını görürler ve yangını söndürmek için büyük çaba harcarlar. Bu yangın sırasında Nemide'nin de zeytin tarlası yanma tehlikesi yaşar. Ancak mühendis yardım çalışmalarına canla başla yardım ederek yangının ilerlemesini engeller. Onun bu davranışı Halim beye kadar ulaşır. Bu sırada öğretmenin İzmir'de karşılaştığı bar kadını Tevfik'le birlikte olmak için kasabaya gelir. Kasabanın sorunlarının çözülmesinde önderlik yapan bu iki aydın, partilerin balıkçılarla yaptıkları bir toplantıya katılırlar.

Daha sonra mühendis için Halim beyden Nemide'yi isterler ve Halim bey bunu hoş görüyle karşılayarak mühendisle Nemide'nin evlenmelerine izin verir. Bundan sonra iki nişanlı düğün hazırlıkları yapmak üzere İzmir'e doğru yola çıkarlar.

4.1.12.2. Romandaki Öğretmen Kahraman

4.1.12.2.1. Öğretmen Tevfik

Tevfik romanın ana kahramanı olan mühendisin en yakın arkadaşıdır. Bu nedenle Tevfik de arkadaşının bohem yaşamı içerisinde yer almaktadır. Sürekli içki tüketen Tevfik, aslında aydın bir öğretmendir.

“Öğretmen Tevfik ile pek kaynaştık. Her akşam benim “değirmenden muhavvel kaşâne” geliyor. Ben kasabadan ayrılmadan Şarapçı Hidayet’in nektar fiçilerini boşaltacağız bu gidişle. Yirmi beş litre fiçi üç gün dayanmıyor bize.. İçtikçe neşeleniyor Tevfik. Zekâsı parlıyor. Her konu üzerinde konuşabiliyor. Geniş bilgisi var doğrusu.. İnsan onu dinlerken, Öğretmen okulu mezunu bir kasaba öğretmeni değil de, Avrupa toprağı çiğnemiş, birkaç üniversite bitirmiş biri sanıyor.”(36.s.)

Kasaba halkına önderlik eden Tevfik, onlarla birlikte bir bütün kooperatifi kurarak öncülük görevi yapmıştır. Ayrıca kasabayı kalkındırmak yolunda daha başka plânları vardır. Bu nedenle Tevfik yerlisi olduğu kasaba halkı tarafından sözü dinlenen biridir. Tevfik gençlik yıllarında yaşadığı bir aşk acısı nedeniyle hâlâ üzgündür ve içkiye düşkünlüğünü de bu acıya bağlar. Çünkü bu acıları unutmak için sürekli alkol almaktadır.

“Ah keşki bir defacık sarhoş olup da kendimden geçseydim.. belki düzelirdi her şey. Ama beynimdeki ateşe ne ne şarap tesir ediyor, ne votka...”

Elini alnından geçirdi. Aslına bakarsan, bu ateşten de şikâyete hakkım yok. O olmasa benden ne kalır? Sen olur muydun?”(96.s.)

4.1.13. Korsan Çıkmazı

4.1.13.1. Romanın Özeti

Meli otuz yaşlarında bir edebiyat öğretmenidir. Su adında küçük bir kızı vardır. Meli, Berni adlı arkadaşıyla birlikte büyümüştür ve şu anda da Berni ile Korsan Çıkmazı’nda ki aynı apartmanda komşudurlar. Berni, Turan adında bir mimar ile evlidir ve Bora adında küçük bir oğlu vardır.

Meli bir akşam üstü otobüste eski arkadaşı avukat Ahmet'le karşılaşır ve eve dönmekten vazgeçip Ahmet'le birlikte yemek yemeye karar verirler. Meli kocası Adnan'a da telefon eder. Yemekten sonra Meli ve Adnan Ahmet'ten ayrılırlar. Yolda birkaç sarhoş Meli'ye sarkıntılık eder ve Adnan onlardan birini yumruklar. Meli'nin çığlığını duyan polisler olay yerine gelirler ve Meli ile Adnan da dahil olmak üzere sarhoşları karakola götürürler. Bir süre sonra Adnan ve Meli karakoldan gönderilirler. Onları merak eden Berni, Meli ile geçen çocukluk ve gençlik yıllarını hatırlamaya başlar. Lise yıllarında okumak için yaşadıkları doğu şehriden ayrılarak Neyyire Hala ve Mahir Amca'nın yaşadıkları şehir olan Ankara'ya gelmişlerdir.

Bu arada Berni kocasıyla olan anlaşmazlıklarını hatırlar. Berni eşi Turan'ı çok sevmesine rağmen, onunla hiçbir zaman tam olarak uyuşamazlar ve arada tartışırlar. Biraz sonra eve gelen Meli ile Berni yeniden geçmiş yıllara dönerler ve İstanbul'daki üniversite yıllarını hatırlarlar. İstanbul'daki çatı katında geçen yıllardan sonra Berni konservatuardan mezun olur ve yolda tanıştığı Turan ile evlenir. Meli ise bir edebiyat öğretmenidir. Eğitim sisteminde Meli'yi üzen en önemli nokta, öğrencilerinin eleştirel bir bakış açısına sahip olamayışındır. Meli, öğrencilerini aydın ve düşünen birer insan olmaları yönünde eğitir.

Meli'nin öğretmen olduğu yıllarda bir gece evine arkadaşı Ahmet gelir. Ahmet hukuk fakültesinde öğrenci olan ileri görüşlü ve toplumcu bir gençtir. Meli, Ahmet'i çok hasta olduğu için dışarı göndermez ve komşusu Sofia ile birlikte Ahmet'i iyileştirmeye çalışırlar. Bir anda evi polisler basar ve aranmakta olan Ahmet'i, Meli'yi ve Sofia'yı karakola götürürler. Bu durum,, insanlar arasında olumsuz yorumlanır ve Meli yıllarca evine genç bir erkek almakla suçlanır.

Berni'nin evlenmesinden sonra kendini oldukça yalnız hisseden Meli, bir dışıde karşılaştığı Adnan ile evlenir ve onunla Korsan Çıkmazındaki evlerinde mutlu bir yaşam sürer.

4.1.13.2. Romandaki Öğretmen Kahraman

4.1.13.2.1. Edebiyat Öğretmeni Meli

Asıl adı Meliha olan öğretmen Meli, romanın ana kahramanıdır. Evli ve bir çocuk annesi olan Meli edebiyat öğretmenidir. Aydın bir kimliğe sahip olan Meli ülke sorunlarını çözme konusunda üzerine görev düştüğünün bilincinde olan bir öğretmendir. Bu özelliği nedeniyle sık sık toplumla uzlaşmadığından bahseder. Orta halli bir ailenin kızı olan Meli eğitimi için önce Ankara'ya sonra İstanbul'a gönderildiğinden ailesinin sahip olduğu değerlerden oldukça uzak bir anlayışa sahiptir. Bu nedenle de kendisini ailesine yabancı hisseder. Meli öğrencileri tarafından çok sevilen ve çoğu kez bir kurtarıcı gibi görülen güçlü bir insandır. Entelektüel bir kişiliğe sahip olan Meli uzun süre birlikte yaşadığı çocukluk arkadaşı Berni'yle çok iyi anlaşır.

Meli kendisini şu şekilde anlatır;

“İyi bir ailenin kızı olan Meli –Meliha'nın kısaltılmışı- İstanbul liselerinden birinde edebiyat öğretmenidir. Çevresiyle anlaşılamayan, iki çağ arasında bocalayan, duygularıyla düşünceleri bağdaşamamış, XX. Yüzyılın bozgun havasında yaşayan, sanatçı yaradılışlı bir kızdır. Anadolu'da bulunan ailesinden ayırdır. Bir apartman odasında yarı pansiyon oturmaktadır.”(126.s.)

Bir öğrencisi ise Meli'yi ona yazdığı mektupta şu şekilde anlatır:

“...Birçok insanla tanışmış oluyorum böylece. Ama inanın sizin gibi olan birine rastlayamadım daha. İyi ki hayatımda siz olmuşsunuz. Sizi düşününce kendimi daha güçlü buluyorum. Tam kendimi bırakacağım anda, aklıma siz geliyorsunuz. Sizi düşünmeye başlayınca, yavaş yavaş duruluyorum.”(73.s.)

Meli aynı zamanda devrimci bir kişiliğe sahip bir insandır. Ülke sorunları karşısında bir aydın olarak üzerine düşen görevi yapan Meli, toplumun duyarlı olması gerektiğini vurgular. Öğrencilerini de bunun için ezberleyen değil, düşünen bireyler olarak yetiştirmeye çalışır:

“Oh! Berni biz yeryüzüne gelmemeliydik bu yürekle. Kendimde büyük işler yapabilecek güç bulunca, dipdiri oluyorum. O yüceltici duygu, o arı ışık, yüreğimi sağlamlaştırıyor. Ama çevremizde olup bitenler, memleketin geriliği, devrimlerin yozlaşması karşısında, kendimi çok küçük,

toplumu çok büyük çok kocaman görünce... İnsanlar, evler, ağaçlar, üstüme üstüme geliyor o zaman. Üstüme üstüme geliyor Berni. Geçen gün konuştuklarımızı andım bugün. Ayağımızı toprağa sıkı basmalıyız. Bizi yenemezler ha? Ha, Berni? Sana öyle gelmiyor mu?” (75.s.)

4.1.14. Onuncu Köy

4.1.14.1. Romanın Özeti

Genç ve idealist Damalı köyü öğretmeni, Duranâ'ya yaşını doldurduğu hâlde okula göndermediği kızını okula göndermesi yönünde pek çok uyarı yapar. Ancak Duranâ, Asiye'nin artık genç bir kız olduğu ve okuldaki erkek öğrencilerin Asiye'ye “yan gözle” bakacağı gerekçesiyle kızını okula göndermek istemez. Bu nedenle köy ağası kızı Asiye'nin yaşını küçültür. Bunun üzerine öğretmen muhtar aracılığı ile Duranâ'ya resmî bir yazı gönderir. Duranâ atının heybelerini elma, armut ve cevizle doldurarak okula gelir ve öğretmenle eğitmeni etkilemeye çalışır, ancak bunda başarılı olamaz.

Duranâ, yıllardan beri köyün ortak merasını dedelerinden miras kaldığı bahanesiyle ekip sürmektedir. Köylü bu duruma razı olmaz ve Duranâ'nın ekilmiş tarlalarını bozar. Bunun üzerine Duranâ çok sinirlenir ve bu durumu düzeltmek için dostu olan parti ilçe başkanından yardım ister ve mahkemeye başvurur.

Bundan sonra mahkeme hakiminin aleyhinde bir karar almaması için kızı Asiye'yi okula yollamaya başlar. Bu sırada Duranâ, Damalı öğretmeni köyden uzaklaştırmak için elinden geleni yapar ve köyde adı “hafif meşrep” olarak anılan Pire Kızı'ndan öğretmene kuracağı tuzakta ona yardım etmesini ister ve öğretmeni ırz düşmanı olarak okuldan attırmak istediğinden bahseder. Ancak Pire Kızı'nın öğretmene olan bağlılığı ve sevgisi nedeniyle bu denemesinde başarılı olamaz. Bunun üzerine Duranâ öğretmeni dövdürmeye karar verir ve bir ahababının düğününden sonra öğretmeni evine dönerken bir dere kenarında damadı ve birkaç arkadaşına dövdürür. Bu olaydan sonra bütün köy Duranâ'ya karşı düşman olur ve hiçbir şeyden haberi yokmuş gibi öğretmenin ziyaretine gelen Duranâ'yı köyün kadınları döver. Öğretmenin dövülmesinden sonra muhtar idarî birimlere giderek Duranâ'yı şikâyet eder. Bu şikâyet üzerine Duranâ karakola çağrılır.

Duranâ birkaç gün sonra Yeşilhisar'a giderek parti başkanı Yunus beyden öğretmeni kendi köylerinden uzaklaştırmasını ister. Yunus bey ise köylünün oylarını gelecek seçimlerde kendi partisine yönlendirmesi şartıyla Duranâ'nın isteğini yerine getirir. Çünkü Millî Eğitim memuru zaten Yunus beyin "adamıdır". Bu kararı bir türlü bozduramayan öğretmen, atandığı yeni köye gitmek yerine, handa tanıştığı demirci Veli Usta'nın yanına girerek çalışmaya başlar. Kendisine yapılan haksızlığa karşı böyle bir başkaldırıya bulunduğu belirtir.

Bir süre sonra ise öğretmen Ortaköy'e demircilik yapmak üzere yerleşir ve öğretmen olarak Damalı'da yaptığı aydınlatmayı, bu kez demirci olarak Ortaköy'de yapmaya başlar. Ortaköy verimli topraklara sahip olmasına rağmen, bu toprakların büyük kısmını şehirde oturan beyler adına ekip biçmektedir. Çünkü yıllar önce bu toprakları beylerin şehirde hakimlik yapan dedeleri rüşvet olarak ele geçirmiştir. Demirci köylülere bu toprakların kendilerinin olduğunu ve beylerin tarlaların tapularına sahip olmadıklarını anlatır. Köylü ondan güç alarak bey topraklarını kendi adlarına ekip biçmeye başlar ve beylere haklarını vermez. Ancak bu durum kısa süre içerisinde beylere ulaşır ve beyler bu kez yine parti başkanı Yunus beyden rica ederek Demirci'nin Ortaköyden gönderilmesini isterler. Bu sırada Demirci, Yakaköy'den Gülşen ile evlenmek üzeredir. Ancak Gülşen'in annesi köyden gitmek zorunda bırakılan Demirci'ye gurbete götüreceği gerekçesiyle kızını vermekten vazgeçer.

Bundan sonra Gülşen ve Demirci anlaşarak kaçarlar ve onlar için onuncu köy olduğuna inandıkları Yaşarköy adında oldukça fakir bir köye gelirler. Bu köydeki insanların hemen hepsinin gözleri oyuktur ve yüzleri parçalanmış durumdadır. Bunun nedeninin köye her yıl uğrayan kuşlar olduğunu öğrenen Demirci ve Gülşen çok şaşırırlar. Köylü bu kuşların kutsal olduğunu ve bu kuşların yüzlerini yemelerine karşı koymanın günah olduğunu düşünmektedirler. Tabi ki bu düşüncenin altında köyün tutucu imamının cümleleri yatmaktadır. Bu sırada köy halkı demirciye kendilerine garip gelen fikirlerinden dolayı Delâ adını takarlar. Delâ onlara bu kuşların kutsal olmadığını ve isterlerse onlara zarar veremeyeceklerini anlatır. Kuş

sürüsünün köyü istilâ ettiği gün Delâ ve karısı kuşların kafalarını kopararak onları öldürürler. Böylece Yaşarköy'ü bu beladan kurtarmış olurlar.

4.1.14.2. Romandaki Öğretmen Kahraman

4.1.14.2.1. Öğretmen

Onuncu Köy romanı idealist ve aydın görüşlü bir öğretmenin başından geçen olayları anlatmaktadır. Romandaki öğretmen, her açıdan topluma örnek olabilecek niteliklere sahip bir kimsedir. Roman boyunca öğretmenin adı belirtilmez. Romanın ilk bölümünde kahramana “öğretmen”, ikinci bölümünde “demirci ustası”, son bölümde ise “delâ(deli ağa) adı verilir. Öğretmen otuz beş yaşlarında ve bekâr bir erkektir. Köy Enstitüsü mezunudur ve Tefenni'nin bir köyündendir. Öğretmeni yıllarca görev yaptığı Damalı köyü halkı şöyle tanımlar:

“Ne gayretli adamdı! Neler düşünüyordu! Her işimizi o görüyordu. Yazıya çiziye erinmiyordu...”

“Köy için bir direkti canım!.. İki söz söyledi mi, komşunun kafası yatardı. Bize bir kuvvetti.: O olmasa Nohut deresini süremezdik! Osman Hafız'ı eğemezdik! Ona bakınca hepimize cesaret gelirdi...”

“Çocukları iyi okuturdu...Sille tokat bilmezdi...Kötü söz çıkmazdı ağzından...Kızların saçını kesmezdi...”

“Tek bir çocuk kalmasın derdi. Dürzü Duranâ'nın kızına da onun için parmak taktı...”

“Bir de ne derdi! “Bu Duranâ köyün ensesinde bir kenedir, köy kanyla beslenir, ezmek lazım başını!..” Ne kadar doğru söylerdi!..”

“Dosdoğru!..”

“Yoksulların dostuydu...”

“Köylü her huyundan hoşnuttu. Karıda kızda gözü yoktu...Varsa da belli etmezdi...Oturur odasında okurdu. Öğretmen olduğu halde öğrenci gibi derse çalışırdı...”

“Şakaya gelirdi. Otur her sözü konuş yanında! Yüksünmek, büyüksenmek yok bunda! Surat asmak, kaş çatmak yok. Sanki memur değil de bizim gibi köylü idi...(..)”(122-123.s.)

Öğretmen gittiği her yerden, amaçlarından sapmadığı için uzaklaştırılır. Öğretmen kahraman aslında geçimsiz bir insan olmamasına rağmen haksızlıklara karşı koyduğu ve halkı da bu haksızlıklar konusunda aydınlatığı için köydeki hakim güçler tarafından bulunduğu mekânlardan sürekli olarak uzaklaştırılır. Köylünün eğitilmesinin zorunlu olduğunu bilen öğretmen; bu uğurda dövülmekten, öğretmenlik mesleğini bırakmaktan, köy köy gezmekten çekinmez. Öğretmenin son olarak geldiği

ve “Onuncu Köy” adını verdiği Yaşarköy’de de halkı aydınlatma çabaları köy imamı tarafından engellenmeye çalışılır. Öğretmen bu durumda kendini köy halkına şöyle tanıtır:

“Ben doğru konuşurum! Yalan mesleğim değildir. Aslım Tefenni köylerinden. Gurbet ehliyim. Asıl işim okulda çocuk yetiştirmek! Birçok köylerde dolaştım. En son Damalı’da, Ortaköy’de çalıştım. Başı belalı bir adamım. Köy merası sürenler beni sevmezler. Kasabanın güzel yerine konak dikenler, en işlek yerine üç yıl içinde kazandıklarıyla dükkân açanlar, Ali’nin Veli’nin toprağını çarpanlar beni sevmez. Dümenciler, düzenciler, “Bu böyle gelmiş, böyle gitsin anasını satayım!” diyenler beni sevmez. Bir yıl var ki, çocuk yetiştirmeyi bıraktım. Demircilik zenaatından anlarım.(...)” (312.-313.s.)

4.1.14.2.2. Eğitimci Mustafa

Öğretmen okuldaki eğitim çalışmalarında yardım eden iyi niyetli bir insandır. Çalıştığı köyden olan eğitimci Mustafa, sık sık ekonomik koşullarının güçlüğünden şikâyet eder. Öğretmenin köylüyü geliştirme yönündeki tüm çalışmalarını destekler.

4.1.15. Kan Davası

4.1.15.1. Romanın Özeti

Yukarı Sazan köyü öğretmeni Ömer, köyde başlayan salgını önlemesi için Toygar ilçesindeki doktorun kapısını gece vakti çalar. Doktor, Ömer’in bu isteğini yerine getiremeyeceğini belirtir. Çünkü doktor bir ameliyat sırasında kapıldığı mikrop nedeniyle hastadır ve sağ elinde de bir yara vardır. Bu nedenle büyük bir ümitsizliğe kapılan ve ölümü bekleyen doktora Ömer, sözleriyle ümit verir ve doktorun kendi elini ameliyat etmesine yardım eder. Doktor ertesi gün iyileşmeye başlar ve Ömer’e kim olduğunu sorar. Bu andan itibaren Ömer, geriye dönerek hayatını anlatmaya başlar.

Ömer kimsesiz bir çocuk olarak büyümüştür ve öğretmen okulundan mezun olmuştur. Ancak kısa bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra Kurtuluş Savaşı başlar ve o da bu savaşa katılarak uzun yıllar askerlik yapar. Ömer’in bu askerlik dönemi içerisinde bir gün yolu Bozova’ya düşer ve Ömer, bu istasyonda küçük bir kız çocuğu ile karşılaşır ve onu çok sever. O gün bayram olduğu için Ömer ve kız çocuğu şehri dolaşırlar. Bu durum Ömer’in babalık duygularını harekete geçirir ve

Ömer bir daha o kız çocuğunu hiç unutamaz. Askerliği sırasında bir çatışmada ağır yaralanan Ömer, kaldırıldığı askerî hastanede de sık sık o kız çocuğunu hatırlar. Ömer terhis olduktan sonra yine bir tren yolculuğu sırasında Bozova'ya uğrar ve eski bir arkadaşı olan mühendis Murat bey ile karşılaşır ve onun ısrarı üzerine bir süre Bozova'da kalır ve o dönem boyunca da hep o kız çocuğunu arar, ancak bir ip ucu bulamaz.

Ömer Bozova'da bulunduğu sırada bir duruşmaya katılır. Sanıkların resimlerini çizerken Yukarı Sazan ve Aşağı Sazan köyleri arasında bir kan davası olduğunu öğrenir. Ömer, Bozova'dan ayrılmaya karar verir ve dönüş yolunda ona Murat bey ve Ferhat da arkadaşlık ederler. Ancak Aşağı Sazan'a geldiklerinde yolun kapalı olduğunu öğrenirler. İçerisinde bir milletvekilinin de bulunduğu bir otobüs eşkiyalar tarafından soyulmuştur. Bunun üzerine Ömer, köydeki yetkili kişilerden de izin alarak soygunun yapıldığı yerde bir araştırma yapmaya ve suçluları bulmaya karar verir. Köyden birkaç kişiyi yanına alarak soygun yerine gider ve bir süre sonra soygunu on üç kimsesiz çocuğun yaptığı anlaşılır. Ömer onları alarak Aşağı Sazan'a döner. Burada çocuklar için ağır cezalar öngörülürken, Ömer onları kendisinin himayesine vermelerini ister ve onlarla birlikte Yukarı Sazan köyünde öğretmenlik yapmak istediğini ve onları eğitebileceğini söyler. Bu teklifi kabul edilen Ömer, çocuklarla birlikte güç bir dağ yolculuğundan sonra Yukarı Sazan'a gelir. Ancak köy halkı başlangıçta onları pek iyi karşılamazlar ve onlarla iletişime geçmezler. Kışın oldukça sert geçtiği bu yerde Ömer, kimsesizliğinden dolayı, kendisini onlara yakın hissettiği bu çocuklarla birlikte okulda yaşamaya başlar. Bir süre sonra köy halkı Ömer'i benimsemeye başlar. Oldukça yoksul olan köy halkı, çocuklarını okulda Ömer yemek dağıttığı için okula göndermeye başlarlar.

Bu sırada çocukların en büyüğü Müslim ile Ömer arasında söze dökülmeyen bir dostluk kurulur. Ömer, köyde yaşadığı zaman içerisinde iki köyü birbirine düşman eden kan davasının aslında iki aile arasındaki bir anlaşmazlıktan kaynaklandığını öğrenir. Murat bey Bozova'ya döndükten sonra Yukarı Sazan köyüne çeşitli yollarla yiyecek ve yardımlar göndermeye başlar. Bu yardımların bittiği bir dönemde çocuklar, eski alışkanlıklarına başvururlar ve köyün en zengin

adamı Hacı Rüstem'den bir çuval mısır çalarlar. Ancak bu durum kısa sürece çözümlenir. Bir süre sonra Ömer'e Millî Eğitim Müdürlüğü'nden bir emir gelir ve Yukarı Sazan'daki okulun açılmasının kanunlara uygun olmadığı belirtilir ve oradaki kimsesiz çocukların hemen vilâyete teslim edilmesi istenir. Ömer bu emire göre çocukları yetkililere teslim eder. Ve burada bu kararın aslında gereksiz yere verildiği anlaşılır ve çocuklar esnafların yayına yerleştirilirler. Ancak bu esnaflar çocuklara kötü muamele ederler ve çocuklar Müslim'in başkanlığında yeniden Yukarı Sazan'a dönerler. Bu sırada Ferhat, köydeki Yüzbaşının kızı Ayşe ile evlenir.

Bir süre sonra Aşağı Sazan'ı sel bastığı yönünde bir haber gelir. Ömer ve çocuklar Fettah ile birlikte Aşağı Sazan'a yardım etmeye giderler. Seli durdurabilmek için kayalıkları dinamitlerle patlatarak çayın önünü kapatmaya karar verirler. Bu işlem sırasında aslında iki iyi arkadaş olan, ancak kan davası nedeniyle birbirleriyle düşman kesilen Osman ve Fettah ötürler. Aynı gün Müslim'in de öldüğü anlaşılır. Ömer tüm bu olanlardan sonra Yukarı Sazan'dan ayrılmaya karar verir. Millî Eğitim Müdürü ise Yukarı Sazan'a ikinci bir öğretmen vereceğini söyler ve Esmâ Güneyli, bu işe talip olur. Ömer, Murat beyin Esmâ Güneyli 'nin yıllar önceki kimsesiz kız olabileceği yönündeki konuşmalarından etkilenerek Yukarı Sazan'da Esmâ ile birlikte kalır.

4.1.15.2. Romandaki Öğretmen Kahramanlar

4.1.15.2.1. Öğretmen Ömer

Ömer, anasını ve babasını küçük yaşlarda kaybetmiş olduğundan yetimhanede büyümüş bir kişidir. Bu durum, onun kişilik yapısını büyük ölçüde etkilemiştir. Bu nedenle Ömer insanlarla çok iyi iletişim kuramayan bir insandır. Bu durum bir bakıma onun kendi tercihidir. Öğretmen okulundaki yıllarında da Ömer kendini burada yalnız ve kimsesiz hissettiğini anlatır.

“Öğretmen okulunda, toprağımdan sökülmiş gibi oluyor ve hemen hemen çaresiz görünen bir yalnızlığa düşüyorum. Yeni arkadaşlarım bana ve eski arkadaşlarıma benzemeyen çocuklardır. Çoğunun aileleri vardır, kendilerine göre fikirleri, âdetleri, eğlenceleri vardır. Bahçenin bir köşesindeki kafeste bir kurt beslemektedir. Biraz büyüyünce öldürülerek,

okulun müzesine konacaktır. Kendimi okulda bu kurt gibi vahşi ve uzlaşmaz görüyorum. Kimse ile ne arkadaşlığım, ne düşmanlığım vardır. Fakat kimsenin kaldıramayacağı yükler kaldırdığım için benimle boy ölçüşmeye heves etmiyorlar, yalnızlığım içinde rahat bırakıyorlar.” (25.-26.s.)

Ömer, bu nedenle, hep kendi gibi kimsesiz insanlara yakınlık duyar. Aşağı Sazan köyündeki çete çocuklarını yanına alıp eğitmeye çalışması da bu yakınlık duygusundan kaynaklanır. İçeride kapalı bir kişiliği olduğu görülen Ömer, oldukça güçlü ve kararlı bir kişiliğe sahiptir. Ancak onun bu kişiliği kadınlar karşısında yön değiştirir. Kadınlarla hiç iletişimi olmayan Ömer, onlardan uzak durur. Ancak romanın sonunda yaşlı mühendisin ısrarlarına dayanamayarak Esma Güneyli’ye yaklaşır. Ömer’in fiziksel olarak oldukça uzun boylu ve iri yapılı bir insan olduğu anlatılır.

Ömer, öğretmenlik mesleğine tesadüfen girdiğini anlatır. Bu nedenle Kurtuluş Savaşı yıllarında öğretmenlik yerine askerlik yapmayı tercih etmiştir. Öğretmenlik yapma fırsatı eline geçene kadar yersiz yurtsuz, oradan oraya savrulan bir kişidir. Öğretmenlik onun yaşamına bir düzen kazandırır.

4.1.15.2.2. Esma Güneyli

Eserdeki kadın öğretmen olan Esma Güneyli, romanın başında olumsuz bir karakter olarak okura sunulur. Aşağı Sazan ve Yukarı Sazan köyleri arasındaki kan davasında Aşağı Sazan tarafını tutan Esma öğretmen, çete çocuklarının cezalandırılmaları gerektiğini savunur. Resim öğretmeni olan Esma Güneyli, romanın ilerleyen bölümlerinde daha ılımlı ve yüreği sevgi dolu bir insan durumuna gelir. Hatta Yukarı Sazan ilkokulunda çalışmak için gönüllü olur. Çete çocukları için eşya toplayan Esma öğretmen Ömer’e karşı bir sevgi beslemektedir.

4.1.16. Toprak Uyanırsa

4.1.16.1. Romanın Özeti

Roman kahramanı elli yaşının üstünde emekli bir öğretmendir. Yaşlı öğretmen emekli olduktan sonra aldığı emekli ikramiyesinin büyük kısmını eşinin

hastalığı nedeniyle harcamak durumunda kalır. Bu nedenle öğretmen ve eşi ekonomik sıkıntı çekmeye başlarlar. Öğretmen bir süre sonra işinden ayrılmanın verdiği duyguyla kendini işe yaramaz hisseder ve bunalıma girer. Öğretmenin Cebeci'deki gecekondu evinde yaşam böyle sürüp giderken öğretmen ekonomik sıkıntılarının artması üzerine yeniden öğretmenliğe dönmeye karar verir ve Keltepe adında bir köy okuluna tayin edilir. Öğretmen Keltepe köyüne ulaştığı zaman gördüğü ilkelik ve yoksulluk nedeniyle oldukça şaşırır ve bu köyde yaşayamayacağına inanarak ertesi gün köyü terk etmeye karar verir. Köyün okulu muhtar tarafından ahır olarak kullanıldığından perişan bir durumdadır. Ancak öğretmen kısa sürede köye ve köylüye alışır ve köyden ayrılma fikrinden vazgeçer. Okul, köylü ve öğretmenin tanıştığı albay sayesinde kısa sürede onarılır ve öğretmen okulda eğitim çalışmalarına başlar.

Bu sırada öğretmen köydeki din hizmetlerini yürüten hafız ve köylülerden Sarı Çavuş ile arkadaşlık kurar. Ancak köyde sözü geçen köyün eski imamıdır. Bu adam, köylü tarafından çok sevilen bir insandır. Hasta olduğu için öğretmen onun ziyaretine gider ve ondan çok etkilenir. İmam, öğretmene önemli olanın halkın ekonomik sorunlarının çözülmesi olduğunu, ancak ondan sonra eğitim işlerinde başarılı olunabileceğini söyler.

Köy okuluna öğrencilerin ilk başlarda devam etmediği görülür. Ancak öğretmenin çabalarıyla kısa sürede eğitim işleri düzenlenir. Hatta öğretmen akşamları da köy halkına eğitici dersler vermeye başlar.

Keltepe köyünün yakınlarında Sıtmabükü adı verilen bir bataklık vardır. Bu nedenle köydeki pek çok insan sıtma hastalığına yakalanmaktadır. Öğretmen, bu bataklığın kurutulması için çalışmalara başlar. Bu çalışmalarında ona vali, Polatlı kaymakamı ve eğitim müdürü yardımcı olur. Kısa sürede bataklığın kurutulması için çevre köyleri de kapsayan Sakarya projesi adı verilen bir proje yürütülmeye başlanır. Bu çalışmalar Keltepe'nin kaderini değiştirir ve köy kısa zaman içerisinde değişmeye ve gelişmeye başlar. Öğretmen cebinin para görmemesine rağmen, yaptığı işlerden

dolayı mutlu olduğunu belirtir ve Türk köylüsünün geri kalmış almasında aydının da büyük payı olduğunu itiraf eder.

Ancak öğretmenin köydeki çalışmalara dört elle sarılması köyde şüphe uyandırır ve bazı köylüler öğretmenin bu çalışmaları kendine ıslah edilen alanlardan toprak alabilmek için yaptığını düşünür. Öğretmen, Polatlı'daki öğretmenler lokalinde öğretmenlerin yılgınlık içerisinde bulunmalarından dolayı üzülür. Bu sırada köyde hayvancılık ve tarım çalışmaları hızla ilerler ve yeni bir okul binası da yapılır. Bir süre sonra okula Süleyman Işık adlı genç bir öğretmen tayin edilir. Bu iki çalışkan öğretmen sayesinde eğitim çalışmaları ve köydeki ilerleme devam eder.

Köye gelen Nurullah Öncü adlı hafızın gerici görüşleri öğretmeni tedirgin eder. Ancak Nurullah, kısa sürede öğretmenin öğütlerini dinleyerek kendini geliştirmeye başlar. Bu arada köye Bulgaristan göçmeni Çirmenli Mustafa Ağa gelir ve köylüye yeni ürünler yetiştirmeleri konusunda yardımcı olur. Öğretmenin "Ekmeksizköy" adını verdiği Keltepe'deki gelişmeler nedeniyle Amerikalılar da köye gelip çalışmalar yaparlar ve öğretmenden Türkiye'deki çalışmaları sırasında kendilerine yardımcı olmasını isterler.

Romanın son bölümünde öğretmen için köylü bir ev yapar ve artık onu da kendilerinden biri olarak gördüklerini öğretmene anlatmaya çalışırlar. Süleyman Işık ise kendisi gibi öğretmen olan Semiha Işık ile evlenir. Semiha Işık köy kadınları için kurslar açarak onları eğitmeye çalışır. Keltepe artık örnek bir köydür ve yeni yapılan köy binaları arasına bir de anıt yapılır. Bu anıt açma şerefi öğretmene verildiği için öğretmen çok mutlu olur. Öğretmen hayalini kurduğu köyün gerçek olmuş manzarası karşısında yeni evinde yakınlarıyla mutluluk içinde yaşamaya devam eder.

4.1.16.2. Romandaki Öğretmen Kahramanlar

14.1.6.2.1. Öğretmen

Toprak Uyanırsa romanında öğretmen kendisini şöyle tanıtır:

" Ben bir öğretmenim. Hem de tecrübesiz bir öğretmen değilim. Çok köyler, çok akşamlar gördüm. Ama böyle kasvetli bir köy ve böyle bir akşam görmemişimdir. Bu duygu da belki yaşamında bir etkisi vardır.

Çünkü ben bir emekliyim. Emekli bir öğretmen. Bir eski ilkokul öğretmeni. Yaşım ellinin üstünde. Ama ne var ki bir köye gene hoca olmuştum. Şurada burada galiba otuz yıl kadar çalıştım. Basit, iddiasız bir adamım. Arkada bıraktığım yıllara baktığım zaman, elle tutulur, dişe dokunur hiçbir iş yapmadığımı da biliyorum.”(17.s.)

Öğretmen ekonomik koşullarının kötü olduğunu ve bir gecekondu dışında hiçbir mal varlığı olmadığını anlatır.

“Ankara’nın kenar bir mahallesinde, Cebeci sırtlarında, küçük bir evde oturuyorduk. Bu yarı gecekondu, benim bu gökkubbe altında tek dikili ağacımdır.”(17.s.)

Kendisine karşı özeleştiri yapan öğretmen, çıkan sonuç karşısında mutsuz olur ve yıllardır sürdürdüğü öğretmenlik mesleğini hakkıyla yapamadığını itiraf eder. Bu durumdan dolayı ikinci öğretmenlik dönemi olarak kabul ettiği Ekmeksizköy’deki yıllarında hem öğrencilerine hem de köylüye elinden geldiği kadar eğitim hizmeti vermeye çalışır.

“Anladım ki, benim eğitim alanında tecrübeler sandığım şeyler, hiç de ahım şahım şeyler değilmiş. Yetiştirdiğim mektepler bana zaten pek bir şey vermemişti. Eğitim usulleri ise her gün değişmektedir. Ben bu usullerin hiçbir zaman önünde gitmedim. Her zaman arkasından koştum. Meğer benim sanatım ne kafamda, ne kalemimde, sadece dilimdeymiş. Her girdiğim sınıfta ya bir ilkokul öğretmeni, yahut bir eğitim müfettişi olarak yaptığım neydi ki? Hocalıkta bir takım kalıpları tekrarlamak, müfettişlikte birtakım mekteplere gitmek, bir takım defterleri, kayıtları yoklamak, notlar almak, notlar vermek ve sonra sonu gelmez bir laf ebeliği...Yarabbi, ben ömrümü meğer ne kadar boş geçirmişim...”(20.s.)

Öğretmenin görevinin sadece öğretim işleri olmadığını belirten öğretmen geldiği harap köyden örnek bir köy çıkarmak için köylüye önderlik eder. Oldukça idealist bir kişi olan yaşlı öğretmen, geleceğin Türkiye’sinin sağlamlığının Türk köylüsünün kalkınmışlığına bağlar. Çalışmaları sonucunda başlangıçta pek hoş karşılanmadığı köyde daha sonradan halk tarafından çok sevilir ve ömrünün son yılların da Ekmeksizköy’e yerleşerek geçirir.

“(...) Öğretmen kalmak, köyün günlük çatışmalarına, çekişmelerine katılmamak. Ama cemaate öncü olmak?..Doğru olan her halde buydu. Bunu ne kadar yapabildim bilmiyorum. Fakat şunu anlıyorum ki öğretmen; ne bekçi, ne muhtar, ne de jandarmadır. O, öğretmendir. Yolları arayabilir. İmkânları açabilir, toprağa renk verir. Suları uyandırır. Kurullar, teşkilatlar kurdurur. Ama kendisi bunların hepsinin dışında, hepsinin üstünde kalır. Bir öncü, bir yol gösterici olarak...”(414.-415.s.)

4.1.16.2.2. Süleyman Işık

Ekmeksizköy’e yeni tayin edilen genç öğretmendir. İdealist bir kişiliği olan Süleyman köydeki kalkınma çalışmalarına yardım eder ve okulda öğrencilerini yeni tekniklerle yetiştirir. Köy imamına İngilizce öğretmek gibi o dönemde oldukça ileri sayılabilecek çalışmalarda bulunur.

4.1.16.2.3. Semiha Işık

Süleyman Işık’ın eşidir. Köyde özellikle kadınların eğitimiyle ilgilenir. Köy kadınları için dikiş gibi çeşitli kurslar açar. Genç ve dinamik bir kişidir.

4.1.17. Ortakçının Oğlu

4.1.17.1. Romanın Özeti

Yoksul bir çiftçi olan Durmuş dayının oğlu Sefer, Köy Enstitüsünde okumaktadır. Babasının Hasırlı Çiftliği’ne ortakçı olduğunu ve izin gününde yanına gelmesini yazan mektubunu alan Sefer, trenle Hasırlı’ya gider. İstasyonda inen Sefer elbiselerinin eskiliği nedeniyle utanmaktadır. Anasının ölümünden sonra babasının daha da yaşlandığını bilen Sefer, onu nasıl bulacağını düşünerek çiftliğe doğru yürür. Babası onu faytonla karşılar ve uzaktan akrabaları olan Melâhat teyzenin yanına götürür.. Babası Sefer’i önce Hilmi beylerin evine gitmek için zorlar. Çünkü yaşlı Durmuş dayıya göre Sefer, artık okumuş bir efendidir ve kendisiyle birlikte çeltik tarlasındaki kulübede kalması doğru değildir. Yol boyunca Durmuş dayı Sefer’i Melâhat teyzesinin evinde kalmaya ikna etmeye çalışır. Sefer ve Durmuş dayı Hilmi beylerin evine gelirler, ancak tüm aile uykuda olduğu için onlarla konuşamazlar. Sefer, babasına kendisiyle birlikte kalmak ve çeltik tarlasında kalmak için ısrar etse de babası buna karşı çıkar. Köylünün kendisini kınayacağını, Sefer gibi okumuş birinin tarlada çalışmasının doğru olmadığını, teyzesinin evinde küçük beylerle kalması gerektiğini söyler. Sefer’le birlikte yeniden Hilmi beylerin evine giderler ve

Hilmi bey ve ailesi ile tanışrlar. Melâhat teyze Sefer'i evde kalmaya ikna eder. Ancak Sefer Hilmi beyin babasına kendi yanında emir vermesine çok üzülür. Bu yaşlı insanın bu yaşa gelip de hâlâ el kapılarında çalışması Sefer'i çok üzer.

Sefer, Melâhat teyzenin çocuklarıyla tanışır. En büyük oğlun adı Kemal'dir. Kemal futbola çok meraklı olduğu için okulunu düzenli olarak okuyamamaktadır. Bu durum Melâhat teyzeyi çok üzse de Kemal Ankara'daki bir futbol kulübüyle anlaşmak için elinden geleni yapar. İkinci oğul Macit Sefer'e daha sıcak gelir. Macit bir an önce İngiltere'ye gidip mühendis olmak istemektedir. En küçük ise Nebahat'tir. Nebahat Sefer'e çok iyi davranır ve Sefer'de onu sevimli bulur. Sefer her ne kadar tarlaya gidip babasına yardım etmek isterse de Melahat teyze buna izin vermez. Sefer Kemal'den pek hoşlanmaz. Çünkü Kemal Sefer'i kağıt oyunlarını ve futbolu bilmediği için eleştirir. Ayrıca Köy Enstitüleri hakkında olumsuz şeyler söyler. Melahat teyze oğullarının çiftliği sattırıp büyük şehre taşınma fikirlerine şiddetle karşı çıktığı için oğulları ile arası iyi değildir. Bu arada Sefer birkaç kez babasının yanına gider ve köylüleri ile görüşür. Onların içinde bulunduğu yokluk ile Hilmi beyin evindeki varlık arasındaki derin uçurum Sefer'i düşündürür. Ayrıca hasattan sonra elde edilen ürünün büyük bir kısmını Hilmi bey alacağı için tüm köylüler zor durumda kalacaktır.

Bu arada Sefer, Macit ve Nebahat ile iyi birer arkadaşlık kurar. Bu durum köylünün dikkatini çeker ve kısa sürede köylüler arasında Nebahat'in Sefer'e âşık olduğu haberi yayılır. Bu duruma en çok Durmuş dayı sevinir. Çünkü oğlunun zengin bir ağa kızıyla evlenmesi kendisi gibi yoksul olmamasını sağlayacaktır. Sefer tüm bu haberleri yalanlarsa da köylüler ona inanmazlar. Sefer Hasırlı'ya gelirken yanında mandolinini de getirmiştir. Nebahat'in ısrar etmesi üzerine bildiği parçaları çalar. Bir gün Hilmi Bey'e de mandoliniyle manastır türküsünü çalar ve söyler. Hilmi bey bu türküyü çok sever ve Sefer'e birkaç kez daha çaldırır.

Bu arada Sefer, giderek Nebahat'i sevmeye başlar ve söylentilere kendi de inanmak ister. Sefer, teyzesinin yıkılmış olan fırınına yapmaya çalışır, ancak kendisine içten içe düşman olan Kemal top oynarken bilinçli olarak Sefer'in

yapmakta olduğu fırını yıkar. Bu duruma Sefer çok sinirlense de kendine hakim olur. Bir gün tarlada çocukluk arkadaşı Veli, ona babası ve birkaç köylünün sefer için Nebahat'i istemeye gideceklerini söyler. Bu durum Sefer'i telâşlandırır ve babasını bu fikirken caydırmaya çalışır.

Bir gün Hilmi beylere çiftlik yakınlarında büyük arazileri olan Yalçın bey ve babası gelir. Yalçın beyin babası Hilmi beyin kardeşidir. Yalçın, yurt dışında öğrenim görmüş biridir ve çevrede sözü geçen ünlü bir avukattır. Sefer sürekli bahsedilen bu adamla tanışılır. Ancak Yalçın bey onun Köy Enstitüsü olduğunu öğrenince tüm dikkatini Sefer'e yöneltir ve ona okuluyla ilgili sorular sorar. Yalçın bey Köy Enstitüleri yoluyla komünizme hazırlık yapıldığını ve bunun için köy çocuklarının amele gibi çalıştırıldığını söyler. Sefer kendi okulunu savunmaya çalışsa da Yusuf bey bildiğini okumaktan çekinmez. Herkes Yalçın beyin bilgisinden emin olduğu için ona inanırlar ve köylüler bile Sefer'e şüphe ile bakmaya başlarlar.

Ertesi gün Hilmi bey konuklarını çiftlikte dolaştırır ve Sefer'in de gelip onlara mandolin çalmasını ister. Ancak zaten Yalçın beye kızgın olan Sefer, kendisini çalgıcı yerine koyan bu insanlarla birlikte olmak istemez ve ortadan kaybolur. Bunun üzerine sarhoş olan Hilmi bey, alkolünde etkisiyle Sefer'e çok kızar ve köylüleri de onu bulamadıkları için iyice paylar. Bu olaydan birkaç saat sonra Veli, onu bir ağacın altında bulur ve olanları anlatır. Sefer babasının yanına gelir, ancak babası ona çok kızmıştır. Çünkü Hilmi beyin kızını Sefer'e vermeyeceğine emindir. Bunun üzerine Sefer bir an önce köye gitmek için yola çıkar. Nebahat'ten ayrıldığı için üzülse de kendi görüşlerine ters olan bu insanlarla daha fazla bir arada kalmak istemez ve köyüne doğru yola çıkar.

4.1.17.2. Romandaki Öğretmen Kahramanlar

Romanda öğretmen bir kahraman yer almamaktadır. Ancak Sefer'in Hasanoğlu Köy Enstitüsünün son sınıfında olduğu belirtilmektedir.

4.1.18. Bozkırdaki Çekirdek

4.1.18.1. Romanın Özeti

Yağmurlu bir Ankara gününde Köy Enstitüsü mezunu bir felsefe öğretmeni öğretmen arkadaşlarının kendisini “komünist” olarak suçlamasından dolayı tutuklanır. Felsefe öğretmeni, elleri kelepçeli bir şekilde CHP binasının önünden geçer. Bina içinde ise partinin önde gelenleri İsmet Paşa’nın halkevleri yoluyla rejimi güçlendirmeye çalışması üzerinde konuşurlar. Köy enstitülerini de gerçekte İsmet Paşa’nın köyde Cumhuriyet rejimin korunması ve desteklenmesi için kurdurduğu üzerinde tartışılır. Bu sırada partiye gelen İlköğretim Genel Müdürü yeni enstitünün Çorum, Kastamonu ve Tokat topraklarının birleştiği yer olan Keşiş Düzü’nde kurulacağını haber verir. Ancak parti üyelerinin bir kısmı Köy Enstitülerinin kurulmalarına karşı çıkınca parti genel sekreteri çok az kişinin bildiği sırrı açıklar: Köy Enstitüleri yakında kapatılacaktır. İlköğretim Genel Müdürü’nün çabaları boşunadır.

Keşiş Düzü’nde kurulacak olan Köy Enstitüsü’nün müdürlüğüne deneyimli bir öğretmen olan Halim Akın getirilir. Bu enstitüde ayrıca baş öğretmen olarak Cemal Avşar, üniversitede sosyoloji tezi yaptığı için Keşiş Düzüne gelen Emine Güleç ve el işleri öğretmeni Nuri Çevik de vardır. Daha sonra onlara Keşiş Düzü’nde eğitmen olarak çalışan Murat da katılır. Kafile bir ciple birlikte Ilgaz’a doğru yola çıkar. Yolda Halim Akın, eski arkadaşı Müfettiş Şefik Ertem ile karşılaşır. Şefik Ertem, Köy Enstitülerinin halka hiçbir şey kazandırmayacağını, çünkü köylüyü değiştirmedikçe köylünün eğitilemeyeceğini söyler. Bu sözler Emine Güleç’i çok etkiler.. Öğretmenler o gün Ilgaz’da pazar olmasından yararlanarak Enstitünün eşyalarını almaya çalışırlar ve köylüyü gözlemlerler.

Keşiş Düzü yakınında bulunan Şirinköy’de Zeynel Ağa’nın hükmü geçmektedir. Zeynel Ağa Sultan Abdülhamit devrinden beri işlerini yürütmeyi bilen zeki ve tehlikeli bir adamdır ve servetinin büyük bir kısmını da esrar kaçakçılığından sağlamaktadır. Zeynel Ağa için esrarları Keşiş Düzü’nde Kara Derviş ekip biçmektedir. Bu nedenle Zeynel Ağa, Keşiş Düzü’ne bir okul kurulmasına işlerine

engel olacağı gerekçesiyle şiddetle karşı çıkar ve Ankara'ya köylü tarafından yazılmış gibi gösterdiği bir dilekçe gönderir. Dilekçede köylülerin Köy Enstitülerin kurulmasına karşı oldukları yazılıdır. Ancak dilekçedeki imzaların sahte olduğunun anlaşılması üzerine, Ankara bu yazılı başvuruyu işleme koymaz.

Enstitünün civar köylerden toplanmış on sekizi erkek dördü kız olmak üzere toplam yirmi iki öğrencisi vardır. Öğrenciler Keşiş Düzü'nde enstitü binalarını göremeyince oldukça şaşırırlar. Hele bir de binaları kendilerini yapacaklarını öğrenmeleri üzerine çoğu enstitüye geldiğine pişman olur. Enstitüde öğrenciler gün boyu çalışarak okullarını yapmaya çalışırlar. Onlara yardımcı olan eğitmen Murat'ın ise başka bir derdi vardır. Eşi hasta olduğu için Şirinköy'de yalnız yaşayan Murat, Zeynel Ağa'nın kendine kurduğu tuzağa düşerek Sultan adlı dul kadınla ilişkiye girer. Buna çok pişman olan Murat, her defasında Sultan'ı geri çevireceğini söylese de bunu başaramaz.

Enstitünün kurulmasına şimdilik engel olamayacağını anlayan Zeynel Ağa, öğretmenlerle iyi geçinmeye karar verir ve onları yemeğe davet eder. Bu sırada enstitüye çok yakın olan değirmenin sahibi ve Zeynel Ağa'nın esrar yetiştiricisi Kara Derviş, sürekli olarak öğretmenleri ve öğrencileri gözlemler ve bir süre sonra Emine öğretmen'e âşık olur. Oysa ki Emine öğretmen o sıralarda Cemal Avşar ile nişanlanmıştır. Bu duruma en çok üzülen ise Emine'yi gizlice seven Nuri Çevik olur.

Çocukların yılgınlık içerisinde çalıştıkları bir gün aniden şiddetli bir yağmur bastırır ve Kara Derviş'in tüm esrar tarlası su altında kalır. Bu durum karşısında deliye dönen Kara Derviş, Allah'ın bu afeti "enistü belası" yüzünden verdiğini düşünür ve öğretmenlere daha da fazla kin duymaya başlar. Enstitüde su kanalları yapılmasına Kara Derviş arazisinin işgal edileceği gerekçesiyle karşı çıkar ve gizlice boruları kırar. Bu sırada yağmur esnasında hastalanan iki öğrenci ölür. Ve öğrencilerden esrar bağımlısı Molla Hıdır, Kara Derviş'e haber taşıdığı gerekçesiyle okuldan kovulur. Zeynel Ağa, Halim Akın hakkında rüşvet aldığı ve enstitü parasını kendi harcadığı gerekçesiyle şikâyetle bulunur. Bunun üzerine Halim Akın hakkında

bir soruşturma açılır. Ancak soruşturma sonunda iddiaların asılsız olduğu ortaya çıkar.

Murat eğitmen ve Sultan, Zeynel Ağa tarafından birlikte oldukları bir sırada basılırlar ve bunun üzerine Murat eğitmeni dövdüren Zeynel Ağa, onu evinin alt katına kapatır. Bunu haber alan Nuri Çevik, Murat'ı Zeynel Ağa'nın elinden kurtararak enstitüye getirir. Ancak Murat bu durumdan dolayı çok utanır ve ortaya çıkamaz. Bu arada Emine öğretmen, tüm tekliflerini reddeden Kara Derviş tarafından kaçırılarak değirmene kapatılır. Bunun üzerine öğrenciler ve öğretmenler Emine öğretmeni kurtarmaya giderler. Onlarla Kara Derviş arasında silâhlı bir çatışma olur. Nuri Çevik, Kara Derviş'in Emine öğretmene saldıracağı sırada onu kurtarır. Ancak bu çatışma sırasında Murat eğitmen, Kara Derviş tarafından öldürülür ve Sultan'da balta ile Kara Derviş'i öldürür. Enstitü öğrencileri çok sevdikleri Murat eğitmenin ölüsü karşısında saygıyla eğilirler. Cemal Avşar'ın ise Ankara'ya haber taşıyan bir ispiyoncu olduğu anlaşılr.

4.1.18.2. Romandaki Öğretmen Kahramanlar

4.1.18.2.1. Müdür Halim Akın

Halim Akın, yeni kurulacak olan Dumanlı Boğaz Köy Enstitüsü'nün müdürüdür. Deneyimli bir öğretmen olan Halim Akın, yurdun çeşitli yerlerinde hizmet ettikten sonra idealizmini kaybetmiş ve karamsar bir hâle gelmiştir.

Köy Enstitüleri projesine gönülden bağlı olan Halim Akın, bu eğitim seferberliğini her fırsatta savunur. Amaçlarından kesinlikle taviz vermeyen Halim Akın, bu amaçlara ulaşılması konusunda oldukça kararlı davranışlar gösterir.

“Evet, biz, Doğulu ülkücüler, garip adamlarız. Müdür beyliği tutmadığı zaman çok başka bir insandır Halim Akın! (...) Enstitünün kurulmasını ne kadar hırsla istiyor ki, her geciken dakika mutsuzluğunu artırıyor kat kat...” (322-323)

Halim Akın, her yönden öğrencilerine örnek olan bir insandır ve iyi bir yöneticidir. Bu nedenle öğretmenler ve öğrenciler tarafından çok sevilir. Aydın bir

kişiliğe sahip olan Halim öğretmen yurdun kalkınması için köylünün kalkınması gerektiğini, bu kalkınmanın da bozkırdaki çekirdek adını verdiği Köy Enstitüleri tarafından gerçekleştirileceğini savunur.

4.1.18.2.2. Nuri Çevik

Elişleri öğretmeni olan Nuri Çevik son derece çalışkan ve dürüst bir insandır. Öğrencilerle birlikte okulun yapılış çalışmalarında bizzat görev alır. Nuri Çevik, büyük bir sevgi ile bağlandığı Emine öğretmene bu sevgisini açamaz. Çünkü onun Cemal öğretmenle nişanlı olduğunu öğrenir. Bu nedenle oldukça üzgündür, ancak bunu belli etmez. Aydın görüşlü bir kişi olan Nuri Çevik, öğrencileri ve arkadaşları tarafından çok sevilir. Oldukça cesur olan ve belâdan sakınmayan Nuri öğretmen Murat eğitmenin ve Emine öğretmenin kurtarılmaları sırasında ön sırada mücadele verir. Herkesin korktuğu Kara Derviş'le tartışması ve kavga etmesi hoş karşılanmamakla beraber onun yiğit bir insan olduğunun da göstergesidir.

4.1.18.2.3. Emine Güleç

Emine Güleç zengin bir ailenin kızıdır. Keşiş Düzü'ne doktora tezine veri toplamak amacıyla gelmiştir. Tam olarak betimlemesi yapılmamakla birlikte, Emine öğretmenin oldukça güzel olduğu eserde sıkça vurgulanır. Bu nedenle Emine öğretmene Nuri Çevik, Cemal Avşar ve Kara Derviş âşık olurlar. Emine öğretmen Anadolu'yu ilk kez gördüğü için buradaki insanların kimi davranışlarını oldukça tuhaf karşılar. Oldukça çalışkan olan Emine öğretmen, koşulların güçlüğü karşısında yılgınlığa düşmez ve okul yapımında öğrencilerle birlikte çalışır. Muska, büyü gibi inançları boş bulan Emine öğretmen bazen halkı bunları inanacak kadar cahil bulur. Ülke gerçekleri karşısında sorumluluk duyan Emine, Anadolu insanının bu kadar geri kalmasında kendi payı olduğunu düşünür.

4.1.18.2.4. Cemal Avşar

Cemal Avşar oldukça yakışıklı ve genç bir adamdır. Bu nedenle Emine öğretmen ona ilgi duyar. Ancak eserde onun olumsuz bir çok yönü gözler önüne serilir. Öncelikle Cemal Avşar bir bozguncu ve enstitü düşmanıdır. Bu nedenle buradaki bilgileri bakanlığa iletir. Onun mal canlısı biri olduğu ise silâh olayıyla gün

yüzüne çıkar. Jimnastik öğretmeni olan Cemal Avşar, zor durumlarda ortadan kaçan ve sevdiği kadını bile korumaktan çekinen bir adamdır. Bu özelliklerinden dolayı Nuri Çevik ve öğrenciler onu sevmezler.

“ O zamana kadar, yiğitliği, soğukkanlılığı, ülkücülüğü kimselere bırakmayan, cimriliğini, aşırı mal canlılığını, başarıyla saklayabilmiş olan yakışıklı jimnastik öğretmeni deliye döndü. Bir yandan, “Bin liralık mal bu, dile kolay,bin liralık diye bağırıyor, öte yandan, “Silâh namustur, benimki armağandı fazladan...manevi değerini dünyalara değişmem” diye tepiniyordu.”(351.-352.s.)

4.1.18.2.5. Eğitimci Murat

Eğitmen Murat, öğrencileri tarafından çok sevilen iyi bir insandır. Murat esmer, yakışıklı ve genç bir erkektir. Evlidir, ancak eşi hasta olduğu için kendisiyle birlikte Şirinköye gelememiştir. Bu durum köydeki kadınlardan Sultan ile Murat’ın arasında bir ilişki doğmasına neden olur. Ancak Murat bu ilişkiyi başlatan kişi olmadığı gibi bu durumdan büyük bir pişmanlık duyar. Ancak kendini kontrol etmeyi başaramadığından daha kötü bir durum içine girer. İyi bir eğitimci olan Murat, yardım sever bir insan olduğu için enstitü yapımında da görev alır. Eserin sonunda ise Kara Derviş’le yapılan çatışmada ölen Murat için öğrencileri saygı duruşunda bulunurlar.

4.1.19. Kaplumbağalar

4.1.19.1. Romanın Özeti

“ Fakir Baykurt bu eserinde yoksul köylüyü ezen ve onun kendi çabasıyla bir şey üretmesini bile engelleyen bürokratik despotizmin acı bir eleştirisini yapmıştır.”(Timur; 2002:155)

Tozak köyü Ankara’ya yüz kilometre uzaklıkta olan bir köydür. Köy başkente bu kadar yakın olmasına rağmen, oldukça yoksul ve geri kalmış bir köydür. Ayrıca köyde hiç ağaçlık olmamasından ve su bulunmamasından dolayı yaz ayları oldukça kurak geçmektedir. O yazda köyün en yaşlı adamlarından olan Kır Abbas çok yaşlı olmasına rağmen, bir taraftan tarlasında çalışmakta bir yandan da sıcaklıktan şikâyet etmektedir. Kır Abbas, sıcaktan çok bunalınca eşinin ve oğlunun sözlerine aldırmandan tarlada çalışmaktan vazgeçer ve köyde bir gölgelik bulmaya gider. Köy

yolunda bir kaplumbağa gören Kır Abbas, canının sıkıntısından kaplumbağayı ters çevirir ve onu sıcakta ölüme terk eder. Kır Abbas, köyün ortak kuyusunda biraz serinledikten sonra aklına kaplumbağa gelir ve onu kurtarmak için tekrar geriye döner. Ancak kaplumbağanın çoktan ölmüş olduğunu görür.

Eserde Tozak'ın bir Alevi köyü olduğu belirtilir. Tozaklılar, düğünlerde ve özel kutlamalarda gelenekleri gereği şarap içmektedir. O yıl da Kır Abbas'ın kardeşi oğlunu evlendirmeye karar verir ve köyde üzüm bağları olmadığı için çevre köylerden üzüm satın almaya gider. Ancak üzüm bağlarına sahip olan şünni köylülerden hiç biri ona üzüm satmaz. Çünkü sünnilere göre şarap içmek gûnahtır ve kendi emekleriyle yetiştirdikleri üzümlerin şarap olması doğru değildir. Kır Abbas'ın kardeşi güçlükle üzümleri alır ve köye döner.

Bu durum yıllardır çevredeki köyler tarafından dışlanan Tozaklıları harekete geçirir. Köyün eğitmeni Rıza, eğitmenlik kursunda kendine öğretilenleri hatırlar ve köydeki Purluk denilen arazide üzüm yetiştirilebileceğini söyler. Muhtar'ın ve Kır Abbas'ın yardımlarıyla köylü bu düşünceyi benimser ve Eğitmen Rıza'nın öncülüğünde Purluk'a ortak bir üzüm bağı kurulur. İlk asmalar dikilir ve bağıın üzüm vermesi sabırsızlıkla beklenir. Kır Abbas bu bağı işine en çok gönül veren kişi olur ve kendi isteğı ile bağı bekçi olur. Kır Abbas'ın bu davranışına eşi ve oğlu Ali karşı çıkarsa da ona laf anlatamazlar. Bundan sonra Kır Abbas bağıda kendine küçük bir gölgelik yapar ve burada yaşamaya başlar. Asma köklerinin yeşermeye başladığı bir sırada Kır Abbas'ın bir kız torunu olur. Bu olaya çok sevinen Kır Abbas üzüm bağlarından esinlenerek ona Yeşer adını verir. Yeşer ile Kır Abbas arasında özel bir sevgi bağı kurulur ve Kır Abbas Yeşer'i tüm ev halkından daha çok sever.

Bağların kurulmasından altı yıl geçtikten sonra ilk ürün alınır. Bu durum köyde büyük bir sevinç yaratır. Kır Abbas'ın  nderliğ nde bu ilk üzüm toplama gününde bir tören yapılır ve elde edilen ürünün bir kısmı yola çıkılarak gelen geçen otobüslere karşılıksız olarak dağıtılır, yani saçı kılınır.

Bir gün köye tapu memurları gelir ve köyün tüm arazilerini kayda geçirirler. Sıra Purluk arazisine gelince, buranın kime ait olduğunu sorarlar. Köy halkının bu bağın ortak arazi olduğunu belirtmesi üzerine, Purluk kayıtlara devlet arazisi olarak geçer. Tapu komisyonunu ellerinden geldiği kadar iyi ağırlamaya çalışan köy halkı, yaptıkları büyük hatanın pek farkına varamazlar. Bir süre sonra muhtar ve ihtiyar heyeti kaymakam tarafından çağrılır ve Purluk arazisini yıllardır bedava kullandıkları ve arazinin devletin olmasından dolayı, devlete para ödemeleri gerektiği onlara söylenir. Oldukça şaşırان muhtar ve ihtiyar heyeti büyük bir üzüntü ile köye dönerler ve durumu anlatırlar. Köylü kendilerinden talep edilen parayı ödemelerinin mümkün olmadığını bilmektedirler. Bu nedenle o yılın ürününü gizlice hasat ederler.

Kır Abbas, bağı devlete vermektense kendi hayvanlarına yedirmenin daha doğru olduğunu düşünerek köyün tüm hayvanlarını bağa sürer. Böylece köylünün yıllar boyunca bin türlü güçlüklerle yetiştirmiş oldukları bağ ortadan kalkar ve Purluk yeniden o eski verimsiz görüntüsüne geri döner. Bağın yok olmasından sonra baği yurt edinmiş olan tüm kaplumbağalar akın akın yeni bir yeşillik aramak üzere etrafa dağılırlar.

4.1.19.2. Romandaki Öğretmen Kahramanlar

14.1.9.2.1.Eğitmen Rıza

Tozak köyünde eğitimlik yapan Rıza, askerlik görevinden sonra Mahmudiye’de altı aylık bir kurs aldıktan sonra bu göreve getirilmiştir. Bu nedenle Rıza eğitim alanında yetkin bir insan değildir. Zaten bu durumu kendisi de vurgular. Ancak köylü köyün en okumuş adamı olan Rıza’yı sever ve onun sözünü dinler. Ayrıca Rıza ölen ağabeyinin eşiyle evlendiği ve onun çocuklarına sahip çıktığı için de köyde saygı görür.

“Rıza... Tozak köyünün eğitmeni.. hem de o köylü..

İri elli, otuz sekiz yaşında, göz yatakları geniş, elmacık kemikleri iri, kalın kara kaşlı, biraz kırmızı, posça bıyıklı bir Rıza. Aydınlık bir yüzü var. Saf görünüyor. Geniş yatağı içinde yavaş yavaş kıpırdayan gözleri parlıyor.”(22.s.)

4.1.19.2.2. Gezici Öğretmen Hamdi Bey

Hamdi Bey ülke gerçeklerini iyi bilen ve yapılan yanlış uygulamalara eleştiriler getiren aydın bir insandır. Hem Eğitimci Rıza, hem de Tozak köylüleri tarafından bir rehber gibi görülen Hamdi bey yazarın roman içerisindeki sözcüsü olduğundan hükümet politikalarına yönelik ciddi taşlamalarda bulunur ve bu milleti kurtaracak olanın Türk köylüsü olduğunu ısrarla hatırlatır. Tozak köyüne okul yaptırmada da elinden geleni yapan Hamdi bey bu konuda bir sonuç alamaz. Köy halkı tarafından çok sevilen Hamdi bey, köylünün ne zaman başı sıkışsa koştuğu ve yardım umduğu bir öğretmendir. Köylülerin Hamdi bey hakkındaki görüşleri şöyledir:

“Öyle söyleme Hamdi Beyim! Sen ki hükümetimizin bir büyük gezicisi, bütün öğretmenlerin, öğretmenlerin başısın! Bilim bilgi sahibisin. Her zaman bizim sana saygımız, efendime söyleyim, ihtiyaçlarımız vardır. Bahusus ki bize şimdi senin gibi bir öncü lüzum etmiştir!” (121.s.)

4.1.20. Bir Çift Öküz

4.1.20.1. Romanın Özeti

Olaylar Söke'nin Subaşı köyünde geçmektedir. Kurtuluş Savaşından sonra devlet tarafından bu köye yerleştirilmiş olan Bulgaristan göçmenleri, yine devlet tarafından kendilerine verilen az miktardaki tarlalarını sürmek için bir çift öküz almaya karar verirler. Bu işten iyi anlayan köyün en saygın insanlarından Yörük Yakup emmiyi de yanlarına alırlar. Bu üç köylü bir süre sonra bir cipin ters döndüğünü görürler ve yardıma koşarlar. Ancak cipten atlayan İbrahim Ağa'nın oğlu Hasan elindeki silâhla sarhoş olduğu için etrafa silâh sıkmaya başlar. Yakup emmi Hasan'ı çocukluğundan beri tanımaktadır. Hasan Yakup emminin öğütleri sayesinde kendine gelir ve yanında bulunan Rüstem'in kendinden para sızdığını fark eder. Rüstem'de bulunan tüm paraları bir çift öküz almaları için göçmenlere verir.

Bu duruma çok üzülen Rüstem, göçmenlerden ve Yakup Emmi'den intikam almak ister ve yakın köydeki bir adamın öküzlerini köye getirerek göçmenlerin ve Yakup emminin kapısına bağlar. Daha sonra da onları öküz hırsızı diye jandarmaya

şikâyet ettirir. Hasan durumu öğrenir, bu işin altında Rüstem olduğunu kısa sürede anlar ve jandarmalara gerçek suçluyu teslim eder. Bu durumdan dolayı Rüstem hapse girer.

Hasan aslında okumaya istekli ve iyi nitelikli bir gençtir. Babası İbrahim Ağa ise okuma yazma bilmeyen varlıklı bir insandır. Asıl mal varlığını savaştan sonra köye gelen göçmenlerin ve ovada kalmak istemeyen Yörüklerin mallarına el koymakla elde etmiştir. Bu haksız kazançlardan dolayı Yakup emmi, İbrahim Ağa'yı eleştirmekte ve kınamaktadır. Bu durum aslında eski iki arkadaş olan İbrahim Ağa ile Yakup emmi'nin arasını açmıştır. Ancak Hasan da babasının köyde yaptığı haksız işlere karşı çıkmaktadır. Özellikle de babasının kendisinin eğitimine engel olmasından dolayı kırıngındır ve İbrahim Ağa'nın kendisine biçmiş olduğu "ağalık" görevini bir türlü onun istediği gibi yapmamaktadır. Bu davranış Hasan'ın babasıyla arasını açmaktadır. Hasan bir gün babasının traktörleriyle göçmenlerin tarlalarını sürer ve göçmenlere yardım etmeye başlar. İbrahim ağa oğlunu köyün öğretmeni Köy Enstitülü Haydar'ın ayarttığını düşünür. Bu nedenle ilçedeki parti başkanının yardımıyla Haydar öğretmeni komünist olduğu gerekçesiyle köyden sürdürür. Bu duruma çok üzülen Hasan, bu konuda çabalasa da bir şey yapamaz.

Hasan, köyün en güzel kızlarından Yakup emminin torunu Elif ile evlenmeye karar verir. Bu durumu İbrahim Ağa öğrenince çok mutlu olur. Çünkü oğlu onların evine kendileri gibi Yörük bir gelin getirecektir. Bu sırada Hasan köyde Halk Parti'sinin yeniden kurulması için çalışır. Bunu aslında babasının köyde Demirkıratları desteklemesi nedeniyle yapar. Ancak İbrahim Ağa, her durumda ve ortamda işlerini iyi yürütmeyi bildiğinden Hasan'ın bu davranışına engel olmaz. Bir süre sonra Rüstem hapisten çıkar ve İbrahim Ağa'nın desteği ile köye muhtar olur. Okuma yazma bilmeyen Rüstem'in köye muhtar olmasına Hasan tepki gösterirse de elinden bir şey gelmez. Bir süre sonra köyde Demirkırat'ın Ankara'dan gelen yetkilileri bir miting yaparlar ve köydeki partilerine verilen destekten dolayı çok mutlu olurlar. Aslında köylünün Demirkıratlara destek vermesi söz konusu değildir. Çünkü köylüler, İbrahim Ağa'nın zoruyla işlerinin başından ayrılıp zorla meydanda toplanmışlardır.

Hasan ve Elif'in düğünü köyde önemli bir olay olarak görülür ve tüm köy halkının katılımıyla düğün yapılır. Ancak düğün bitimine az kala göçmenlerin ekinlerinin yandığı haberi düğün evine ulaşır. Tarlalara koşan göçmenler ve köylü yangını söndürmeye çalışırlar. Tarlaları yakan aslında göçmenlerden intikam almak isteyen Rüstem'dir. Hasan Rüstem'i yangın yerinden kaçarken yakalar ve Rüstem'in kendisine silâh çekmesi üzerine Rüstem'i öldürür. Böylece köy bir kötüden daha kurtulmuş olur.

4.1.20.2. Romandaki Öğretmen Kahraman

4.1.20.2.1. Öğretmen Haydar

Haydar öğretmen, romandaki yan kahramanlardan biridir. Bu nedenle çok boyutlu bir kahraman olarak karşımıza çıkmaz. Ancak Haydar öğretmenin görevine bağlı ve halkı aydınlatma amacı taşıyan biri olduğu vurgulanır. Bu özellikleri nedeniyle Haydar öğretmen köy ağası tarafından komünist olmakla suçlanarak başka bir yere sürgün edilir. Öğretmen köy halkı tarafından çok sevilir. Öğretmenin evli olduğundan ve çocukları olduğundan da bahsedilir.

ARAŞTIRMADA KULLANILAN ROMANLARIN LİSTESİ

ROMANIN BASIM TARİHİ	ROMANIN ADI	ROMANIN YAZARI
1951	Karanlık Dünya	Orhan Hançerlioğlu
1951	Yalnızız	Peyami Safa
1954	Ekilmemiş Topraklar	Orhan Hançerlioğlu
1954	Yağmur Duası	Refik Erduran
1956	Karlı Dağdaki Ateş	Refik Halit Karay
1957	Hababam Sınıfı	Rıfat Ilgaz
1958	Alinin Biri ¹	Fahri Erdinç
1958	Havada Bulut Yok	Cevdet Kudret
1958	Karapürçek	Mehmet Sunullah Arısoy
1958	Sarı Traktör	Talip Apaydın
1961	Acı Lokma ²	Fahri Erdinç
1961	Ay Tutulduğu Gece	Kemal Bilbaşar
1961	Korsan Çıkmazı	Nezihe Meriç
1961	Onuncu Köy	Fakir Baykurt
1962	Kan Davası	Reşat Nuri Güntekin
1963	Toprak Uyanırsa	Şevket Süreyya Aydemir
1964	Ortakçının Oğlu ³	Talip Apaydın
1967	Bozkırdaki Çekirdek	Kemal Tahir
1967	Kaplumbağalar	Fakir Baykurt
1970	Bir Çift Öküz	Samim Kocagöz

1. Tablo

¹ Bu eserin ilk basımı 1958 yılında Sofya (Bulgaristan)'da yapılmıştır. Eserin Türkiye'deki ilk basımı 1979 yılında yapılmıştır.

² Bu roman da ilk kez 1961 yılında Sofya (Bulgaristan)'da yapılmış, eser 1977 yılında Türkiye'de basılabilmektedir.

³ Bu roman 1964 yılındaki ilk baskısında Ortakçılar adıyla yayınlanmış, ikinci basımdan itibaren Ortakçının Oğlu adıyla basılmaya başlanmıştır.

4. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

4.2. Eğitim Konusuyla İlgili Alt Başlıklar

4.2.1. Bürokrasinin Eğitim Çalışmalarını Yavaşlatması

İncelemeye dahil edilen romanlarda, öğretmenlerin sıkça şikâyet ettikleri konuların başında bürokrasi gelmektedir. Her türlü teknik olanaklardan uzak bir şekilde köylere bilim ışığı taşımaya çalışan öğretmenler, çoğu kez gittikleri bu küçük Anadolu köylerinde hem sosyal, hem de fizikî bir takım sorunlarla karşı karşıya kalırlar. Çoğu köylerde yaşayan öğretmenler, genellikle üst makamlara ulaşamamaktan ve bu makamlarda bulunan kişilerin kendi sorunlarına, sıkıntılarına duyarsız kalmalarından rahatsızdırlar.

Öğretmenlerin karşılaştıkları sosyal sorunların başında daha önce ayrı bir başlık altında ele alınan imam, muhtar, ve ağa olmak üzere, köyün üç önemli iktidar ortağının öğretmenin çalışmalarından memnun olmayışları gelir. Bu çatışmalar sırasında öğretmen kendine en uygun şekilde hareket eder ve durumu idarî makamlara bildirir. Ancak bu da sonu gelmez yazışmaların başlamasına neden olur. Oysa ki köydeki sorunlar beklemeyecek kadar ivedi ve büyüktür. Bu nedenle, *Acı Lokma* romanında olduğu gibi öğretmen devletin ağır, aksak işleyen bürokratik yapısından bir çözüm beklemek yerine, yılgınlığa düşer ve istifa ederek köyü yine muhtara, imama ve ağaya bırakır.

Acı Lokma romanında genç öğretmen, köy imamının kendi öğrencilerini Arap harfleriyle okutmasına engel olmak ve öğrencilerinin okula devamlarını sağlamak isterse de bunda başarılı olamaz. Genç öğretmen, kendisine en güçlü desteği, yine kendisini buraya gönderen devletin vereceğini düşünür ve ilçeden başlayarak Ankara'ya kadar çılmadık idare kapısı bırakmaz ve duygularını şöyle dile getirir:

“Doğruca Ankara’ya gittim. Bakanı görecektim. ‘Ya hoca, ya ben!’ diyecektim. Bakanın kapısından beni döndürdüler.: ‘İlköğretim Genel Müdürünü gör.’ Genel Müdürün kapısından da döndürdüler: ‘Şube Müdürünü gör.’ Ondan da döndürdüler: ‘Yazışma şefini gör’ Gördüm. Bana şunu salık verdi: ‘Git, Afyon’da kendi eğitim müdürünü gör. Çözerse o çözer bu işi.’ Çözemeyeceğini, zaten işi onun düğümlediğini söyledim. Şef üsteledi... döndüm Afyon’a. Yine müdüre çıktım. Başka köy istedim. Kaldırıverdi ellerini. Benimle daha fazla uğraşamamış.(...)” (200.s.)

Öğretmen kendi, arkasında bir güç olarak değerlendirdiği devlete ulaşmanın ne kadar güç olduğunu anlayınca yılgınlığa düşer ve köyden hocanın gönderdiği yedinci öğretmen olarak ayrılır ve bu “teslim oluşu” okul defterine şu şekilde yazar:

“ Öğretmen kütüğüne, o dediğim yere bir de ayrılış tarihi koydum. 1938. “Sebept?” dediği yere de kısaca şöyle yazdım: “Hocanın üfürüğü!” resimlerine baka baka, benden önceki altı meslek arkadaşına allahısmarladık dedim.” (197.s.)

Bürokratik engellerin bir başka boyutu ise öğretmenlerin okullarını gerekli donanımına sahip kılma ya da ders kitabı, öğrenci yurdu gibi eğitim alanlarında görülen eksiklikleri tamamlama çalışmaları sırasında karşılarına çıkar. Çünkü Millî Eğitim Bakanlığı hem bu araç ve gereçleri sağlamaz, hem de öğretmenlerin dışarıdan bulmaya çalıştıkları kimi yardımları da kanunlara uymadığı için reddeder ya da uzun bir bekleme süresine girilmesi gerektiğini bildirir. **Havada Bulut Yok** romanında genç öğretmen Süleyman, yoksul öğrencilerin barınabileceği bir yurt binası bulmak için öncelikle okul müdürüne başvurur. Ancak onun şu sözleri eğitim işlerinin tamamen yukarıdan gelecek izinlere bağlı olduğunu anlatır:

“-Daha pek tecrübesizsiniz, Süleyman Bey. Vekâletten müsaade almadan nasıl ayrı sınıf açabiliriz? Bu bizim yetkilerimizin dışında bir iş.

-Müsaade mi?

-Elbette. Siz zannediyor musunuz ki okul müdürleri her istediklerini yapabilirler? Ne gezer! Biz vekâletin izni olmadan pencere bile açıp kapamayız.” (73.s.)

Bunun üzerine Süleyman, sırasıyla Maarif Müdürüne, İskân Müdürüne, Millî Emlâk Müdürüne başvurur ve son olarak da Belediye Reisine derdini anlatır. Ancak

her adımda devletin çok ağır işleyen sistemindeki zorluklarıyla karşılaşır ve sonunda bu işten vazgeçmek durumunda kalır. Çünkü başvurduğu devlet dairelerinden kiminde bu işin yasalara uygun olmadığı belirtilip öğretmenin isteği hemen reddedilir, kiminde ise bu istek dilekçe şeklinde işleme konur, ancak bir türlü dilekçeye cevap verilmez. Çünkü öğretmenin dilekçesi koca bir dilekçe dağı içerisinde kaybolup gitmiştir. Bu konuda Süleyman ile Belediye Reisi arasında geçen diyalog oldukça ilginçtir:

“- Yurt meselesi...yurt meselesi...Afedersiniz, hatırlayamadım. O kadar çok iş var ki... (Masanın üstündeki kağıt yığının gösterdi. Şunlara bakın. Hepsi iş, hepsi iş...İnsan hangisinden başlayacağını şaşıyor. Kimisini yapıyor, kimisini işte böyle unutuyor(um). Şunu bir daha anlatır mısınız, beyciğim? “Yurt meselesi” demiştiniz değil mi?” (125-126.s.)

Ancak Belediye Reisi, Süleyman’ın dilekçesini birkaç kez daha unuttur ve diğer bürokratik işlerde olduğu gibi bu yurt meselesi de kısa bir süre sonra kapanır. Aslında Cevdet Kudret, romanında devlet dairelerinde durumu oldukça çarpıcı gözlemlerle okura sunmaktadır. Mesai saatinde uyuyan memurlar ve amir, katı kuralları nedeniyle elindeki devlet güçlerini hiçbir şekilde yararlı bir iş için kullanmayan daire başkanları ve her şeyi unutmamak için yazıya döken, ancak yine de unutan Belediye Reisi o dönemdeki hiyerarşik yapının en temelinden bozuk olduğunu vurgulayan delillerdir.

Roman içerisinde eğitim adına en dramatik olan örnek ise Süleyman öğretmenin yoksul öğrenciler için başvurduğu Milli Eğitim Memuru’nun kendini bir öğretmenler albümüne fotoğraf yaptırması nedeniyle çok meşgul kabul etmesidir. Daha doğrusu Millî Eğitim Müdürünün iş olarak gerçek eğitim sorunlarını çözmek yerine, öğretmenler albümü ve grafikler hazırlamasıdır. Yazar bu durumu eserinde oldukça ironik bir dille anlatır ve Türkiye’nin o dönemdeki eğitim sorunlarının neden çözüme kavuşturulamadığını çarpıcı bir şekilde ortaya koyar.

Onuncu Köy romanında da öğretmen, bürokratik engeller nedeniyle kendine yöneltilen suçların gerçek dışı olduğunu ilgili makamlara bir türlü iletemez. İlçede ulaştığı yetkili kişilerde onun derdini dinlemeden önüne hep kanunları çıkarırlar.

Damalı köyü öğretmeni dayak yediği için kendi safında yer alacağına emin olduğu Millî Eğitim Müdürü'nün sözleri karşısında adını temize çıkarma konusundaki tüm ümidini yitirir:

“(...) Romantik laflar bunlar. Sana sözün sonucunu söylüyorum! Kaymakamla da konuştum, Damalı’da kalmanı uygun bulmuyorum! Durum, bilahare yolların çamuru kuruyunca, yerinde incelenip ayrıntılı olarak valiliğe arz edilecektir. (...) Konu parti tarafından da ele alınmıştır. Bir an önce naklinizi yapın.”(181.s.)

Öğretmen, Millî Eğitim Müdürü’nden bir sonuç alamayınca kaymakama gider ve benzer bir yanıt alır. Bu durum ülkedeki devlet işleyişi hakkında öğretmene fikir verir:

“ Valla kardeşim, bu konuda size açıklama yapmak zorunda değilim! İller Kanunu’nun ilgili maddesine dayanarak yetkimi kullanıyorum. Alibey köyüne gideceksiniz. Ayrıca durumu valiye arz ettim. Bir hatam varsa vali düzeltir.”(183.s.)

Bunun üzerine öğretmen, bir eğitimci olarak, kendisini bir parçası olarak gördüğü devlet düzeninin kendini yalnız bıraktığı görüşüne kapılır. Çünkü sorun çözmek için çeşitli makamlarda bulunan Kaymakam, Savcı, Millî Eğitim Müdürü, Parti Başkanı onun için haklı olduğu hâlde yararlı hiçbir girişimde bulunmazlar:

“Kaymakam, Millî Eğitim Memuru, Parti Başkanı hepsi beni bıraktı. Güçlüklerin ortasında yapayalnız kaldım. Kimse üstüme kanat germiyor. Kimse kuvvet vermiyor. Üstelik yasa güvencelerinden yoksun bırakılıyorum. Oyuncak gibi ordan alınıp oraya atılıyorum. Şimdi o köye benden sonra gidecek arkadaş ne yapacak? Yeni gideceğim köyde ben ne yapacağım? Yüzlerce, binlerce köyde, yüzlerce, binlerce arkadaşımız değersiz bir piyon gibi harcanırsa memleket ne yapacak?”(184.s.)

Karapürçek romanında ise öğretmen, verimli bir öğrenim ortamı yaratmak için kendisine gerekli olan malzemelere bir türlü ulaşamaz. Bu konuda devletten bir yardım alamayan öğretmen, okulun ihtiyaçlarının giderilebilmesi için muhtardan gereken yardımı görmeyi umar. Hatta bu konuda muhtarın üzerinde bir baskı oluşturan öğretmen başarılı olamaz. Çünkü devletin köydeki temsilcisi olan muhtar da okul ihtiyaçlarının giderilmesi konusunda çaresiz kalır ve öğretmenden “idare” etmesini ister.

“Ne yana yönelsem, nereye el atsam, ne yapmak istesem, az sonra karşıma, rezil surati, utanmaz ve namussuz edasıyla bu, “İdare!” çıkıyor, dikiliyor, sırtıyor. Küfreder, anama avradıma küfreder gibi sırtıyor!

“İdare!”

Yüzyılların büyük felâketini, Karapürçek’lerin büyük karanlığını hazırlayan, yapan, sürdüren tek neden bu: “İdare!”(23.s.)

Toprak Uyanırsa romanı bir öğretmeninin önderliğinde bir köyün nasıl uyandığını anlatmasının yanı sıra, bir takım devlet aksaklıklarına da zaman zaman değinir. Romanda sık sık devletin tüm donanımına ve imkânlarla sahip olduğu hâlde neden kalkınamadığı sorusunun cevaplarından biri olarak da bürokrasi verilir. Devlet organları arasındaki iletişimin kırtasiye işleri nedeniyle bir türlü sonuca ulaştırılamaması, çoğu kez bir işin sonuçlanması yıllar almasına neden olmaktadır. Ancak romanda Ankara ve Polatlı’da yer alan devlet birimlerinin başındaki kimselerin duyarlılığı sayesinde büyük işler başatılır. Bu işler arasında eğitim hizmetleri de yer almaktadır. Romanda öğretmenin başvuruları üzerine bürokratik engellere çok takılmadan köy okuluna önce sıralar getirilir. Daha sonra ise kalkınmaya başlayan köye yeni bir okul binası yapılır.

Bozkırdaki Çekirdek romanında yine devlet işlerinin yavaşlığından ve karmaşıklığından yakınılır. Bu kez de yeni kurulan Dumanlı Boğaz Köy Enstitüsüne toprak satan Kara Derviş, devlet işlerinin güçlüğünden şikâyet ederek bu işin devlete aksettirilmeden kısa yoldan çözüm bulmasını ister:

“Olur mu bre Zeynel Ağa!... Hükûmata mal satmanın belâsını bilmez misin? Ben bu yaşta git gelle uğraşabilir miyim?”(342)

Fakir Baykurt’un **Kaplumbağalar** romanında da eğitim hizmetlerindeki bürokratik engellerden kısaca bahsedilir. Bu durum özellikle okul yapımı aşamasında karşımıza çıkar. Tozak köyüne yıllardır yeni bir okul binası yapılamamıştır. Okul yine köylü tarafından bağ hasatından sonra toplanan ortak para ile onarılır. İnsan yaşamının her alanında karşılaşılan bu durum, vatandaşın derdini devlete iletememesine, sorunlarını çözümleyememesine neden olmaktadır. Romanda gezici öğretmen Hamdi beyin ağzından bu aksak devlet yapısı eleştirilir ve bu duruma çözüm getirilmeye çalışır:

“Kimsenin kimseden haberi yok! Bu devletin adliyesi ayrıdır, Mülkiyesi ayrı!Eğitimi, Maliyesi, Ziraatı ayrıdır. Ticareti bir yana çeker. Gümrüğü hariyecisi bir yana! Hepsi bir bütçeden, bir halkın sırtından beslenir, hepsinin başında bir başbakan vardır, ama yaptıkları birbirini okşamaz! Biri yüğürür, öteki bozar!”(312.s.)

4.2.4. Eğitimin Dini (İslâmiyeti) Engelleyici Bir Öge Olarak Değerlendirilmesi

Daha öncede belirtildiği gibi incelemeye konu edilen yirmi romandan Hababam Sınıfı, Havada Bulut Yok ve Korsan Çıkamazı olmak üzere sadece üçü şehir çevresindeki eğitim hayatını değerlendirmektedir. Geriye kalan romanlar ise köy ve kasaba çevrelerinde eğitime ve eğitim unsurlarına nasıl yaklaşıldığı hakkında veriler içermektedir. Köy çevrelerinde geçen romanların büyük bir çoğunluğunda işlenen eğitim temalarının başında, eğitimin dini kısıtlayıcı ve yok edici bir çalışma olarak görülmesi gelmektedir. Anadolu halkı yıllarca din ve namusu vazgeçilmez iki yaşam değeri olarak kabul etmiş ve her zaman bu iki değere gelen tehditlere şiddetle karşı koymuştur.

Köyde çıkarlarını korumak isteyen zengin çevreler ise ne zaman önlerine bir engel çıksa bu engeli ortadan kaldırmak için köylünün sahip olduğu bu iki vazgeçilmez değeri, harekete geçirmeye çalışırlar. Bu durum köyde ağanın, imamın karşısına çıkan ve onların yasal olmayan işlerine karşı duran öğretmenlerin ortadan kaldırılması sırasında da sık sık tekrarlanır.

Bu davranış biçimi özellikle Köy Enstitülerini konu olan ya da kısmen Köy Enstitüleri ile ilgili olan romanlarda daha belirgin olarak karşımıza çıkarılır. Çünkü ağalar ve köylüler genellikle Köy Enstitüleri'ni "komünist yatağı" olarak değerlendirmekte ve oradan yetişen öğretmenlerinde din düşmanı komünistler olduklarını savunmaktadırlar. Bu durumun bir örneğine de **Onuncu Köy** romanında rastlanır. Romanda köyün en varlıklı kişisi olan ve varlığını yasal olmayan yollarla artırmak isteyen Duranâ, öğretmeni komünistlik yapmakla suçlar. Damalı köyü öğretmeni Duranâ'dan kızı Asiye'yi okula göndermek zorunda olduğunu belirttiğinde Duranâ, o yaştaki bir kızın okula gitmesinin mümkün olmadığını yine dine dayandırarak anlatmaya çalışır.

Romanda öğretmen bu kez de Yaşarköy'de halkın bâtıl inançlarla boğuşmasını köyde bir eğitim kurumunun yapması gereken işi caminin yapmasına bağlar. Öğretmene göre köy halkının köye yıllardır dadanmış durumda olan kuşları

uğurlu ve kutsal sayması ve onları öldürmemesinin nedeni imamdır. Bu durum Memiş ağa ile öğretmeninin sohbeti sırasında ortaya çıkar:

“Gökyüzünden gelen kuşlara dokunmak kolay görünüyor sana!..”

“Dokunsanız ne olur peki?”

“Tövbe de, tövbe! Çarpulursun!..”

“Derdinizi anlar gibiyim: Okulunuz yok sizin!”

“Camümüz var!”

“Kara sakal bir de imamınız varsa, tamam!..”

“Tastamam!”

“Sararmış yapraklı küflü kitaplarınız?”

“Evet...”

“İmam Efendi her Allahın günü, deli ırmakları bile uyutan sesiyle bu kitapları okur okur, hepinizi uyutur tabii!..”(305.s.)

Bozkırdaki Çekirdek romanında ise kurulan Köy Enstitüsünün yakınında bir değirmeni olan ve asıl geçimini esrar üretiminden sağlayan Kara Derviş adlı “ocaklı” hoca, Köy Enstitüleri’nin birer “Moskof Zagonu” olduğunu ileri sürer ve bu okulun insanları dinden imandan uzaklaştıracağını üstü kapalı olsa da belirtir. Kendi yaptığı muskalarla kendine “okunmaya gelen” kadınlara zorla sahip olma, esrar yetiştirme köylüyü bedavaya çalıştırma gibi tüm ahlâksız işlerini bir şekilde İslâmiyet’e uyduran ve sevap işlediğini düşünen Kara Derviş, köy çocuklarını yetiştirmek için kurulan Enstitünün dini engelleyici olduğunu ileri sürer.

Romanlardan elde edilen fikir, yıllar boyunca hoca ve şeyh çevreleri tarafından dinin hep köylüyü uyutmak için yalan yanlış uygulamalarla doldurulduğunu ortaya koyar. Şeyhler, hocalar her zaman kendi çıkarlarını korumak ve geliştirmek adına cahil olan köylüyü türlü din masallarıyla aldatmışlardır. İşin daha kötü olan yanı ise yıllarca bir devlet görevlisi bile görmemiş, gördüğü zaman da onu korkulacak bir varlık gibi algılamış olan köylünün bu din simsarlarına sonuna kadar güvenmesi ve onlara sonsuz bir saygı duymasıdır. İşte hocalar ve şeyhler gibi insanlıktan uzaklaşmış bu çıkar çevreleri kendilerinden asla şüphelenmeyen ve kendilerini dinin koruyucusu olarak gören bu halkı yıllar boyunca kendi gittikleri yoldan sürüklemekten geri kalmamışlardır. Sonuç olarak köylü kulaktan dolma bir takım bilgilerle kendi dinini öğrenmiş ve öğrendiklerine göre de kendilerine yenilikler getirmek isteyen öğretmenlere çoğunlukla şüpheyile yaklaşmıştır. Hele de

çevredeki ağaların ve şeyhlerin öğretmenleri din düşmanı olarak göstermeleri onların bu şüpheli bakış açılarının oluşmasını daha da güçlendirmiştir.

Nitekim Bozkırdaki Çekirdek romanında Kara Derviş, enstitü öğretmenlerine meydan okurken halk üzerinde ne kadar etkili olduğunu şu sözlerle anlatır:

“Bu temeline tükürdüğüm Tosya toprağını parmağında çevirmekte değil miyim? Eğer dua gücüyle, eğer akıl gücüyle ve de eğer muska gücüyle...”(412.s.)

Romanda muskacılık ve büyü yaparak çevrede ün salmış olan Kara Derviş, Mansur Halife'nin esrar tarlasını da ekip biçenler köylülerdir. Köylüler, halife soyundan gelen bu nefesi güçlü hocanın esrar tarlasında çalışarak sevap kazanmak isterler. Enstitü, Keşiş Düzü'nde Kara Derviş'in kendir tarlalarının çok yakınına kurulunca Kara Derviş Mansur Halife, enstitü öğrencilerine ve öğretmenlerine düşman kesilir. Kara Derviş'in öğretmenlerden Emine Hanım'a aşık olması ve onu da kendine âşık etmek için muskalar yapması da ilginçtir.

Karapürçek'in genç öğretmeni köyde kendisine en güçlü rakibin köy imamı olacağını önceden bildiği için köye gelirken yanında Namaz Sureleri, Mızraklı İlmihal, Müslümanlığın Beş Şartı gibi dinî kitaplar da getirir. Bu yolla imam başta olmak üzere, tüm köylüyü etkilemeye çalışan öğretmen, din konusunun köy için, köylü için ne kadar önemli olduğunu bilir:

“Din konusunun köyde karşıma çıkacak ilk ve en önemli bir mesele olacağına aklım yatmıştı. Şimdi karşımda sevimsiz, hattâ biraz korkutucu yüzüyle oturan hoca gibi bir büyük örümceğin, hangi köyde olursa olsun, orasını kıskaca aldığımı, köyü, köylüyü emdiğini, daha karanlığa, ne kadar mümkünse o kadar koyu karanlığa çekip sürdüğünü bilmek, bir deha işi bir keramet olmasa gerekti.

Ben köye bir dinsiz , bir gâvur olarak girecektim. Bunu bilmeyecek ne vardı? Değil mi ki “Şehirli”yim; bunca yıl “gâvur icadı mekteb” te okumuşum, başım açık, şapka giymem, bunlar yetmez miydi?

Bundan ötürü ne desem inanmıyacaktılar, ne yapsam beğenmiyecekler, hele hiç güvenmiyeceklerdi. Değil mi ki, “dinim eksik!””(36.-37.s.)

Köylünün güvenini kazanmak için onlara dindar görünmenin önemli olduğunu anlayan öğretmen, bunun için -bilmediği halde- Cuma namazına gider ve gerçekte hiç olmadığı hâlde ölmüş olduğunu söylediği nişanlısı için mevlit okutur. Çünkü öğretmen, velilerin yaşı büyük olan kız çocuklarını nikah düşer gerekçesiyle okula göndermeyeceklerini bilmektedir. Köylüler yeni öğretmenin dini bütün olduğunu gördükten sonra kızların gönül rahatlığı içerisinde okula gönderirler.

Bundan sonra öğretmenin karşısına okulda din dersi okutup okutmayacağı sorusu çıkar. Dinî duyguların Anadolu köylüsü için ne derecede önemli olduğunu bilen öğretmen, bu konuda da köylüyü ikna etmeyi başarır:

“Süleyman Ağa son derece kesin konuşuyordu. En çok bana ısrarla bakıyordu.

‘Sâb-i sübyana Allah yolu öğretilmelidir.’ dedi.

Bu sözde bir ihtar anlamı sezdim.

‘Din dersleri mekteplere konacaktı ne oldu?’

‘Bu yıl başladı, dedim, dördüncü, beşinci sınıflara verilecek.’

‘İnşallah, dedi, isabetli olmuş. Her kul er veya geç Allah yoluna girecektir. Allah yolundan ayrılanlara felâh yoktur.’ (46.s.)

Şeyhlerin ve imamların İslâmiyet’i kullanarak köylü üzerinde yıkılmaz bir otorite kurmalarını anlatan **Yağmur Duası** romanında köyün genç öğretmeni Gülizar, bu sözde dindarlarla gücü yettiğinde mücadele eder. Şeyh Necmettin Efendi çevrede sözü dinlenen biridir. Bu durumdan yararlanmak isteyen Şeyh ve imam oğlu Ahmet, köyde kendi tarlalarının değerini artırmak için türlü dalavereler çevirirler. Bu arada eğitime engel olmaktan da geri kalmayan bu kişiler, Gülizar öğretmenin yeni bir öğretmen konusundaki başvurularına da engel olurlar:

“Okulumuz iki sene evvel benim teşebbüsümle kuruldu. O nedenle şimdi yalnız iki sınıflı. Gelecek sene üç sınıflı olacak. O zaman ikinci bir öğretmen arkadaşa, bir de yeni binaya ihtiyaç var. Bunları da edinmek imkansız; çünkü amcamla oğlu bütün müracaatlarımı baltalıyorlar., köylüden de para toplatmıyorlar. Niyetleri bütün çocukları Arap harfleriyle okutmak.(...)” (69.s.)

Şeyh ve Oğlu İmam Ahmet, köy okuluna devam eden öğrencilerin derslerden sonra bir hafız tarafından verilen Kur'an ve Arapça derslerine katılmalarını isterler. Öğretmen Gülizar buna engel olamaz:

'Şimdi bunların dinlenmek, gezip oynamak hakları değil mi? Bugün üç sayfa yaptık her zamankinden fazla yoruldular.'

'Peki gezip oynamayacaklar mı?'

'Ne münasebet! Erzurumlu Hafızın karşısına oturup Arapça dua ezberleyecekler.'

'Erzurumlu Hafız kim?'

'Ne bileyim ben, Ahmet hocanın köye musallat ettiği bir herif. İkide birde böyle birilerini bulup getirirler.'

'Çocukların hafıza gitmesine mâni olamıyor musunuz?'

'Ben Ahmet'le nasıl boğuşurum? Analarını babalarını o zorluyor.'"(79.-80.s.)

Alinin Biri romanında ise halkın eğitimden sadece dinî eğitimi algılaması öğretmeni etkiler. Hatta eğitimin tamamen din öğretimi hâline getirilmesi gerektiği, bundan uzaklaşıldığı için genç neslin İslâmiyet'ten haberi olmadığı yönünde yaygın fikirler Gülnaz Nine tarafından dile getirilir:

"Şimdi ki okumaklar da okumak mı, Afif bey oğlum? Ne biliyor senin çocuklar? At, ot...kök! Gücüne gitmesin ama, bir zamanmış o okumak.(...)Arif bey oğlum, benim dediğimi yap sen. Çocukları harman yerine çıkarıp da zıpır zıpır ellerini kollarını sallatacağına, arada bir camiye sok şunları. Kibleye karşı dikilip de secdeye varmayı öğret. Elhamı bellet. Kıraat okudukları yetiversin. Azıcık da Kur'an okut. O zaman Allah yanında da aziz olursun., ağanın da gözüne girersin. Gayri bir dediğini iki etmez, ne isterse alıverir mektebe. Hem o ilahiyi de değiştir Allah aşkına. Hani çocuklar her sabah bir ağızdan "Türküm, doğruyum..." filan diyorlar ya... değiştir onu, Arif bey oğlum. "Müslümanım" dedirt şunlara. "Padişahım çok yaşa!" diye de bağirt. Şimdi başımıza İsmet paşa geçmiş de ne olmuş sanki? O da padişah değil mi? Çok yaşasın... benim dediğimi yap sen. Ama müteffiş (müfettiş) gelecekmiş. Gelsin. O zaman bağirtmayıverirsin çocukları. O günlük Kur'an okutmayıverirsin. Varsın gine at, ot.. kök okusunlar." (100.-101.-102.s.)

Romanda halk tarafından bir öğretmenin iyi olarak kabul edilmesi için dindar olması gerektiği de vurgulanır. Bu özelliğe sahip olmak öğretmenin ağa ve imam ile olan ilişkisini de yoluna koyacaktır.

“Namazı boşlama. G6renek, gelenek b6yle ister. Senden evvel kaç malim geldiyse bu k6ye, hepsi de namazında, orucunda kusur etmezdi. Sen de gidiver camiye. İstersen bir şey okumadan yat kalk ama, kılıyor desinler. Kulak ver lâfıma. Bu Rahim’in, bu İnce İmamın g6z6ne başka t6rl6 giremezsin.”(102.s.)

4.2.7. Halkın Eğitim Ve Öğretim Çalışmalarına Duyarsız Kalması

1950- 1970 yılları arasında yayınlanan ve incelemeye dahil edilen romanlardan **Korsan Çıkmazı, Havada Bulut Yok ve Hababam Sınıfı** dışında kalanların hepsi köy çevresinde geçmektedir. Köydeki halk, çocuklarını eğitime muhtaç insanlar olarak görmekten daha çok, birer iş gücü olarak görme eğilimindedirler. Bu nedenle tarladaki iş gücünün kaybolmasını istemeyen veliler, çocuklarını okula göndermekten kaçınırlar. Bu nedenle de kendi köylerine kadar gelmiş olan öğretmene ve eğitim hizmetlerine karşı duyarsız kalmayı tercih ederler.

Bu duyarsızlığın bir diğer nedeni ise halkın Cumhuriyet rejimini henüz benimseyememiş olmasından kaynaklanır. Çünkü anne ve babalar Osmanlı devletinin son dönemi ile Cumhuriyetin ilk yıllarında düzenli bir eğitim alamadıklarından eğitimin önemi hakkında fikir sahibi değildirler. Bu konuda **Havada Bulut Yok** romanında ilginç bir bölüme rastlanır. Genç öğretmen Süleyman, Halkevi çalışmaları sırasında dolaştığı köylerde hiç okul bulunmaması üzerine oldukça şaşırır. Ancak bu şaşkınlığı, yaptığı incelemeler sonucunda daha da artar. Çünkü o yıllarda Türkiye’de eğitim sadece zengin kesimin sahip olduğu bir olanaktır. Eğitim hizmetleri henüz köylüye ulaşmış değildir:

“Bu 16 milyonun 14 milyonu köylü imiş. Yani okumayan insanlar. Demek ki bütün bu kollar, bütçeler, nâzırlar, umum müdürler, öğretmenler, profesörler, gazeteler, tenkidler, bütün bu gürültüler hep iki milyon kişi için. Ne iki milyonu? Şehir ve kasabalarda oturanlardan kaç kişinin çocuğu okula gidiyor sanki? Bu Akif’ler, bu ege kemiğine sinmiş et kokusuyla yemek pişirenler, bu Çandır mahallesinde, Çorakçalarda, Gülük’te, Çakalız’da, Hasinli’de, Dabaklarönünde oturanlar, bunların okul bahçesi yerine sokaktaki çamurda, tozda, toprakta, gübre üstünde, yol ortasında akan çirkefte oynayan veya fabrikada, dükkanda, tarlada, sazda çalışan küçüklü büyüklü çocukları.. Bunlar, iki milyonun belki de dörtte üçü eder. Geriye ne kalıyor? Beş yüz bin. Bütün o teşkilat bu bir avuç insan için mi işliyor?”(139.s.)

Öğrencilerin ve halkın yoksul oluşu da öğretim etkinliklerine gereken ilginin gösterilmesine engel olmaktadır. Halk için karnını doyurmak birinci çaba olduğundan, insanlar ne kadar gerekli olduğu savunulursa savunulsun, eğitimin

çocukları için önemli olduğunun bilincine ulaşamamışlardır. Bu konu **Karapürçek** romanında şu diyalogla çarpıcı bir şekilde verilir:

‘Celâl okula gelmiyordu, geçen yıldan kaydı var.’(...)
 ‘Biz fıkara admlarız efendi! Nektebe ne çocuk gönderecek vaktümüz yoh!’
 ‘Bu büyük bir para işi değil ki..’
 Kara Memiş, sertçe, hayınca baktı bana. Çakmak çakmak parlıyordu gözleri.
 Kara, çopur suratı biraz daha kararmıştı.
 ‘Hökûmata kâtip olacak deel a deyyus. Varsın o da okumasın!’
 ‘Okumasın olur mu? Her işin bir kanunu nizamı var. Ben buraya keyf için gelmedim ya.. Sizin çocuklarınızı okutmaya gönderdiler, senin çocuğun da öbürleri de gelecekler..’
 ‘Ben okutmak istemiyom Maalim efendi. Düşüver gaydını geçsin gitsin. Başka çocuk mu yoh. Okumasın benim ki..’
 ‘Ama bu iş senin bildiğin gibi değil Memiş Ağa! Herkesin gönlüne göre değil. Sen istemesen de çocuğun okula gelecek!’
 ‘Gelmezse n’olacak Mallim efendi! Bi diyiver bakalım kestirmesinden de annayalım? N’olacak?’
 ‘Olacağı şu, kanunun emrettiği!’
 ‘Ne diyor kanun? Ben cahal adamım, haberim yok, kanundan mânundan..’
 ‘Kanun diyor ki Memiş Ağa, herkes çocuğunu okula gönderecektir! Göndermeyenler mahkemeye verilecek, cezalandırılacaktır..’
 ‘Sen şimdi beni mahkemeye mi virecen? He?’ (55.-56.s.)

Romanda öğretmen, köylünün gözünde okulun bir devlet kurumu olmasının hiçbir değeri olmadığını vurgular. Öğrenci velilerinin bu olumsuz tutumu, çocukların da okulu olan bakış açılarını olumsuz yönde etkilemektedir.

“Okul köyde büyük için de küçük için de sevimsiz, amaçsız, gereksiz bir kuruldu. Biraz ürkütücüydü hattâ. Sıkıcıydı. Öğretmen, onlardan başka, onların dışında, üstünde bir kişiydi. Okulu baba-ana istemiyordu. Doğru! Ama çocuk da sevmiyordu. Çocukta da okula gitme isteği yoktu. Dilediği gibi özgür yaşamasını sınırlayan okulu sevmek için kendince bir neden de yoktu.” (53.s.)

Bozkırdaki Çekirdek romanında ise köylünün kendi ayağına kadar gelen Köy Enstitüsünü baltalaması ele alınır. Ancak bu isteksizliği yazar, köylü açısından tüm nedenleriyle irdelemeye çalışır. Cumhuriyetin de, demokrasinin de hâlâ Ankara’dan öteye yayılmadığı bir dönemde köylü, kendini hâlâ Osmanlı yönetiminde zannetmekte ve devletin kendileri için karşılıksız hiçbir şey yapmayacağını düşünmektedir.

“Romanda ele alınan konu köy enstitülerinin köylünün isteklerine göre değil Ankara’daki bir grup tak parti iktidarının güçlenmesi için çalışan aydının isteklerine göre düşünülmüş, ciddi bir araştırma sonucunda ortaya çıkarılmamış kurumlar olmasıdır. Döneminde benzeri kuruluşların daha çok faşist ülkelerde olduğunu belirten yazar, bu ülkelerin kendi iktidarlarını güçlendirmek için bu yola gittiklerini öne sürmektedir. Köy enstitüsünün plansız, programsız köy kalkınması için kestirme bir yol olarak düşünüldüğü, mezunların köylerde en az yirmi yıl zorunlu öğretmenlik yapmasının köy çocuklarının ülke yönetiminde söz sahibi olmalarını engelleyici bir durum olduğu savunulmaktadır.” (Yalçın, 2003:180-181).

Bir Çift Öküz romanında ise eğitim çalışmalarını desteklemesi gereken okuma- yazma bilmeyen köy ağası İbrahim Ağa, “okumuş” insan olmanın kişiye hiçbir değer kazandırmayacağı görüşündedir. Dünyaya bakış tarzını paraya ayarlamış bir insan olan İbrahim Ağa için zengin adam olmak daha geçerlidir:

“Ben oldum olasıya okumayı sevmem. Ama sen oğlunsun. Aramızda hep bir alıp verememek var. Bu da senin okumuşluk taslamandan geliyor. Hani ben de bu yüzden sana karşı aksileniyorum. (...) bu ülkede istediğin dek okur yazar ol, hiçbir yararı yoktur. Paran olacak, paran ! İki paralık, ciğeri beş para etmez İrıza efendiye birkaç balye pamuk vereceksin, koca ilçenin kaymakamını bile sürdüreceksin. Memleket böyle yönetiliyor.” (224.s.)

Karanlık Dünya’da yazar, okura sunduğu çeşitli olaylar sayesinde Türk köylüsünün ağa karşısında bir hiç olduğunu dile getirir. Köylü henüz kendi toprağını bile süremezken eğitim gibi kendilerince “lüks” olan bir hizmete önem vermeleri de biraz zordur. Romanda Hakim Ahmet’in karşısına köy ağasını yaralamak suçundan çıkarılan ihtiyar köylü, ağa karşısındaki durumlarını şöyle özetler:

“Tarla onun, toprak onun, öküz onun...”(40.s.)

4.2.6. Kız Öğrencilerin Okula Gönderilmemesi Ve Öğrenci Devamsızlığı

Kız öğrencilerin okula gönderilmemesi günümüzde olduğu gibi geçmişte de Türk eğitim sisteminin en çok uğraştığı konuların başında gelmiştir. Bu toplumsal sorun 1950-1970 aralığında yazılan eğitim konulu romanlarda da sıkça ele alınmıştır. Bu durum, büyük oranda imparatorluk rejimi yerine kurulan yeni bir devletin kabul ettiği yeniliklerin henüz halk tabakaları arasında iyice özümselememesinden kaynaklanmaktadır. Yıllarca kadın, Anadolu coğrafyasında her zaman erkekten daha sonra gelen bir varlık, bir “eksik etek” olarak değerlendirilmiştir. Kadına yönelik bu anlayış, onun eğitim alma hakkını da olumsuz yönde etkilemiştir. Kadının eğitim görmesine gerek görülmediğinden, hatta cahil kadına söz geçirmenin daha kolay olmasının bir tercih nedeni sayılmasından kız öğrenciler yıllarca okuldan, öğretmenden, eğitimden uzak kalmışlardır.

Kız öğrencilerin okula gönderilmeme nedenlerinden biri de dinî kaygılar ve bunun getirdiği sosyal endişelerdir. Kız çocuklarının Anadolu’da on üç, on dört yaşından sonra “gelinlik kız” sınıflamasına dahil edilmesi, erkeklerin bulunduğu ortamlardan kaçmalarına neden olmaktadır. Çünkü artık bedensel açıdan gelişmiş olan kız çocukları, erkek akranları için birer aday durumuna gelmektedirler. İslâmiyet’te ergenlik dönemine gelen kızların erkeklerle temasta bulunmaları ve aynı ortamı paylaşmalarının hoş görülmemesi nedeniyle veliler, kızlarını okula göndermekten kaçınmaktadırlar.

Onuncu Köy romanında köy ağası Duranâ oğlu İbrahim’i okula gönderdiği halde, İbrahim’den büyük kızı Asiye’yi “Bir leke gelir.” endişesiyle okula göndermez. Bu konuda Duranâ elinden geleni yapar. Mahkeme kararıyla Asiye’nin yaşını küçülten, öğretmenin Asiye’yi okulu almaması için ona rüşvet vermeye çalışan Duranâ, öğretmenin bu konuda ne kadar kararlı olduğunu görünce daha da hırçınlaşır ve kendi sözünü dinlemeyen öğretmene parti kanalıyla haddini bildirmeye karar verir. Bu konuda kendisine iletilen emirleri bile hiçe saymaya çalışır. Çünkü Duranâ’ya göre kız çocuğunun okumasına gerek yoktur:

Duranâ bir iki ‘Hım’ çekti. ‘Yahu bunlar benim ağrımı bilmiyor, boyuna yağırımı dövüyor! Yahu, kız evlâdı, o kadar oğlanın içinde nasıl okur? Muhtar kendi kızını yolluyor mu, kalkmış benim başımda ekşiyor?’

‘O herkesten önce yolladı. Ben de yolladım. Evet...’

“Evet diyorsun, ama sizin ikinizin de evleri yakın. Akşam sabah gözetirsiniz. Ben ne yapayım? Okul diye yaptınız, tepenin başı! Bir kız evladı gidebilir mi onca yolu? Kız evladı gülden naziktir. Kıl kadar lekeyi kabul etmez. Muhtar benim başıma bela mı istiyor? Ama bak Ali Gede, ben o geyik başlı dürtüyü biliyorum. Onun Nohut Deresi’nden bana hıncı var. Kız mahana!(...) Yollamam! Bu yıl yolladım mı bir daha kurtaramam. Yollayıp oğlanlarla fındırdeştiremem.(...)Aklı bulanır...Yollayamam!..”(13.-14.s.)

Aynı sorun, yine bir köyde geçen **Karapürçek** romanında da ele alınan önemli konulardan biridir. Romanda öğretmen, kız çocuklarını oğlanlarla aynı mekanda olacakları okula göndermek istemeyen öğrenci velileri ile uzun süre uğraşmak zorunda kalır:

“ ‘Seninle kızını okulu göndermen kaç kere konuştum. Uzun uzun konuştum Ramazan Ağa.’

‘Üç beşden çok herhal.’

‘Önce hiç göndermek taraflısı değildin..’

‘Doğrusu bu..’

‘Tamam. Seni bu işe inandırmak için uğraştığım kadar, öbür kız babalarıyla da uğraştım. Niçin göndermek istemiyorsunuz kızlarınızı? İş gizli kapaklı olmaktan çıkarırsak daha iyi anlarız. Göndermek istemiyordunuz, çünkü, bana güvenemiyordunuz..’

‘Ne demek Mallim bey? Tövbe..’

“(...) Belki de haklıydınız, bu çekimserliğinizde. Ben bekâr bir adamım. Şehirden gelmişim. Geçen yıldan kötü bir örnek var önünüzde. Benim nasıl bir adam olduğumu bilmiyorsunuz.. falan.. En önemli sebeplerden biri bu. Sonra da, kızlarınızın okumasının neden gerekli olduğunu bilmiyordunuz. Tamam mı? Sizleri bu konuda aydınlatıncaya kadar, bir ay geceli gündüzlü uğraştık. Yarı tatlı dille, ahbaplıkla, hatırla, nâzla razı ettik; yarı kanun dedik, ceza dedik, işi halletmeğe uğraştık. Bu böyle değil mi?”(99.-100.s.)

Öğretmen köyde ki kız öğrencilerin okula gelmelerini sağlar. Ancak Zehra adlı öğrencinin okula gelmesi, öğretmeni oldukça zor durumda bırakır. Zehra’nın köyden bir gençle nişanlı olması durumu hassas bir hâle getirir ve okulda sıkıntılı günler başlar. Öğretmenin Zehra’ya âşık olması ise genç ve idealist öğretmeni daha da güç bir durumla karşı karşıya getirir. Ancak öğretmen, bu durumda duygularını

kesinlikle işine karıştırmaz ve öğretmen kimliğine aykırı bir davranışta bulunmaz. Ancak yine de öğretmenin kız öğrencilerin de eğitilmeleri gerektiği yönündeki düşünceleri onu çok sevdiği mesleğinden uzaklaştırır. Çünkü öğretmen, Zehra nedeniyle açılan soruşturma da müfettiş tarafından haksız bulunarak görevinden alınır.

Bozkırdaki Çekirdek romanında da aynı sorun farklı bir coğrafyada karşımıza çıkarılır. Ilgaz'da kurulan Köy Enstitüleri'ne seçilen öğrencilerin çoğu erkektir. Çünkü kız çocukların çevrede kötü ün yapmış enstitülerde okuması köy halkı tarafından hoş karşılanmaz. Köy halkı kızların enstitüye giderek öğretmen olmaları gerçeğinden uzaklaşırlar ve enstitüye gidenlerin namusa leke süreceğini belirtirler:

“Bacım, bunlar göçmen oldular durdukları yerde...Bu bizim yeniyetmelerimiz, bakın bakalım, yedi vilayet toprağına, bizi türkü etmez mi? Ama hakçası suç bu oğlanlarda değil, kahpe kızlarına söz geçiremeyen kız sahiplerinde... Kötü eğitmen ağzıyla, adam, yetişmiş kızını, taksiye bindirip esdüdüyü salar mı, ocağı sönesice esdüdüyü.”(163.s.)

Enstitülerde kız erkek karma eğitim yapılması nedeniyle de kız öğrencilerin enstitüye gönderilmeleri hoş karşılanmaz. Ancak eğitmenler ve öğretmenler bu konuda hem halkı hem de öğrencileri ikna etmeye çalışırlar. Kız erkek karma olarak eğitim yapılmasında her hangi bir art niyet aranmasının altında başkaca nedenler olduğundan bahsedilir:

“Ömer Ağam der ki, ‘şehir okullarında, diz dize okur kız-erkek’ der. ‘Yıllardan beri bu böyledir, kimse kötüye çekmez.’ der. Köy esdüdülerine geldi mi, gözü götürmüyormuş bazılarının... Hemi de kızını oğlanlarla okutan kodoşlarmış bunlar...Neden? Aklınca köylüyü adamdan sanmamakta dümbük... Kendinin ırzı var da bizim yok!” (176.s.)

Acı Lokma romanında öğretmenin tayin edildiği köyde karşısına çıkan ilk ve en önemli sorun, öğrencilerin okula devam etmemesi olur. Çünkü okul defterinde kayıtlı olan öğrencilerin tamamına köy imamı tarafından Kur'an öğretildiği için öğrenci velileri çocuklarını okula göndermek istemezler. Bu nedenle, öğretmen ile imam arasında ilk aşamada ortaya çıkan gerginlik, bir süre sonra tehlikeli bir boyuta

ulaşır. Öğretmen, öğrencilerinin okula gönderilmesini istedikçe imam tarafından tehdit edilir. Köyde İslamiyet'in temsilcisi olan imamın, köylüye elini uzatmamış devletin temsilcisi öğretmene göre yaptırımı çok olduğundan, devamsızlık sorunu bir türlü çözülemez. Hatta hoca, köylü üzerindeki etkisini kullanarak öğretmeni yiyeceksiz ve evsiz de bıraktırır. Bütün giderlerini kendi parasıyla karşılamasına rağmen, bir süre sonra köylü öğretmene ev ve gıda maddesi vermez. Öğretmen köyde yalnız olduğu için bütün dertlerini hayalinde Atatürk'le konuşarak ona anlatır. Devamsızlık konusu da öğretmenin en önemli sıkıntılarından biridir:

"(...) Vermiyor çocuklarımı Atam. Bugünkü yoklamada yine 15 öğrencim vardı hepi topu, Hocada yine yüz.(...)

Bu sabah Hocanın kapısı önüne dikildim. Gelen çocuğu çeviriyordum. Kimi daha köşeden beni görüp kaçtı. Kimi de beni iplemeden elimden kurtulup girdi. Aralanan kapıdan içeri bir göz attım: Merdiven ayağında elli altmış çift irili ufaklı pabuç ve nalın! Yar altından gelir gibi bir ilahi korusu bile duydum: 'Şol cennetin ırmakları akar Allah deyu deyu!' yıl 1937 Atam. Okuyor çocuklarımız 'elif-be-te-se' deyu deyu. Akıyor göz yaşlarım Cumhuriyet deyu deyu."(194.s.)

4.2.5. Kullanılan Öğretim Tekniklerinin Yetersiz Ve Uygunsuz Olması

Eserlerde sık sık öğretmenlerin ve öğrencilerin ağzından öğretim tekniklerinin aksak tarafları dile getirilir. Genellikle genç ve idealist olan öğretmenler, geçmişte kullanılan ezbere dayalı öğretim tekniklerini eleştirmekte ve mümkün olduğu kadar öğrencileri yeni yaklaşımlarla karşılaştırmaya çalışmaktadırlar. Bunun yanı sıra yaşlı ve yılgınlık içerisinde olan öğretmenlerin ise genellikle ezbere dayalı bir eğitimden yana oldukları görülür. Bu öğretmenlerin ezberci eğitim anlayışları öğrenciler için oldukça güç, ağır ve bir o kadar da sevimsiz bir öğretim ortamının yaratılmasına neden olmaktadır. Öğretmenlerin bu tutumları öğrencilerin kopya çekme davranışı sergilemelerini tetikleyen bir unsurdur.

Bir öğrencinin kopya çekmesi elbetteki savunulacak bir hareket değildir. Ancak öğrencilerin böyle bir harekete yönelmelerinin nedenlerinden biri de öğretmenlerin tavrıdır. Çünkü öğretmenlerin büyük bir kısmı, günümüzde oldukça eleştirilen ezberci bir öğretim şeklini benimsemiş durumdadırlar. “Ezberci ya da bilgi aktarmaya dayalı öğretim, öğretmenin anlatmasını, anlatılanların kitaptan okunarak ezberlenmesini, sınavlarda öğrencilerin ezberlediklerini yinemesini gerektirir. Böyle bir eğitim, ders kitabından, yazı tahtasından başka, eğitim araç gereci gerektirmez; dolayısıyla çağdaş eğitim teknolojisi kullanılmayan bir okulda eğitim ucuza mal olur ama eğitim niteliği de düşer.” (Başaran, 2000:25) Bu nedenle çoğu kez uygulamaya dayanmayan, ezbere eğitim yapan öğretmenlerin sınavların da bu tür davranışlar sıkça görülür ve Rıfat Ilgaz tarafından kaleme alınmış olan **Hababam Sınıfı** romanında bu konunun sıkça işlendiği göze çarpar.

Öğrencilerin yakındıkları bir başka eğitim sorunu ise onlara altından kalkamayacak kadar ağır ödevlerin verilmesidir. Bu ödevler, öğrencilerin o derse ve o öğretmene karşı olumsuz tepkiler geliştirmelerine neden olduğu gibi öğretim açısından da onlara hiçbir katkı sağlamamaktadır. **Hababam Sınıfı**’nda öğrenciler edebiyat öğretmenin verdiği oldukça uzun bir şiiri ezberlemekte güçlük çekerler ve bu durumdan dert yanarlar:

“Ulan bu kadar da olur mu be!..Tümünü verdi “Terkib-i Bend”in ... insafına tükürdüğümün Susak Cafer’i ... Yokmuş bu şiirin eşi, menendi... Bu güne kadar böyle bir şiir, ne yazılmış, ne de bundan sonra yazılabilmemiş...Tek bir kelimesini, yanlış okuyan sittin sene belini doğrultamazmış. Değil sınıf geçmek, bir üst sınıfın kapısından bile bakamazmış ömrü billâh!”(447.s.)

Acı Lokma romanında da aynı durumdan şikâyet edilir. Öğrenciler öğretmenlerin kendilerine seviyelerine uygun olmayan ödevler vermelerinden dolayı isyan içerisindeyler. Ancak sınıfı geçebilmek için öğretmenlerin verdiği ve kendilerinin anlamsız ve gereksiz buldukları bu ödevleri yapmaları gerekmektedir. Özellikle de sınav dönemleri öğrenciler için korku dolu günleri de beraberinde getirmektedir. Romanda tarih sınavından geçebilmek için öğrencilerden Osmanlı tarihinde yer alan tüm padişahları ezbere bilmeleri istenir:

“Ben bu (...) padişahların hangisini belleyeyim, birader? Üçer tane Osman, Ahmet, Selim... Dört tane Mustafa... Beş Murat... Altı tane de Mehmet... Üşenmezseniz sayın.”

“Hepsi 42.”

“Belle işin yoksa. 42 doğum tarihi. Taht’a çıkması ayrı, inme tarihi ayrı. Bunun yorganda öleni var, urganda öleni var, meydanda öleni var. (...) 639 yılın 300 yılı savaşlarla, muharebelerle geçmiş kardeş.”

“Hepsi 216 muharebe savaş.”

“Anladık. Bunun 21 inde yenilmişiz, 190 ında yenmişiz.”(...)

Hasan böyle çıktıkça gülen gülerdi ama, kendisi bayağı ağlamaklı olurdu. Hele arada bir öyle boşanır, öyle şeyler söylerdi ki sayıklıyor sanırsın. Osmanlı tarihi ile oynattı sanırsın. Sözgelışı tarih hocasıyla kendisini karşı karşıya koyar, onun ağzından sorar, karşılığını da verirdi.”(166.167.s.)

Yalnızız romanında ise kullanılan öğretim tekniklerinin yanlışlığı ve yetersizliği Simerenya adlı düşsel bir ülke tasarısı yazan Samim’in ağzından dile getirilir. Samim’in anlattığı bu eğitim tarzı bugün bile özlenen bir çok yenilikçi öğeyi içerir:

“Bence bütün mesele, insanın umumi kültürünü ve meslek bilgilerini ihtiyaçlarına ve istidadına göre hazırlamanın yolunu kendisine göstermek ve vasıtalarını vermektir. Müfredat programlarının ezici yükü altında bunalan şimdiki mekteplerde her çocuğun ayrı ihtiyaç ve istidadı hesaba katılamaz. Talebe derse çalışmaktan ve imtihana hazırlanmaktan şahsi araştırmalara da vakit ve enerji bulamıyor.”(34.s.)

Samim, ayrıca eğitim işlerinin sosyal yaşamda bir değişiklik olmadıkça değişiklik gösteremeyeceğini belirtir. Türkiye’deki eğitim işlerindeki başarısızlığın temeli olarak da eğitim anlayışımızdaki yanlışlık olduğunu belirtir:

“Bugünkü terbiyecilerin hepsi aynı kanaattedirler. Fakat eski dünyamızda köhne mektep telakkisi yaşamaya devam ediyor. Bütün bir sosyal bünye değişmedikçe, yeni pedagoji fikirlerine tatbik sahası bulamaz. Rousseau’dan Kerchansteiner’e ve John Dewey’e kadar, iki asra yakın zamandan beri bütün pedagogların çırpınışları nafile olmuştur. İnsanın kendi kendisi hakkındaki bozuk telakkisini değiştiren bir dünyaya muhtacdır. Dewey ne diyor? “Okul kitapları ve dersleri bize başkalarının bilgilerini ve keşiflerini gösteriyor ve gûya, bilgi yolunda en kısa yoldan götürüyor. Hakikatte bu öğretim usulü, bize gerçekleri ve fikirleri anlamak yerine, hazırlanmış bilgileri ezberlemekten başka bir şey olmayan bir papağanlık öğretiyor.

Çocuk zekâsının programlardaki sun’i tasniflere ve bölümlere zıt bir gelişme seyri takip ettiği bilindikten sonra, bugünkü okulların birer zekâ mezbahası oldukları anlaşılmıştır”(35.s.)

Samim yeğeni Aydın’ın matematik dersinden bütünlemeye kalması ve daha sonra da “sınıfta kalma” endişesi ile hastalanması üzerine Aydın’ın bir öğrenci olarak suçsuz olduğunu, aslı suçlunun onu başarısız kılan öğretim teknikleri olduğunu belirtir ve Simerenya’daki eğitim sistemini anlatır:

“Simerenya’da her seviyeye göre okuma salonları, laboratuvarlar, atelyeler, müzik, tiyatro, sinema ve spor evleri vardır. Her yaşta insanlar bunlara devam ederler. Her merak ettikleri mevzuu kendileri etüd ederler ve öğrenirler. Çocuklar ve gençler için, araştırma metodlarını gösteren kılavuz-öğretmenler vardır. Bunların vazifeleri öğretmek değil, öğrenmenin yolunu öğretmektir. Çünkü Simerenya pedagojisi, insanın bütün hayatında öğrendiği şeyleri ancak kendi istediği zaman ve kendi araştırmaları neticesinde öğrendiğini bilir. Eski Dünya’da Simerenya’ya göre bugünkü dünyamızdaki okullarda çocuklara ve gençlere öğretilen şeylerin muayyen istidat ve ihtiyaçları karşılamadıkça, hayatta hiçbir işe yaramadığı anlaşılmış ve klâsik mektepten eser kalmamıştır: sınıf, kürsü, ders programı, nutuk söyler gibi ders veren öğretmen ve profesör yoktur. Diploma yoktur.”(33.s.)

Samim bu görüşleriyle aslında bugün bile özlemi çekilen öğretim yapısını anlatmaktadır. Tamamen uygulamaya dayalı yaparak-yaşayarak öğrenme ilkesini temel alan böyle bir öğretim tarzı 1950’li yıllarda hayal olduğu gibi günümüzde de istenilen ancak bir türlü ulaşılamayan bir hedef durumundadır.

“Bu roman bir ütopya değildir. Ancak başkarakterlerinden Samim beş yüzyıl sonrasında kurulmuş olan Simerenya adlı bir ülke tasavvur eder. Bu tasavvur insanın içini okuyan makineler gibi birkaç teknolojik yenilik dışında gündelik yaşam pratikleri hakkında fazla ayrıntı içermez. Bu ülkede okulların olmadığını, bireysel bir eğitimin geçerli olduğunu, herkesin kendi yeteneklerini serbestçe geliştirebildiğini ve kendi mesleğini seçtiğini öğreniriz. Ayrıca bilimlerde eskiden olduğu gibi kendi uzmanlık alanlarına hapsolmuş değildirler. Her olgu kendi bütünlüğü içinde ve farklı disiplinlerin bakış açılarından faydalanarak incelenmektedir.”(Kılıç, 2004:85)

Toprak Uyanırsa romanında öğretmen, eğitim işindeki başarıyı öğrencilerin ilgilerine göre yapılan bir öğretime bağlar. Ona göre her öğrenci başarılı olabilir, yeter ki yanlış ve tek bir yolla eğitilmekte ısrar edilmesin:

“Bunların ilgilerini uyandırmalıydık. Eğitim sanatının aslı da budur. Yoksa öğretim, nihayet bir usul işidir. Öğretimde her çocuktan netice alınabilir. (...) Bir öğrenciye bir kez aşağılık duygusu yerleşti mi, o öğrenci karşısında öğretim ve öğretmen yenilmiş demektir”(106.)

Onuncu Köy’ün idealist öğretmeni ise eğitimin ezber işi değil, bir sevgi işi olduğunda direktir. Ayrıca uygulama yapmanın öğrenilen bilginin kalıcılığını sağlayan önemli bir yöntem olduğunu vurgular. Örneğin her ne kadar köy ağası eleştirse de öğretmen tüm çocuklara bitkilere aşı yapmayı öğretir ve bu bilgiyi ağaçlarda bizzat uygulamalarını sağlar. Öğretmen eğitim sistemi içerisindeki görevini özetlerken eğitimin nasıl olması gerektiğini de söyler:

“Onlar kendi bulacak. Benim işim söyleyip belletmek değil, sezdirmek, buldurmak. Sezmelerine, bulmalarına yardım etmek. Benim işim onları böyle yetiştirmek.” (41.s.)

Kan Davası romanında öğretmen, çete çocuklarını eğitmeye çabalarken eğitimdeki başarının sevgi olduğunu belirtiyor. Çünkü öğretmen bu çete çocuklarının kısa süre içerisinde vahşi davranışlarından kurtulmalarını sevgi ile onlardaki yetenekleri keşfetme yöntemini benimsemesine bağlıyor:

“Ben, henüz acemi mektep hocaı, kendi kendime: ‘İnsanlık sözden evvel bakışlarla, gülümseyişlerle, yüz çizgilerinde bir gizli aydınlık gibi dolaşmaya başlayan hareketlerle başlayıp uyanıyor.’ diye düşünüyorum. Merak, sevgi ve merhamet ve bunlara benzer daha bir çok insan duygularının bu ruhlarda gelişme derecelerini bu alametlerle iskandil etmeye, konuşturmaya uğraşıyorum.(...) İlk önce başarımın çabukluğuna şaşıyorum. Fakat bunun gerçek bir başarı olmasından yine bu çabukluk beni şüpheye düşürüyor. Çok geçmeden anlıyorum ki, kendi eserim saydığım şeylerin hepsi zaten onlarda vardır ve benim elim bir karanlığı karıştırarak bu şeyleri saklı bulundukları yerlerden birer birer tutup çıkarmaktan başka bir şey yapmıyor.(...)”(182.s.)

Acı Lokma romanında ise öğretmen lisesindeki eğitimin aksaklıkları bir öğrencinin gözünden dile getirilir. Öğrenci, kendi aralarında “kalburun deliğinden geçmek” olarak nitelendirdikleri sınıfta kalma korkusu nedeniyle öğretmenlerin kendilerine verdikleri konuları sorgulamadan ezberlediklerini anlatır:

“Bizim Fethi yalnız Botanikçi ‘bahçıvan’a meram anlatamadı. Bu hoca titretiyordu hepimizi. Daha onu görür görmez terlerdik. Sen ol da terleme. Verir eline bir bitki, bir sebze, bir çiçek, anlat bakalım. Künyesini okuyacaksın bunun, soyunu sopunu sayacaksın: Latince adı. Familyası. Kökü, sapı, yaprağı. Taç yaprakları. Bitişik mi? Değil mi? Neden? Kaç çenekli? Döllenmesi, meyvası. Tohumu...

Söz gelişi eline bir keçiboynuzu verir. Oku bakalım.

‘Nesini okuyayım bunun hocam?’

‘Familyası nedir?’

Bilemezsin. Keçiboynuzunun baklagillerden olduğu şeytanın bile aklına gelmez. Hoca ikinci soruyu bastırır:

‘Neye yarar?’

‘Neye yarayacak bu, hocam. Bir çuval keçiboynuzu yesen, bir gram bal alamazsın.’

‘Aferin oğlum, sen de sıfırdan yüksek not alamazsın benden!’

Biz işte böyle çarpıla çarpıla, artık sınıf geçmek için bir maydonozun, marulun, turpun, hıyarın bile yedi sülâlesini okumayı öğrenmiştik.”(160.161.s.)

Öğretmen lisesinde öğretmenlerin öğrencilere gelecek yıllarda kullanacakları bilgileri aktarmak yerine, onlar için gereksiz bilgileri sınav tehdidiyle vermeye çalışmaları öğrenciler üzerinde olumsuz etkilere neden olur. Öğrenciler derslerden ve öğretmenlerden uzaklaştıkları gibi bu bilgileri öğrenme konusunda da kendilerine ket vururlar. Bu durum öğrencilerin ruhsal durumları üzerinde olumsuz etkiler yapar.

Havada Bulut Yok romanında genç edebiyat öğretmeni, öğretmelik yaşamının ilk yılında nasıl bir öğretim yöntemi takip etmesi gerektiğine öğrencilerini gözlemledikten sonra karar verir. Onları bilgileri sıralayan değil; düşünen, yaptıkları işten zevk alan insanlar haline getirmek gerektiğine inanır:

“Genç adam dersten sonra bu konu üzerinde uzun uzun düşündü. Çocukların kafasına bir sanatın sadece tarihini, tekniğini, nevilerini yığmanın verdiği sonucu kendi gözleriyle görmüştü. Onlarda şiir yazmak için her şey vardı, yalnız zevk yoktu; zevk denen şey de öğretilemez, sadece hissettirilebilirdi. Genç öğretmen tutması lâzım gelen yolu anlamıştı: Çocuklara kurallar değil, eserler okutacaktı.” (34.s.)

“Sınıflara girip çıkıyor, bir şeyler anlatıyor, çocukları okumaya, düşünmeye, düşündüklerini serbestçe söylemeye zorluyor, onları ders kitaplarının dar çerçevesinden kurtarıp daha geniş bir kitap dünyası içine sokmaya uğraşıyordu ama neye yarar?” (129.-130.s.)

Okulun felsefe öğretmeni olan Zühtü ise dersi sadece ezbere dayalı olarak işlemekte ve öğrencilerden de kitabın aynısını birebir ezberlemelerini talep etmektedir. Bu durum Zühtü’yle aynı okulda çalışan arkadaşları tarafından sıkça eleştirilmektedir:

“Bizim sersem Zühtü felsefe dersini sadece elindeki ders kitabına bağlar. Onun nasıl hazırlanıp, nasıl ders verdiğini bilir misin?

-Nasıl hazırlandığını gördüm.

-Ders verşi de o yoldadır. Okutmak zorunda bulunduğu psikoloji, metafizik, sosyoloji kitaplarını sayfa sayfa beller; sonra sınıfta gözünü tavana diker, bunları hatim indiren hafız gibi ezbere okumaya başlar ve sayfa bittikçe parmağını tükürükleyip elini sağdan sola doğru şöyle bir hareket ettirir, yani hayalinde sayfayı çevirir. Kendisi anlattığı sırada çocuklar her hangi bir şey sorarsa pek kızar, çünkü, o zaman şaşırır, cümlelerin alt tarafını getiremez, bütün paragrafa yeniden başlar. Müzakere ederken çocuklardan da aynı şekilde ezbere ister. Çocuk, kitabın bahislerini eğer kendi ifadesiyle anlatırsa beğenmez; bir bakıma bunda hakkı da vardır, çocuk doğru mu söyledi, yanlış mı söyledi anlayamaz da ondan.(...)” (38.s.)

Kaplumbağalar romanında ise eğitimci Rıza’nın “öğretim teknikleri” kavramından bile haberi yoktur. O dönemin şartları gereği altı aylık bir eğitimden geçtikten sonra köydeki okulda öğretmenlik yapmaya başlayan Rıza elindeki kılavuzdan başka öğrencilere herhangi bilgi vermez. Daha doğrusu veremez. Çünkü

kendisi de bilmemektedir. Bu nedenle bir nevi anayasa gibi gördüğü bu kitaba bağlı olarak çocukları eğitmeye çalışır:

“Kılavuza bakar bakar öğretirdi. Kılavuzu cümle cümle, harf harf uygulardı. ‘Benim kendimin uzun okumuşluğum yok! Ne öğrendimse askerlikte öğrendim. Çavuş oldum. Terhis olup köye gelince, Hamdi Bey tuttu beni Mahmudiye’deki kursa yolladı. orda hem okuma yazmaya çalıştık, hem köye yararlı beceriler öğrendik.(...) Zaman arttıysa biraz okuma yazma, biraz toplay, biraz çıkay, biraz çarpay, böley...ben kılavuza bakmadan yapamam! Neme gerek, bir yanlışlık yaparım! Bir harfi yanlış öğretirim. O yüzden çok bakarım kılavuza..”(42.s.)

Bozkırdaki Çekirdek romanında da öğretmenler ezberci eğitimin öğrenciler için yararlı olmadığı görüşündedirler. Bu yöntemle kısa sürede çok bilgi öğrenilmekte, ancak bu bilgiler aynı hızla unutulmaktadır:

“-Bu böyle! Hepsi sınavda, numarayı haklı alır. bunların., sonra, bir hafta geçmeden bütün öğrendiklerini unuttur. “İlerde bize hiç lazım olmayacak.” Diyecekler bu...öğretmenlik edeceklerini kabullensinler, bak unutulur mı...(.)”(229.s.)

4.2.3. Okulların Fiziksel Donanımlarının Eksik Olması

Bir ülkenin eğitim sisteminde başarılı olmasının ilk koşullarından biri, verimli ve zengin bir eğitim ortamı yaratmasıdır. Bu anlamda düzenli eğitimin verildiği kurumlar olan okulların araç gereç yönünden donanımlı olması gerekir. Yaşamlarının önemli bir kısmını okulda geçiren insanların bu kurumlardan yeterli nitelikteki bireyler olarak yetişebilmeleri, diğer bir çok eğitim ögesine bağlı olduğu kadar sağlıklı okul ortamlarına da bağlıdır.

“Okul, eğitim örgütünün halkla yüz yüze gelme kapısıdır. Okulun sorunları toplumu, toplumun sorunları da okulu daha doğdukları anda etkiler. Bu sorunlar okulu etkiledikten sonra eğitimin üst düzeyindeki örgütlerce ancak duyulmaya başlanır.

Okulun örgütlenmesi eğitimin öteki üst ve yan kuruluşlarının örgütlenmesinden daha önemlidir. Eğitim sisteminin amaçlarını gerçekleştirmesi, okulun iyi örgütlenmesine bağlıdır. Okulun dışındaki öbür kuruluşların kötü örgütlenmesi, ancak eğitime yönetsel bazı engeller çıkarır. Ancak okulun kötü örgütlenmesi eğitimi de kötüleştirerek sistemi büyük sorunlarla karşı karşıya getirir.” (Başaran, 2000:12)

1950- 1970 aralığında yayınlanan eğitim konulu romanlarda okulların fiziksek yetersizliklerinin en çok işlenen temaların başında geldiği görülür. Bunun temel nedeni hükümetin eğitim çalışmalarına bütçeden yeteri kadar pay ayırmamasıdır. Hatta **Ekilmemiş Topraklar**, **Kaplumbağalar** gibi kimi romanlarda okul yapımı tamamen halka bırakılmış ve bu yaptırım yasalarla zorunlu bir hâle getirilmiştir. Romanlarda sık sık okulların uzun süredir kapalı olduğundan, hatta bazı köylerde okulun hiç bulunmadığından bahsedilir. Örneğin **Havada Bulut Yok** romanında Kayseri Lisesi’nde edebiyat öğretmeni olan Süleyman, Halkevi çalışmaları sırasında gezdiği köylerde hiç okul bulunmayışını şaşkınlıkla karşılar ve eğitimin ancak varlıklı tabakanın ulaştığı bir hizmet olduğunu belirtir.

Köyde okul olmayışına değinen **Ekilmemiş Topraklar** romanında yoksul bir Anadolu kasabasında okulun bile ne olduğunu bilmeyen halktan köye bir okul yapmaları istenir. Okul yapımına devletin tek katkısı ise okulun planını yapmış olmaktır. Kaymakamın yıllardır halkının büyük kısmı savaşlarda ölmüş, geriye

kalanları da sakat olan bu köyde bir okul bulunmayışını köylünün “yan gelip yatmasına” ve tembelliğine bağlaması ise ilginç bir yaklaşımdır. Köyde tamamı kerpiç ve tek göz odalarda yaşayan halkın bir medeniyet kaynağı olan okul karşısındaki durumu yazar tarafından şu şekilde dile getirilir:

“Önce okulun ne demek olduğunu, sonra da bunun nasıl yapılacağını tartıştılar. Dört yönüne bir duvar çekip üstünü sazla örtmek yetmez miydi ki?”(198.s.)

Toprak Uyanırsa romanında uzun zamandır kapalı olan okulu açmak üzere köye gelen öğretmen karşılaştığı durum karşısında ne yapacağını bilemez. Çünkü okul, köy muhtarı tarafından ahır haline getirilmiştir. Zaten her tarafı dökülen bu binaya okul demek de oldukça güçtür. Muhtar öğretmenin isteği üzerine okuldaki hayvanlarını oradan çıkarır. Ancak bu durumda okulun açılması için yeterli olmaz. Çünkü bu binada okulu okul yapan hiçbir araç ve gereç bulunmaz. Bu durum öğretim işlerinin uzun süre aksamasına, öğrencilerin sağlıksız koşullar altında öğrenim görmelerine neden olur. Ayrıca gördüğü bu manzara karşısında öğretmen umutsuzluğa kapılır:

“Her taraftan gene davar, gübre kokuları geliyordu. Hele ders odası toz toprak, örümcek ağları içindeydi. Muhtar kapı, pencere boşluklarına çakılan iğreti tahtaları, odun parçalarını bile götürmüştü. Boş, ölü gözleri ile sırtan kapı, pencere aralıkları, dökülmüş çamur sıvaları, kasvetli görünüşü, davar, gübre kokuları ile benim hocalık yapacağım mektep işte burasıydı. Artık işim, Keltepe’nin bu mezbelesinde hocalık yapmaktı. Hem de eğer Keltepe köylüleri bana okutmak için çocuklarını yollarlarsa...” (57.s.)

Okulun bu kadar köhne bir duruma gelmesinde daha sonra değinileceği gibi köylünün devlet tarafından verilen hizmetlere karşı duyarsız olmasının, daha doğrusu yılladır kendini unutan devlete karşı olan güvensizliğin ve küskünlüğün neden olduğu söylenebilir.

Kan Davası romanında da okulun fiziksel açıdan oldukça eski ve bakımsız olduğu görülür. Hatta okulun yıkık olan bir duvarı öğretmen ve öğrencilerin çabaları ile yeniden yapılır. Ancak bu bakımsızlık köylü tarafından çok yadırganmaz. Zaten

yoksulluk içinde yaşıyan köy halkı okulun durumunu düzeltmek için herhangi bir çaba da bulunmaz. Çünkü onlar için o anda önemli olan okul, öğretmen değil yiyecektir.

Bir harabe okul örneği de **Karapürçek** romanında vardır. Eserde köye yeni tayin edilen öğretmen, sadece bir iskeletten ibaret okulu görünce işinin ne kadar zor olduğunu anlar. Çünkü okul sadece bina açısından değil, araç ve gereç açısından da oldukça vahim bir görünümündedir:

“Pencereden okulu görüyordum. Boynu büküktü, yetim çocuklar gibiydi. Sıvasızdı. Yarıları daha tamamlanmamıştı. İskelet halindeydi. ‘Bir dilim olsa da, ben söylesem sen dinlesen; ben ağlasam, sen yakınsan.’ diyordu. Okula, bütün bu iç sızlatıcı haline terkedilmişliğine rağmen, daha uzaktan ısınıverdim.” (16.s.)

Bu eksikliklerin giderilmesi devlet tarafından karşılanamadığı için öğretmen okulun ihtiyaçlarını muhtarın temin etmesini ister. Ancak Muhtar, öğretmene şu cevabı verir: “İdare et”. Bu cümle bu dönemde yazılmış eğitim konulu romanların büyük bir kısmında yer alır. Öğretmenlerden sürekli o anda bulunanla yetinmesi istenir. Hiç kimse iyi bir eğitimin çok ve çeşitli eğitim araçlarıyla yapılacağını farkında değildir.

Okuldaki yapı ve araç gereç yetersizliğinin dile getirdiği bir diğer eser ise **Onuncu Köy**’dür. Köy okulunun öğrenci sayısına göre büyütülmesi gerektiği hâlde bu iş bir türlü yapılmaz, daha doğrusu hiç kimse okulun böyle bir ihtiyacı olduğunu bilmez. Romanda bahsi geçen bir diğer fiziksel yetersizlik ise öğrencilerin kıyafetlerinde kendini gösterir. Öğretmen tüm çabalarına rağmen öğrencileri bir türlü aynı kılık ve kıyafete kavuşturamaz:

“(…) Önlükleri, ceketleri, yakaları, tokalar(ı) yok. Çoğu çarıklı, çoğu yalın. Kiminin saçları sıfıra tutulmuş, kiminin kırılmış. Kızlar ev kılığı ile geliyorlar. Burdur dokumasından birer zıbın, birer don, bellerinde birer kuşak. Bazılarında tahta nalın var...Öğretmen, buraya geldiğinin ilk yılı, hepsini bir kılığa zorlamak istedi. Babaları önlük kumaşını gidip en ucuzlarından aldı. Anaları elde dikti. Biçimsiz biçimsiz şeyler oldu. Sızlandılar, yüksündüler...

Eğitmen dedi: ‘Dava kılık davası mı, okutma davası mı?’

Öğretmen: ‘Fakat kılığın önemi yok mu?’

‘Ama zordan çıkıyor bak!’ dedi Eğitimci. ‘Önce kitaplarını kalemelerini tekmil edelim, kılık sonra...’”(33.s.)

Okulun bina açısından değil de yemek, kıyafet gibi bazı hizmetler açısından zayıf olarak anlatıldığı bir roman da **Hababam Sınıfı**’dır. Romanda öğrenciler, sık sık yemeklerin kötü olmasından şikâyet ederler. Öğretmenlerle öğrencilerin yemek listelerinin farklı oluşu dikkat çekici bir noktadır. Ancak bundan daha kötüsü ise öğrencilerin yemeklerinin sadece müfettişlerin geldiği günlerde iyileştirilmesidir:

“Hep biliyorduk Müfettiş vardı. Hem de idare müfettişi... En sevdiğimiz müfettişler de bu derslere girmeyen, müdürle kel Mahmut’un anasını ağlatan müfettişlerdi. Teftiş boyunca iki günde bir tulumba tatlısı çıkar, yemeklerin tadı tuzu, gelirdi, sonra yine eski hamam, eski tas...”(214.s.)

Ne yazık ki okulda kıyafetler açısından da durum aynıdır. İdare tarafından parasız yatılılara her sene başında verilmesi gereken kıyafetler de ancak müfettişler geldiği zaman gün yüzüne çıkarılmakta ve öğrencilere dağıtılmaktadır:

“Bütün yatılılar yemekten sonra giyinip kuşanıp bahçede sıra olacak... İster çıksın, ister çıkmasın!”

İşte şimdi su kaçırmıştı. İşin ciddiliğini belirtmek için de:

“Teftiş var!” sözünü eklemeyi unutmadı.

Anlaşılmıştı. Bu teftiş daha çok bizim için, yani parasız yatılılar içindi. Geçen sene ucuz kumaştan elbise verilmiş, ne çamaşır dağıtılmıştı, ne pijama, ne de çorap...” (214.s.)

Okulun devlet yardımı olmadan halk tarafından tamir edilmesi, Fakir Baykurt’un **Kaplumbağalar** adlı romanında ele alınır. Köylüler tüzüm hasadı yaptıktan sonra elde ettikleri paralardan bir kısmını okul için verirler. Bu durum artık sağlık, yol, su, gibi hizmetlerde devletten ümidini kesmiş olan köylünün eğitim konusunda da devletten bir yardım ümit etmediğinin göstergesidir. Ancak köylü Rıza’nın okul konusundaki isteklerinden ancak küçük bir kısmını karşılayabilir ve Tozak köyü okulunun bir Çankaya okulu olmadığı belirtilir:

“ Rıza gitti, kasabadan biraz cam, biraz öteberi aldı. Okula bir pencere daha açtı. Kadınları toplayıp içini dışını ak toprakla sıvattı. Sıraları onardı.

Kara tahtayı boyadı. Atatürk'ün camını çerçevesini sildi. Bayrak eskimişti, yamattı.

Muhtar gelip gidip Rıza'ya takılıyor: Artık yeni bir okulun gereği yok yeğenim! Bu siva, bu bakım yirmi yıl yeter! Ak kireç olacağına, ak toprak olmuş, ne ayırdı var? Kiremit olacağına, dam olmuş, kapısı kapı, camı cam ya! Oturacak sırası, yazacak tahtası var ya! Ankara'nın Çankaya okulu mu bu?" (192.s.)

Köy okullarının bu durumda olmasına rağmen, şehir okullarında da fizikî durum köylerden pek de farklı değildir. Edebiyat öğretmeni Süleyman'ın görev yaptığı Kayseri lisesinde okulun ve öğrencilerin harabe durumundaki görüntüleri anlatılırken idari kademeye ait odaların da oldukça bakımsız olduğu vurgulanır:

"Alt katta, merdiven yanındaki muavinler odası da başka bir âlem: Duvar diplerinde dört yazı masası, bir tahta kanep. Ortada yuvarlak bir soba. Döşeme tahtaları yer yer kopmuş, aşıl原因 deliklerin bazıları birer tahta parçasıyla kabaca yamanmış, bazıları olduğu gibi duruyor; dikkatli yürünmezse ayak, ya o sonradan çakılan tahtaların çıkıntısına takılır, yahut da boşluğa saplanır. Geceleri bu deliklerden fareler çıkar." (65.s.)

Bozkırdaki Çekirdek romanında ise bambaşka bir konuya dikkat çekilir. Dumanlı Boğaz Köy Enstitüsü bizzat öğrenciler tarafından inşa edilir. Köy Enstitüsü kuruluş kararlarına göre öğrenci ve köylü işbirliği ile yapılacak olan Köy Enstitüleri daha sonraki yıllarda "öğrencilerin amele gibi" çalıştırılması nedeniyle kimi çevreler tarafından şiddetle eleştirilecektir. **Bozkırdaki Çekirdek** romanında da öğrenciler Köy Enstitüsü'ne başlamanın sevinciyle yola çıkarlar. Ancak enstitü alanında tek bir bina bile göremeyince şaşırırlar. Hele binaların kendileri tarafından yapılacağını öğrendiklerinde, tümenden hayal kırıklığına uğrarlar. Hatta içlerinden bir kısmı hemen eve dönmeye bile karar verir. Öğrenciler enstitü binaları kurulana kadar çadırlarda barınırlar ve civardaki göle gidip yıkanmak zorunda kalırlar. Hele yemek işleri daha da kötü durumdadır. Öğrenciler bu güç şartlarda yine de enstitünün kurulması için yol yaparlar, çeşme suyunu getirme işinde çalışırlar. Ancak bu durum bir süre sonra henüz gelişme çağını tamamlamamış bu çocukların güçlerini aştığı için öğrencilerin büyük bir kısmı yılgınlık duymaya başlar:

"-Biti kesmek için mi çadıra konduruyor Müdür bey bizi?...

-Yok! Açıkta yatmayalım diye..."

- Ne demek, açıkta?...Yok mu esdüdünün yapıları?
Esef alay mı ediyor diye Yıldız'a biraz sert baktı:
-Ne yapısı arkadaş?...Yapı mapı yok...Biz konduracakmışız kendi yapılarımızı, Murat Ağamın dediği doğruysa...
-Nasıl kondururmuşuz bunca yapıyı-gerçekten ürkmüştü:- Yapı işçiliğine mi geldik buraya, öğretmen olmaya mı?
-Demedi mi size bu esdüdülerin zagonunu Eğitimciniz?
-Dedi ama, ben kulak asmadım! Olur mu yapısız? Dikebilir mi, köylü kısmı, dağ gibi hükümat yapılarını yazının yüzüne?"(192.s.)

Ancak romanlarda okulların fiziksel yetersizlikleri ele alınırken genellikle binaların bakımsızlığından ya da küçük oluşundan bahsedilir. Oysa ki iyi bir eğitimin temel şartlarından biri de çeşitli ve bol eğitim araç ve gereçlerinin olmasıdır. Çünkü verilen kuramsal bilgiler, öğrenciler tarafından ancak eğitim araç ve gereçleriyle kalıcı ve kullanılabilir bir hâle getirilebilir. Romanlarda ders araçlarından nasıl faydalandığından pek bahsedilmez. Çünkü o dönemde bir yerleşim biriminde bir okulun, bir öğretmenin bile bulunması büyük bir nimettir. Zaten ders araç ve gereçleri denilince de o dönemler içerisinde sıra, kara tahta gibi olmazsa olmaz materyaller anlaşılmıştır.

Bu konuda, **Toprak Uyanırsa** romanında karşımıza bir örnek çıkar. Romanda öğretmen tayin edildiği köye gelirken yanında bir "güneş sistemi maketi" getirir. Bu maket başta öğrencilerin olmak üzere tüm köyün dikkatini çeker ve hepsi de bunun ne işe yaradığını merak ederler. Sonunda bir akşam dersinde öğretmen bu maketle onlara dünyanın ve güneş sistemin nasıl hareket ettiğini anlatır. Yeni öğrendikleri bu bilgi köylüleri oldukça şaşırtır.

Hababam Sınıfı adlı romanda da ders araç ve gereçlerinin kullanılmamasından yakınılır. Örneğin coğrafya öğretmeni yalnızca teftiş zamanlarında sınıfı haritalarla doldurur. Ancak haritalar oldukça eskidir. Onun bu tutumu öğrenciler arasında eleştirilir:

" Vak Vak Rıza harita odasının kapısını teftiştten teftişe açardı.
Refüze Ekrem:

"Bu ders Vak Vak Rıza'ya müfettiş gelecek dedi.

Doğruydı. Üç sene önce de terfi edeceği zaman sınıfı haritalarla donattığını biliyorduk."(167.s.)

Fahri Erdiñ'in **Alinin Biri** romanında da köy okulunun eksikleri tasvir yoluyla gözler önüne konur. Derme çatma okulda ders araç ve gereci olarak sadece bir Türkiye haritası vardır. Hatta sıra bulunmayan okulda öğrenciler medrese usulü hasır üzerine oturarak derslerini takip ederler. Ancak okulun okulu okul yapan bir takım araçlarından yoksun olması daha şaşırtıcıdır:

“İşte şu okulda bir zil bile yoktur. Eh bu da mı büyük noksanlık sanki? Hademe kadın Gülnaz nine sağ olsun. Sesi zilden beter çınlar. “Haydi!” diye bağırdı mı, çocuklar derse girerler. “Yeter gayrı!” dedi mi, teneffüse çıkarlar.

Sonra bu cumhuriyet okulunda bir bayrak bile yoktur. Hafta başı ve hafta sonu merasimleri için heyet odasının bayrağını ödünç alırlar. Onu söğüt dalına asar, sıra olur ve “İstiklâl Marşı” söylerler.”(100.s.)

Öğretmen bu eksikliklerin giderilmesi için ne zaman muhtara başvursa her zaman “Olanı ile idare et!” cevabını alır. Halbuki eğitimin olanla idare edilemeyecek derecede ciddi bir iştir.

4.2.2. Olumsuz Öğretmen Modelleri

Öğretmen, büyüme ve gelişme dönemindeki öğrenciler için önemli bir modeldir. Çünkü kişilik gelişiminin devam ettiği büyüme ve gelişme dönemlerinde insanlar, değer yargılarını oluştururken çevrelerindeki yetişkinlerden etkilenirler. Bu açıdan öğretmen, öğrencilerine doğru davranışları göstererek model sunan ve onlara ne öğreneceklerinden çok, nasıl öğreneceklerini öğreten bir uzman olmalıdır. Baskıcı, tembel, tehditkâr ve şiddet eğilimli öğretmen modellerinin öğrenciler için yaşam boyunca olumsuz örnekler olacakları unutulmamalıdır.

“Öğretmenlerin aşırı şekilde otoriter olmaları, öğrencilerle sosyal iletişim ve etkileşimi iyi kuramamaları yüzünden olmaktadır. Öğretmenin kendini çok değerli bulması veya aşağılık duygusuna düşmüş olması, kendi benliği ile meslek benliğini bir uyum içerisine getirememesi, kendisinin ya da öğrencilerinden bazılarının özel problemlerinin olması okuldaki öğretmen-öğrenci iletişim ve etkileşiminde bazı önemli problem ve çatışmaların çıkmasına neden olabilir. Bu gibi durumlar da sınıf ve okul içinde uyumsuzluklara, öğretim kalitesinin düşmesine ve öğrencilerin şahsiyet gelişimlerinde çeşitli aksaklıklara neden olmaktadır.” (Ergün, 1992:153).

İncelenen romanlarda öğretmen kahramanlar, genel olarak idealist, bilinçli, topluma yön veren, içerisinde yaşadığı toplumun sorunlarına duyarlı, öğrencilerini seven ve yeni öğretim tekniklerini kullanan kimseler olarak tanıtılmışlardır. Ancak romanlarda azınlıkta kalmak kaydıyla olumsuz öğretmen modellerine de rastlanmaktadır. Bu olumsuz öğretmen modellerinin genellikle ana kahraman olan öğretmenin halkı aydınlatma amacına yönelik çalışmalarını baltalayan ve öğretmenin mücadele ettiği güçlerle işbirliği içerisinde oldukları görülür.

Bu tipteki öğretmenlerden bir örneği de Cevdet Kudret'in **Havada Bulut Yok** adlı romanında karşınıza çıkarır. Romanda genç ve aydın edebiyat öğretmeni Süleyman'a kötülük yapan Müzik öğretmeni Şadan, para için her şeyi yapabilecek niteliksiz bir insan olarak tanıtılır. Öğretmenlik dışındaki vakitlerini sarhoş toplantılarında ud çalıp kızına şarkı söyletmekle geçiren bu adam, Basri Bulut'un karısı Nermin'i dağa kaldırmak isteyen paralı ağalara yardım eder. Bunun için

Süleyman'ın Nermin'in evine gitmediği bir zamanı ağalara bildiren Şadan, bu işin kendisine ne gibi getirileri olacağını hesaplar.

Romanda üzerinde sık sık durulan bir diğer olumsuz model ise Felsefe öğretmeni Zühdü'dür. Arkadaşları tarafından kazara öğretmen olduğu ima edilen Zühtü aslında İmam Hatip Lisesi mezunudur ve hükümetin o yıllardaki politikası gereği felsefe öğretmeni olmayı başarmıştır. Bu nedenle Zühtü kendi öğrencilik yıllarında edindiği ezbercilik davranışını öğretmenlik yıllarında da sürdürür. Derse girmeden önce anlatacağı konuyu noktasına, virgülüne kadar ezberleyen Zühtü, eğer konunun bir yerinde takılırsa tekrar en başa dönüp yeniden konuyu anlatmaya başlar. Kısacası eleştirel düşünmeden ve özgür düşünceden yana olmayan bu insan çevresindeki insanlarla da iletişim kurmaktan hoşlanmaz. İşin kötü yanı öğrencilerin de kendisi gibi ezberci bir eğitimle yetiştirmek isteyen Zühtü, onlar için oldukça kötü bir örnektir. Zühtü'nün olumsuz bir model olarak kabul edilmesindeki en önemli nedenlerden biri de Süleyman ve diğer öğretmenler hakkında jurnalcilik yapmasıdır:

“Onun en büyük korkusu nedir bilir misin? Ders kitaplarının değişmesi. Çünkü o zaman hepsini yeni baştan ezberlemesi lazım gelecektir. Takdir edersin ki bu da kolay iş değildir. Kahveye çıkmaz, lokantaya gelmez, üç öğün yemeğini okul tabldotundan yer, oyun oynamaz, sigara ağzına koymaz, içki kullanmaz. Burada müdürden herkesin bir sicil alma usulü vardır, kimisi tavlada yenilir, kimisi rakılı ziyafet çeker, kimisi sık sık bağına bahçesine davet eder, Zühtü'de öğretmenlerin ne konuştuklarını günü gününe haber verir. Onun yanında çok dikkatli olmak lâzım. Cebinde küçük bir defter taşır, hafızasına güvenemediği için, duyduklarını hemen kaydeder, sonra gidip müdüre bir bir okur.”(38.-39.s.)

Süleyman'ın halkın yoksulluğu hakkında yazdığı makalelerden sonra bakanlık tarafından gözetim altına alınması üzerine Zühtü, Süleyman'a yaklaşıp onun gün boyunca neler yaptığını, nerelerde bulunduğunu ve hangi kitapları okuduğunu tek tek okul müdürüne iletir. Zühtü bunun karşılığında müfettişten bir aferin, okul müdüründen ise iyi bir sicil beklemektedir.

Roman içerisinde öğretmenlik mesleği ile bağdaşmayacak davranışlar gösteren bir başka öğretmen ise resim öğretmeni Basri Bulut'tur. Alkolik olan Basri Bulut sıkı bir Rousseau hayranıdır. Tüm vaktini Rousseau'nun Fransızca kitaplarını

Türkçe'ye çevirmek, onun hakkında konuşmak ve içmekle geçiren bu adam, Süleyman'ın sert eleştirilerine hedef olur. Süleyman, Basri Bulut'un yoksul ailesini gördükten sonra Basri'nin Rousseau'dan hiçbir şey öğrenmediğini, öğrendiklerinin de hep teoride kaldığını, hiçbir zaman pratiğe dökülmediğini ailesinin yoksul manzarası karşısında görür. Aslında Basri de hatalarının farkındadır. İçerisinde bulunduğu bohem yaşamından memnun olmayan Basri Bulut, bu ortamdan kurtulmak için hiçbir çabada bulunmaz ve içkiye olan zaafından bir türlü uzaklaşamaz. Alkolik bir öğretmen olarak öğrencileri için yararlı olamayan bu adam, son nefesini de görev başında olduğu sınıfta verir.

Basri Bulut'a benzer bir yaşama sahip olan Fransızca öğretmeni Ömer de içki içen ve okuldan çıkar çıkmaz soluğu meyhanede ya da kahvehanede alan bir insandır.

Bunun dışında okul müdürünün ve muavininin de okulda sadece gündelik işleri yapan ve mesai saati biter bitmez kahvehanede tavla başına ya da kâğıt oyunları başına oturan kimseler oldukları görülür. İşin kötüsü lisenin diğer öğretmenleri de okul müdüründen iyi sicil alabilmek için ders çıkışı kahvedeki yerlerini alırlar. Bunun dışında okul müdürünün Süleyman'ın yoksul öğrenciler için getirdiği yaratıcı çözümleri baltalaması ve sonunda müfettiş tarafından okuldan uzaklaştırılmasında etkili olması nedeniyle de olumsuz bir örnek olduğu söylenebilir. Müdür muavini ise öğrencilerin disiplinli olmaları için dövülmelerinin birinci kural olduğunu söyleyen, idealizmden uzaklaşmış bir insandır.

Alinin Biri romanında da öğretmen Arif'in matematik problemini çözemeyen öğrenciye tokat atması da ayrıca olumsuz bir davranış olarak değerlendirilmelidir.

Olumsuz öğretmen modellerine en sık yer verilen roman ise kendisi de uzun yıllar öğretmenlik yapan Rıfat Ilgaz'ın **Hababam Sınıfı** adlı romanıdır. Roman boyunca okura tanıtılan öğretmenlerin içinde bir tane bile olumlu modele rastlanmaması ilginçtir. Olayları mizahî yönleriyle aktaran yazar, romandaki bu yapıyı desteklemek için sürekli olarak karşımıza tuhaf davranışları olan ve öğretmenlik idealizminden uzaklaşmış öğretmen kahramanları çıkarır.

Çoğu yaşlı olan öğretmenlerin büyük kısmı buna bağlı olarak, sınıfta fazla etkinlik yapmayan, daha doğrusu sınıfı bir dinlenme yeri olarak seçen kimselerdir. Bunun en iyi örneği yerini coğrafya öğretmeni Vak Vak Rıza'nın kişiliğinde gösterir. Romanda Vak Vak Rıza şu şekilde tanıtılmaktadır:

“ Vak Vak Rıza altmışını aşmış emeklilik çağına çoktan girmiş, iki parmak da geçmişti. Gazeteye sarıp minderini getirir, kürsüye yerleşir yerleşmez de içi geçiverirdi. Hele böyle havaları hiç kaçırmazdı. Ders anlatacak hali kalmamıştı artık. Çocuklara “Şuradan şuraya kadar çalışın!” der, dersin sonunda da üç kişiyi kaldırırdı. Küt sağır olduğu için sorduğunun yanıtını vermek gerekmezdi. Durmamak bir şeyler anlatmak yeterdi. Anlat da ne anlattırsan anlat!... İster masal anlat, ister maç...”(...) (104.s.)

İşte bu nedenle dersle ilgisi olmayan Vak Vak Rıza, ders araç ve gereçlerini de sınıfa ancak müfettiş yoklamasından yoklamasına getir. Ne zaman okul sınırları içerisinde bir müfettiş gelse Vak Vak Rıza sınıfı haritalarla donatır.

Romanda yer alan bir diğer ilginç örnek ise edebiyat öğretmeni Susak Cafer'dir. Susak Cafer, yeni edebiyat ürünlerine şiddetle karşı çıkan ve sık sık Ahmet Haşim'e olan hayranlığını dile getiren bir öğretmendir. Bu nedenle öğrencilere sürekli ezberlemeleri oldukça güç olan edebi parçalar verir ve onları ezberci bir zihniyetle yetiştirmek ister. Susak Cafer'in en olumsuz yönü ise öz Türkçe çalışmalarına karşı olmasıdır. Öğrencilerden “toplam” sözcüğü yerine “yekün” sözcünü kullanmalarını istemesi, bunun sadece basit bir örneğidir. Bunun dışında Susak Cafer, kendini geliştiremeyen ve aklının hiç almadığı yeni öğretim tekniklerini müdürün zoruyla kullanmaya çalışan bir öğretmen olması nedeniyle de ayrıca eleştirilmelidir. Örneğin Susak Cafer, bir edebiyat öğretmeni olmasına rağmen, roman incelemelerini müdürün zoruyla derste işlemeye başlar:

“ Müdürün zorlamasıyla yapılıyordu bu roman incelemeleri... Kim bilir, son günlerde sık sık lâfını duyduğumuz aktif metot, bu olacaktı. Ama Susak Cafer'e kalsa ne romandan hoşlanırdı, ne de piyesten. Tanzimat'tan bu yana tek adım attığı yoktu. Divan Edebiyatına saplanıp kalmıştı. Bu ödevlerden biraz da kendi yararlandığı için olacak önem veriyor görünüyordu.” (290.s.)

Ay Tutulduğu Gece romanında Kemal Bilbaşar, öğretmen kahramanı Tevfik'i bohem bir yaşam içerisinde okurlarına tanıtır. Bu yaşayış biçimiyle öğretmen Tevfik öğrenciler için olumsuz bir örnek oluşturmaktadır. Gerçi Tevfik köylüye önderlik eden ve yardıma ihtiyacı olanların yardımına koşan iyi kalpli bir insandır. Ancak sürekli alkol alarak gününü geçirmesi ve bunalım içerisinde oluşu bir eleştiri kaynağı oluşturmaktadır.

Karapürçek romanında ise genç öğretmenin idealizmi ve köylüye sanki onlardan biriymiş gibi yakın olması köylüleri oldukça şaşırtır. Çünkü genç öğretmenden önce köye tayin edilen öğretmenler her zaman köylülere yüksekte bakan ve öğrencileri değersiz bulan kimseler olarak anlatılır. Köylüler bu konuda genç öğretmene şunları anlatırlar:

“Adam var, adamcık var. Bildir ki Mâlimin yanına varamazdık. Eh, köye yeni gelmiş, misafir helbet, bi hoşgeldin dinmez mi? Nektebe vardım, doğuza bakar gibi baktı bana...(.) Gene Allah selamet virsin, dedi. Yimek beğendiremezdik. Nideceğimizi şaşırdıydık. Burası köylük yer Mâlim bey, şehir gibi olur mu? Yağını beğenmez, duzunu beğenmez, o pismiş, bu bulaşıkmiş.. Allah seni inandırсын ne dilediyse yapmak istedik. Dedik de kendine.. bizin ile konuşmazdı ki..Çocuklara da bi sövermiş!(...) Bi Yusuf Ziya efendi vardı ya, üç beş yıl öncesi, ona da kulah asma yaşıydı.Gün doldurmaya bakardı. Çocukları okuttuğu bilem yoktu. Öbürleri de ana guzusu..şehir çocuğu.. Pantolonunun ütüsü bozulurmuş oturursa...”(18.s)

Muhbirlik yapan öğretmenlerden biri de **Bozkırdaki Çekirdek** romanında karşımıza çıkar. Romanda baş öğretmen Cemal Avşar'ın Ankara'ya muhbirlik yaptığı kısa süre sonra anlaşılır. Bu nedenle Dumanlı Boğaz Köy Enstitüsüne idealist amaçlarla gelmemiş olan Cemal Avşar'ın daha önce de adının kötü olaylara karıştığı ortaya çıkar.

“Müfettiş Şefik Ertem'in Müdüre çıklatıldığı doğruysa ispiyonmuş bu Cemal Avşar hergelesi...Buraya gelirken cipte konuşulanları rapor etmiş Bakanlığa...Akli ermediğinden hepsini de birbirine karıştırmış... 'halim'in anılarını rejim düşmanlığı sanacak kadar da hayvan olduğunu nasıl da sezemedim bugüne kadar?...Hadi ben sezemedim, ilgim yok...Bu itoğlu itle YUVA kuracak Emine Güleç Hanfendi, nasıl oluyor da sezemiyor bu pisliği?'-Öksürdü. İnadına suçlamıştı biraz önce Bakanlığı... samsun'da bir

öğretmen arkadaşının iki yıl hapsine sebep olduğunu öğrendi öğreneli bu Cemal Avşar itinin suratına tükürmek geliyordu içinden...”(383.s.)

Acı Lokma romanında ise öğretmenler, sınıflarda öğrencilerine idealizm hakkında söyledikleri nutukları kendi hayatlarında uygulamamış kişilerdir. Örneğin, yurt bilgisi hocası her yemekte öğrencilere vatan için, köylü için çalışmalarını söyleyip yedikleri yemeği öğrencilerin başına kakar. Ancak sonuçta onun da henüz Anadolu’yu görmemiş, halktan uzak bir insan olduğu anlaşılır. Bu konuda o yıllarda öğretmen adayı olan roman kahramanı, öğretmenlerini Anadolu’ya ve Türk halkına uzak yaşamakla suçlar ve bu konuda dünyanın her yerini gezmekle övünen coğrafya hocasıyla arasında geçen konuşmayı şu şekilde aktarır:

“ Bir de Anadolu’yu anlat, hocam!”

“Anadolu’yu mu? Başka zaman...”

“Şimdi anlatın n’olursunuz hocam.”

Hocamız cavlak tepesine kadar kızardı

“Yorgunu yokuşa çekmeyin.” dedi. “Nasıl olsa, sınıfta her biriniz yurdun bir köşesinden gelme. Herkes kendi memleketini anlatsın birbirine. Böylece hepiniz Anadolu’yu gezmiş olursunuz.”

“Ama sizin gözünüzle görmek, Anadolu’yu sizden dinlemek başka hocam..”

Onu artık duvara dayamıştık. Kaçamadı. Doğruyu da söyledi:

“ Ben daha Anadolu’yu gezmedim, çocuklar. Gezemedim. Sıra gelmedi. Vakit kalmadı, ne bileyim.. Ama programıma koyacağım. İlk fırsatta. Söz veriyorum. Siz şimdi Anadolu’yu Türkçe hocanıza sorun.”

Çok geçmeden Türkçe öğretmenini sıkıştırdık:

“ Hocam siz anlatın bize, Anadolu nasıldır?”

“Cennettir, çocuklar!”ve hoca başladı okumaya:

“Sen ne güzel bulursun

Gezsen Anadoluyu

Dertlerden kurtulursun

Gezsen Anadoluyu.”

Sonra anladık ki Türkçe öğretmeni de görmemiş Anadolu’yu, belki okuduğu bu şiiri yazan da.”(146.-147.s.)

Onuncu Köy romanında ise eğitimci Mustafa’nın köylü gibi kendine ait olmayan araziye doğru bahçesini genişletmesi de olumsuz bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Köylünün bile böyle bir davranışta bulunması, köyün ortak çıkarlarını zedelemesi ve kanunlara uygun olmaması nedeniyle eleştirilirken bir eğitimcinin böyle davranışta bulunması doğru değildir. Eğitim ordusunun bir üyesi olarak

köylüye örnek olması gerekirken yasal olmayan bir davranışta bulunarak köylüye olumsuz bir model olan Eğitimci Mustafa'nın bu tavrı eleştirilir. Ancak romanda eğitimci Mustafa yaptığı bu davranışı şu şekilde savunur:

“Bak ben de mera sürüyorum! Siz durmayın karar yazın!Bu köyde mera sürmeyen yoktur. Yolunu bileceksin. Çapayla açacaksın. Saban koşmayacaksın. Azı karar çoğu zarardır. Sezdirmeyeceksin. (...) kendi vatanımı imar ediyorum arkadaş. Açtığım yeri eskisinden güzel ediyorum.” (66.s.)

Yalnızız romanında ise romanın ana kahramanı olan Samim, yeğeni Aydın'ın matematik sınavı nedeniyle bunalıma girmesi üzerine öğretmenleri eleştirir. Aslında Samim öğrencilerine olumsuz örnek olan ve öğretmenliği korkulacak bir yere taşıyan bu tür öğretmenleri eleştirmekte haksız değildir. Çünkü Aydın'ın matematik öğretmenin yaptığı romanlarda sınavları bir tehdit unsuru olarak kullanan öğretmenler vardır. Öğretmenler bu yolla derslerini ve kendilerini saygın bir hale getirmek isterler, ancak bu durum öğrenciler üzerinde saygıdan daha çok korku yaratır. **Yalnızız** romanında Aydın matematik dersinden geçememekten ve sonuçta sınıfta kalmaktan çok korkar. Öğretmeni ile bu konuda konuşmak, ondan tavsiye almak gibi bir yola ise hiç başvuramaz. Çünkü öğretmen onun için soru sorulacak ya da bilgi alınacak bir kimse olmaktan daha çok korkulacak, çekinilecek bir varlıktır.

Aynı durumun **Hababam Sınıfı** romanında da ele alındığı görülür. Romanda öğrenciler sürekli olarak sözlü ve sınavlarla tehdit edilir. Ayrıca öğretmenlerin not değerlendirmelerinde de hata yaptıkları görülür. Tüm bu olumsuz davranışlar, zaten ders çalışmamak için bahane arayan öğrencilere ders çalışmamaları için geçerli birer neden olur.

Ayrıca öğretmenler verdikleri cezalar nedeniyle de öğrenciler için hem adaletsiz, hem de ürkütücü modeller olarak karşımıza çıkarlar. Yine **Hababam Sınıfı** romanında Müdür Muavini Kel Mahmut, verdiği ölçsüz ve eğitime aykırı cezalar nedeniyle öğrenciler tarafından sürekli eleştirilir. Aynı romanda öğrencilerle öğretmenlerin yedikleri yemeklerin farklı oluşu da öğrencilerin öğretmenlerine ve

okul idaresine karşı tepki duymalarına neden olmaktadır. Romanda bu durum Tulum Hayri'nin ağzından şu şekilde değerlendirilir:

“ Bakın size yarın ki listeyi okuyayım, öğretmenlere: “Kadınbudu köfte, zeytinyağlı enginar, tatlı, kadın göbeği...”

En boğazsızımız kalem Şakir bile yutkundu. (...)

“Gelelim bizim tabelaya... Gene mercimek, gene makarna, gene salata..” (301.-302.s.)

İncelenen romanların bir kısmında ise öğretmenlerin karşı cinsle olan bir takım yanlış ilişkilerinden dolayı, öğrenciler için uygun bir model olma özelliğinden uzaklaştıkları görülür. Öğretmenlerin bu uygunsuz davranışlarını sadece öğrenciler değil, onların velileri de eleştirirler. Özellikle de köy çevrelerinde yaşanmış ya da yaşanmakta olan her hangi bir olayın abartılarak anlatılması öğretmenlerin yaptıklarından pişmanlık duymalarına yol açar. Kimi zaman da öğretmenin herhangi bir kötü niyeti olmamasına rağmen, başına gelen kötü bir olaydan dolayı, toplum ve öğrencileri tarafından yanlış anlaşıldığı görülür. **Korsan Çıkmazı** romanında edebiyat öğretmeni olan bayan öğretmen Meli, çevrede çıkan “Bir erkekle basılmış.” söylentilerine çok üzülür ve bu söylentilerin bir aslı olmamasına rağmen, böyle bir durumda öğrencilerin önüne nasıl çıkacağını düşünerek çok utanır:

“Canım sıkılıyor gene. Öğrencilerin gözleri üzerimde. Hepsi benim memleketimin çocukları. “Bir avukatla basılmış.” Doğru değil. Doğru değil; ama toplumda, doğru olandan daha kuvvetli yaşıyor. Neden? Neden kötü bir rastlama, toplumun geri oluşu, benim hayatımı alt üst etsin? Öğrencilerin gözleri ne olacak? Çevre mi ben mi?(...)” (131.s.)

Olumsuz öğretmen modellerinden bir kısmı ise içerisine düştükleri yılgınlık nedeniyle öğrencilerine yeterince yararlı olmayanlardır. Bu bölümdeki öğretmenlerin büyük kısmı, ekonomik sıkıntıları nedeniyle kendilerine yeterince maddî gelir sağlamayan mesleklerinden uzaklaşmış tiplerdir. Ayrıca öğretmenler, gittikleri Anadolu’da eğitime önem verilmemesi, devletin kendilerini gönderildikleri uzak Anadolu köylerinde, şehirlerinde unutmaları üzerine bunalımlı bir hale gelmişlerdir. İşte tüm bu nedenlerden dolayı, öğretmenler bir süre sonra mesleğe başladıkları ilk yıllardaki ateşli ve idealist kişiliklerinden oldukça uzaklaşarak ders saatinin bitmesini bekleyen tipler hâline gelirler.

Bu durumun güzel örneklerinden bir **Toprak Uyanırsa** romanında karşımıza çıkar. Öğretmen içerisine düştüğü yılgınlıktan bahsederken bir yandan da kendisini eleştirir. Elbetteki bu davranış bir öğretmen için olumlu bir davranıştır:

“Şurada burada galiba otuz yıl kadar çalıştım. Basit, ,iddiasız bir adamım. Arkada bıraktığım yıllara baktığım zaman, elle tutulur, dişe dokunur hiçbir iş yapmadığımı biliyorum. Hele emeklilikten önceki son yıllarım büsbütün boş geçti denilebilir. Öğretmenlikten ziyade gezici eğitim hizmetlerinde çalıştım. Eğitim müfettişlikleri, eğitim memurlukları gibi işler. Görevim; köyleri, mektepleri dolaşmaktı. Her gittiğim yerde sınıflara girer çıkardım. Uğradığım çevrelerde beni az çok güler yüzle karşılardı. Benim bir şeyler yapar görünmek, onların da bu yapmacıklıkları hoş görmek zorunda olduğumuzu iki tarafta bilirdik. Her sınıfta verecek nasihatler, söyleyecek sözler bulurdum. Bu nasihatlerin, bu sözlerin değeri neydi? Onlar bunlardan faydalanırlar mıydı, bilmiyorum. Ama ben avunurdum.”(17.-18.s)

Ekonomik yetersizlikler nedeniyle yılgınlığa düşen bir diğer öğretmen ise **Acı Lokma** romanında karşımıza çıkar. Zaten ailesini geçindirebilmek için çareler arayan Halil öğretmen, giderek mesleğinden uzaklaşır ve kendini geliştirmeyen, sığ bir öğretmen hâline gelir. Zaten bir süre sonra devlet tarafından yapılan yükseltme sınavlarını da meslekî yetersizlikleri nedeniyle kaybeder.

Kan Davası romanında ise daha farklı bir durum karşımıza çıkar. Eserde Yukarı Sazan ve Aşağı Sazan köyleri arasında yıllardan beri süregelen kan davasında Aşağı Sazan köyü öğretmeni Esma Güneyli'nin ve okul müdürünün taraf tutması ise eğitim adına olumsuz bir davranıştır. Romanda bu eğitimcilerin de Aşağı Sazan halkı gibi karşı köye düşmanlık beslemeleri ve taraf olmaları anlatılır. Ancak romanın sonunda genç öğretmen Esma Güneyli'nin bu tavrından pişman olduğu ve Yukarı Sazan öğrencilerine yardım ettiğine tanık olunur.

4.2.8. Öğretmen Yetiştirme Sistemindeki Yanlış Uygulamalar

Nitelikli bir eğitim sistemi, her şeyden önce iyi yetiştirilmiş öğretmenlere bağlıdır. bir öğretmenin iyi yetiştirilmesi ise büyük oranda onun aldığı eğitime bağlıdır. Bu nedenle bir ülkenin kendi geleceğini teslim edeceği öğretmenleri yetiştirmek amacıyla etkili ve gelişime açık öğretmen yetiştiren kurumlara sahip olması şarttır. Türkiye’de öğretmen yetiştiren kurumların geçmişi, Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar uzanmaktadır. Cumhuriyetin ilânı ile birlikte eğitim hizmetlerine verilen önem gereği eğitim kurumları yeniden şekillendirilmeye başlanmış ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun çıkarılmasından sonra eğitim süreleri iki yıldan altı yıla kadar uzayan öğretmen yetiştirme kurumları açılmıştır.

Yahya Akyüz, Türkiye’de Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze kadar öğretmen yetiştirilmesi ile ilgili kanunları aktardıktan sonra şu sonuca ulaşmaktadır:

“Ne var ki öğretmenlik bu ve benzeri hükümlere rağmen, kapısı açık, girişi kolay bir meslek olmaktan öteye gidememiştir. Bunun sebebi de, öğretmen okullarının ihtiyacı karşılamaktan uzak oluşu, toplumda ‘kim öğretmen olamaz?’ zihniyetinin sürüp gitmesi, nitelikli ve gerçek öğretmenler yetiştirmek amacının çoğu kez unutulup hükümetlerin zaman zaman politik nedenlerle öğretmen yetiştirmeye itibar etmeleri, öğretmenlerin karşılaştıkları büyük sorunların yıllar geçtikçe çözülmeden sürüp gitmesidir.”(Akyüz, 2004: 344).

Tez konusunu oluşturan romanlardan **Havada Bulut Yok, Kaplumbağalar, Bozkırdaki Çekirdek, Kan Davası ve Ortakçının Oğlu** adlı romanlarda öğretmen yetiştirme politikalarındaki aksaklıklar üzerinde durulmuştur. Romanlarda öğretmen yetiştiren okulların öğrencilerin bireysel farklılıkları gözetmediği ve öğretmen için kullanılabilir olan bilgiler sunmadığı yönünde eleştirilere rastlanır. Bu durum Köy Enstitüleri ekseninde şekillenen **Ortakçının Oğlu ve Bozkırdaki Çekirdek** romanlarında ise daha ciddi boyutlarda eleştirilere ulaşır.

Köy Enstitüsü konusunu ele alan bu iki romandan **Bozkırdaki Çekirdek**’te ilköğretim müfettişi Şefik Ertem’in ağzından bu eleştiriler dile getirilir. Bu eleştirilerin başında “iş içinde eğitim” anlayışıyla zaten köylerde çalışmaktan yılgınlık içerisinde olan köy çocuklarının sömürüldüğü dile getirilir. Okul binaları da

dahil olmak üzere yol, çeşme yapımı gibi çocuk denecek yaştaki öğrencilerin ağır işlere koşulmasının olumsuz sonuçları öğretmenlerin gözlemleriyle esere taşınma imkânı bulur. Romanda her aşamada köye bağlı olarak yürütülen eğitim çalışmalarının temelinde, köylüyü yine köy kökenli öğretmenler tarafından eğitime ve geliştirme amacı güdülmesi de olumsuz görülen yanlardan biridir. Köy enstitüsü mezunu öğretmenlerin sırf köylerde tutulabilmesi için köylerde yirmi yıl zorunlu hizmette bulunmaları yönündeki tasa eleştirilir. Sonuçta Köy Enstitüleri'ndeki öğretmen yetiştirme modeline karşıt olan yazar, yeni kurulan köy enstitüsü müdürü Halim Akın'ın enstitüleri "bozkırdaki çekirdek" olarak tanımlamasına Şefik Ertem'in ağzından karşı çıkarak "bozkırda çekirdek olsaydı, bozkır diye bir şey olmazdı" sözleriyle durumu özetler.

Ortakçının Oğlu romanında ise Talip Apaydın'ın Kemal Tahir'in tam tersi bir tutum içerisinde Köy Enstitüleri'ne yaklaştığı görülür. Romanda kendisi de bir köy enstitüsü mezunu olan yazar Köy Enstitüleri'ni taşlamaya çalışanları Sefer'in ağzından eleştirir. O sırada köy enstitüsünün son sınıfına geçmiş olan Sefer bu okullarda iyi bir eğitim aldıklarına inanmakta ve Yalçın Bey'in bu okullardan çıkan öğretmenlere kuşkuyla yaklaşmasını tuhaf bulmakta ve üzülmemektedir. Romanda Sefer Köy Enstitülerinde öğretmen yetiştirmek adına öğrencilerin amele gibi çalıştırıldıklarını iddia eden Yalçın Bey'in sözleri karşısında içinden şunları geçirmektedir.

"Dergideki yazı üzümüştü beni. Doğru dürüst bir karşılık da verememişim bunlara. Evet biz okulda çalışırdık ama neden amele gibi olsundu? Biz ameleliği hiç aklımıza bile getirmiyorduk. Kendi işimizi yapmak için öğretmeni öğrencisi hep birlikte çalışırdık. Hem de öğreniyorduk. Bir insan kendi ayakkabısını boyarsa boyacı mı olurdu? Neden amele gibi olsundu bizim çalışmamız?"(151.s.)

Reşat Nuri Güntekin'in **Kan Davası** romanında öğretmen kahraman Ömer, öğretmen okulunda resme olan ilgisinin bir öğretmeni tarafından fark edildiğini ancak bu yeteneğini geliştirmek konusunda kendisine ne diğer öğretmenlerinden ne de okul idaresinden bir destek ve yönlendirme gelmediğini belirtir. Ayrıca kendisinin

öğretmenlik mesleğine tesadüfen girdiğini belirten Ömer, bu nedenle meslek yaşamının ilk yıllarında bir süre bocalar ve bu duygusunu şöyle anlatır:

“Okul öğretmeni olmak iyi... fakat hangi normal duyguyu ve arzuyu telkin edeceğim çocuklara.”(92.s.)

Ömer öğretmen okulunda kendisini yalnız hissettiğini de dile getirmektedir.

“Öğretmen okulunda toprağımdan sökülmüş gibi oluyor ve hemen hemen çaresiz görünen bir yalnızlığa düşüyorum.” (25.s.)

Kaplumbağalar romanında ise daha farklı bir öğretmen yetiştirme anlayışıyla karşılaşırız. Cumhuriyet kuruluşundan sonra ülke genelinde görülen öğretmen açığını kapatabilmek için farklı yöntemlere başvurulmuştur. Bu yöntemlerden biri de eğitimlik projesidir.

“Eğitmen projesinde askerliğini onbaşı ya da çavuş olarak yapanlar, Ziraat Bakanlığı’nın işbirliğiyle, modern tarım tekniklerini uygulayan Mahmudiye Devlet Üretim Çiftliği’nde iş içinde yetiştirilmişlerdir. Eğitmenin kişiliğinde köye yalnız bir öğretmen sağlamakla yetinilmiyor; köye modern tarım yöntemlerinin ve modern üretim araçlarının da girmesi sağlanmak isteniyordu. Eğitmen az bir maaş alacak, geçimini Ziraat Bakanlığı’nın sağladığı küçük toprağında tarımsal üretim yaparak sağlayacaktı. Böylece hem modern üretim konusunda köylüye örnek verilecek, hem de eğitimin mali yükü hafifletilecekti. (Tekeli,tarihsiz ;666)

Ancak eğitimler öğretmenlik bilgisinden yoksun oldukları için köylerde geçici bir süre eğitim hizmetlerinde bulunmuşlar ve öğrencilere sadece okuma-yazma, hesap gibi temel konuları öğretmekle yetinmişlerdir. Zaten **Kaplumbağalar** romanında Tozak Köyü eğitmeni olan Rıza bilgisinin “kıt” olduğunu belirtmekten kaçınmaz. Yazar ise eğitimlik uygulamasının devletin ekonomik güçsüzlüğünün bir sonucu olduğunu vurgular:

“Mahmudiye’de gördüğü altı aylık bir kurstu. Devlet henüz beş yıl okutup öğretmen yetiştirecek kadar varıl değildi. Türkiye Kurtuluş savaşından yeni çıkmıştı. Sekiz bin eğitmen yetiştirdi böyle kurslarla.”(42.s.)

Havada Bulut Yok romanında ise olumsuz bir öğretmen modeli olması nedeniyle sık sık eleştirilen Zühtü’den hareketle öğretmen yetiştirme

politikalarındaki hatalara kısaca değinilir. Felsefe öğretmeni Zühtü'nün derslerde kullandığı pek çok yetersiz ve uygunsuz eğitim tekniğini kendi eğitiminden aldığı vurgulanmakta ve öğretmen olarak yetiştirilmeyen bu insanların bir takım devlet politikaları nedeniyle öğretmen olmalarına karşı çıkılmaktadır:

“ Çocukluğunda bir süre medreseye gitmiş, sonra İmam ve hatip mektebine girmiş, orayı bitirince İlähiyat fakültesine yazılmış, fakat İlähiyat Fakültesi kapatılınca öbür arkadaşları gibi bu da, lisede okumadıkları halde, kendilerine tanınan haktan yararlanarak felsefeye geçmiş. Kim bilir? Yarıda bıraktığı öbür dünya ilmine en yakın bilim diye felsefeyi bulmuşlar zâhir! Bugün de hâlâ felsefeyi âhiret bilgisi zanneder. Müspet bilimi küçümser, çocukluğundan beri en basit bir müspet bilim eğitimi görmemiştir.” (32.s.)

ROMANLARDA YER ALAN ÖĞRETMENLERİN LİSTESİ

ROMANIN ADI	ROMANDA YER ALAN ÖĞRETMEN KAHRAMAN(LAR)
Karanlık Dünya	Eserde öğretmen kahramanı yer almamaktadır.
Yalnızız	Eserde öğretmen kahramanı yer almamaktadır.
Ekilmemiş Topraklar	Eserde öğretmen kahramanı yer almamaktadır.
Yağmur Duası	Gülizar
Karlı Dağdaki Ateş	Binnur, Zeria
Hababam Sınıfı	Askerlik Hocası, Kel Mahmut, Kimyacı Sallabaş, Maratoncu Raşit, paşa Nuri, Piyale İhsan, Öküz Kont, Sıfırcı Hamdi, Susak Cafer, Topuz Hoca, Vak Vak Rıza
Alinin Biri	Arif
Havada Bulut Yok	Basri Bulut, Ömer Fethi, Süleyman, Zühtü
Karapürçek	Öğretmen
Sarı Traktör	Öğretmen
Acı Lokma	Halil Öğretmen, Genç Öğretmen
Ay Tutulduğu Gece	Tevfik
Korsan Çıkmazı	Meli
Onuncu Köy	Öğretmen
Kan Davası	Ömer
Toprak Uyanırsa	Emekli Öğretmen, Semiha Işık, Süleyman Işık
Ortakçının Oğlu	Köy Enstitüsü Son Sınıf Öğrencisi Sefer
Bozkırdaki Çekirdek	Cemal Avşar, Emine Güleç, Halim Akın, Murat Eğitimci, Nuri Çevik
Kaplumbağalar	Eğitmen Rıza
Bir Çift Öküz	Öğretmen

2. Tablo

4. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

4.3.Öğretmen Konusuyla İlgili Alt Başlıklar

4.3.1. Öğretmenin Karşı Cinsle Olan İlişkilerinin Yanlış Değerlendirilmesi

Araştırma konusunu oluşturan romanlarda yazarların ana kahraman olarak daha çok erkek öğretmenlere yer verdikleri görülmektedir. Bu romanlardan sadece **Korsan Çıkmazı**, **Karlı Dağdaki Ateş ve Yağmur Duası** adlı eserlerde romanın ana kahramanı olan öğretmenler kadındır. Bunun dışında **Kan Davası** romanında **Esmâ Güneyli**, **Bozkırdaki Çekirdek** romanında **Emine Güleç** ve **Toprak Uyanırsa** romanında ise **Semiha Işık** ikinci dereceden kahramanlar olarak eserlere girebilmişlerdir. Bu nedenle incelenen romanların tamamı göz önünde bulundurulduğunda, öğretmenin karşı cinsle olan ilişkilerinin daha çok erkek öğretmenler açısından ele alındığı görülmektedir.

Öğretmenlerin karşı cinsle olan ilişkilerinde ahlâk dışı herhangi bir olaya rastlamak mümkün değildir. Sadece **Bozkırdaki Çekirdek**'te eğitimci Murat'ın köylülerden Sultan ile yasak ve yanlış bir ilişki kurduğu göze çarpar. Bu ilişki de Murat'ın aslında kendinin de bu durumu onaylamadığı ve vicdan azabı çektiği görülür.

“(...) Sultan'la olanlar olmasaydı, gelirdi üstesinden bu sinir bozukluğunun... Yüreğini gittikçe daha sık yoklayan türküntüyü, pişmanlığı, utancı içinden söküp çıkarmak istiyor gibi derin derin soluk aldı.(...)Akıllı başına geldiğinde “Aman Sultan! Aman demeyeceksin kimseye! Dedin mi, bitti!” diye yalvarmasını hep duyar gibi oluyor(...) Bu rezillikten sonra öğrencilerinin yüzüne nasıl bakacağını, daha kötüsü Sultan'ın pençesinden nasıl kurtulacağını sabaha kadar cigara içerek düşünmüş, bir ara istifa edip savaşmayı bile geçirmişti aklından...”(55.-56.s.)

Murat, Sultan ile her buluşmasından sonra korkularını ona da dile getirmekte ve bu durumun daha fazla devam etmemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Nitekim romanın ilerleyen sayfalarında Murat'ın korktuğu başına gelir ve köy hâlkı Murat ile

Sultan'ı birlikteyken yakalar ve Murat'ı kötü bir biçimde döver. Bunun dışında **Karapürçek** romanında köye gelen öğretmenlerden birinin bir kız öğrencisi ile ilişkiye girdiğinden kısaca bahsedilir ve bu durumun köylünün öğretmene olan güveni sarstığı anlatılır.

Korsan Çıkmazı ve **Havada Bulut Yok** dışındaki diğer romanlar, köyde görev yapan öğretmenler çerçevesinde kaleme alındıklarından, öğretmenlerin karşı cinsle olan ilişkilerini köylü insanın bakış açısıyla da değerlendirmekte yarar vardır. Eserlerde köy insanı, öğretmenin karşı cinsle olan ilişkilerine olumsuz bir gözle bakmaktadır. Eğer öğretmen bekârsa bu bakış zina boyutuna kadar uzanabilmektedir. Köylü insan yaşamının önemli ilkelerinden birini “namusuna leke sürmemek” olarak belirlediğinden bu yöndeki en küçük bir davranış bile olumsuz olarak değerlendirilmektedir.

Bazen de öğretmeni zor durumda bırakmak isteyenler köylünün bu konudaki hassasiyetini kullanarak öğretmene tuzak kurmaya çalışmaktadırlar. Örneğin Onuncu Köy romanında Damalı köyünün en zengin adamı olan Durâna her işte karşısına çıkan Köy Enstitüsü mezunu öğretmenden kurtulabilmek için köyde biraz “hafifmeşrep” bir kadın olarak bilinen Pire kızından şu şekilde yardım ister:

“ Sen sanıyorsun ki ben öğretmene merhamet ediyorum. Asla! Elimden gelse kanını içeceğim! Elimden gelse kazığa oturtacağım! Benüm üçün demiş ki “ Duranâ kenedir. Damalı köyünde iş yoktur, çünkü tutup başını ezmiyor...ama dur, ben onu bir tuzağa düşüreceğim. Şimdi sen bana yardım et. Yani bir akşamüstü, seni okula yollamış olacağım. Çocuğuna izin istemek gayesiyle... Biraz oyalanır gibi yapacaksın orda. Bak Pire, yükünü yığma; sel gider, kum kalır. Yarın cehennem olup gittiği zaman gene birbirimizle kalırız... Haa bu iş ne zaman olacak biliyor musun? Okul ıssız iken! Döller dağılmış... Eğitim evine gitmek üçüm yola düzülmüş... Tam sen orda oyalanırken... Biz de dört beş adam senet yaptırmak gayesiyle okula gelelim. Bizi görünce senin feryat içinde bağırmanı rica ediyorum: “Kurtarın Müslümanlar kurtarın!... Bu kadarı yeter! Ötesine karışma! Orası resmi bir dairedir. Resmi görevi sırasında böyle bir alçaklığa tenezzül ettiğinden anasının şamını görür.” (97.s.)

Onuncu Köy romanında öğretmenin kendi isteği doğrultusunda gelişen tek ilişkisi ise Yakaköy'den Gülşen ile olmuştur. Öğretmen, öğretmenlikten görevinden

ayrıldıktan sonra Köy Enstitüsü'nde öğrendiği demircilik işini yeni yerleştiği Ortaköy'de yapmaya başlar. Bu sırada köylünün de ısrarlarına dayanamayan öğretmen, komşu köyde yaşayan ve dul bir kadın olan Gülşen ile evlenmeye karar verir. Ancak öğretme evlenme kararını Gülşen'le görmeden önce, Gülşen'in kocasının bir madende göçük altında kalarak öldüğünü öğrenmesi sonucunda alır. Başlangıçta Gülşen'e acıdığı için ona yaklaşan öğretmen, onu görüştüğten sonra da kararının doğru olduğunu bir kez daha anlar. Ancak Gülşen'in ailesi gittiği her köyde hakim güçlerle çatışan bu "başı belalı" adama kızlarını vermek istemez. Bunun üzerine öğretmen ve Gülşen bir gece gizlice kaçarlar ve birlikte olurlar.

Havada Bulut Yok'ta ise iyi niyetli edebiyat öğretmeni Süleyman'ın ölen öğretmen arkadaşı Basri Bulut'un eşi Nermin'e yardım etme çabaları da hâlk tarafından kötü bir gözle görülür. Hatta kötü niyetli birkaç kişi Nermin'i dağa kaldırma ve onunla birlikte olma fikrine kapılırlar ve bu konuda Süleyman'ın arkadaşı müzik öğretmeni Şadan'dan yardım isterler:

"...Komşuları söylüyor geceleri eve adam alıyormuş.

"Yok canım!"

"Hem de kimi biliyor musun? Sizin şu edebiyat hocası yok mu? onu."

Şadan bey hayret içinde kaldı. Öbürü devam etti:

"Şu karıyı diyorum, kaçırsak olmaz mı ki? Bağ evi boş duruyor. Oraya kaldırsak. Soyarız kahpeyi, bir güzel oynatırız. Sen de gelirsin çalgı çalarsın."

"Aman ağa tehlikeli iş bu."

"Haydi oradan korkak. Kaçırmayı biz yaparız; sen yalnız şu edebiyat hocasının ağzını ara, hangi gece oraya gitmeyecekse öğrenmeye çalış da bir aksilik olmasın, evi basınca herifle karşılaşmayalım."(81.-82.s.)

Süleyman dedikodulardan sonra Nermin'den çocuklarıyla birlikte İstanbul'a dönmesini ister:

- Çünkü komşular hakkınızda dedikodu yapıyorlarmış.

- Komşular mı? Yaparlar elbette. Bunda şaşacak ne var? Böyle olacağımı tâ ne zaman söylemiştim size. Dul bir kadın eskisinden daha iyi yaşıyor. Siz olsanız nasıl düşünürsünüz? Hele arasına, akşam üzerleri eve bir adam gelirse. Niçin irkiliyorsunuz? Elâlem ne bilsin o adamın yalnız konuşmak için geldiğini – genç bir kadınla genç bir erkek, bir odada oturup saatlerce konuşuyor, sadece konuşuyor." (85.s.)

Öğretmenin karşı cinsle ilişkisinin iftira boyutuna taşındığı bir diğer eser ise **Karapürçek**'tir. Karapürçek'te öğretmen, sadece eğitime isteği ve kanunların kendisine verdiği yetkiye dayanarak Zehra'yı okula getirtir. Ancak köylülere göre Zehra'nın evlenme çağında bir kız olması, öğretmeni zor duruma düşürür ve kısa bir süre sonra Zehra'yı oğluyla evlendirmek isteyen Kır Mamıd köyden bulduğu birkaç yandaşla birlikte öğretmene iftira etmeye çalışır. Bu durumu öğrenen Ömer Ağa öğretmeni uyarmak ister:

“ Malim bey, bak benden duymuş olma, sana bi göz dağı verecekmiş.kaymagama şikâyet edecekmiş.Adam kandırmaya çalışıyor köyden. Köyde ona kanacak adam yok ya, herkes bilir seni, olsun, gene olsun, paranın yüzü dadlıdır, insanoğlunun içtiği çiğ süt, bakarsın, üç beş kişi..”(216.s.)

“ Bana kalırsa Malim bey bu kızın ardını bırakmalı...”

“ Yani nasıl?”

“ Yaniya ki, gelmesin nektebe! Kuş konduracak deel a..Varsın gelmesin! O nektebe gelirse, her zaman bir mazarratlık çıkar.Başını derde sokma. Nene gerek. Aha kızların biri de eksik olsun. İftiraya uğramaya değer mi elin gızı için? N'iderlerse etsinler... Başın belaya girer. Bir eksik etek için... Hani bişeyin de olsa neyse ne? Neymiş? Okutacakmışsın. Ha o da okumayıversin. Bunca okumamış var. Başını belalara sokmana değmez derim Malim bey! Sen bilin gene ya...” (217.s.)

Aynı bağlam içerisinde değerlendirilecek bir diğer eser ise Fahri Erdinç'in **Alinin Biri** adlı romanıdır. Romanda yine aynı şekilde çıkarlarına engel olan öğretmeni köyden uzaklaştırmak isteyen ağa, onu bir kadını kullanarak tuzağa düşürmek ister. Dövülerek bu işe razı edilen Fadime, gönülsüz de olsa bir akşam öğretmen Arif'in bekâr evine gider. Bu yolla öğretmeni köylünün gözünde karalayarak onu küçük düşürmeye çalışan ağa, diğer eserlerde olduğu gibi köylüyü en hassas olduğu noktadan yakalamaya çalışır: Namus Elbette ki köylü, köyün namusunu kirleten bir öğretmeni daha fazla aralarına almayacaktır. Ancak bu tuzağın önceden fark edilmesi üzerine öğretmen, bu güç durumdan kurtulur ve zor duruma düşen ise ağa olur.

Korsan Çıkmazı'nın kadın öğretmeni Meli, polis tarafından aranan arkadaşı Ahmet'i hasta olduğu için kendi evinde kalmaya zorlar. Polislerin gelip Ahmet'i

onun evinde bulmaları üzerine, Meli'nin yakınları başta olmak üzere çevresindeki insanlar onu evine nikâhsız olduğu bir adamı almakla suçlarlar. Meli romanda bu konudaki duygularını şu şekilde değerlendirir.

“Öğrencilerin gözleri üzerimde, yeni yetişiyorlar. Benim memleketimin çocukları. Duygularını, düşüncelerini, acılarını, sevinçlerini su gibi biliyorum. Gözleri üzerimde. “Edebiyatçı bir avukatla basılmış!” doğru değil. Ama toplumda doğru olandan, gerçek olandan daha kuvvetle yaşıyor. O yılgın geceleri yeniden yaşayamam. (...) Ters anlaşılmış bir olay, insanların küçük hırsları... Sonunda sormaktan vazgeçiyor insan. Böyle. Yıkılmamak gerek. Kaçmamak, kaybolmamak.”(127.-128.s.)

Bozkırdaki Çekirdek romanında sosyoloji doktorası için veriler toplamak üzere Keşiş Düzü Köy Enstitüsüne gelen Emine Güleç burada kendisi gibi öğretmen olan Cemal Avşar'a âşık olur ve iki öğretmen kısa süre sonunda nişanlanırlar. Durum buraya kadar normal görünür. Ancak Nuri Çevik öğretmenin de Emine'ye derin bir sevgiyle bağlanması durumu kendisi açısından zorlaştırmaktadır. Nuri öğretmen sevgisinin karşılıksız olduğunu bildiği hâlde, Emine öğretmeni sevmeye devam eder ve ona olan sevgisinden ne Emine'ye ne de başka birine bahseder. Bir süre sonra Cemal Avşar'ın enstitü ile ilgili olarak Ankara'ya ispiyonculuk yaptığıının öğrenilmesi üzerine Emine öğretmen yıkılır ve ne yapacağını bilemez.

“Nuri Çevik kendisini Emine'ye doğru iten duygunun bugün, yan yana atlattıkları ölüm tehlikesi olduğunu birden anladı. Sel, cipi kapacak gibi yükselirken, kolunu tutmuştu Emine... Tırnaklarının tatlı sızısını yüreğinde duyarak yutkundu, damı çoktan göçmüş dar koridorun ucundaki donuk ışığa kaçamak baktı, kendisini itildiği mutluluktan erkekçe bir sabırla çekti, “seni seviyorum” der gibi, yüreği ürpererek sordu:

-Ne düşündüyordum bilir misiniz, geldiğiniz zaman?”(324.s.)

Romanda yer alan bir diğer kadın erkek meselesi ise Kara Derviş ile Emine öğretmen arasında gelişen ilişkidir. Çevrede, beğendiği kadınları kendi yaptığı muskalarla etkilediği ve onlarla ilişki kurduğu söylenen Kara Derviş, Emine öğretmene kısa süre içerisinde marazi bir şekilde ilgi duymaya başlar. Onun bu ilgisinin temelinde Emine'nin yöre kadınlarından tamamen farklı şekilde konuşması, giyinmesi ve davranması etkili olur. Başlangıçta zararsız gibi görünen bu sevgi, Emine öğretmenin bu durumu önemsememesi üzerine giderek içinden çıkılmaz bir

hâl alır. Kara Derviş, yaptığı tüm muskaların Emine öğretmene etki etmemesi ve Emine öğretmenin kendisine karşı ilgisiz olması üzerine bir gün Emine'yi kaçıtır ve değirmene getirir.

“Esrarını kibrit kutusunun üstüne koyup tabakasını çıkardı. Omuzu üstünden süzük gözlerle Emine'ye baktı. Emine gözlerini yumuverince, hırsıyla yalandı. -:Göz yummalar boşuna... Yumsam da benimsin, yummasan da...Yıldızlarda gördüm yerini...Yazılan bozulmaz...-Elini yanağından geçirdi. Suratını acıyla buruşturdu. -: Kan girdi aramıza Emine Hanım. Erle avrat arasına kan girdi mi, büyüdü. Bozulması kıyamet gününe kalmıştır.”(411.-412.s.)

Emine öğretmen arkadaşlarının ve öğrencilerinin yardımıyla Kara Derviş'ten kurtarılır.

Romanlar kadın erkek ilişkileri açısından değerlendirildiğinde öğretmenlerin bu konuda toplumun kendilerini yanlış anlamasından dolayı sürekli şikâyet ettikleri görülür. Bazen öğretmen köylü tarafından potansiyel bir tehlike olarak görülmekte ve kız çocuklar okula gönderilmemektedir. **Karapürçek** ve **Onuncu Köy** romanlarında bu tema sosyal yaklaşımın bir parçası olarak sunulur.

Ay Tutulduğu Gece romanında ise bohem bir yaşam süren Tevfik'in kadınlara karşı olan güvensizliği ve kapalılığı, tatil için orada bulunan mühendisin dikkatini çeker. Tevfik geçmişte bir kadın yüzünden başından geçen kötü bir olay nedeniyle kadınlara karşı küskündür. Ancak bu durumu hiçbir zaman dile getirmez. Romanın ilerleyen bölümlerinde ise Tevfik, yaşadığı hayata paralel olarak bir pavyon kadınıyla birlikte olmaya başlarsa da bu onun içindeki yarayı hiçbir zaman dindirmez. Tevfik'in bu pavyon kadınıyla olan ilişkisi de bir öğretmen olması nedeniyle çok olumlu karşılanmaz.

Öğretmenler romancısı olarak ünlenen Reşat Nuri Güntekin tarafından kaleme alınmış olan **Kan Davası** romanında ise öğretmen Ömer'in yetimhanelerde geçen kötü çocukluk yıllarından sonra sadece kadınlara karşı değil, tüm insanlara karşı tepki duyduğu görülür. Annesini ve babasını hatırlamayan Ömer, aile sevgisinden mahrum büyüdüğü için de bir başka insanı sevmekten şiddetle kaçır.

Yukarı Sazan ilkokulunda görev yapan resim öğretmeni Esmâ Güneyli'nin kendisine olan ilgisine uzun zaman karşılık vermeyen Ömer, romanın son bölümünde yaşlı arkadaşının sözünü tutar ve bu dünyadaki kimsesiz ve yalnız günlerine Esmâ ile yakınlaşarak bir nokta koyar.

“Sen hayatının bir dönüm noktasındasın artık Ömer(...) Biraz evvel buradan gideceğini söylediğin zaman Esmâ Güneyli'ye dikkat ettim... O yıllardan beri bir türlü bulunamayan adsız kızın bir devamından başka bir şey değildir. O her şeyden, hepimizden kuvvetle senin omuzlarına tırmanmıştır Ömer... Bir gün belki hepimizi silkeleyip atacaksın. Fakat onu asla... O, senin kanının içindedir. (...) İnsan, yalnız yaşamak için yaratılmamıştır... Bu Esmâ Güneyli seni seviyor... İnanmazsan başını çevir... Bir köşeden zavallı Müslim gibi sana baktığını göreceksin... Haydi Ömer nafile uğraşma; teslim ol!”(251.-252.s.)

Yağmur Duası romanında ise biraz daha farklı bir durum karşımıza çıkar. Romanın ana kahramanı kadın bir öğretmendir. Bu sayede okur, bir kadın öğretmenin gözünden erkek dünyasına bakma olanağı bulur. Ancak Gülizar öğretmenin erkek dünyasına bakışı yetişme çağında yaşadığı kötü bir olay nedeniyle çok sağlıklı değildir. Romanda Gülizar'ın küçük yaşlarda amcasının oğlunun tecavüzüne uğraması ve bu kötü olayın aile içerisinde gizli tutulması Gülizar'ı kendi gözünde “lekeli ve ahlâksız” bir duruma getirir. Bu saplantısı nedeniyle Gülizar'ın sürekli uzun ve kapalı giyecekler giydiği eserde vurgulanır. Bu durum sadece onun giyim ve kuşamına yansımaz. Davranış açısından da Gülizar'ın erkeklerden kaçtığı ve duygularını gizlediği görülür. Gülizar'ın yıllar boyu süren bu tavrı köye gelen gazeteciye karşı da aynen devam eder. Gazeteci Gülizar'a duygularını açsa da Gülizar bunu utangaçlıkla karşılar. Ancak romanın sonunda Gülizar'ın karşı cinsten gelen böyle bir sevgiye kayıtsız kalmadığı ve gazeteciyle evlenmeyi kabul ettiği görülür.

“Kâfiydi bu kepazelik. Gözümü yumup çabuk çabuk söyledim:

“Gülizar benimle evlenir misin?”

Ses çıkarmadı. Gözlerimi korkuyla açtım. Tatlı tatlı gülümsüyordu.

“Söyle, ne duruyorsun?” diye bağırdım.

“Aptal mıyım, tabii evlenirim. Senden iyisini mi bulacağım?”(185.s.)

Karlı Dağdaki Ateş ise bir öğretmen açısından kadın erkek ilişkilerinin en yoğun olarak işlendiği romandır. Çünkü romanın temeli, büyük oranda öğretmen Binnur'un iki erkek arasında duygusal gelgitler yaşaması üzerine kurulmuştur. Bu nedenle romandan bu tema dışında eğitime dair başka bir veriye ulaşılamamıştır. Yazarın bu tavrı sayesinde okur, bir bayan öğretmenin iç yaşamını ve aşk ilişkilerini yakından izleme şansı bulur. Romanda Binnur, aynı şehirdeki mühendis Ulvi ile evlenmeye karar verir ve onunla nişanlanır. Ancak bu süre boyunca Binnur, hiç huzur bulmaz ve sürekli olarak ikilemde kalır. Çünkü Binnur bir dağ gezisi sırasında tanıştığı ve kendinden oldukça yaşlı olan Yusuf'a âşık olur. Bir süre sonra Yusuf'la yaşamaya başlayan Binnur bu tercihten dolayı sık sık pişmanlık duyar ve toplum içerisinde kendini nasıl bir duruma düşürdüğünü düşünür. Topluma küs olan Yusuf, Binnur'u da insandan uzak vahşi yaşamın içerisine çeker ve bir süre sonra Binnur tamamen marazi bir âşık olarak karşımıza çıkar.

Acı Lokma romanındaki öğretmenin ise gençlik yıllarında çok da sevmediği bir kadınla evlilik yaptığı ve bu evlilikten bir çocuğu olduğu anlatılır. Ancak öğretmen konservatuar yıllarında tanıştığı Fatma adlı kız arkadaşını hiç unutamadığı için bu evliliği yürütmekte zorlanır ve eşinden boşanır. Bu durum, öğretmen, kahramanın zaten babasının yaptığı ikinci evlilik yüzünden evlilik kurumuna karşı olan olumsuz duruşunu daha da güçlendirir. Bu tutumun oluşmasında ilk aşkı Fatma'nın ona karşı olan duyarsız tavrının da etkili olduğunu belirtmek gerekir. Öğretmenin ağzından bu duygu durumu şöyle aktarılır:

“ (...) Fatma'ya bir mektup yazdım: 'Ben bu işten soğudum. Yine öğretmenliğe dönmeyi düşünüyorum. Benimle gelir misin?' dedim. Acı bir karşılık verdi. Beni artık sevmez olmuş. Yeşil bir yaprak düşüverdi içimde. Kötü oldu. En kötüsü, bu ilk sevgi dalı bir daha yeşermedi. Ben de başka Fatma sevemez oldum.” (207.s.)

İncelemeye dahil edilen romanları kadın erkek ilişkisi açısından değerlendirdiğimizde Bir Çift Öküz, Toprak Uyanırsa, Sarı Traktör, Korsan Çıkmazı, Kaplumbağalar ve Karanlık Dünya romanlarındaki öğretmen kahramanların evli oldukları, eşleri ve çocukları ile birlikte mutlu birer aile yaşamı sürdürdükleri görülür.

4.3.2. Öğretmenin Önder Olması

1950- 1970 aralığında yayımlanmış romanları eğitim sorunları ve öğretmen temaları bakımından incelediğimizde romana yerleştirilmiş öğretmen modellerinin çoğunun örnek insanlar oldukları görülür. **Korsan Çıkmazı, Hababam Sınıfı ve Havada Bulut Yok** romanları dışındaki diğer tüm romanlar, mekân olarak köy çevresinde geçtiğinden öğretmenler, tayin edildikleri bu yoksul Anadolu köylerinde köy insanı ile birlikte yaşamak durumunda kalmışlardır. Öğretmenin çoğu kez cehâlet içerisinde kalmış ve devlet tarafından unutulmuş, önemsenmemiş köylü insanı çağın şartlarından haberdar etme ve çağa uygun hareket ettirme yolunda çalıştığı görülür.

Köy çevresinde geçen romanlarda yoğun bir yoksulluğun eşlik ettiği yaşam evreni içerisinde köylü, daha çok gününü yaşama ilkesiyle hayat sürmektedir. Yoksulluk nedeniyle her şeyden ümidini kesmiş ve neredeyse açlık sınırında yaşayan bu insanlar, çoğu kez öğretmenin kendilerine göstermiş olduğu yeni çareler konusunda, başlangıçta biraz endişe taşısalar da, ümitlenmişlerdir. Zaten romanlarda öğretmen gelmeden önceki köy ile öğretmenin gelmesinden sonraki köy arasındaki fark da yazarlar tarafından vurgulanmaktadır. Kendine güveni olmayan, devletten yardım ummayan köylü çoğu kez kendisine yaban saydığı bu insanın, öğretmenin, çabalarına başlangıçta kuşkuyla bakmış, ancak sonradan aslında kendinden olan bu insanın köy için, köylü için çalıştığının farkına varmıştır.

Öğretmenin önderlik görevi sırasında karşılaştığı en büyük sıkıntı, derin bir yılgınlık içerisinde bulunan köylü insanın kendine kuşkuyla yaklaşması ve önerdiği ilerleme yollarına girmeyi reddetmesidir. Öğretmen önderlik görevi sırasında önce hâlkın güvenini sağlamak, insanlar ile arasında iyi bir iletişim kurmak yoluna gitmiştir. Bundan sonra kendisine güvenen ve bilgisinden, becerisinden etkilenerek ona hayran olan bu hâlk kitlesini hareket geçirmek kolay olmaktadır. Öğretmen kahramanlar, hiçbir zaman tek görevlerinin çocukları eğitmek olduğunu düşünmemişler, onların anne babalarını da eğitmek ve onların sorunlarına da çare olmak için de yoğun çaba göstermişlerdir. Çünkü eğitimin verimli olabilmesi için

çocuğun ailesinin ve yakın çevresinin de yaşam koşullarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Bu konudaki en çarpıcı örneği **Toprak Uyanırsa** romanında çoğu kez köyde öğretmenlerin rakibi olarak gösterilen bir imamın ağzından duyarız. İmam öğretmene eğitimin başarılı olabilmesi için öncelikle ekonomik şartların iyileştirilmesi gerektiğini şöyle anlatır:

“ Köyü yazarsın. Mektebi de açarsın. Ama sen bana bak, efendi: Köyün dirliğine el atmadıkça, Keltepe’ye mektep değil ya, darülfünun açsan nafiye. Sen köyün dirliğine el at oğlum, köyün dirliğine bak...” (79.s.)

Bu ilkeden hareket eden köy öğretmeni kısa sürede köylü tarafından da benimsenir ve ilk geldiği gün gördüğü manzaradan ürken ve ertesi gün yeniden evine dönmeye karar veren insandan farklı olarak köyün kalkınması ve örnek bir köy olması için çalışır ve sonunda amacına ulaşır. Köyde eğitim çalışmalarının yanı sıra kooperatiflerin kurulması, bataklığın kurutulması, yeni okul binasının yapılması, farklı türdeki bitki ve hayvanların yetiştirilmeye başlanması gibi çalışmalar, hep öğretmenin öncülüğünde başarılmış işlerdir. Öğretmenin bu önderlik görevinde inançlı bazı devlet görevlileri de onu yalnız bırakmazlar ve köyün kalkınmasına yardımcı olurlar. Yeni kalkınmış köy karşısındaki duygularını öğretmen şu şekilde dile getirir:

“ Şimdi Keklikpınarı’nda hayatımın son dönemini yaşıyorum. Rahat ve mutluyum. Bugün Ekmeksizköy’e geldiğim ve “Burada bir gün bile durmam giderim.” dediğim günün onuncu yıldönümü. Güneş gene o güneş, gökler gene o gökler, dağlar gene o dağlar. Ama o kasvetli, o tükenmiş Ekmeksizköy’ün yerinde şimdi yeşilliklere, bolluklara gömülmüş, mutlu bir Keklikpınarı var. Köy her gün daha da genişliyor, gelişiyor, kalabalıklaşıyor. Eski Sıtmabükü bataklığının yerinde şimdi bir cennet ova serili.”(433.s.)

Şevket Süreyya Aydemir’in diğer eserlerinde olduğu gibi bu romanında da inançlı, azimli ve hedeflenen amaca ulaşan bir kahraman vardır. Romanda bütün bu özellikleri taşıyan öğretmen hem kendi içerisinde bulunan işe yaramamazlık hissini ortadan kaldırmış hem de ona inanan köylü ile harabe hâlindeki bir köyden modern ve üretken bir köy yaratmıştır. Bu nedenle köy öğretmeni sık sık cebinde parası olmamasına rağmen topluma yol göstermenin mutluluğunu yaşamakta ve işe yaramış

olmanın hazzını duymaktadır. Çünkü öğretmen tıpkı yeni köy gibi bu çalışmalar sırasında yeni bir insan da yaratmıştır. O artık Keltepe'ye yılgınlık içerisinde gelen eski öğretmen değildir.:

“ Ne olmuştu sanki? Cebim para mı görmüştü. Bir yerlerden kısmet mi yağıyordu. Terfiler mi olmuştu. Piyango mu kazanmıştım? Hayır. Anadolu'nun en berbat bir köşesinde, en ölmüş bir köyünde, en fakir insanları arasında bir köy öğretmeniydim. Ama umutlar içindeydim. Hayata bağlanmıştım. Gönlüm ferahtı. En garibi de, ne var ki artık beni bu hayata bağlayan, yeniden şekilleştirip, yeniden koşturan varlık, pis, kasvetli, murdar bir bataklığı...” (123.s.)

Havada Bulut Yok romanının genç edebiyat öğretmeni Süleyman, başlangıçta içerisine düştüğü bohem yaşamından kısa sürede kurtularak yoksulluk, hastalık ve cehâlet içerisinde yaşayan hâlkın kalkınması için onlara öncülük etmeye çalışır. Bunun için Hâlkevi çalışmalarına katılan Süleyman, mahâlle mahâlle dolaşarak fakir insanlara gıda yardımında bulunulmasına öncülük eder. Fakir öğrenciler için yurt yaptırılması gibi hedefleri de olan Süleyman, ne yazık ki bürokratik engeller nedeniyle bu konuda başarıya ulaşamaz. Ayrıca köy gezilerine de katılan genç öğretmen bu geziler sırasında karşılaştığı köylü insanların yaşam şartlarının güçlüğü karşısında şaşkınlığını gizleyemez ve eğitimden hizmetlerinden de yararlanamayan bu cahil hâlk için çalışmaya karar verir.

“ Kendisini, ağacından ayrılmış bir dala benzetti; iyi cins bir meyve ağacından koparılıp yabani bir ağaca aşılınmış bir dal.
Genç adam birdenbire silkindi.

“ Fakat ben bir insanım. Hâlim ağaca ne kadar benzerse benzesin, dikildiğim yerde onun gibi kımıldamadan duramam. Hiçbir zaman. Buradaki işi beğenmiyor muyum? Pekâlâ. Gider başka yerde çalışırım. Neresi bu başka yer? Neresi olursa olsun, yeter ki hâlk için çalışılsın, adı sanı bilinmeyen insanlar için... Sessiz, meçhul, sayıları ancak nüfus sayımlarında belli olan, ondan sonra yine bir köşede unutilan, varlıklarıyla yoklukları bir insanlar. Hayatsız hayat, duyulmayan senfoni, gölgeler ordusu. Sizin için çalışmak istiyorum. Haydi bakalım iş başına.” (141.s.)

Onuncu Köy'de ise köylü, köy merasını sürerek kendi tarlalarına yeni alanlar katmak isteyen Durana'ya öğretmenin verdiği cesaretle karşı çıkar. Bu konuda Muhtar, Türk köylüsünü uyandıracak aydın bir sınıfa ihtiyaç olduğunu bir benzetme kullanarak şu şekilde anlatır:

“Yani bize bir acar horoz lazım gelir Hoca! Ben diyorum ki... Ben Ağrı’da askerlik yaptım. Ağrı’nın dağı, dağların şahı! Başına çıktın mı dünya ayağının altında. Baba horozu çıkar Ağrı’nın dağına, yönünü günbatıya döndür, de ki: “Öt ulan! En beğınle öt...!Yövmel kıyamette, borazancıbaşı İsrail, sur çalgısına üföreceğ de öölöler dirileceğ ya. Bu baba horoz öyle canlı ötmeli.Dağdaki, taştaki, köydeki kasabadaki sıçrayıp kalkmalı. Gün Ağrı’nın dağından sıyrılıp çıktığı zaman, karı kız, genç koca, yani hepimiz elde kazma kürek, koltuklarımızdan ter fişkırılmış, yüzümüz toza toprağa bulanmış, Türkiye’yi dünyanın güzel bir köşesi yapmak için, çalışır bulmalı. Bize böyle bir horoz ötmeli!...” (57.sf.)

“Burada yazar, kahramanı olan öğretmeni ideal bir öğretmen modeli olarak aldığını, olaylar karşısında eğilmeden ve bükülmeden başına ne gelirse gelsin yalnızca doğruları anlatması gerektiğini vurgulamak ister.(...)Yazarın vermek istediği mesajlar ise öncü aydın olarak öğretmenin toplum için önemi, batıl inanışlar ve güçlerle yılmadan savaşmak, yılmadan geniş hâlk kitlelerini uyandırmaya çalışmaktır.” (Yalçın, 2003:119-121)

Ancak köy ağası, bu dönem romanlarında sıkça görölen bir yaklaşımla öğretmeni kendi amaçlarına ulaşmada bir engel olarak görür ve onun köylüye önderlik etmesini “köylünün aklını karıştırmak” olarak değerlendirir. Çünkü öğretmen yüzyıllardır derin bir uykuda bulunan köylüyü uyandırmakta ve ağanın onları nasıl sömürdüğünü çocuklardan başlayarak tüm köylüye anlatmaktadır.

“Ama muhtarı da yanıltan Öğretmen! Zeynini çeken o! Ulupınar suyunu Uzun Saylar’a çevirip bahçe yapalım diyor! Hazreti Ali efendimizin atının ayağının göründüğü kayanın dibinden, koskoca suyu bölüp tepeye çıkaracak! Çıkar mı? Çoksa bile ne lüzumu var? Lüzumu varsa koy hükümet yapsın! Sana ne? Sen bir köylüsün, otur yerinde! Onun için, bu Öğretmeni sepetleyeceksin! Bir gün bir yerde geberip kalacak, köyün adı cinayet çıkarmış olacak.” (145.s)

Ancak köylü Duranâ’nın bu düşüncelerine rağmen öğretmeni “okumuş adam” olduğu için kendilerine önder olarak kabul etmişlerdir:

“‘Geldiği zaman dedim ki: bu oğlanda iş var...’

‘Enüsdosun okuttuğu dölöler böyle oluyor...’

‘Ankara’dan emir verilmiş ki: Ey okul hocaları!.. Medet sizden!..Emir verilmiş ki: Hariç düveller ileri gitti, Türkiye geri kalıyor, uçuruma yuvarlanması yarım santimlik iş...Ey okul hocaları evlatlarım, medet sizden! Vatanımızın mayası köylü olduğunu bilip durursunuz, köylü tutmazsa işler yaştır, okul hocaları, arkadaşlarım, köylünün kulağına üfleyin!’ (82.s.)

Onuncu Köy'deki öğretmen Duranâ'nın parti kanalıyla kendisini Damalı'dan sürdürmesinden sonra geldiği Ortaköy'de de hâlkı aydınlatma ve onlara rehberlik etme görevini başı yine derde girse bile sürdürür. Bu kez de öğretmen, köylünün toprağından elde ettiği ürünü şehirdeki toprak sahibi beylere teslim etmesinin doğru olmadığını vurgular. Damalı'da olanlar sadece ağaların yer değiştirilmesiyle yeniden yaşanır ve öğretmen şehirdeki toprak sahiplerinin isteğı üzerine, Ortaköy'den uzaklaştırılır ve Yaşarköy'e gider. Burada da köy imamına karşı köylüye önder olan öğretmen bu kez de köylünün vahşi kuşlara karşı koymasını sağlar.

Fakir Baykurt'un **Kaplumbağalar** romanında ise bu kez, Eğitimci Rıza eğitimlik kursunda edindiğı bilgileri kullanarak köylüye rehberlik eder ve ortak bir köy bağı kurulmasını sağlar. Köylü köyün "en okumuş adamı" olan eğitimci Rıza'nın bu önerisine sahip çıkar ve el ele verip bu fikri hayata geçirir. Kaplumbağalar için Fakir Baykurt'un: "Bu roman her türlü teknik ve elektronik araçların büyük gelişmeler gösterdiği ve üretkenliğin alabildiğine arttığı bir dünyada, yiyeceğı yıllık zahireyi, yanıp kül olmuş topraklardan parmaklarıyla toplamaya çalışan ve varlığını sürdürebilmek için istekle üreyen Türkiye köylüsünün hayatından bir kesittir." diyerek özetlediğı romanda Eğitimci Rıza, köyün bu susuz, yeşilliksiz hâline adeta acır: (Mutluay, 1970:183)

"Eskiden beri bizim köy hep böyle mi acaba Abbas emmi? Üç yüz yıldır hep susuz, ağaçsız mı? Bizim kursta İrauf Hoca konuşurdu: Bu topraklar üç yüz yıl beş yüz yıldır ağaçsızdır! Acımasız insanoğlu suları kurutu, ağaçları farıttı! İrauf Hoca böyle derdi. Ama Tozak kırımın Mahmudiye'den hiç ayırdı yok. Orda çanakkurutan yelleri eserdı, burada da aynısı esiyor. Yelleri bile aynı!

Ne diyorum bak Abbas emmi! Şu bizim Purluk var ya, bağ için birinci. Gözel bağ olur burası! İş ki komşuların aklı ersin." (49.s.)

Fahri Erdinç'in **Alinin Biri** adlı romanındaki idealist kahramanı öğretmen Arif ise Hâlk Partisi-Demokrat Parti arasında kendi çıkarlarına göre mekik dokuyan ve hangi safta yer alırsa köylüyü de o tarafa yönlendiren ağaya karşı köylüleri bilinçlendirmeye çalışır:

“Arif masasına geçip oturdu. Başını iki yumruğu arasına alıp düşünmeye başladı. Kafasında canlanan hâtıralar, gözünün önünden geçenler arasında, aziz bir çehre ta yakına geldi. Hasanoğlu köy enstitüsünde en sevdiği öğretmeni. Komünistlik şüphesiyle tevkif edilen öğretmen...”

“Köy öğretmenin vazifesi yalnız çocukları okutmak değildir.” derdi, “sizler köylümüzü de...”

Arif zonklayan şakaklarına yumruklarını daha çok bastırdı:

-Haklısın öğretmenim.”(113.s.)

Köylünün sık sık geldiği söylenen demokrasinin bile ne olduğunu bilinmediği bir dönemde hangi partinin ne yapmak istediğini ve parti tüzüklerini köylüye sadeleştirerek anlatan Arif, köylünün çıkarlarını korumaya çalışır. Arif köylünün topraklarına zorla sahip olmaya çalışan ağaya karşı köylüyü örgütleyerek onlara yasalar çerçevesinde nasıl haklarını savunabileceklerini anlatır. Ne yapacağını bilmeyen köylüye Ankara’ya karşı başlayacak olan büyük köylü yürüyüşüne katılmalarını öğütleyen Arif, bu yürüyüş sonunda hükümetten toprak ve vergi reformu isteneceğini de köylüye anlatır.

Ay Tutulduğu Gece romanında ise öğretmen Tevfik, yine toprakları çok önceleri ağalar tarafından ele geçirilmiş göçmen hâlin tütün kooperatifi kurmasına öncülük etmiştir. Ayrıca zeytin kooperatifinin kurulması için de çalışmalar yapan Tevfik, aydın bir öğretmen olarak bulunduğu Ege kasabasında hâlin da sevgisini kazanmıştır. Romanda Tevfik’in eğitimci kimliği hakkında pek bilgi verilmez, ancak onun kasabayı kalkındırmak için öne sürdüğü farklı görüşleri ortaya konularak önder bir öğretmen modeli olduğu belirtilir:

“Neye olmasın yani? Bu kasabayı kalkındırmak için bundan âlâ fırsat geçer mi elimize? Neyi eksik bu mübarek yerde tabiatın? Bunca medeniyetler emzirmiş bir toprağın üzerinde, boğazı tokluğunu bile yaşayamamak, günah değil mi?” Sonra bir sır söyler gibi gözlerimin içine eğildi: “Taa çocukluğumdan beri bu arzuyla yanar içim. Kasabayı eskiden daha canlı bir uygarlık merkezi hâline getirmek için ne projeler kurmamışımdır. Tütüncülük, zeytincilik, bağcılık, sebzecilik, arıcılık, tavukçuluk, balıkçılık, madencilik... Ne ister de yapmaz insan burda? Kur kooperatifini, yap zeytin, şarap,konserve fabrikalarını..kasabayı şosaya bağlayan on beş kilometrelik yolu onar. İzmir’e sınıksız bağlan. Güzel bir otel yap plâj kenarına... Temiz bir de gazinosu olsun.. Balayını geçirmek isteyenlerin cenneti yap bu sırtları, bu denizi, bu ufacık adaları...”(195.s.)

Bozkırdaki Çekirdek romanında Keşiş Düzü Köy Enstitüsü Müdürü Hâlim Akın yulğunluğa düştüğü günlerden kendisini Türk köylüsünün kurtardığını belirterek Türk hâlkı için çalışma isteğini nasıl kaybetmediğini anlatmaya çalışır. Çorum, Kastamonu ve Tokat topraklarının kesiştiği bir yerde Köy Enstitüsü kurma görevini üstlenen Hâlim Akın, bu çalışmanın aynı zamanda yöre hâlkı içinde bir kalkınma hamlesi ocağını düşünmektedir. Enstitü çok zor şartlar altında kurulurken bu çalışmaların her adımında müdür Hâlim Akın'la birlikte öğretmenler Emine Güleç, Nuri Çevik, Cemal Avşar ve Eğitimci Murat da çalışırlar. Bu öğretmenlerin hepsinin de ortak amacı, Türk köylüsünü kendi içinden çıkan insanlar tarafından eğitmektir.:

“Biz gerçek enstitücüler için bu eğitimci kursları, bu enstitüler neden ekmek parasından da, adam yetiştirmek kasıntısından da başka bir şeydir? Kursta çoğunlukla asker çavuşları vardı. Ben orada o zaman kadar çok iyi tanıdığımı sandığım Anadolu insanını yeniden tanıdım. Tanidikça da yitirdiğim umudu buldum yeniden... Hem de eskisi gibi gelişigüzel, hakedilmemiş, uydurma umut değil...Alın teriyle kazanılmış, bitmez tükenmez, yüceltisi gerçek umut. Öyle Aristo gibi köle ruhlu kaltabanın iki cümlesiyle tuz buz olacak nanemolla umut değil, sapına kadar erkek umut!”(146.s.)

Karanlık Dünya romanında Orhan Hançerlioğlu, yıllardır karanlık içerisinde yaşam süren Mazılık Kasabası'na içlerinde öğretmenlerin de bulunduğu bir grup aydın tarafından elektrik getirilmesi çalışmalarını anlatır. Kasabanın elektriğe kavuşması aynı zamanda bu mekânın bilgiye ve medeniyete kavuşması anlamını taşır. Öğretmen Bekir ve Öğretmen Nihat, kasabaya getirilen bu ilk teknolojik gelişmenin ortaya çıkışında ve hayata geçirilmesinde her zaman Hakim Ahmet beyin yanında yer almışlardır. Ancak, hâlkın eğitime gösterdiği ilgisizlik gibi teknolojiye de ilgisiz kalışı bu aydın kesimi çok üzer. Anadolu insanının karanlıktan daha öncelikli sorunları olduğu ve bu sorunların çözümünde aydın insanın onlara yardımcı olması gerektiği de romandan çıkan sonuçlardır.

“Ana düşünceye göre Anadolu kasabaları yaşama şartları bakımından korkunç bir geriliğin içindedir. Yaşamının bütünü, devrimlerin etkileri dışında, yüzyıllardan beri hiç değişmeden sürüp gelmektedir. Hâlkın

cahillığı ise bu yaşamayı bir cehennem hâline getiriyor. Dünyanın gelişen, ilerleyen gidişine katılmak, bir ölüm-kalım savaşı veren memleketi, içinde bocaladığı düşünme ve yaşama orta çağından kurtarıp günümüzün dünyasına doğru yöneltmekte, aydınların büyük rolü olacaktır. Aydınların, birlik hâlinde ya da tek başlarına, bütün güçleriyle bu ülkeye kendilerini bağlamaları, resmî görevleriyle bu ülkeyi beraber yürütmeleri gerekmektedir. Her şey yeniden, gerilikle çarpışmayla, 20.yüzyılın yaşama şartlarını getirmekle, onlara geriliklerini anlatmakla kazanılacaktır. Yazar, bu ana düşüncesini, cehâlete, geriliğe karanlığa gömülmüş ücra bir Anadolu kasabasında ilk görevini alan İstanbullu aydın ve toy bir delikanlının intibaksızlıklarından çıkan anlatarak belirtiyor.(...)” (Alangu, 1965:769)

“Köy romanı çığına katılanlardan Refik Erduran, tek romanı Yağmur Duası’nda(1954) ülkücü bir aydının yoksul bir köyü kalkındırmak için gösterdiği olağanüstü çabaları, çıkarları elden giden karşı güçlerle mücadelesini işler. Bir aşk ilişkisi çevresinde gelişen olaylar, köyü şehirli gözüyle değerlendiren aydının yanılgılarını da bünyesinde taşır.” (Gündüz; 2004: 435) romanda öğretmen Gülizar, köye gelen öğretmenle birlikte köyü kalkındırmak için yoğun bir çalışma içerisine girerler ve bir çok zorluk yaşarlar.

4.3.3. Öğretmenin Ekonomik Sorunları

Cumhuriyet döneminden itibaren eğitim sistemimizin en önemli sorunlarının başında öğretmenlerin yeterli ekonomik güce ulaşamamış olması gelmektedir. Bu nedenle öğretmenler kendilerini geliştirecek kitapları edinememekte ve alt ekonomik koşullarda yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum öğretmenlerin eğitim işlerine yeterince çaba harcamalarına da engel olmaktadır.

İncelenen eserlerde yazarların sık sık vurguladıkları noktalardan biri de öğretmenlerin ekonomik sorunlarıdır. Öğretmenler, bir taraftan bilgisizlikle ve köyün kendisini düşman gören kesimiyle uğraşmakla birlikte, öte yandan da kendi ekonomik sorunlarıyla baş etmeye çalışmaktadırlar. Öğretmenlerin ekonomik sorunları, onları bir parçası sayıldıkları aydın insanlar gibi yaşamaktan alıkoymaktadır. Öğretmenler ekonomik zorluklar nedeniyle aslında bir alışkanlık hâline getirmeleri gereken gazete takip etme, kitap okuma gibi davranışlardan da yoksun görünmektedirler. Oysaki halkı aydınlatacak bu kesimin öncelikle kendisini eğitmesi gerekir. Bu da ancak öğretmenleri yazılı ve görsel yayın araçlarıyla donatmakla mümkündür.

Toprak Uyanırsa romanındaki ana kahraman emekli olduktan sonra düştüğü ekonomik bunalımdan kurtulmak için yeniden öğretmenliğe dönmeyi düşünür. Ancak bu dönüş de ona beklediği parasal gücü sağlamaz. Yeni tayin isteme işlemleri için gittiği Millî Eğitim Müdürü onun derdini hemen anlar ve kendi de ekonomik sıkıntılarından şikâyet eder.

“ ‘Bu ay mekteplerin açılış ayı olduğu için, evin elektrik parasını ödeyemedik. Belki cereyanı keserler tedbirli olalım diye, bir yere birkaç mum istif ettik. Çocukların kitap defter parası bizim elektrik hesabını yedi. Sonra da mahâlledeki dükkanların önünden geçmemek için, şimdi daireden geç çıkıyorum.’ ”

O bunları anlatırken, onun yüzüne bakmamak, belki de beraberce ağlamamak için gözlerimi indirmiştim, masanın şurasına, burasına bakıyordum. Bir aralık bakışlarım elbisesine takıldı. Üzerinde temiz, göğsü kapalı ve her zamanki gibi ütülü koyu renk bir elbise vardı. Oysa hava

sıcaktı. O konuşurken bu elbisenin solmuş, büzülmüş yerlerini görebiliyordum. Kol yenlerinin palazlandığı, yakanın yıprandığı, dirseklerin neredeyse Müdür Bey'i bırakacağı ayan beyandı. O zaman hatırladım ki Eğitim Müdürü bu elbiseyi, bu makama geldiği yıllardan beri taşır durur. "(40.sf.)

Onuncu Köy romanında ise öğretmen ve eğitmen, köyün şartlarına uygun olarak yaşamaktadırlar. Zaten Köy Enstitüsü'nde köyün koşullarına uygun olarak yetiştirilen öğretmen bu durumdan şikâyetçi değildir. Ancak köyün eğitmeni eğitim kadrolarına verilen maaşların yetersiz olduğunu sık sık vurgulamaktadır. Özellikle devlet memurları arasında maaş farkına eğitmen romanda zaman zaman dikkat çeker:

"Nasıl olsa hükümetin bizim maaşları göreceği yok! Ama yukardaki görüyor! Çankaya'da Cumhurbaşkanı köşkünün yanındaki okulda çalışan sınıf öğretmenlerinden neyimiz eksik? Yarışa girsek kazanacağımıza güvenim var. Çocuk okutmada, çile çekmede, her hususta!.. Ama karnımızın doyurulmasına gelince, bir karakol onbaşı kadar kadromuz yok." (34.s.)

Eğitmenin bu sitemleri karşısında öğretmen onu ümitlendirmeye çalışır ve kendi beklentilerini ona da aktarır. Bu durum öğretmenin kendi geçiminden daha çok eğitim hizmetlerine gereken yatırımlarının yapılması ve ilgi gösterilmesi yönündedir:

"Bir gün eğitim işlerine gereken ilgi gösterilir. Olacak bu. Kendi ellerimizle yapacağız. Önce toplumun geleceğini kuranlar canlanacak. Çalışmak için aşk duyar hâle gelecekler. Uzatmalı onbaşılar karşısında kendilerini küçük görmekten, ezilip büzülmekten kurtulacaklar." (35.s.)

Romanın ilerleyen sayfalarında eğitmen, bu kez de öğretmenlerle aynı sosyal haklara sahip olamamalarından dolayı yakınmaktadır. Hatta bu durumun düzeltilebilmesi için öğretmenden ilgili derneklere ve gazetelere birer mektup yazmasını rica eder. Eğitmenin ağzından öğretmenin yazdığı bu mektup bir zaman sonra ulusal bir gazete de yayınlanır. Eğitmen bu konuda şöyle yakınır:

"Bir uzatmalı onbaşının forsu benden yüksek! Neden olsun? Benden fazla mı tahsili var? Çocukları benimkilerden daha mı terbiyeli? Yarın onlar tıkr tıkr emekli aylığı alacaklar, ben kavakların dibinde ağzımı açacağım. Başbakan bir sınav açsın. Ankara'nın göbeğindeki öğretmenlerle yarışalım.

Benim derdim adalet. Yirmi yıldır bu mesleğe bağlandığıma göre, erde geçte hakkımı isterim!” (68.-69.s.)

Öğretmenlerin, özellikle de halkın yoksulluğunun etkili bir tema olarak kullanıldığı romanlardan biri de Cevdet Kudret’in kaleme almış olduğu **Havada Bulut Yok** adlı romandır. Yazar, yoğun bir ümitsizlik duygusu eşliğinde sürdürdüğü romanında bu duyguyu büyük oranda maddî yokluğa dayandırır. Genç öğretmen Süleyman, ekmek parası için gittiği Kayseri’de gördüğü yoksulluk tablosu içerisinde kendi yoksulluğunu unuttur. Bu arada Süleyman kendisi gibi diğer öğretmen arkadaşlarının da ne güçlüklerle yaşadıklarına zaman zaman tanık olur. Örneğin, Süleyman resim öğretmeni Basri Bulut’un ailesinin fakirliği karşısında şaşkınlığa düşer ve görülen manzara okura şu şekilde aktarılır:

“Süleyman sedirin ucuna ilişti. Delikanlı hayretle etrafına bakındı; işte toplumu düzene koymak, çocuklarını başka türlü yetiştirmek isteyen adamın evi: tek sandalyalı çıplak bir oda, perişan bir genç kadın, üç sefil çocuk.” (42.s.)

Bu nedenle maddî imkânsızlıklar içerisinde yaşayan öğretmenler bile eğitimin, bilginin insana para kazandıramayacağını vurgularlar. Bu açıdan Süleyman ile okul müdür yardımcısı arasında geçen konuşma da oldukça ilginçtir. Bu konuşma da müdür yardımcısı kendisi de bir eğitimci olmasına karşın öğrencilerin ders çalışmalarını eleştirir. Çünkü müdür yardımcısına göre bilgi Türkiye gibi bir ülkede karım doyuracak en son unsurdur:

“-Her günkü gibi çalışıyorlar. Ama bilgi edinmenin ‘müthiş bir şey’ olduğunu zannetmiyorum. Sizin ‘bilgi’ dediğiniz şey insana ayda yalnız altmış lira kazandırıyor. Eğer bir dükkana çırak girseler günde üç lira; ayda doksan lira eder.

- Evet az para. Türkiye’de bilginin değerini yükseltmek lâzım.
- Onu edinmek için bir de harcanan emeği, çekilen sıkıntıyı, katlanılan yoksulluğu, edilen masrafı düşüncün!.. Bilgi... pahâlî alınıp ucuz satılan mal. Pazarda üç kuruştan hıyar satsam daha çok kazanırım. Şimdi ise her ay açık veriyorum. Sağa borç, sola borç, günün birinde iflâs!..” (78.-79.s.)

Müdür yardımcısının aktardığı bu cümleler karşısında Süleyman onu haksız bulmaz ancak bu düşüncelerini değiştirmek için çareler arar:

“Bilginin hıyardan daha değerli olduğuna inanan insanları yetiştirip çoğaltmak için bir yol, bir usul...ne yapsam? Ne yapsam?...” (79.s.)

Fahri Erdinç **Acı Lokma** adını verdiği romanında öğretmenin ekonomik sorunlarını tüm gerçekliği ile okura iletmeye çalışır. Romanda Haydar öğretmen, aldığı öğretmen maaşı ile ailesini kıt kanaat geçindirmeye çalışır. Bu durum diğer romanlarda olduğu gibi bu romanda da öğretmenin ailesinde huzursuzluklar yaşanmasına neden olur. Çünkü öğretmenin eşi sürekli olarak içerisinde bulundukları yoksulluktan şikâyetçi olur:

“İş öğretmenlikte değil yahu, aylıkta. 42 lirayla bu kadar olur “(…)

“Ne zaman artacak bu aylık?”

“Çıkmaz ayın son çarşambasında”(…)

“Öyleyse kendi aklını başına topla. Ben deli başı değilim burada. Süpürme, süpürge yitmesin. Yıkama sabun aşınmasın. Konuk çağırma kahve, şeker eksilmesin. Onu katık et. Bunu har vurup harman savurma. Çekilir mi bu?” (…)(60-61.s)

Halil öğretmen büyük oğlunun öğretmen olmak isteğine yine bu nedenle karşı çıkar ve oğlunun da bu mesleği seçerek yarı aç, yarı tok bir yaşam sürmesini istemez. Öğretmen oğluna okuyup öğretmen olmak yerine bir ustanın yanına girerek bir zanaat öğrenmesinin ona ekonomik açıdan daha rahat bir yaşam sunacağını sık sık dile getirir. Ancak oğlu Ferit, öğretmen okulu sınavlarına girerek hayallerini gerçekleştirmeye çalışır. Öğretmen Halil, kendisini dinlemeyerek öğretmen olmak isteyen oğluna küserse de Ferit onunla barışmaya çalışır:

“Peki, nedir hoşnut olmadığın? İmtihan kazandım, yatılı okuldayım, sana yük olduğum yok, ayda iki-üç lira harçlık yollasan da sağol, yollamasan da...”

“Tuttuğun yol yol değil!”

“Neden olmasın? Ben de bir öğretmen olacağım işte. Kötü mü?”

“Kötü!”

“İyisi terzilik mi?”

“Ne sandın. Bu nankör öğretmenlikten daha çok karın doyururdu. Bak ustan tıkr tıkr para kırıyor, ev yaptırdı.” (…)

“Ne olursan ol, öğretmen olma!”(84.s.)

Halil öğretmen bir eğitimci olarak eğitimci adayı oğluna verdiği “Ne olursan ol, öğretmen olma!” nasihati ise yaşanan ekonomik bunalımın sınırlarını belirlemesi açısından oldukça üzücüdür.

Karlı Dağdaki Ateş romanında da kısaca öğretmenlerin geçim sorunlarına değinilir. Bu romanda öğretmen Zeria, kendisi gibi öğretmen olan arkadaşı Binnur’u karşısına çıkan zengin ve geleceği parlak mühendis Ulvi ile evlenmeye ikna etmeye çalışırken hep ekonomik kaygıları gündeme getirir:

“- Yavrum sen aşk evlenmesi yapmıyorsun, belki aşk da şahın ismi gibi arkadan gelir. Bir küçük öğretmensin, geleceğin yok, aile servetin de... Ömür boyunca bu şehir benim, şu kasaba senin Anadolu’yu karışlayacaksın...Hırızman çıkıncaya kadar! Evlensen de kocan aynı durumda olacak.” (69.s.)

İncelenen romanlara genel olarak bakıldığında öğretmenleri meslekî idealizmden uzaklaştıran temel nedenin yetersiz maaşları olduğu göze çarpmaktadır. Son derece güç koşullar altında yaşayan bu insanlar, daha iyi olanaklara sahip olmaktan çok, karınlarını az ya da çok doyurmanın peşine düşerler ve bu durum zaman zaman onları öğretmenlikten uzaklaştırır. Örneğin yukarıda bahsedilen **Acı Lokma** romanında Halil öğretmen çocuklarına ve eşine bakabilmek amacıyla öğretmenlik dışında kiraladığı tarlada tütün ekip biçmeye başlar.

Kan Davası romanında Yukarı Sazan köyünün öğretmeni Ömer, koruması altına aldığı on üç çete çocuğu ile birlikte yaşadığı köy okulunda bir süre sonra kıtlık çekmeye başlar. Köylünün de yarı aç, yarı tok yaşadığı bu sarp köyde Ömer, yiyeceklerinin giderek tükendiğini görünce tedirgin olur. Bir süre sonra ise yiyecek maddeleri tamamen biter. Bu nedenle aç öğrencilerden bir kaçı köyün zengin bir adamının evine girerek bir çuval mısır çalar. Bu durumun ortaya çıkmasından sonra çevreden Ömer’e ve çocuklara yiyecek yardımında bulunulur.

4.3.4. Öğretmene Siyasal Suçlamalarda Bulunulması

Araştırma konusunu oluşturan romanlarda özellikle vurgulanan konuların başında köylü tarafından öğretmenlerin yenilikçi çalışmalarının kuşkuyla karşılanması ve öğretmenlerin kimi siyasi faaliyetler içerisinde bulundukları yönünde asılsız iddiaların ortaya atılması gelir. Bu iddiaların sahipleri genellikle öğretmenlerle çıkar çatışması içinde olan ağalardır.

İncelenen eserlerde öğretmenlere özellikle “komünist” suçlamasının sık sık yöneltildiği görülmüştür. Kız çocuklarını okula alan, kız ve erkek öğrencilerin bir arada eğitim görmelerini sağlayan, ağılık rejiminin yasal olarak hiçbir yaptırımı bulunmadığını belirten ve “köylünün gözünü açan” öğretmenler çoğu kez, köyün sözde dine dayalı düşüncüyü benimsemiş ağaları tarafından komünist olmakla suçlanmışlardır. Bu suçlamaların genellikle Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlere yönelik olarak yapıldığı ise dikkat çeken diğer bir noktadır. “Komünist yatağı” olarak adlandırılan Köy Enstitülerinden mezun olan öğretmenler köydeki çalışmaları sırasında farklı bir eğitim modeliyle köye geldikleri için genellikle yadırganmışlardır.

Bunun en belirgin örneklerinden biri de Samim Kocagöz tarafından kaleme alınmış olan **Bir Çift Öküz** romanıdır. Köyün ağası İbrahim Ağa, “okumaya düşkün” olan oğlunun köyün öğretmeni ile olan ilişkilerini tehlikeli bulur ve Haydar öğretmeni parti kanalıyla komünist olduğu için köyden sürdürür. Çünkü İbrahim Ağa’ya göre insanın cebini bilgi değil, ancak para doldurabilir.

Onuncu Köy romanında ise öğretmenin ezeli düşmanı olan Duranâ, köy merasında izinsiz açtığı tarlanın bozulması üzerine yine öğretmeni köylüyü kıskırtmakla suçlar ve ondan şikâyetçi olacağını bildirirken öğretmeni komünist olmakla suçlar:

“ Öğretmen olduğunu bildirmeden, köyden biri gibi yazdıracağım ki, vaziyet anlaşılan kadar beş sefer inip çıksa yeter! Hükümet de, yolladığı öğretmenlerin ne mal olduğunu anlar! Başımıza ne işler açıyor, köylünün kuvayı maneviyesini nasıl kırıyor, İslâm dininin birliğini nasıl zayıflatıyorlar, anlamış olur! Osman Hafız’ın elinden caminin anahtarını attıran da o! Zaten

ne namaz biliyor, ne aptes! Doğru dürüst cumalara bile gelmiyor! Namaz düşünmeyen adam ne düşünür? Fitnelik, fesatlık! Dahi komonistlik düşünür!” (87.s.)

Duranâ'nın öğretmeni köyden sürdürmek için başvurduğu Yonis Bey'de bu kez Köy Enstitüleri'ni Ankara'ya şikâyet eder:

“ Yahu kardaşım, bu sizin enüsdos mezunları!.. Nedir milletin bunlardan çektiği? Her gün bir şikât kardaşım! Bu kadarı fazla canım!..” (152.s.)

1950-1970 aralığında yayınlanan romanlardaki siyasî görünüme kısaca bakıldığında genelde Hâlk Partisi ile Demokrat Parti taraftarlarının sürekli bir çatışma içinde bulunduğu görülür.“1950-1960 dönemi ile birlikte köy konusuna ilginin artmasında, edebiyatın kendi dışındaki siyasî gelişmelerinde rolü vardır. Bunların başında ise Demokrat Partinin “tek parti” idaresine karşı başlattığı ve iktidar değişikliği ile sonuçlanan siyasî muhâlefeti gelir. Çok partili hayata geçişle, tek parti döneminin şartları hafıflemiş, bütün kesimler gibi köyde, yeni bir politikanın hedefi olmuştur. Siyasi ve ekonomik değişmeler, kültür ve edebiyat hayatını da etkilemiştir. Bu bakımdan, Türk yazınında ‘köy akımını’ yaratan ve çoğu köyden çıkmış yazarların büyük ölçüde ilgi görmesi ve tutunması ‘köy’ün aktüel bir olay hâline gelmesine yol açan bu sosyal değişmeyle açıklanabilir.” (Kaplan, 1997: 136)

Bu nedenle topluma yön veren en önemli kişi olarak öğretmen de zaman zaman kendini bu yapılanma içerisinde bulmuştur. Bu durum öğretmenlerin kendi bilinçli davranışları değil, parti taraftarlarının öğretmenleri kendi yandaşlarından ya da düşmanlarından biri olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır. Örneğin **Karapürçek** romanında köylüler, kendi “Hâlk partili- Demirkıratçı” kutuplaşmaları içerisinde köyün öğretmenini de bir yere oturtmaya çalışırlar. Zaten romanın sonlarına doğru öğretmeni köyden sürdürmek için köyden birkaç kişi onun particilik yaptığı yönünde ilgili birimlere şikâyetle bulunurlar. Bu durumu öğretmene aktaran Ali ağa öğretmeni şöyle uyarır:

“ Hâller eskisi gibi deel hinci Malim bey. Benden iyi bilin. Bak herifçioğlu particilik demiş, şu demiş, bu demiş, işin içine particilik karıştı mı, bu zaman öyle zaman mamır kısmı ağzıyla kuş tutsa dayanamaz. Hiç olmazsa alır atarlar başka bir yere.. Aha üç beş ay evveli Nahiye Müdürü öyle olmadı mı? Demirkıratçılara yanaşıyor diye bir şikâyet ettiler, herifi ta anasının dinine sürdüler. Hinci Mamır olmak zor Malim bey!” (132.s.)

Bu şikâyetler üzerine köye gelen müfettiş, öğretmenin gerçekten “demirkıratçılarla” bir ilişkisi olup olmadığını araştırırken ortaya atılan iddiaları öğretmen gülünç bulur ve köylüyü eğitmek amacıyla söylediği kimi sözlerin ne kadar yanlış anlaşıldığının işte o zaman farkına varır:

“ Particilik yaptığım hakkındaki, söylentiler berikinden daha gülünç. Okulda akşam sohbetlerinde hep “demirkıratların propagandası”nı yapıyormuşum. İsmet Paşa’ya küfretmişim. Hükûmete karşı geliyormuşum.. Temeli, esası olmayan bir takım iddialar. Demokratik bir düzenin gereklerinden her zaman söz ettiğimi söyledim. Demokrat İdarelerde vatandaşın görevlerinin neler olduğunu anlatmağa çalıştığımı, bunu kendi görevlerim arasında saydığımı, köylülerin genel eğitimi yönünden bu çeşit sohbetlerin yararlı olacağını düşündüğümü söyledim. Ama bu konuşmalarda hiçbir zaman herhangi bir partiyi tutmadığımı belirttim. Sohbe katılanlar bu konuda söylediklerimi doğrulayacaklardır herhâlde, dedim. Bir kuşku var, müfettiş ifadesini aldıklarına şaşırtıcı sorular sorarsa, demokratik düzenle, “demirkıratları” birbirlerine karıştırırlarsa...” (152.s.)

Havada Bulut Yok romanında ise yine romanın ana kahramanı olan edebiyat öğretmeni Süleyman, yoksul hâlkın kalkınması yönündeki çalışmaları ve yazıları nedeniyle siyasi bir suçla karşı karşıya gelir ve Karapürçek romanında olduğu gibi bu durum onun da öğretmenlik yaşantısının sonunu hazırlar. Süleyman’ın “ devlet düzenini” tehdit eden çalışmalarını incelemek üzere liseye gelen müfettiş, raporunun son bölümünde Süleyman’ı ciddi bir rejim düşmanı olarak şu şekilde değerlendirir:

“ ...Siyasi bir dergiye yazı veren, şehirde yoksul kimselerle daima temas hâlinde bulunma imkânlarını arayan, okul başmuavinin ifadesinden “toplumu suçlu bulduğu”, felsefe öğretmeni Zühtü’nün ifadesinden de “bugünkü toplum düzeninin değiştirilmesi düşüncesinde olduğu” ve “bir zümreyi öbür zümre aleyhine tahrik etmiş bulunduğu” anlaşılan ve yine aynı öğretmenin evvelce okul müdürlüğüne vermiş olduğu rapordan da dimağını Scfiller, Serscriler, Ayak Takımı Arasında, Mukaddes Sefalet, Açlık, Fakir Bir Gencin Romanı, Eşitsizliğin Doğuşu ve Esasları Hakkında

Nutuk gibi sefalet ve yoksulluğu anlattıkları isimlerinden dahi belli olan eserlerle beslemeğe özel bir itina gösteren; gelenek, görenek gibi manevi değerleri yıkmaya çalışan; sınıfa yabancı bir devletin ihtilal beyannamesini tetkik ettiren; aile bağıını gevşetecek, hükümet otoritesini küçümsetecek mahiyette eserleri okutan bu öğretmenin, ferdiyeti itibariyle zeki ve çalışkan olmakla beraber, Türk milletinin ideallerine hizmet bakımından kaybolmuş bulunduğunu gördüğümünden, hislerimi bir yana bırakarak vazifemi yapmak, onun Türk gençleri arasında daha fazla bırakılmasının faydalı değil, zararlı olduğunu söylemek zorundayım.” (247.-248.s)

Talip Apaydın'ın romanı **Ortakçının Oğlu**'nda ise somut olarak tek bir öğretmene siyasi suçlama yöneltilmez, ama köy enstitülerine orada son sınıf öğrencisi olan Sefer hedef alınarak siyasi bir suçlama yöneltilir. Romanda köylülerin çok okumuş olarak nitelendirdikleri Yalçın bey, Köy Enstitülerinde komünizmi savunan öğretmenler yetiştirildiğini öne sürer. Köylerin bu sayede giderek birer komün hâle getirileceğini iddia eden Yalçın bey, henüz öğrenci olan Sefer'den bu sözlerini destekleyecek sözler bekler, ancak Sefer, okulunun yararlı olduğunu söyleyerek enstitüleri korumaya çalışır. Yalçın bey, enstitülerde öğrencilerin amele gibi çalıştırıldığını ve kız- erkek karma olarak yapılan öğretimin yanlış olduğunu savunur.

Aynı suçlama **Bozkırdaki Çekirdek** romanında bu kez de bir derviş ağzından yapılır. Derviş Keşiş Düzü'ne kurulan Köy Enstitüsünü “Moskof Zagonu” olarak değerlendirir ve öğretmenlere de bu nedenle düşmanca yaklaşır. Öğretmenlerin bir an önce geldikleri gibi gitmeleri için de elinden geleni yapar.

Bir Çift Öküz romanında ise çıkarına göre Hâlk Partisi ile Demokrat Parti arasında gidip gelen köy ağası İbrahim, Köy Enstitüsü mezunu öğretmeni komünist olmakla suçlar. Bu nedenle oğlunun da öğretmenle konuşmasını istemeyen ağa “oğlunun kafasını yıkayan”, bu zararlı adamı köyden sürdürmek için hemen parti başkanını devreye sokar:

“İşi şimdicek anladım. Bu Haydar öğretmen olacak namussız için ortalıkta goministtir diye tevatür dolaşır, inanmazdım. Demek bu Allahsız deyyus bozarmış benim oğlumun aklını... Okulu tamir ettirmekten, çoluk çocuğu bayramda seyranda giydirmekten imanım gevredî be...Hep Hasan'ın yıkılası hatırına..Sevaptır diye bu işleri işlerken, işlerin içinde başkaca

işlerin olduğunu nereden bilirdim? Hasan, öteden beri okumak hastasıdır. Vazgeçiremedim bir türlü. Onun bu hastalığından faydalanıp, benim kuyumu kazdınıyorlar demek... Söyle ülen bakkalbaş kardaşım, daha başka ne ediyor bizim hasan o öğretmenle?

“Karşılıklı oturup çay içerlerken, gazete okuyorlar. Kitaplara bakıyorlar...”(76.s.)

4.3.5. Öğretmenin Köydeki Hakim Güçlerle Çatışması

Romanlarda öğretmenlerin görev yaptıkları yerleşim birimlerinde çoğu kez köyün egemen güçleri tarafından benimsenmediği görülür. Aslında, bu benimsemeyişin altında öğretmenin bu kimselerin çıkar odaklı çalışmalarına engel olması aranmalıdır. Özellikle mekân olarak köyün kullanıldığı romanlarda bu çatışmanın belirgin bir şekilde ve çoğu kez de köyün hakim gücü lehine sonuçlandığı görülür. Öğretmen, sadece öğrencileri değil, bulunduğu yöredeki tüm insanları aydınlatma görevini üstlendiğini düşünmekte ve hâlkı bilim,teknolojik gelişmeler gibi konuların yanı sıra vatandaşlık hakları konusunda da bilgilendirmeye çalışmaktadırlar.

Yıllardır eğitimden uzak kalmış ve haklarının ne olduğunu bilmeyen bu insanlar, ne yazık ki ağalar tarafından, imamlar tarafından yıllarca sömürülmüşler, uyutulmuşlardır. Bu süreç öğretmenin gelişiyile birlikte son bulur. Çünkü hâlk bilinçlenmeye ve köyün egemen güçlerine karşı kendini savunmaya başlar. Bu durumun örneklerini Fakir Baykurt, **Onuncu Köy** adlı romanında sıkça işler. Öğretmen ilk olarak Damalı köyünde hâlkın köy ağası Duranâ'ya karşı çıkmasında onlara destek olur ve onlara rehberlik eder. Örneğin köylü Duranâ'nın köyün ortak merasında kendine açmış olduğu tarlayı bozarken öğretmenden cesaret aldıklarını dile getirirler. Ayrıca öğretmenin tüm kız çocuklarını okula getirmek yönündeki çabaları da Duranâ'yı harekete geçirir. Bundan sonra Duranâ damadına ve birkaç kişiye öğretmeni dövdürür. Bunun üzerine köylü duygularını şöyle dile getirir:

“Çocukların avare kaldığına mı yanarsın, Öğretmenin başına bir iş geldiyse ona mı?..”

“ Köyün iyice karışmasına mı, Duranâ'nın biraz daha şımarmasına mı?”

“ Ne gayretli adamdı! Neler düşünüyordu! Her işimizi o görüyordu. Yazıya çiziye erinmiyordu...”

“Köy için bir direkti canım!.. İki söz söyledi mi, komşunun kafası yatardı. Bize bir kuvvetti: O olmaşa Nohut deresini süremezdik! Osman Hafız'ı eğemezdik. Hepimize cesaret gelirdi..” (122.-123.s.)

Duranâ ise her fırsatta öğretmeni eleştirmekte ve onu köyden uzaklaştırmak için elinden geleni yapmaktadır:

“ Bu işler hep o Öğretmen olacak teresin başının altından çıkıyor Ökkeş!.. Muhtara o akıl veriyor! Onu sepetlemeyince olmayacak! Erken gidip bir çözümüne bakmalı! Karakola varıp Onbaşıyı görmeli. Az çok bizim de hökmümüz yürür Erle ovasında; Yeşilova’ya geçmeli Yonis beyi bulmalı.” (144.s.)

Duranâ öğretmenin kız çocuklarını okula almasını da eleştirir ve onun iyi bir öğretmen olmadığına insanları ikna etmeye çalışır:

“ Yanlışsın! İş yoktur bunda! Tek durmayı bilmez! Başının sığmayacağı yere kıcını sokar. Köyün dahiliyesini bozar. Üyenin, imamın arasını açar. Doğru, dürüst ders göstermez döllere. Kendisi bilmez ki gösterebilir! Kızlara aşî belletmek istiyor! Kızlar aşî beller mi Ökkeş? Bellese bile, kızın yaptığı aşî tutar mı? Ama onun gayesi aşî değil! Gayesi, kızları ağaca çıkarıp... anlıyorsun... inip çıkarken kutularını seyretmek! Okuma bu değildir Ökkeş! Okuma kapıyı çeker, okutursun! Eline bir değnek alırsın, tahtayı, tebeşiri kurarsın... Dersin, yaz! Dersin, oku! Kızlarla oğlanları fingirdeştirmezsin! Birbirine baktırmazsın! Bakarlarsa, değneği yapıştırırsın! “Haynoru haynoru!.. Haynoru su gelir millendirir!.. Haynoru, çayırı çimlendirir. Haynoru, o senin kaşın gözün, dilsizi dillendirir”... Daha neler; bak: “ Ay oğlan tatar mısın? Şeftali satar mısın?” bak işitiyor musun, ne diyor? “ Şeftali satar mısın?” diyor! “ Şeftali pazarında sen oruç tutar mısın?” diyor! Lafa bak! Kah kah kah!.. lafı görüyor musun? Bu döllerin bulanma çağı! Bulanma çağındaki döllere şeftaliden konuşulur mu? Biz şeftalinin ne olduğunu öğrendiğimiz zaman ayı kadar adamlardık! Daha neler? “Karanfil eker misin? Bal ilen şeker misin? Dünyada ettiğini... ahrette çeker misin?” O yaştayken sen bunları biliyor muydun? O zamanlar dünyada bir örf vardı. Şimdi köylere böyle öğretmenler salıyorlar, örfler, âdetler temelli kalsın! Bir an önce komonist olalım istiyorlar.”(143.s)

Duranâ öğretmeni sadece köylülerin yanında eleştirmekle kalmaz ve yolunu kapatan bu “komonistten” kurtulmak için onu parti başkanına şikâyet eder:

“ Öğretmen deye bir deliyi başımıza zebun ettiniz! Dölleri şebek gibi ağaçların başına çıkartıyor. Köyün her işine burnunu sokuyor. Milletin arasını bozuyor. Yetişkin kızları okula yazıyorum deye bize takaze ediyor. Namaz niyaz bilmiyor.” (152.s)

Ancak, Duranâ'nın öğretmen gibi Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak çalışan bir devlet memurunu Millî Eğitim Müdürü yerine parti başkanına şikâyet etmesi dönemin siyasi yapısıyla ilgilidir. Çünkü biraz sonra parti başkanı millî eğitim müdürüne telefonla talimat verecek ve öğretmeni hemen başka bir köye naklettirecektir.

Ortaköy'de ise şehirde oturan beyler öğretmeni yine köylüyü kışkırtıp hasat edilen ürünleri kendilerine verdirmemekle suçlarlar ve öğretmeni bu kez de jandarma kumandanına şikâyet ederler. Beylerden yana bir tavır sergileyen komutan öğretmeni “uslu durması” konusunda uyarır:

“Epey açıkgoze benziyorsun, ama çok açık veriyorsun, anladın mı? Köylüyü kışkırtıyorsun efendi! Damalı'yı karıştırdın, şimdi sıra Ortaköy'e geldi diyorsun, öyle mi?...

“ Kumandanlık sana dostça ihtar ediyor: Rahat dur! Oraya buraya burnunu sokma! Ortaköy çiftçilerini biz biliriz! Yıllardan beri işledikleri bey topraklarının kendilerinin olduğunu birden nasıl bildiler?

Akıl var, yakın var. Akıllarını kullanıp bildiler.

Çok münakaşa ediyorsun! Kumandanlık münakaşadan hoşlanmaz! Sesini kes! Köyün yolunu tut! Köyde tek dur!” (259.-260.s)

Köyde beylere karşı başlatılan başkaldırının durmaması üzerine öğretmen, beylerin emri üzerine yeniden kumandanlığa çağrılır ve bu kez de ondan Ortaköy'ü terk etmesi istenir:

“ Bu iş böyle kalmaz, büyür, anladın mı? Dün Damalı, bugün Ortaköy, yarın Yakaköy... Böyle giderse senin işler sarpa sarar.! Git buralardan!”

“Git şu dağların ardına! Bul bir köy, otur, anladın mı? İzmirli, İstanbullara git...” (272.s.)

Öğretmen yeni bir çıkar grubunun karşısına dikilmesinden dolayı, aynı kaderi ikinci kez yaşadığının farkına varır ve onuncu köy dediği Yaşarköy'e doğru yol alır. Bu kez de karşısına köyün imamı çıkar. Yaşarköy'de olanlar yıllarca Anadolu köylüsünün köyün en bilgili kişisi olarak gördüğü imamın onları nasıl koyu bir karanlığın içerisinde bıraktığının en belirgin örneklerinden biridir. Öğretmen, burada da “hâlkı aydınlatma” görevini yerine getirebilmek amacıyla imama karşı gelir ve köylünün şaşkın davranışlarıyla karşılaşır. Çünkü bu yoksul insanlar,

yıllardan beri ilk kez birinin imama karşı çıktığını görmüşler ve hiç düşünmedikleri fikirlerin seslendirildiğini duymuşlardır. Bunun için köylü bu cesur ve tuhaf fikirli adama “Delâ” (deli ağa) ismini verirler. **Onuncu Köy** romanının son bölümü olan bu üçüncü bölümdeki öğretmen –imam çatışması ilgi çekicidir. İmam Allah’ın verdiği kutsal kuşlara karşı çıkılması yönünde söylev veren bu adamı Allah’ın emirlerine karşı koymakla suçlayarak köylüyü yine kendi cephesinde tutmaya çalışırsa da çabaları boşuna gider:

“ Tanrı o Delâ’nın belasını versin. Ne yaptıysa o südü bozuk yaptı! Siz eskiden böyle değildiniz. On sekiz yıldır imamlığınızı yaparım, hastanızı okur, ölünüzü yıkarım, koyun gibi insanlardınız. Yer yutası deli, üç günün içinde sizi baştan çıkardı. Sonunda Tanrı onu yedi cihana rezil edecek.” (317.s.)

Öğretmen ise imama son bir çağrıda bulunur ve yıllardır “Allah’ın emri böyle” diyerek uyuttuğu köylüyü aydınlatmasına engel olmayacaksa, kuşların zulmüne karşı koyacaksa onun da aralarına karışabileceğini söyler:

“Sana gelince İmam efendi!.. sen de milletin yaptığını yapacaksın. Şimdiye kadar camide cemaat sana uydu, şimdi sen de cemaate uyacaksın! Senin için gidilecek iki yol var: ya cemaate uymak, ya çekip sekizinci, yedinci, altıncı, beşinci köylere doğru girmek!.. Burası bizim onuncu köyümüzdür artık! Dünyada köy çok. Doğru düşünenler, doğru söyleyenler, olmaz deyenler, kafa tutanlar, dikine gidenler buraya... Uysallar, evetçiler, oraya, geriye!.. Dök düşün, işine geleni seç...”(319.s.)

Sunullah Arısoy tarafından kaleme alınan **Karapürçek** romanında öğretmen imam gerginliği açısından önemli bir romandır. Öğretmen köydeki imam-ağa güç birliği karşısında kendini yalnız hissetmekte ve nasıl davranması gerektiğini belirlemeye çalışmaktadır. Çünkü köyü aydınlatmak için öncelikle bu güç birliğini eritmek gerekmektedir:

“160 hane böyle düşünüyor! Kırk bin köyün her hangi bir “Hâne”si böyle düşünüyor. Uyandırayım desem, kalk, hey! Kalk. desem, şu ışığa bak, şu uygarlığa bak, şu güzelliğe bak desem; tutup ellerinden kaldırmak istesem, direniyor, karşı koyuyor, rahatsız oluyor, sinirleniyor. Hoca Efendi bu direnmenin, karşı koymanın bir burcu, Süleyman Ağa burcun yağ kazanı, Kabak Ali ayağımın altında bir karpuz kabuğu. Bütün köy karanlığın, geriliğin, ilkeliliğin savunucusu, savaşıcısı. Ben tek'im. Onlar birleşik. Güçlü. Onlar yaşadıkları çevreden memnun.karanlıktan memnun.” (43.s.)

Öğretmen amaçlarına ulaşmak için iyi geçinmek zorunda olduğunu hissettiği imam için şöyle düşünmektedir:

“Muhtar ilk gün ağzında geveledi, hoca çocukları okutuyordu, diye.. Benden çok öğrencisi vardır tabii.. Nasıl getirtmeliyim? diye de düşünmez. Süleyman Ağa’yı düşünmez. Olsa olsa her çocuğun babasından ne kadar okuma hak’kı olacak, onu düşünür. Şimdi de beni. Ne de olsa rahatını kaçırmışımdır. Üç beş çocuğunu elinden aldım. Serbest iş görmeye belki çekinecektir.” (35.s.)

1950- 1970 yılları arasında yayımlanmış eğitim konulu romanlarda, köylünün yıllardır kendi içinde yaşadığı ve kendine rehber edindiği imamı, muhtarı ve ağayı her zaman öğretmenden daha önde tuttuğu görülür. Öğretmenin bu kalıplaşmış düşünceyi kırması içinse başlangıçta bir süre mücadele etmesi gerekir. Çünkü, Cumhuriyetin ilânının üzerinden yirmi yıldan fazla zaman geçmiş olmasına rağmen, eğitim hizmetleri ve öğretmen köylere, Anadolu’ya daha yeni yeni gelmeye başlamıştır. Bu nedenle öğretmen ve köylü birbirlerine yabancıdır. Bu yabancılık en çok da köydeki hakim güçlerin işlerine yarar. Çünkü bu güçler, köylüyü bu yabana karşı kendilerine itaat etmeye zorlarlar. **Karapürçek** romanındaki durum da bundan farklı değildir.

“Şimdi karşımda sevimsiz, hattâ biraz korkutucu yüzüyle oturan hoca gibi bir büyük örümceğin, hangi köyde olursa olsun, orasını kısıpaca aldığını, köyü, köylüyü emdiğini, daha karanlığa, ne kadar mümkünse o kadar koyu karanlığa çekip sürdüğünü bilmek, bir dehâ işi ya da bir keramet olmasa gerekti.

Ben köye bir dinsiz gâvur olarak girecektim. Bunu bilmeyecek ne vardı? Değil mi ki, “Şeherli”yim; bunca yıl “gâvur icadı mekteb”te okumuşum, başım açık, şapka giymem, bunlar yetmez miydi?

Bundan ötürü, ne desem inanmıyacıklar, ne yapsam beğenmiyecekler, hele hiç güvenmiyeceklerdi. Değil mi ki, ‘dinim eksik!’”(36.-37.s.)

Fahri Erdinç, “Ben Acı Lokma’ya, küçük kentten, çok çocuklu bir öğretmen ailesinden, tütün üreticiliğinden, yatılı okuldan, köyden, kışladan, yapı şantiyelerinden, hapishaneden kesitleriyle baş kahramanım aydınının, geri bırakılmış

toplumumuza özgü bunalımlardan çıkış yolu arama çırpınışlarının öyküsü diyebilirim.” (Bezirci, Taner, 1997:248-249) diye tanımladığı romanında da öğretmen/imam çekişmesi işlenir.

Romanda Afyon’a bağlı bir köyde ilk öğretmenlik deneyimine başlayan genç öğretmen, okul defterinde kayıtlı olan 115 öğrenciden sadece 15’ini karşısında bulunca oldukça şaşırır. Kısa sürede öğretmen öğrencilerinden yüz kadarına imam tarafından el konulduğunu öğrenir. Bundan sonra diğer romanlarda olduğu gibi hoca ile öğretmen arasında bir mücadele dönemi başlar ve hoca öğretmeni türlü tehditler ve yasaklarla yıldırmaya çalışır:

“Muhtarla hoca bir olup her Cumartesi öğleyin hafta paydosunda yaptığımız bayrak törenlerini yasak ettiler.(...) Okul cami yanında ya. Biz burada İstiklâl Marşı söylerken, orda namaz kıldırın Hoca okuduğunu şaşırıyormuş.” (195.s)

İslâm dininin köydeki temsilcisi dururken yoksul köylü de elbetteki kendine uzak bulduğu bu genç öğretmene güvenmez ve öğretmen iki yıl sonunda köyden ayrılmak durumunda bırakılır. Köyde kendi parasıyla kalacak ev, yiyecek ekmek bulamayan öğretmen, köylünün hoca tarafından kendisine karşı kışkırtıldığını görür.

Öğretmen köyde karşılaştığı bu sıkıntıyı anlatmak ve derdine çare bulmak için müfettişten, Millî Eğitim Bakanlıından, kaymakamdan yardım istese de umduğunu bulamaz. Çünkü çaldığı tüm bu kapılarda kendisine tek bir cümle söylenir: “Ortalığı karıştırma ve durumu idare et.”

Öğretmen/imam geriliminin değinildiği bir diğer roman ise Refik Erduran tarafından kaleme alınmış olan **Yağmur Duası** adlı eserdir. Yazar, romanında farklı olarak bu kez bir bayan öğretmenin imam ve şeyhle olan mücadelesini konu olarak işler. Öğretmen Gülizar, hastalıkları üfürükleriyle tedavi eden, türlü dertlere çare olması için muska yazan ve köylüyü yağmur duasına çıkaran şeyh Necmettin Efendi ve imam oğlu Ahmet’le mücadele eder. Öğretmen Gülizar, öğrencilerin kendi verdiği

derslerden sonra gidip hafızdan ders almalarını çok eleştirirse de buna engel olamaz ve köye gelen gazeteciye bu üzüntüsünü şu şekilde dile getirir.

“Şimdi bunların dinlenmek, gezip oynamak hakları değil mi? Bugün üç sayfa yaptık her zamankinden fazla yorulduk.”

“Peki gezip oynamıyacaklar mı?”

“Ne münasebet! Erzurum’lu Hafızın karşısına oturup Arapça dua ezberleyecekler.”

“Erzurum’lu Hafız kim?”

“Ne bileyim ben, Ahmet hocanın köye musallat ettiği bir herif. İkide birde böyle birilerini bulup getirirler.”

“Çocukların hafıza gitmesine mâni olamıyor musunuz?”

“Ben Ahmet’le nasıl boğuşurum? Analarını babalarını o zorluyor.”(79.-80.s.)

Alinin Biri romanında da öğretmen ağa ve onun emir eri durumundaki imam ile çatışma içerisindedir. Öğretmen bu çatışma sırasında bu ikilinin kendi dini duruşunu da işe karıştıracaklarının bilincindedir. Ne de olsa köyde din duygularını sömürme ağa ve imam ikilisinin sıkça başvurdukları bir yoldur. Bu konuda öğretmeni okulun hademeliğini yapan Gülnaz nine uyarır:

“Namazı boşlama. Görenek, gelenek böyle ister. Senden evvel kaç malim geldiyse bu köye, hepsi de namazında, orucunda kusur etmezdi. Sen de gidiver camiye. İstersen bir şey okumadan yat kalk ama, kılıyor desinler. Kulak ver lâfıma. Bu Rahim’in, bu İnce İmamın gözüne başka türlü giremezsin.”(102.s.)

“-Ya, gitmeyeceğim, nine. Hep burada kalacağım. Kalmak lâzım. Köy ağaınsa, bu okul benim! Uğraşacağız biraz... Başka çare yok.

-Sana dış geçiremez mi dersin?

-Geçiremez.

-Deme oğlum. Köpeği bile ısıtır bunun böylesi.

-Bir suçum olmadıktan sonra ne yapabilir, nine?”(112.s.)

Halk Partisi – Demokrat Parti mücadelesinin yaşandığı yıllarda köylerde de ağalara karşı çeşitli mücadeleler başlamıştır. Bu mücadele genellikle köyü aydınlatma görevini üzerine alan öğretmen ile köy ağaları arasında gelişmektedir. Bunun bir örneğinin sergilendiği **Alinin Biri** romanında öğretmen Arif, köyün en zengin adamı olan ve en geniş toprakların sahibi bulunan Rahim Ağa’ya karşı çıkar ve köylülerin kendi tarlalarını geri almak için yaptıkları mücadelede onlara destek

olur ve onlara öncülük eder. Bu durum tabî ki köyde yıllardır zorla susturulan köylülerin ağaya karşı ayaklanmaları anlamına gelmektedir.

Bu durum, bir köy ağasının isteyeceği en son şey olduğu için Rahim Ağa hemen öğretmenin başına bir iş açmaya ve onu köyden uzaklaştırmaya karar verir. Diğer romanlarda da olduğu gibi ağa, köylüyü en zayıf noktasından vurup öğretmeni onların gözünde karalamak için namus ve İslâmiyet kavramlarını harekete geçirir. Bunun için köyde kendi oğlu Kör Emin tarafından tecavüze uğradığı iddia edilen yeğeni Fadime'yi zorla öğretmenin evine gönderip öğretmeni karalamaya çalışır. Böylece genç bir kızla basılan öğretmen, hem köylü tarafından köyden atılacak hem de hakkında açılacak olan soruşturmadan sonra meslekten de uzaklaştırılacaktır. Ancak öğretmen, köyde kendisini seven ve ona bağlı olan Ali ve diğer arkadaşları tarafından bu tuzaktan kurtulursa da müfettişin isteği üzerine köyden ayrılır. Bu durum en çok ağanın hoşuna gider. Çünkü köylüyü içinde bulunduğu karanlıktan çıkaracağı hiç kimse kalmaz köyde.

Bir Çift Öküz romanında da köy ağası İbrahim, komünist olduğuna kanaat getirdiği öğretmen Haydar'ı köyden sürdürmeye karar verir. Öğretmenin oğlu Hasan'ın aklını çeceğini düşünen İbrahim Ağa, maddî açıdan kendisine bağlı olan parti başkanını araya koyarak köy öğretmenini uzak bir şehre sürgün gönderir:

“(...) Ben bir işi tuttum mu bitiririm! Bana on beş gün izin vereceksin. Nah şuraya yazıyorum: Öğretmen Haydar bir, Muhtar Süleyman iki, kaymakam beyimiz üç, Candarma Komutanımız dört... Tamam mı?(...)”

“Gerek kaymakama, gerek Candarma Komutanına, gerekse Muhtar Süleyman'a yerlerinden yürütmek için bulunacak kulp var Ağam, ama öğretmen Haydar için bir bildiğin var mı? Raporumuza ne yazalım? İbrahim Ağa da Rıza Efendinin kulağına eğildi:

“Dilim dönmeyecek Irıza, o, kapatılan okullardan çıkma itin biri. Köyde gominisliğinden ötürü tevatür var...Ardına adam düşürdüm sana daha çok lâporlar yolalayacağım...”

“Vay vay vay!” diye söylendi Rıza, “Demek böyle ha? O köy enstitüsü bozuntusunun hasabını görülmüş bil ağam. Var köyüne keyfine bak.. Bu işler tamam...”(99.-100.s.)

4.3.6. Öğretmenin Millî Eğitim Bakanlığı İle Olan İlişkileri

Öğretmen-müfettiş ve kimi romanlarda da öğretmen-millî eğitim müdürü ilişkilerinin ele alındığı görülür. Bu ilişkiler hemen hemen tüm romanlarda olumsuz bir biçimde okura sunulur. Temelde aynı amaca hizmet eden bu kimseler, eserlerde birbirleriyle uyuşmamakta ve daima bir çekişme içerisinde bulunmaktadır.

Öğretmen ve müfettiş ilişkilerine bakıldığında öğretmenler, müfettişleri kendilerini değerlendiren, başarılı ya da başarısız, suçlu ya da suçsuz bulan bir karar merci olarak görmekte ve kendi hizmet sınıflarından olan bu insanları çoğu zaman korkulacak bir konumda değerlendirmektedirler. Bu nedenle öğretmenlerin bir kısmı kendileri ile bakanlık arasındaki ilişkileri sağlayan bu insanlarla ekmek paralarından olmamak için iyi geçinirler ve onlara takdire değer bir öğretmen olarak görünmeye çalışırlar. Bu grupta yer alan öğretmenler, aslında öğretmenlik idealizminden uzak, öğrencilere rehberlik etmekten çok ders saatinin bir an önce bitmesini bekleyen öğretmen tipleridir.

Müfettişlerin teftiş ve soruşturma çalışmaları sırasında çoğunlukla katı klasik denetim kurallarını uyguladıkları görülür. “Klasik denetim, klasik yöntem kuramları etkisinde kontrol ve raporlamaya dayalı, durum saptamayla sınırlı denetim türü olarak bugün de bazı ülkelerde uygulanmaktadır. Öğretmen denetçi (müfettiş) ilişkileri, ast üst ilişkileri dışına çıkmaz. Kusur bulup kötü rapor ve ceza vermeye hazır bir denetçi ve karşısında sürekli olarak savunma durumunda bir öğretmenle sembolize edilen bu denetim biçiminde farklı uygulamalar olabilmesine rağmen, denetlenenin katkısından, kontrolün amacına ulaşacağından, gerçek durumun ortaya çıkacağından, rehberlik ve yardımdan, denetim amacını ve denetim eylemlerinin odak noktasını oluşturan düzeltme ve geliştirme çabalarından söz edilmesi güçtür.(...) klasik denetim modelleri, çalışanların doyumsuzluğuna neden olup, güvenini ve ilişkilerini bozmak yoluyla örgütün hava boyutu üzerinde olumsuz etkiler yapmaktadır.(Aydın, 1984: 31)

Aslında bu başlık altında değerlendirilen öğretmenler, hemen hemen tüm romanlarda romanın ana kahramanı olan “örnek öğretmeni”nin sürekli eleştirdiği ve karşısında olduğu öğretmenlerdir. Örneğin, **Havada Bulut Yok** romanında romanın ana kahramanı olan ve sadece öğretmenlik açısından değil, insanlık açısından da örnek alınacak olan edebiyat öğretmeni Süleyman, kendisi hakkında bir soruşturma yapmak üzere okula gelen müfettişin okulda nasıl bir değişiklik yarattığını biraz da trajikomik bir dille gözler önüne serer. Öğretmenlerin ve müdürün müfettişin gözüne girebilmek için çamaşırlarını yıkatmaları, yemeklerini okul karavanasından hazırlatmaları buna örnek olarak sunulmuştur. Ayrıca müfettişin okula gelmesi ile müdürün okulda olağanüstü hâl ilân etmesi, öğrencilerin daha önce hiç yemedikleri kadar çok ve güzel yemekler yemelerini sağlar. Müdür, neredeyse tüm zamanını kahvehanede tavla ve kağıt oynamakla geçirirken, müfettişin gelmesi ile kendisini “okuluna adayana bir eğitim neferi” olarak göstermeye çalışır.

“Müfettiş deyip de geçmemeli. Başşehirde her gün rastlana rastlana kanıksanan ve başka insanlardan farksız görülen memurlardan biri her hangi bir yetkiyle taşraya gitti miydi, orada bambaşka bir önem kazanır; taşra memuru, başşehir memurunu kendisinden ayrı bir yaratık zanneder; dairede hemen bir telâş, bir korku, bir meraktır başlar. Ne yer, ne içer, ne giyinir? Neden hoşlanır, neden hoşlanmaz?(...)İlk ağızda bütün bunlar öğrenilmeye çalışılır. Hâlbuki gelen adam belki de zavallı bir insancağızdır. (...) Fakat taşra onu yavaş yavaş değiştirir, nefsine güvenen, herkese tepeden bakan, sağa sola bağırان, laboratuara şapkayla giren, bir ders önceki deneyde masaya dökülmüş olan kükürt tozuna sürdüğü parmağını”- Bu ne?” diyerek kimya öğretmenin burnuna doğru uzatan, kütüphane etiketi kopmuş bir kitabı fırlatıp atan birisi hâline getirir.”(236.s.)

Müfettişlere iyi görünmenin meslekî konumlarını garantilediğini düşünen kimi öğretmenler, müfettişin gelmesiyle birlikte olağanüstü bir çaba içerisine girerler. Bunun en iyi örneklerini mizahî bir dille Rıfat Ilgaz, **Hababam Sınıfı** adlı eserinde sunar. Roman aslında ilerde de bahsedileceği gibi bir çok olumsuz öğretmen romanının kişileştirildiği önemli bir eserdir. Romanda çoğu yaşlı olan ve zamanlarını öğrencilere bilgi vermek yerine uyuyarak ya da boş işlerle geçiren bu öğretmenler, müfettişlerin okula gelmeleri ile beraber en iyi öğretmen modelleri olarak karşımıza çıkarlar. Tabî ki bu durum sadece teftiş süresi boyunca sergilenmekte ve öğretmenler müfettişin okuldan ayrılması ile birlikte eski alışkanlıklarına hemen dönmektedirler.

Hababam Sınıfı romanında dikkat çeken bir başka durum ise **Havada Bulut Yok** romanında olduğu gibi okuldaki koşulların teftiş boyunca iyi duruma gelmesidir. Aslında bir eğitim sorunu olarak ele alınması gereken bu durum öğrencilerin de dikkatlerini çeker ve öğrenciler yemeklerdeki değişimleri ya da aylardır kendilerine verilmeyen kıyafetlerin idare tarafından kendilerine dağıtılmasını hep müfettişin gelişine bağlarlar. Çünkü onlarda müfettişin gidişi ile birlikte okulun yeniden bir “yoksunluk” mekânı durumuna geleceğini bilirler.

“Hep biliyorduk Müfettiş vardı, hem de idare müfettişi...En sevdiğimiz müfettişler de bu, derslere girmeyen, Müdür’le Kel Mahmut’un anasını ağlatan müfettişlerdi. Teftiş boyunca iki gün de bir tulumba tatlısı çıkar, yemeklerin tadı tuzu, gelirdi, sonra yine eski hamam eski tas...”(213.-124.s.)

“Bütün yatılılar yemekten sonra giyinip kuşanıp bahçede sıra olacak... İster çıksın, ister çıkmasın!”

İşte şimdi su kaçırmıştı. İşin ciddiyetini belirtmek için de:

“Teftiş var!” sözünü eklemeyi unutmadı.

Anlaşılmıştı bu teftiş daha çok bizim için, yani parasız yatılılar içindi.(...)”(214.s.)

Müfettişler genellikle romanlarda ön yargılı, uzlaşmaz tipler olarak tanıtılmaktadırlar. Bu durumun en belirgin örneğini **Havada Bulut Yok** romanında bulabiliriz. Romanda edebiyat öğretmeni Süleyman’ın hâlkın yoksulluğunu duyurmak için bir dergide yayınladığı üç makaleden sonra başlayan teftiş süresince müfettiş baştan beri Süleyman’a karşı olumsuz bir bakış açısı geliştirir. Hatta Ankara’dan Kayseri’ye gelirken, daha Süleyman’ı görmeden teftiş raporunda kullanmak üzere “süslü ve duygulu” cümleler bile tasarlar. Soruşturma sonunda Süleyman müfettiş tarafından görevinden uzaklaştırılır.

“Raporunu yazmaya başladı. Bunun, genel olarak, bir savcı iddianamesi kadar hukuki, bazı yerlerde de bir hatibin nutku kadar etkili ve hissi olmasına çalıştı.(...)”

Bunları daha Kayseri’ye gelirken, trende yazmıştı. Kendisini Corneille’in tragedyalarındaki kahramanlar gibi- vazifesi ile duyguları arasında çarpınan biri gibi göstermek hevesine kapılarak, bu cümleleri özene-bezene yazmıştı.”(245.s.)

Karapürçek romanında da müfettiş köyde çıkan olaylarda suçlu olduğuna inandığı öğretmeni görevinden uzaklaştırır. İdealist ve çalışkan öğretmenin hak etmediği şekilde böyle bir ceza ile çok sevdiği mesleğinden ayrılması bu dönem romanlarında sıkça işlenen temalardan biridir. Romanda öğretmenin köyde iftiraya uğraması ve okuldaki bir kız öğrenci ile ilişkisi olduğunun iddia edilmesi meselesini müfettiş iyice irdilemeden geleceğin başarılı öğretmeni görevinden uzaklaştırır. Bu durum köyü aydınlatmak için buraya gönderilen öğretmenin yenilgisi, köydeki karanlık güçlerin sahiplerinin ise zaferi olmuştur. Bu sonucu hazırlayan ise öğretmeni dinlemeden, onun eğitimci yönünü hesap etmeden onun hakkında en ağır kararı veren müfettiştir.

“Karapürçek ne kadar idealist olurlarsa olsunlar, köyün eğitim problemlerinin yalnızca öğretmenlerin çabaları ile çözümlenemeyeceği, bu konuda devlerin desteğinin de gerektiği tezini esas alır. Çünkü romanda görüldüğü gibi- bazı aksamalara rağmen- her şey yolunda gittiği hâlde, iftiraların etkisinde kalan müfettişin işten el çektirmesiyle sonuç yine de öğretmenin aleyhinedir. Böyle bir sonuç roman sanatının özellikleri dolayısıyla düşünülmüş bile olsa, bu tür haksızlıklar öğretmenlerin meslek hayatlarında karşılaştıkları durumlardandır.” (Kaplan, 1997: 235-236)

Müfettiş ilişkileri **Alinin Biri** romanında kısmen de olsa ele alınır. Romanda köy ağasının öğretmene tuzak kurmak için Fadime adlı kızı öğretmenin evine göndermesi ve ikisini suçüstü yakalaması yönündeki plânı suya düşse de köyde büyük dedikodulara neden olur ve birkaç gün sonra köye konuyu soruşturmak için bir müfettiş gelir. Müfettiş, köyde çıkan olaylarda öğretmenin hiçbir suçu olmadığını görmesine rağmen, yine de ondan köyü terk etmesini ister. Öğretmen diğer romanlarda olduğu gibi bu romanda da kendini tamamen temize çıkaramaz:

“Tahkikat akşama kadar sürdü. Varılan neticenin “okulda, elin kızına tecavüz” ile hiçbir ilgisi olmasa da Arif’e köyü derhâl terk etmesi tavsiye olunuyordu. Zira “köyde bazı zıddiyetlerde taraf tutması “ ve “böyle sonu ölüme varacak bir vakaya karışması” dahi kâfi bir sebep sayıldı. Ağanın tabancayı bir daha çekerse, boşaltmadan yerine komıyacağına artık şüphe kalmamıştı. Arif’e “herhâlde pek yakında bakanlık emrine alınacağı”, “bu köyde artık yiyecek ekmeği, içecek suyu kalmadığı” açıkça söylendi.”(200.s.)

İnceleme kapsamında ele alınan yirmi roman içerisinde müfettiş öğretmen ilişkilerine değinen romanlar arasında sadece **Korsan Çıkmazı** ve **Bozkırdaki Çekirdek** romanlarında olumlu bir müfettiş karakterlerine yer verildiği görülmüştür. Romanda edebiyat öğretmeni Meli'nin evinde hükümet tarafından aranan genç bir hukuk öğrencisi ile birlikte yakalanması üzerine açılan soruşturmayı yürüten müfettiş, öğretmene destek olmuş ve gerçekte bu işte hiçbir suç bulunmayan öğretmeni bu olaydan aklamıştır. Bu nedenle öğretmenin yaşadığı o kötü günler içerisinde kendisinin hatırladığı tek iyi nokta böyle ileri görüşlü ve anlayışlı bir müfettiş ile karşılaşmak olmuştur.

Bozkırdaki Çekirdek romanında yazarın eserdeki sözcüsü durumunda bulunan ilköğretim müfettişi Şefik Ertem, Zeynel Ağa'nın şikâyeti üzerine açılan soruşturmada enstitü müdürü Hâlim Akın'ı soruşturmak zorunda kalır. Ancak Zeynel Ağa'nın Hâlim Akın'ın enstitü parasını düzenli harcamadığı ve öğrencilere ahlâksız işler yaptırdığı yönündeki iddiaları, müfettiş tarafından asılsız olduğu için dosya kapatılır. Şefik Ertem, sadece öğretmene bu asılsız suçlardan aklamakla kalmaz, aynı zamanda Hâlim Akın'ı bakanlıktan duyduğu gelişmelerden de haberdar eder.

Araştırma konusunu oluşturan romanlarda müfettişler, öğretmenler için sadece teftiş yapan, onların çalışmalarını değerlendiren birer devlet görevlisi olarak ele alınır. Aslında müfettişlerin görevleri sadece öğretmenler aleyhinde açılan soruşturmaları yürütmek değil, onlara eğitim ve öğretim işlerinde rehberlik etmek ve bakanlık ile öğretmen arasında bir köprü görevi üslenmektir. Bu nedenle birebir öğretim çalışmaları içerisinde bulunan ve öğretim çalışmalarının tüm sorunlarını yaşayan, eksiklerini gören öğretmenlerin sıkıntılarını bakanlığa iletmek ve bu sorunların çözümü için yardımcı olmak müfettişlik kadrosunun ilk amacı olmalıdır. Ancak 1950-1970 yılları arasında yayınlanmış eğitim konusunu içeren romanlarda müfettişlerin öğretmenlerin korkulu rüyası olduğu ortaya konulmuştur.

4.3.7. Öğretmenin Yalnızlığı Ve Toplumla Uyuşmazlığı

İncelemeye dahil edilen romanlarda karşılaşılan öğretmen karakterlerin bir kısmı İstanbul'da yetişmiş ve İstanbul'da eğitim almış kimselerdir. Bu nedenle öğretmenler tayin edildikleri uzak Anadolu köylerine gittiklerinde o köylerin insanları ile ilk aşamada anlaşamazlar. Bu yabancılık hissinin temelinde farklı kültürel ve sosyal ortamlarda yaşamaktan gelen anlayış farkı yatmaktadır. Köylü kendisine hiç benzemeyen ve köye gelmesini kendisinin talep etmediği bu insanı yadırgar ve yaban sayar. Öğretmen ise yaşayış tarzı, hayatı algılayış biçimi bakımından kendinden farklı olan bu insanlar arasında kendini bir başına hisseder. Çünkü köylü kalabalıktır ve birbirleriyle aynı dili konuşmaktadır. Öğretmen ise tektir ve farklıdır; köylüye göre ise tuhaftır. İşte köylü ile öğretmen arasındaki ilk dönemler genellikle her iki tarafın birbirini kabul ettirme mücadelesi ile geçer ve köylü bir süre sonra bu insanı benimser.

Öğretmenin yalnızlığının da ele alındığı **Karapürçek** romanında bu duygu öğretmenin ağzından şöyle aktarılır:

“Karapürçeklilerin hiç birisi beni sevmiyor. Bunu biliyorum. Hiç birisi beni istemiyor. Bunu biliyorum. Hiç birisi benim, ya da benim görevimi yapacak aynı ülküde birinin kendileri için köy için gerekli olduğuna inanmıyor. Bunu biliyorum. Kendileri için çarpan yüreğimden habersizler. Bunu biliyorum. Bana uyarlarsa, ardımdan gelirlerse, işime engel olmaz, güçlük çıkarmazlarsa varacakları mutlu aydınlığın, insanca hayatın, uygarca yaşamının farkında değiller. Bunu biliyorum. Onlar yaşadıkları şartların ikelliğini bilmiyorlar. Daha başka türlü yaşanabileceğine dair bir fikirleri yok. Odun âlevinin ışığı onlara yetiyor. Yağsız hamur aşı onları doyuruyor. Tanrıya şükredebiliyorlar. Bir göz ev hem kendilerine, hem hayvanlarına yetip artıyor. Bilgisizliğin acısını çekmiyorlar. Öküzü sağsa, ineği süt veriyorsa, sabanı işliyorsa, toprağını sürebiliyorsa, tohumu varsa, karısı doğuruyorsa o yaşadığından memnundur. Benim ondan ne istediğime bir türlü akıl erdiremiyor.(...)” (42.s.-43.s.)

Hâlk ile öğretmen arasındaki uyumsuzluğun en az olduğu romanlar ise öğretmen kahramanı, Köy Enstitüsü mezunu bir öğretmen olan romanlardır. **Onuncu Köy, Kaplumbağalar, Sarı Traktör, Bir Çift Öküz, Alinin Biri** gibi romanlarda

öğretmenler Köy Enstitüsünde aldıkları eğitim sayesinde “milletin efendisi” olarak kabul ettikleri köylüyle anlaşmakta, ortak noktaları bulmakta çok güçlük çekmezler. Onların geleneklerine, yaşam biçimlerine saygılı olan öğretmenler, bu tür özellikleri köylünün zenginliği olarak değerlendirirler. Öğretmenler için köylüyle savaşılabacak en önemli nokta cahilliktir. İşte bu noktada öğretmen ile köylü arasındaki uyumsuzluk gün yüzüne çıkar. Çünkü köylü yıllardır bir kader gibi benimsediği cahilliği yeneceğine kanaat getirmez, bu konuda çaba da harcamak istemez. Çünkü onların kendi küçük dünyalarında bilgiye gerek yoktur. Öğretmen onlara dünyanın onların kendi küçük köyleri olmadığını anlatmaya çalışır. Öğretmenlerin bu konuda akşamları köylüye okulda kurs verdikleri ve onları siyaset, demokrasi, dünya gündemi, teknoloji gibi konularda aydınlatmaya çalıştıkları görülür. **Toprak Uyanırsa, Karapürçek** gibi romanları buna örnek olarak gösterebiliriz.

Öğretmenlerin köyde en çok yadırgadıkları durumlardan biri de kadının köyde bir değerinin olmamasıdır. Köyde adeta ikinci sınıf insan olarak kabul edilen kadınların konuşma, karar alma, eğitim görme gibi haklardan mahrum olması, sağlıklı bir ailede kadının değer görmesi gerektiği inancını taşıyan öğretmenler tarafından eleştirilir. İşin daha ilginç yanı ise kadınların erkeklerin kendilerine biçtikleri bu rolü kabul etmiş olmalarıdır. Öğretmen köyde sadece eğitim işleri ile değil, bu tür değer yargıları ile de uğraşmak zorunda kalırlar. Örneğin, **Karapürçek** romanında öğretmen, bir köylünün kadınlar hakkındaki fikirlerini duyunca oldukça şaşırır. Ancak, bu görüşün sadece onun değil, tüm köylünün hatta köy kadınlarının da ortak görüşü olduğunu fark edince şaşkınlığı daha da artar:

“Karı kısmının istemesi mi olur bey? Karı kısmına yüz vermeye gelmez. Alır kullanırsın. Baktın canın çekmiyor gayri, aha kapı dersin, bi dene daha alırsın.nasıl olsa onu da bi alan olur. Bizim burası dağlık yer Malim Bey. Kışı soğuk olur. Kimse yalnız yatmak istemez! Köyde alan çıkmazsa da kolayı var, satarız!”

“Kadını mı?”

“He ya ”

“Kadın satılır mı Ali Ağa?”

“Helbet satılır.(...)” (31.s.)

Öğretmenlerin köylü ile uzlaşamamalarının temel nedenlerinden biri de dindir. Dinin köyde parçalanamaz, yıkılamaz bir takım tabularla birlikte kök salmış olması da öğretmenlerin önemli eleştiri alanlarından biridir. “Günah” kavramının yaşamın her alanını belirlediği köyde öğretmenler, köylünün dini taassubu karşısında şaşkınlığa düşerler. Ancak köylünün öğretmeni benimsemesi için onun dindar olduğunu görmesi son derece büyük bir önem taşımaktadır.

Korsan Çıkmazı romanında ise daha farklı bir durum ele alınır. Romanda devrimci ve özgürlükçü bir öğretmen olan Meli sürekli olarak kendi değerlerine, devrimlere ve ülkesine sahip çıkmayan toplumdan şikâyet eder ve onlarla uyuşmadığını anlatır. Anne ve babaların kendi gerçeklerinden kaçtıkları bir toplumda yaşayan öğrenciler de karmaşa içerisinde varlıklarını sürdürmektedir. Öğrencilerini insan olma erdemi ile yetiştirmeye çalışan Meli, toplumun bu çocukları da kendi çarkına uydurduğunu belirtir.

“Bir şey yapamamanın öfkesi bu Meli’deki. İnsanları şöyle omuzlarından tutup bağıra bağıra silkeleyememenin, haykıramamanın öfkesi: “Heeeeey! Uyanın be, biraz toparlanın be! Biraz düşünün be! Düşünmek var ya, düşünmek işte o. Biraz be! En azına razıyım. Biraz yahu!””(119.s.)

“Bizim bugün duyduğumuz sorumluluğu duymamış bu kuşak. Kendi kendimize oluruz sandılar. Olmaz işte. Seninle ben olmuşuz diyelim, gerisi? Şöyle düşünüyorum: Biz Cumhuriyet kuşağıyız diyelim., değil mi? Şimdi bu kuşağın içinde özellik gösteren, yüzde on ancak; geri kalanlar, analarını babalarını sürdürüyorlar. Öyleyse kaç kuşak sonra bu memleket olacak, söyle bakalım. Bir kere, bunlar, yani eskiyi sürdürenler, değişmeye zorunlular.”(29.s.)

Havada Bulut Yok romanında ise Süleyman, kendi çevresini oluşturan öğretmenlerle uyuşmazlıklarını dile getirir. Topluma rehberlik etmesi gereken bu eğitilmiş kesimin büyük bir boşluk içerisinde vakitlerini kahvehane köşelerinde geçirmeleri ve ülke gerçeklerinden habersizce yaşamaları Süleyman’ın eleştiri noktalarıdır. Kendisinin de bir zamanlar içerisinde bulunduğu bu yaşamın ve bu insan topluluğunun farkına Süleyman acı bir olay ile varır ve uyanışını gerçekleştirir:

“ Bir gece yarısı sokak lâmbası altında ders çalışan Remzi’ye rastlamak, Süleyman’ı her gün biraz daha içine gömüldüğü aldırmazlık uykusundan uyandırdı. Sanki bir el omuzundan tutmuş da hızla sarsmıştı; üzerinde, sıçrayarak uyanan bir insanın hâli vardı; yetişmek istediği vapuru, yahut treni kaçırmak üzereymiş gibi bir telâş içindeydi, “- Nasıl oldu da bu kadar daldım?” diye öfkeleniyor, geri kalan zamanı iyi kullanmak için acele ediyor, kendi kendisini ne kadar dar bir hayatın içine hapsettiğini anlıyor, kapandığı bu odanın pencerelerini açmağa uğraşiyor, çevresine karşı ilgisizliğinden ötürü kendi nefsinden utanıyordu.”(77.s.)

Bozkırdaki Çekirdek romanında da köylü ile aydın kitle arasındaki uyumsuzluk dile getirilir. Romanda köylünün kendi değerlerine uymayan yeniliklere karşı direndiği ve bu yenilikleri uygulamadığı “Köy Enstitüsü” gerçeğinden yola çıkılarak anlatılır. Romanda Köy Enstitüsünü Şirin Köy hâlkı bir türlü benimsemez. İşin daha kötü tarafı, Köy Enstitüsü için öğrenci toplanan köylerde hâlk çocuklarını “Osmanlı” olarak nitelendirdikleri Köy Enstitülerine göndermek istemezler. Cumhuriyetin kurulmasının üzerinden yıllar geçmiş olmasına rağmen, yöre halkı hâlâ Osmanlı devletinin idaresi altında olduğunu düşünmektedir. Cumhuriyetin etkileri bu küçük köylere henüz ulaşmış değildir, bu durum Kemal Tahir’in romandaki sözcüsü Şefik Ertem tarafından şöyle dile getirilir:

“Köy için bir kere, hepimiz yabancı konuklarız! Bir çıkar umarak geliriz. Sırtlarını sıvazlar, yüzlerine güleriz, sonra fertiği çekeriz! Bilirler bunu... “Leylek senin ne kuşun / gelir yazın, gider kışın” diye de anlatır! Hiçbir şeyi bilmeseler, bugünkü hâliyle köyün ne demek olduğunu bilmezler mi? Köy temelinden değişmedikçe, orada zor emriyle alıkonmayan şehirlilerin bir dakika duramayacağını neden bilemeyeceklermiş?... Faydasız mı büsbütün enstitüler? Faydalı ama köye değil, biz hayalci ülkücülerin fantezilerimizi doyurmaya...

-Çıkar yolu nedir bunun?

-Bence köyün insan gerçeğini öğrenmeye çalışmak...bunun ilk adımı da kendimizi onlardan saymak ama lafla değil şuurla... (...) Biz de onların bildiklerinin kara cahili değil miyiz? Öyleyken niçin tepeden bakarız köylülere?...Böyle tepeden bakmakla bile ihya ettiğimizi sanırsınız, niçin? Gerçekçi olamadığımızdandır bu... Bence ilk kurtuluş adımı gerçekçilik...”(247.-248.s.)

Acı Lokma romanında öğretmenlik yaşamının ilk yılında Afyon’un bir köyüne tayin edilen genç ve idealist öğretmen köylü ile nasıl anlaşacağını köye geldiği ilk günlerde tasarlamaya başlar:

“Çarktan yeni çıkmış öğretmen mumu, on dokuz yaşımın yalımды bu. Köyümün karanlığı bununla ışıyacaktı(...) bu yalım bana köylümü sevdirecek, erkeği ile akran arkadaş, kadını ile bacı kardeş olacaktık. Okumuşluğumun, bilmişliğimin “yüce katına tüneyip de onlara “Haydi, tırmanın bana doğru demeyecektim. Ben önce kendim inecektim o “yücelerden”, içlerine girecektim, hâlk adamı gibi aralarına karışacaktım, sonra el kol omuz kanat verip onları da kendi katıma çıkaracaktım. İşte birbirimize böyle uyacaktık.”(188.-189.s.)

Ancak köylü onu pek de onun istediği gibi karşılamaz. İmam tarafından kışkırtılmış köylü ile birkaç yıl barışmaya çalışan öğretmen, köylünün kendisine iyi yüzünü göstermeyeceğini anlayınca görevini bırakarak köyden ayrılır.

Toprak Uyanırsa romanında da öğretmen, emeklilik sonrasında yeniden öğretmenliğe dönme kararı aldıktan sonra geldiği Keltepe köyü hâlkının kendine yaklaşımı sonucunda şöyle bir değerlendirme yapar:

“Kadınlar için ise sanki biz yoktuk. Ne benden çekiniyorlar, ne başlarını çevirip bana bakıyorlardı. Erkeklerin ilgileri de aynıydı. Ha varmışız, ha yokmuşuz. Köy içinde yürürken, kendi içine gömülen yarı ölmüş bir köyde bir yabancının, nasıl daha ikinci gün unutulup gidileceğini, hatta bir sokak köpeği, bir harman yuvağı gibi faydalı varlıklardan biri değil de, düpedüz bir hiç, lüzumsuz bir moloz parçası hâline geleceğini garip bir iç burkuluşu ile görüyordum. Bu köyler bizi, bu kadar düşkünlüklerinde bile içlerine almıyorlardı. Bizi bu hor görüşte, bu dışarıya atışta, kimbilir kaç yüzyıllık kırgınlığın, tabiat hâline gelmiş kayıtsızlığı vardı.”(43.s.)

4.3.8. Köy Enstitüsü Mezunu Öğretmenlere Önyargıyla Yaklaşılması

Tez konusunu oluşturan romanların hiç birinde de eğitim çalışmalarının hâlk tarafından istendiği ve çabuk kabul gördüğü tespit edilememiştir. Romanlarda eğitim çalışmaları hâlk tarafından çok da gerekli olmayan bir devlet hizmeti olarak görülmüş ve hâlkın eğitim hizmetlerine desteğini sağlamak uzun zaman almıştır. Öğretmenler, özellikle köy çevresinde geçen romanlarda eğitimin bir millet için ne kadar gerekli olduğunu, çocukların gelecekte nitelikli ve yararlı bireyler olmaları için eğitim görmeleri gerektiğini hâlka anlatmak durumunda kalmışlardır.

Tonguç Köy Enstitüleri sayesinde okuma yazma oranının çok düşük olduğu köylere sadece öğretmen yetiştirmeyi hedeflememektedir. Enstitülerde köylüye tarım, sağlık gibi yaşam alanlarında ve demircilik, yapıcılık gibi kimi gündelik konularda da yardımcı olacak birer rehber yetiştirmek amaçlanmıştır. Enstitülere bu nedenle eğitim aldıktan sonra da köyde çalışma isteğini daha çok taşıyacakları umulan nitelikli köy çocukları alınmıştır.

Ancak belirli kesimlerin, enstitüleri “kız erkek karma eğitim yapılması”, “dinin dışlanması”, “öğrencilerin amele gibi çalıştırması” gibi nedenlerden dolayı, eleştirdikleri görülür. Bu eleştiriler nedeniyle köylü insanlar da enstitü mezunları öğretmenlerin ne olduklarını, ne yapmak istediklerini pek de anlamadan onlardan uzak durmayı tercih etmişlerdir. Bu uzaklaşmanın temelinde aslında köylünün öğretmene düşman ağalar ve imamlar tarafından yönlendirilmesi yatmaktadır. Yüz yıllardan beri ağa, imam ve muhtar üçlüsü tarafından yönetilmeye ve işin esasını pek de öğrenmemeye alışmış olan Türk köylüsü, kendisine tamamen iyi niyetlerle eğitim hizmeti getiren öğretmenden ve eğitmenden kaçmıştır.

Bu nedenle hâlk, zaten kendisinden olmadığı için yadırgadığı bu yabancı insanlara ilk aşamada yakınlık göstermekten çekinir. Hele, bu öğretmen Köy Enstitüsü mezunu bir öğretmense durum daha da güçleşir. Çünkü köylü için enstitü mezunu öğretmenler birer komünisttir ve topluma ve dine karşı birer tehlikedir.

Köy Enstitüsü gerçeğine odaklanmış olarak yazılan **Bozkırdaki Çekirdek**, **Ortakçının Oğlu** romanlarında bu gerçek tüm ayrıntılarıyla anlatılır. Ayrıca **Bir Çift Öküz**, **Onuncu Köy** adlı romanlarda da bu konuya zaman zaman değinilir.

Bu romanlardan **Bozkırdaki Çekirdek**, bir Köy Enstitüsü'nün kuruluşu ve bu enstitünün çevrede yarattığı izlenim üzerine yazılmış olan bir eserdir. Romanın başlangıç bölümünde yazar isim belirtmemekle birlikte İlköğretim Genel Müdürünün (İsmail Hakkı Tonguç' un) çalışmalarından kısaca bahseder ve bu çalışmaların ilerde bir takım parti oyunlarına kurban gideceğinin ilk sinyallerini verir. Çünkü Köy Enstitüleri temelde İsmet İnönü'nün istediği gibi köylerde "rejime bağlı insanlar" yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Romanda Kemal Tahir, İlköğretim müfettişi Şefik Ertem'in ağzından Köy Enstitülerinin kuruluşuna neden karşı olduğunu anlatmaya çalışır.

Bozkırdaki Çekirdek romanında esrar kaçakçılığı nedeniyle çıkar birliği yapmış olan Zeynel Ağa, muhtar ve Kara Derviş işlerine engel olacağı gerekçesiyle köy Enstitüsünün Keşiş Düzü'ne yapılmasına karşı çıkarlar. Bu nedenle Ankara'ya köylülerin imzasını taşıyan ve enstitüyü köylere istemediklerini belirten bir dilekçe gönderirler. Ancak dilekçe sahte olduğu gerekçesiyle işleme konulmaz. Buna rağmen, bu üçlü yine de enstitü üyeleriyle uğraşmaktan geri kalmazlar, hatta köyde olan her kötü gelişmeyi enstitünün uğursuzluğuna bağlarlar:

" Bu esdüdü bize uğursuz" dedim Zeynel kodoşuna..."Öyle rahmet mi yağarmış gün dönümünden sonra" dedim. "Bunca kendirin batması nedir? Şu kadar bin liranın sele gitmesi, haa, Sümüklünün Zeyneel!" dedim, "Afât Allahın işi...Ya Sinoplunun satarken tutulup mahpus damına düşmeleri...Üç yüz kayma alacağımın batmaları neyin nesi?" dedim. "Atlan herif, git vilâyete parti başkanını gör, "Biz toprağımızda esdüdü gavurluğunu istemeyiz" deyiver dedim, olmazlanırsa, geri dur! Önüme gerilme! Bu uğursuzluk başka uğursuzluk..." dedim. (331.s.)

Romanın sonlarına doğru enstitü müdürü Hâlim Akın'a köyden giden şikâyetler nedeniyle bir soruşturma açılır. Soruşturmayı yürüten müfettiş Şefik Ertem,

bu şikâyet konularının asılsız olduğunu bildiği için soruşturmayı müdürün lehine tamamlar ve Hâil Akın'ı romanın başında ilk işaretleri verilen tehlikelerin artık yakın olduğu konusunda onu uyarır:

“Birdenbire ihbarlar başladı bütün enstitülerden...”İhbara geç” borusu çalınmışçasına...-çantasından bir dosya alıp açtı.-: İlgilenirsin diye birkaç örnek getirdim. Al işte suç delili olarak rapor edilen bir şiir:”Dostu dost biliriz/Düşmanı düşman/Ve açıktır her zaman/Kapımız ardına kadar/Dostlara/Olmuşu dost ağzına elmanın/Hamı düşman başına...”

(...) _ Ne var bunda? Ne demek bu? Anlaşılır gibi değil...

-Evet... Bir örnek daha: “Bir şarkı uçuralım/Dört nala olsun.”

Arkası gelmeyince Hâlim Akın şaşırabileceğinin en son boğumuna kadar şaşı:

-Sora?

-Sorası bu...

-Niçin tehlikeli oluyor bu söz? Şarkı mı yasak, hızlanmak mı?

-Saçma oluşu daha tehlikeli gelmiyor mu sana? Şimdi şuna bak: “Şu benzi gül elması gibi renkli/Lacivert caketli sevimli çocuk/Neden böyle de/Bu saz benizli yalınayak, başıkabak çocuk/Öyle değil?”

-Tamam!...Buna aklım yattı. İspiyona göre saz benizli çocuk, elma yanaklı olursa düzenimiz bozulacak...Kıyamet kopacak...Hay Allah belâlarını versin...Deli saçması bunlar...Bizi bunlarla yıkmayı umuyorlarsa çok beklerler bu namussuz takımı...”(378.-379.s.)

Ancak Kemal Tahir'in **Bozkırdaki Çekirdek** romanında Köy Enstitüleri'nin Türkiye gerçeğine uygun olmadığı ve Türk köylüsüne kuruluş nedenlerinde anlatılan hedeflere ulaşamayacağını anlatması özellikle Köy Enstitüsü mezunu pek çok yazar ve aydın tarafından “Köy Enstitüleri'ni karalama kampanyası” olarak değerlendirilerek eleştirilmiştir. Örneğin Pakize Türkoğlu “Tonguç ve Enstitüleri” adlı eserinde Kemal Tahir'in bu romanı için şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

“ O yıllarda birçok aydının cezaevinde bulunması ya da sakıncalı görülmesinin, aynı dönemin ürünü olan Enstitülerin böylesine eleştirilmesine yol açtığı anlaşıyor. Örneğin romancı Kemal Tahir, cezaevinde çektiği acıların ya da orada tanıdığı sağlıksız köylülerin etkisiyle olsa gerek, kaleme sarılarak hiç tanımadığı ve incelemeye gerek görmediği Enstitü sistemini ve başta Tonguç, orada çalışıp okuyanları ve köylüleri küçük düşürücü bir roman yazma yanlışına düşüyor.”(Türkoğlu, 2000:22)

Bu konuda Kemal Tahir, kendisiyle yapılan bir söyleşide Köy Enstitülerini neden bu denli keskin bir biçimde eleştirdiğini şu şekilde anlatmaya çalışır: “Düşün bin yıllık aldatılmış Anadolu’yu. Devlet güvenini çoktan yitirmiş, yerine sömüren devlet gelmiş. Suyunu kendin getir, okulunu kendin yap; ama yol vergisi ver, arazi vergisi ver, salma ver, angaryaya gel, ver oğlu ver.”(Bozdağ, 2003:126)

Samim Kocagöz **Bir Çift Öküz** adlı romanında Köy Enstitüsü mezunu öğretmenin başından geçen olayları kısaca anlatır. Yazar, köy ağasının enstitü mezunu öğretmeni tehlikeli olduğu gerekçesiyle köyden sürdürülüşünü ele alır. Sadece eşitlikten yana olan öğretmen, ağanın okumaya eğilimli oğlu ile vakit geçirmeye başlayınca köy ağası İbrahim, öğretmeni oğlunu da kendisi gibi komünist yapacağından korkarak köyden uzaklaştırır. Ayrıca zenginliğin en büyük değer olduğuna inanan köy ağası İbrahim Ağa, kendi oğlunu da gizlice kayıt yaptırdığı Köy Enstitüsü’ne göndermez ve onu kendi gibi bir ağa yapmak için elinden geleni yapar. İbrahim ağayı sevindiren oğlunun öğretmen olması değil, köy içerisinde insanlara silâh çekmesi, içki içmesi ve ilçede bar kapatmasıdır. Böyle bir anlayışın elbetteki Köy Enstitüsü gibi bir kuruma destek olması beklenemez. Bu konuda İbrahim Ağa şöyle konuşur:

“Bir vakitler, Hasan’ı Yakup benden gizli bir okula yazdırmıştı. Oradan çocuğu kurtarana dek aklan kararı seçtim. Neydi o okulun adı?”

“Köy enstitüsü.”

“Tamam her ne b... sa. Sonracığıma bu okulların tozunu dumanını partilerimiz göve üfledi, kökünü kazıdı, neden bilir misin?

“Bilmiyorum Ağam.”

“Bilmezsın, aklın ermez. Ben deyivereyim: Gominist ocağı, goministlik yuvası olduklarından...”

(...)

“Gerçek mi bu iş?”

“Gerçek ya! Sen uyuyorsun. Nerden bileceksin partimizin yaptığını ettiğini...Şimdi söyle bakalım: Bizim köyümüzün başöğretmeni Haydar Efendi olacak zirzop, hangi okuldan çıkma?”

“Bilmem.”

“Ben deyivereyim: O goministlik okulundan çıkma.”

“Allah Allah!”

“Allah Allah ya! Hasan efendi oğlum neden bana karşı gelir? Neden kıcı gırık, çıpıldak göçmenlerle, benim elli yıldır kuyumu kazmak isteyen koca domuz Yakup’la birlik olur?”

“Bilmem Ağam.”

“Bilmezsın ya.. hep o gominist tohumu Haydar, aklını fikrini bozduğundan, kafasını karıştırdığından...”

“Neydi o okulun adı?”

“Köy enstitüsü.”(85.-86.s.)

Fakir Baykurt’un romanının önsözünde de belirttiği gibi **Kaplumbağalar** romanını Ankara çevresinde geçen müfettişlik yıllarında edindiği izlenimlerden yola çıkarak kaleme almıştır. Romanda yazar gezici öğretmen Hamdi beyin ağzından Eöy Enstitüleri’nin köy için niçin gerekli olduğu vurgulamaya çalışılır. Kendisi de Gönen Köy Enstitüsü mezunu olan yazar, enstitülerin öğretmenlere köye dair her türlü bilgiyi sağladığını belirterek bu öğretmenlerin yetiştirdiği bilinçli köylüler sayesinde Türkiye’nin kalkınabileceğini dile getirir. “Doğayı yenip bozkırı elbirliğiyle yeşerten, fakat sonradan toplum düzenine yenilerek bütün emeklerinin yok edilmesini gören köylülerin serüveni; çorak topraklar üzerinde imece ile okullar kurup verimli tarım alanları meydana getiren Köy Enstitülerinin kısa bir süre sonra baltalanıp kapatılışlarını anımsatmaktadır. Köy Enstitüsünden yetişen öğrenciler, öğretmen olarak gittikleri köylerde hem çocukları okutup iş içinde yetiştirecek, hem de köylüye öncülük edeceklerdi. Romanda da, o dönemde yetişmiş olan Eğitimci Rıza, aynı işi yapmıştır.”(Kudret, 2004:559)

Romanda Eğitimci Rıza, Hamidiye’deki eğitim kursundan öğrendiği tarım bilgileri ile köyde “Purluk” adı verilen verimsiz alanın bağ hâline getirilmesine öncülük eder. Bu nedenle romanda Eğitimci kursları ve EKöy Enstitüleri’nin köy çocuklarını köy öğretmeni hâline getirerek yeniden köylere gönderme politikası desteklenir ve bu anlayışa karşı olanlar eleştirilir. Ancak bu desteği veren de, eleştiriyi yapan da köylü değil, öğretmenlerdir:

“Amma yollayamadık her köye birer eğitimci ya da öğretmen. İşler durdu çabuk! Ben diyorum ki, düşmanlar haber aldı bizim uyanmaya başladığımızı, önlemek için aramıza casuslar salıp Enstitü’leri baltaladılar! Şimdi şehirde herkes, hem de bütün varıllar, toprak ağaları, büyük tüccarlar, hacısı hocası durup durup eğitimcilere, öğretmenlere söğüyor.” (51.s.)

Fakir Baykurt **Onuncu Köy** romanında da köy öğretmenin Köy Enstitüsü mezunu olması dolayısıyla bu konuya değinme fırsatı bulur. Daha önce “Öğretmene Yöneltilen Siyasi, Suçlamalar” başlığı altında bahsedildiği gibi köy ağası Duranâ, öğretmenin köy enstitüsü mezunu olması nedeniyle onu komünist ilân etmekte ve öğrenciler için potansiyel bir tehlike olarak görmektedir. Öğretmenin Köy Enstitüsü’nden öğrendiği bilgilere dayalı olarak öğrencilerini “iş içerisinde eğitme” anlayışı ağayı kuşkulandırır. Örneğin öğretmenin kız öğrencileri aş yaptırmak için ağaçlara çıkarmasına ağa, öğretmenin kötü niyetli oluşuna ve cinsel bir amaç peşinde oluşuna bağlar. Çünkü ağaya göre kız çocuğunun aş öğrenmesine gerek yoktur, zira onların yaptığı aş kız oldukları için zaten tutmayacaktır.

Köy Enstitüsü mezunu bir yazarın Köy Enstitüsü gerçeğini anlatmaya yöneldiği bir diğer eser ise Ortakçının Oğlu adını taşımaktadır. Talip Apaydın, romanında Hasanoğlu Köy Enstitüsü son sınıf öğrencisi olan Sefer’i temel alarak aydın gibi görünen kimi insanların neden bu köy çocukların aydınlanmalarına karşı olduklarını dile getirmeye çalışır. Romanda yurt dışında eğitim görmüş olan toprak sahibinin oğlu Yalçın bey, enstitüleri komünist rejimin bir nevi temeli olarak görmekte ve tehlikeli olarak düşündüğü bu okulları kapattırmak için siyasi bağlantılarını harekete geçireceğini söylemektedir.

“–Ayrı ayrı binalar yapmışlar öyle mi? Diye sordu tekrar. Bütün Köy Enstitüleri’de böyleymiş?

–Evet, dedim. İdeal köyler olarak düşünüyorlar. Yeni tip betonarme binalar...

–Haa işte ben de onu öğrenmek istiyordum. İdeal köyler böyle olacak diyorlar size öyle mi? Yani açıkça söylüyorlar mı bunu?

–Evet bakımlı binalar, yollar...

Öbürlerine dönmüştü. Bildik bildik başını salladı.

–İlerde köyler böyle olacak dikkat buyurunuz, dedi. Yani köyün yemekhanesi bir yatakhane bir...Aynen komün kuruluşu. Arkasından da elbet kolhozlar gelecek. Çok sinsice bir gidiş, çok...

(...)-Şeyy...dedi. Size bir türkü öğretmişler. Milliyetçiliği kötüleyen filân...neydi o? Geçen gün klüpte söylüyorlardı.

(...)-Yok, dedim. Bilmiyorum.

-Bilirsin bilirsin, saklama. Biz sizleri kötü cereyanlardan kurtarmak istiyoruz kardeşim. Tertemiz Türk çocuklarısınız siz. Oralarda bazı kötü şeyler öğretiyorlarmış. Bana her şeyi olduğu gibi söyle ki tedbirini alalım.

-(...)Ben kötü bir şey öğrettiklerini bilmiyorum, dedim. Köylerin kalkınması için çalışmamızı istiyorlar. Bütün telkinleri de bu oluyor.

-O işin kamuflesi kardeşim, asıl mesele başka.

-(...)Okulunuzda kızlarda var değil mi? diye sordu.

-Evet, dedim. Kız arkadaşlarımız da var.

-(...)Kızlarla aynı yerde mi yatıyorsunuz?(200.-201.-202.s.)

“1940’lı yıllarda ülkemizde yaşanan Köy Enstitüleri hareketi, özgün biçimiyle altı yıl gibi çok kısa bir süre yaşam bulmasına ve aradan onca yıl geçmesine karşın hâlâ unutulamamıştır. Bunun nedenlerini Köy Enstitülerinin, eğitim tarihimizde açılıp kapatılmış ve zamanla unutulmuş olan sayısız kurumdan farklı kılan özelliklerinde aramak gerekir. Cumhuriyet tarihimizde, Köy Enstitüleri dışında hiçbir toplumsal ya da siyasal hareketin, insanlarımızın yaşanılabilir bir geleceğe umudunu bu denli besleyemediğini, onlara çaba ve özveriye değer somut projeler ve amaçlar sunamadığını, böylesine toplumsal coşku ve heyecan yaratamadığını ileri sürmek bir abartı sayılmamalıdır.(...)”(Özsoy 2004:6)

5. BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

5.1. Sonuç Ve Değerlendirme

İnsan yaşamının ayrılmaz bir parçası olan eğitim, toplum içerisindeki nitelikli insan oranını belirleyen önemli bir etkidir. Doğduğu andan itibaren genetik mirası ve çevresel koşulları dışında tamamen aldığı eğitim ve öğretimle şekillenen insan için bu yöndeki her türlü uygulama her zaman büyük önem taşımıştır. Bu nedenle tüm hükümet programlarında eğitim ve öğretim çalışmaları son derece titizlikle plânlanmıştır. Bu durum Türkiye için de geçerlidir.

Türkiye Cumhuriyetinin ilk Anayasası olan 1924 Anayasası'ndan itibaren eğitim faaliyetlerinin her Türk vatandaşı için mecburi olduğu belirtilmiştir. Bu durum 1961 ve 1982 anayasalarında da bazı eklemelerle aynen kabul edilmiştir. 1982 yılında kabul edilen, en son Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 42. maddesinde eğitim ve öğretim hakkı ve ödevleri şöyle belirlenmiştir:

“Kimse eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz. (...)İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.”(Anayasa,2005 :12)”

Eğitim çalışmaları, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatının önemli temalarından birini oluşturmaktadır. Edebiyat, toplum olayları ile doğrudan bağlantılı bir alan olduğundan, toplum gündemini yoğun şekilde meşgul eden bir sorunun edebiyatta yansımaları bulması çok doğaldır. Bu özellik, bu çalışmanın sınırlarını oluşturan 1950- 1970 aralığında yayımlanmış roman türü eserlerde de kendini hissettirmektedir. Tez çalışması için metin incelemelerinin yapıldığı yirmi romanda o dönemdeki hükümetlerin eğitim politikalarına yönelik eleştirilere ve bu politikaların Anadolu'da ve özellikle kırsalda nasıl etkiler uyandırdığına yönelik önemli verilere ulaşılmıştır. Bu verilere bağlı olarak açılan ikinci ve üçüncü bölümlerde bu sorunlar başlıklar altında değerlendirilmiştir.

Romanlardan elde edilen sonuçlara göre oluşturulan eğitim ve öğretim uygulamaları ilgili sorunlar altında belirlenen sıkıntılar şu şekilde sıralanmaktadır:

Bürokrasinin eğitim çalışmalarına engel olması, eğitim çalışmalarının dini engelleyici birer öge olarak değerlendirilmesi, halkın eğitim ve öğretim çalışmalarına duyarsız kalması, kız öğrencilerin okula gönderilmemeleri ve öğrenci devamsızlığı, kullanılan öğretim tekniklerinin yetersiz ve uygunsuz olması, okulların fiziksel donanımlarının eksik olması, olumsuz öğretmen modelleri, öğretmen yetiştirme sistemindeki yanlış uygulamalar.

Öğretmenlerin eğitim ve öğretim dönemlerinde karşılaştıkları sorunlar ile toplumla olan ilişkileri sırasında ortaya çıkan problemler ise şöyle sıralanmaktadır:

Öğretmenlerin karşı cinsle olan ilişkilerinin yanlış değerlendirilmesi, öğretmenlerin ekonomik sorunları, öğretmenlerin topluma önder olmaları, öğretmenlere siyasal suçlamalarda bulunulması, öğretmenlerin köydeki hakim güçlerle çatışması, öğretmen-müfettiş ve milli eğitim müdürü ilişkileri, öğretmenlerin yalnızlığı ve toplumla uyuşamamaları, köy enstitüsü mezunu öğretmenlere olumsuz yaklaşılması.

Tez çalışması sırasında incelenen romanlardan **Hababam Sınıfı** ve **Yalnızız** romanlarının diğer romanlardan daha farklı birer özellik taşıdığı görülmüştür. **Hababam Sınıfı** romanının biçimsel açıdan bir roman olup olmadığı tartışma konusudur. Çünkü bu eser her bölümde birbirinden bağımsız pek çok olaya, kişiye, yere ve zamana yer vermektedir. Ancak bu durum eserin daha çok bir gazetede tefrika edilmek üzere yazılmasından kaynaklanmadır. Bu nedenle incelenen bir çok edebiyat tarihi kitabında **Hababam Sınıfı**'nın bir roman, bir mizahî roman olarak kabul edildiği görülmektedir.

Ayrıca **Hababam Sınıfı** romanı diğer tüm romanlardan farklı olarak eğitim sorunları ve öğretmen temalarına mizahi bir dille yaklaşan tek eserdir. Eserde olaylar

okura komik bir şekilde aktarılırken aslında Türk Milli Eğitim sisteminin bir çok aksak yönünün de ironik bir dille sorgulandığı dikkat çeker.

Yalnızız romanı ise ütöpik bir dünyayı, Simerenya'yı anlattığı için diğer romanlardan daha farklı bir kurguya sahiptir. Eserde Samim'in ağzından bugün bile hayali olarak kabul edilen mükemmel bir eğitim sisteminin nasıl olması gerektiği, Simerenya örneği ile dile getirilir. Roman kahramanı Samim'in gerçek dünyanın dışında var olmasını istediği bu dünya; aktif eğitimin, bilimsel çalışmaların, öğrenci beceri ve yeteneklerinin önemsendiği bir eğitim sistemine sahiptir. Yazar bu yolla var olan Türk eğitim sistemi ile olmasını istediği eğitim sistemini daha net olarak ortaya koymaktadır. Peyami Safa'nın görüşlerinden çok etkilendiği J.J.Rousseau'nun eğitim alanındaki fikirlerini bu yolla eserine taşıdığı görülür.

Tez çalışmasını oluşturan yirmi romanın yazarlarından Talip Apaydın, Fakir Baykurt, Rıfat Ilgaz, Fahri Erdiç, Kemal Bilbaşar gibi bir çoğu öğretmen kökenli yazarlardandır. Bu nedenle, adı geçen yazarlar eserlerinde kendi yaşamlarından kesitler sunarak yapıtlarını daha canlı tutmayı başarmışlardır. Bir zamanlar üyesi oldukları Millî Eğitim Bakanlığı hakkındaki gözlemlerinden hareketle eğitim sorunlarını çarpıcı bir şekilde ele almışlardır. Roman içerisinde yazarlar, çoğu kez, eğitim sorunları ve eğitim sistemi içerisinde öğretmenin konumu hakkındaki görüşlerini bir kahramanın ağzından dile getirmişlerdir. **Onuncu Köy** romanındaki öğretmen, **Acı Lokma** romanındaki genç öğretmen, **Alinin Biri**'nde Arif öğretmen bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Bu noktada Köy Enstitüsü mezunu yazarların eserlerindeki farka da kısaca değinmek gerekir. Talip Apaydın **Ortakçının Oğlu**, **Sarı Traktör**; Fakir Baykurt ise **Onuncu Köy** ve **Kaplumbağalar** adlı romanlarında Köy Enstitüsü mezunu öğretmenleri överek onların köy halkını aydınlatan, köylüye rehberlik eden insanlar olduklarını vurgularlar. Ancak bu tezin Kemal Tahir tarafından kaleme alınan **Bozkırdaki Çekirdek** romanında bir anti tezle çürütölmeye çalışıldığı görülür. Kemal Tahir 1967 yılında ilk basımı yapılan bu eseri ile bugüne kadar başta Köy Enstitülü aydınlar olmak üzere, bir çok çevre tarafından eleştirilmiştir. Ancak tüm

yerkilere rağmen Kemal Tahir, Köy Enstitüleri'nin İsmet İnönü'nün rejime bağlı bir halk yaratma isteğinden doğduğunu tekrarlar. Romanda İlköğretim Genel Müdürü adı altında Köy Enstitüsü hareketinin kurucusu ve uygulayıcısı olan İsmail Hakkı Tonguç'a göndermeler yapılır. Eserde uygulamaya dayalı eğitim anlayışı nedeniyle çocuklara okul binalarını yaptırılması gibi bir çok öğretim tekniğinin yanlışlığı vurgulanır. Ayrıca Türk köylüsünün de bu eğitim kurumlarına karşı şüpheyile bakmaları başarılı bir şekilde ortaya konulur.

Bu tez çalışmasında incelenen **Onuncu Köy ve Kaplumbağalar** adlı eserlerin sahibi Fakir Baykurt ile **Ortakçının Oğlu ve Sarı Traktör** adlı eserlerin Talip Apaydın 1940'lı yıllardan sonra yaygınlık kazanan köy edebiyatının önemli temsilcileri arasında yer aldıkları görülmektedir. 1960'lı yılların sonuna kadar devam eden köy edebiyatı akımının bu çalışmanın zaman sınırları içerisinde kalması nedeniyle dönem eserlerini oldukça etkilediği görülmüştür. İncelemeye dahil edilen yirmi romandan sadece **Korsan Çıkmazı, Hababam Sınıfı, Karanlık Dünya ve Havada Bulut Yok** adlı eserler, clay evreni olarak şehirleri seçmişlerdir. Bunun dışındaki romanların tamamı mekân olarak köyde ve köy halkı içerisinde geçmektedir. Bu nedenle eserlerin çoğunda henüz Cumhuriyet rejimini iyice özümseyememiş olan Türk köylüsünün dramı da işlenmektedir.

Okuma yazma oranlarının oldukça düşük olduğu köylerde en geçerli söz köyün en bilgili insanı olarak kabul edilen imama aittir. İmam, köydeki gücünü büyük oranda köy ağası ve muhtarla paylaşır. Bu durum köyde imam, ağa ve muhtardan oluşan üçlü bir güç birliğinin oluşmasını sağlar. Bu güç birliği, kendi çıkarları için yoksul ve cahil halkı istedikleri gibi yönetmeye çalışır. Bu kanıksanmış durum, köye öğretmen gelmesiyle boyut değiştirmeye başlar. Çünkü öğretmen halkı eğitme görevini de üstlenmiş olduğunun bilincindedir. Bu bilinçle köy halkını uyandırmaya çalışır ve işte ne olursa bu yaklaşımdan sonra olur. Öğretmen bu güç birliği ile mücadele etmek zorunda kalır. Bu durum eserlerde öğretmenin iki boyutlu bir kahraman olarak algılanmasını sağlar. Çünkü öğretmen bir yandan idealist bir eğitimci olarak köy çocuklarını eğitmeye çalışır, öte yandan ise bu güç birliğini

köyde kendi safına kattığı insanlarla yenmeye çalışır. Ancak genelde yenilen ve köyden uzaklaştırılan hep öğretmen olur.

Karapürçek, Onuncu Köy, Alinin Biri, Acı Lokma, Bir Çift Öküz, Yağmur Duası, Toprak Uyanırsa romanlarında bu kurgu biçiminin benimsendiği görülür. Bu durum karşımıza farklı bir öğretmen modelini de çıkarır. Bu modeldeki öğretmenler eğitim ve öğretim olgusunun sadece okulda çocukları eğitmek olmadığını, yüzyıllardır istismar edilmiş ve yok sayılmış Türk köylüsünü ve Türk halkını da değiştirmek olduğunu ilke edinmektedirler.

Türk aydınının köydeki temsilcisi konumundaki bu insanlar, her ne kadar köy şartlarından uzakta yetişmişlerse de ülkenin ekonomik gücünün temelini oluşturan ve ülke nüfusunun o yıllarda yüzde seksenini meydana getiren köylünün önderi olmuşlardır. Bu önderlik sadece köydeki hakim güçlerle çatışmak değil, köylü ile yıllardır onun varlığını sadece vergi ve seçim dönemlerinde hatırlayan hükümet ilişkilerinin kurulmasını sağlamak amacını da taşımaktadır. Köylünün çeşitli hizmetlerden yararlanması, kalkınması aşamalarında bu önder öğretmenlerin önemli yerleri olduğunu belirtmekte yarar vardır. **Toprak Uyanırsa**'daki emekli öğretmen, **Havada Bulut Yok**'ta Süleyman, **Yağmur Duası**'nda öğretmen Gülizar, **Karapürçek**'teki genç öğretmen, **Alinin Biri**'ndeki Arif öğretmen, **Onuncu Köy**'deki öğretmen bunlardan bazılarıdır.

Ancak bunun yanında özellikle öğretmen yetiştirme politikalarındaki hatalar nedeniyle öğretmenlik vasfına uygun olmayan kimi insanların da bu göreve alındıkları görülür. Özellikle öğrencileri tarafından eleştirilen bu öğretmenler mesleklerini para için yapan niteliksiz insanlardır. Bu nedenle de öğretmenlik idealizminden uzak kimselerdir. **Havada Bulut Yok**'taki müzik öğretmeni Şadan, **Hababam Sınıfı**'ndaki tüm öğretmenler, **Bozkırdaki Çekirdek**'te jimnastik öğretmeni Cemal Avşar bu tipteki öğretmenler için birer örnektir.

Araştırma kapsamındaki yirmi romandan **Korsan Çıkmazı**'nda yer alan edebiyat öğretmeni Meli(Meliha), **Yağmur Duası**'ndaki Gülizar, **Kan Davası**'ndaki

Esma Güneyli **Karlı Dağdaki Ateş**'teki Binnur, **Bozkırdaki Çekirdek**'teki Emine Güleş ve **Toprak Uyanırsa**'daki Semiha Işık kadın öğretmenlerdir. Kadın öğretmenlerin tüm bu eserlerde idealize edilmiş tipler olarak okura sunulması ise dikkat çekicidir. Son derece başarılı, aydın ve iyi eğitilmiş olan bu insanlar öğrencilerle olan iletişimleri açısından örnek alınmaya değer kişiliktedirler. Kadın öğretmenlerden yalnızca **Karlı Dağdaki Ateş** romanındaki Binnur, çelişkili ve çalkantılı yaşamı ve ruh hâli ile olumsuz bir izlenim vermektedir. Binnur'un romanın sonunda intihar etmesi ise çarpıcı bir noktadır. Ancak tüm bunlara rağmen, onun da Millî Eğitim sistemine yararı dokunan bir öğretmen olduğunu belirtmek gerekir.

“Nezihe Meriç, kadınların yalnızlıklarını anlatan eserlerinde kullandığı şiirli dil ve bilinçaltı sayesinde ilk eserinden itibaren dikkati çekmiştir.” (Enginün; 2003: 343).

İnceleme alanındaki tek kadın yazar olan Nezihe Meriç **Korsan Çıkmazı**'ndaki devrimci kadın öğretmen Meli karakterindeki kadın duyarlılığını ve bir kadın aydını başarılı bir şekilde anlatmıştır.

Öğretmen ve halk arasındaki ilişkiler de romanlar içerisinde en çok değinilen konular arasında yer almaktadır. Halk yıllardır kendisine duyarsız kalan devletin bir temsilcisi olarak gördüğü öğretmeni ilk aşamada dışlar. Bu dışlama da köydeki hakim güçlerin kışkırtmaları etkili olur. Bu aşamada öğretmen de kendine yabancı bu halk kitlesi içinde kendini yalnız hisseder. Ancak zaman ilerledikçe halk ile öğretmen arasındaki buzların eridiği ve öğretmen ile toplumun dostça geçindiği görülür. Ancak **Acı Lokma**, **Korsan Çıkmazı** romanlarında görüldüğü gibi halk öğretmen çatışmasının sonlanmadığı eserler de vardır.

Çok partili yaşama geçiş süreci olan bu yıllarda siyasî olayların ve hükümet politikalarının da eserlerde eğitime yansımaları açısından ele alındığı görülür.

“Türkiye’de çok partili hayat, bir halk hareketi ya da demokratik bir devrim sonucu doğmamıştır. Aşamalı bir şekilde Tanzimat Fermanı ya da

Meşrutiyet gibi ilân edilmiştir. Kurumsallaşması ve işleyiş biçimi de ilân edilmiş koşullarının atadığı yapıya uygun olmuştur.” (Timur; 2002: 98).

Özellikle Demokrat Parti ve Cumhuriyet Halk Partisi arasındaki çekişmelerin Anadolu'daki yankıları **Bir Çift Öküz**, **Karapürçek**, **Alinin Biri** romanlarında öğretmenlerin bakış açılarıyla yansıtılmaya çalışılır. Bu eserlerde köylerde “demokrasi” kavramından habersiz olan halkın iki parti arasında gidiş gelişleri ve öğretmeni de o yönde görme istekleri dile getirilir. Öğretmenler, bu aşamada parti mücadelelerine karışmak yerine yine halkın yararına olanı göstermeye çalışırlar. Çünkü Anadolu insanı Cumhuriyet'in ilânının üzerinden otuz yıldan fazla zaman geçmiş olmasına rağmen henüz bu rejimin getirilerinin farkında değildir. Bu açıdan incelemeye dahil edilen bütün romanlardaki bu yönün **Alinin Biri** romanında çok vurucu bir diyalogla anlatıldığı görülür. Öğretmen Arif, Gülnaz Nine'nin İsmet İnönü'nün bir Osmanlı padişahı olduğunu söylemesi üzerine köylüyü bu konuda bilinçlendirmesi ve yönlendirmesi gerektiğini anlar. Siyasetin içine girmeden halkı siyasal yönden aydınlatmak, bu dönem öğretmenlerinin önemli görevleri arasında yer almıştır.

Tez çalışmasının omurgasını oluşturan eserlerde öne çıkan bir diğer konu ise din ve eğitim bağlantısıdır. Osmanlı İmparatorluğu döneminden itibaren öğretmen kavramını din öğreten kimse olarak algılamış olan Türk köylüsü, uzun zaman imamı öğretmen yerine koymuş, çocuğunu eğitmek için bu insanlara teslim etmiştir.

Devletin köye gönderdiği öğretmenin gelişiyle bu anlayış bambaşka bir yol izlemeye başlar. Öğretmen dinin yıllar boyunca dokunulmaz ve kutsal bir olgu olarak anlatan din görevlileri ile anlaşamaz. Bu saptamanın sadece **Toprak Uyanırsa** romanında farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Diğer romanlardan **Acı Lokma**, **Bozkırdaki Çekirdek**, **Onuncu Köy**, **Yağmur Duası** romanlarında imam ile öğretmen arasında din algılayışındaki farklılıklar nedeniyle çekişme yaşandığı görülür. **Toprak Uyanırsa** ve **Karapürçek** romanlarında da başlangıçta öğretmen ile imam arasında bir sürtüşme yaşansa da iki tarafın köy çıkarlarında birleşmesi nedeniyle bu sürtüşmeden anlaşmaya gidildiği görülür. Öğretmenler, eserlerde hoca tarafından dini öğretim verilen öğrencileri okula yeniden kazandırma konusunda

büyük savaşlar verirler. Tutucu ve karanlık düşünceli bu insanlar, kimi zaman köy halkını yine “günah” kavramıyla öğretmen üzerine kışkırtırlar.

“Türkiye’deki eğitim çabalarının kısa bir değerlendirmesi yapılırsa, ülkenin eğitim geçmişinde pek çok ilginç deney bulunduğunu; ancak bu deneylerden yararlanılarak koşullara uygun bir eğitim yöntemi oluşturamadığı, her zaman oldukça yüzeysel çalışmalarla yeni yeni benimsemeye eğilimli bulunulduğu, kısaca bu alandaki gelişmenin sürekli çalkantılar içinde olduğu söylenebilir. Bu nedenle de elde edilen sonucu bir başarı olarak değerlendirmek kolay olmayacaktır.” (Tekeli, tarihsiz:672)

Sonuç olarak 1950-1970 arasındaki yılları Türk eğitim tarihi açısından oldukça önemli bir gelişim devresi olduğu ortadadır. Bu incelemeye dahil edilen ve yazarlarının bir kısmı da belirli zaman dilimlerinde öğretmenlik yapmış insanlar olan bu romanlar, dönemlerine ait bir çok öğeyi içlerinde barındırmışlardır. Çünkü her yazar çağının, yaşadığı dönemin bilinçli bir tanığıdır.

KAYNAKÇA

1. Araştırmanın Temelini Oluşturan Romanlar

Apaydın, T. (1974). **Ortakçının Oğlu**. İstanbul: Yeni Büyük Dağıtım.

Apaydın, T. (1958). **Sarı Traktör**. İstanbul: Varlık Yayınları.

Arısoy, M.S. (1958). **Karapürçek**. İstanbul: Varlık Yayınları.

Aydemir, Ş.S. (2002). **Toprak Uyanırsa-Ekmeksizköy Öğretmeninin Hatıraları**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Baykurt, F. (2002). **Kaplumbağalar**. İstanbul: Adam Yayınları.

Baykurt, F. (200). **Onuncu Köy**. İstanbul: Adam Yayınları.

Bilbaşar, K. (1961). **Ay Tutulduğu Gece**. İzmir: Kovan Kitabevi Yayınları.

Erdinç, F. (1977). **Acı Lokma**. İstanbul: Güney Yayınları.

Erdinç, F. (1979). **Alinin Biri**. İstanbul: Habora Kitabevi Yayınları:191.

Erduran, R. (1954). **Yağmur Duası**. İstanbul: Çağlayan Kitabevi.

Güntekin, R.N. (2003). **Kan Davası**. İstanbul: İnkılâp Yayınları.

Hançerlioğlu, O. (1999). **Ekilmemiş Topraklar**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Hançerlioğlu, O. (1999). **Karanlık Dünya**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ilgaz, R. (2003). **Hababam Sınıfı**. İstanbul: Çınar Yayınları.

Karay, R.H. (1991). **Karlı Dağdaki Ateş**.İstanbul: İnkılâp Kitabevi

Kocagöz, S. (1970). **Bir Çift Öküz**. İstanbul: Ararat Yayınevi.

Kudret(Solok), C. (1958). **Havada Bulut Yok**. İstanbul: Düşün Yayınevi.

Meriç, N. (2002). **Korsan Çıkmazı**. İstanbul. Yapı Kredi Yayınları.

Safa, P. (1986). **Yalnızız**. İstanbul:

Tahir, K. (1995). **Bozkırdaki Çekirdek**. İstanbul: Tekin Yayınevi.

2. Yararlanılan Kaynaklar

Akşin S. (Ed.). (2000). **Türkiye Tarihi 4.Cilt Çağdaş Türkiye (1908-1980).**

İstanbul: Cem Yayınevi

Akyüz, Y.(2004). **Türk Eğitim Tarihi.** Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Alangu, T. (1965). **Cumhuriyetten Sonra Hikâye Ve Roman 3. Cilt.** İstanbul: İstanbul Matbaası.

Aydın, M. (1998). **Eğitim Yönetimi.** Ankara: Hatipoğlu Yayınevi.

Aytaç, G. (1999). **Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler.** Ankara: Gündoğan Yayınları.

Balcı, Y. (2002). Türk Romanında Aydın Sorunu. **Hece Dergisi Roman Özel Sayısı** 65.,66.,67. Sayı(Mayıs-Haziran-Temmuz)

Başaran, İ.E. (2000). **Eğitim Yönetimi-Nitelikli Okul.** Ankara: Feryal Matbaası.

Başer, H. (2000). **Eğitim Denetçisi.** Ankara: Pegem A yayıncılık.

Bezirci, A. ve Taner, R. (1997). **Seçme Romanlar.** İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Doğan, E. (2002). Eğitimde Küreselleşme. **Eğitim Araştırmaları Dergisi.** Sayı 6. (Ocak 2002).

Enginün, İ. (2003). **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı.** İstanbul: Dergâh Yayınları.

Ergün, M. (1992). **Eğitim ve Toplum(Eğitim Sosyolojisine Giriş)**. Ankara: Ocak Yayınları.

Fedai (Durmaz), Ö. (1998). Kemal Tahir'in Romanlarında Tarih ve Toplum. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güçüyeter, B. (2002), 1950-2000 Yılları Arasında Yayımlanan Çeşitli Dergilerdeki Türkçe ve Türk Dili Edebiyatı Öğretimi İle İlgili Makalelerin İncelenip Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Hoşgönül, F. (2002). Cumhuriyet Dönemi Romanlarında (1923-1950) Eğitim Sorunları ve Öğretmen. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. D.E.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kalaycı, N. (2004). **Cumhuriyet Döneminde İlköğretim - Hükümet Programları Ve Uygulamalar**. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Kalpakçıoğlu, F.N. (2000). Yüz Yılın 100 Romanı. İstanbul: Adam Yayınları.

Kaplan, R. (1997). **Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy**. Ankara: Akçağ Yayınları.

Karaalioğlu, S. (1986). **Resimli Motifli Türk Edebiyatı Tarihi**. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Kavcar, C. (1999). **Edebiyat ve Eğitim**. Ankara: Engin Yayınevi.

Kılıç, E. (2004). **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Edebi Ütopyalara Bir Bakış**. Kitaplık Dergisi. 76.sayı.(Ekim 2004).

Korkmaz, R. (Ed.). (2004). **Yeni Türk Edebiyatı (1839-2000)**. Ankara: Grafiker Yayıncılık

Kudret, C. (2004). **Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 3. Cilt**. İstanbul: Dünya Kitapları.

Millî Eğitim Bakanlığı. (1999). **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Basımevi.

Millî Eğitim Temel Kanunu (2005). **Millî Eğitim Temel Kanunu**. Ankara Seçkin Yayınevi.

Necatigil, B. (2000). **Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü**. İstanbul: Varlık Yayınları.

Necatigil, B. (2000). **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**. İstanbul: Varlık Yayınları.

Oğuzkan, F. (). **Eğitim Bilimleri Terimleri Sözlüğü**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Önertoy, O. (1984). **Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü**. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Özdemir, A. (2004). Kemal Tahir İle Söyleşiler. **Babil Kulesi Dergisi**. 76.sayı. (Ekim 2004).

Özsoy, S. (2004). Eşitlikçi Bir Eğitim Deneyi Olarak Köy Enstitüleri. **Eğitim Bilim Toplum Dergisi**. Sayı 7.(Yaz 2004).

Sakaoğlu, N. (1992). **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi**. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sönmez, V. (2004). **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı**. Ankara: Anı Yayıncılık.

T.C. Anayasası. (2005). **T.C.Anayasası**. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Tatlıldil, E. (1993). **Toplum Eğitim Ve Öğretmen**. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:71.

Tekeli, İ. (Tarihsiz). **Osmanlı İmparatorluğundan Günümüze Eğitim Kurumlarının Gelişimi**. Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi.

Timur, T. (2002). **Osmanlı Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik**. Ankara: İmge Kitabevi.

Titiz, T. (2001). **Ezbersiz Eğitim Yol Haritası**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Tolan, B. (1996). **Toplum Bilimlerine Giriş**. Ankara: Murat&Aydın Yayıncılık.

Tuncer, H. (1996). **Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı I**. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.

Turgut, İ. (1998). **Kaostaki Eğitim**. İzmir:Anadolu Matbaacılık.

Türk Dil Kurumu (1988). **Türkçe Sözlük**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Türk, E. (1999). **Millî Eğitim Bakanlığında Yapısal Değişmeler ve Türk Eğitim Sistemi**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Türkoğlu, P. (2000). **Tonguç Ve Enstitüleri**. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Ünlü, M.; Özcan, Ö. (1991). **20. Y.Y. Türk Edebiyatı. 2.Cilt.** İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Varlık Yıllığı. (1960). **Varlık Yıllığı: 2 - 1961.** İstanbul: Varlık Yayınları.

Varlık Yıllığı. (1961). **Varlık Yıllığı: 3 - 1962.** İstanbul: Varlık Yayınları.

Varlık Yıllığı. (1962). **Varlık Yıllığı: 4 - 1963.** İstanbul: Varlık Yayınları.

Varlık Yıllığı. (1963). **Varlık Yıllığı: 5 – 1964.** İstanbul: Varlık Yayınları.

Yalçın, A. (2003). **Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı.** Ankara: Akçağ Yayınları.

Yıldırım, A.; Şimşek H. (2004). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.** Ankara: Seçkin Yayıncılık.